భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

జూలై 1958

సంపుటము ౩౫ : : సంచిక 7

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1958

దీపాంగన

శ్రీ దాశరథి

దీపశిఖ పిల్చినది పురంధ్రీ లలాట
పట్టి దీర్చిన కుంకుమ బొట్టు వోలె,
దీప శిఖ పిల్చినది, చనుదెంచినాను
తనువు తనువెల్ల ఆజ్యపాత్రమ్మువోలె

ఎరకలు వచ్చె నా యెడద కిప్పుడు, దీపకుమారికా భుజాం
బరమున తేలియాడెదను పాడెద, మంచులు పేరినట్టి ఈ
ధరణి జడత్వమూడ్చుటకు తాపము పెంచెద, వేడిలేని ఈ
పరిసరముల్ కవోష్ణరసవారిధిలో నెసలాడజేసెదన్

నాకున్ దీపశిఖాకుమారికకు ఈ నాడా! శతాబ్దాల ముం
దే కానుండెను పెండ్లి! కాని పవనద్వేషమ్ము దీపానకున్
నాకున్ మధ్య నఘాతముల్ నిలిపె, నైనన్ దాని చేలాంచలం
బాకంపించె మదీయ శీర్షమున ప్రేమామోద సంవాహమై

శలభమ నైన నన్ శరభ సామజ సింహ బలంబులిచ్చి ది
వ్వెల దొరసాని పెంచినది, ప్రేముడితో ముడివేసి వాన గా
డ్పుల తొలిదాడినాడు నను బ్రోచిన, దెంతటి రాగబంధమో!
చలి యన లేదు దీపక భుజా భుజగీ పరిరంభణమ్మునన్

బందీయయ్యె జగమ్ము దీపకళికా ప్రత్యగ్ర బాహా యుగం
బందున్ నా యెదవోలె, అంధ తమస వ్యాధూత కోకారి వ
చ్చిందా బంధుర లోకమున్ విడచి మద్దీపాంగనా లింగ నా
నంద స్యందన మెక్కి రివ్వుమని పోనా స్వర్గమార్గమ్ములన్!

ప్రతి యింట నొక చిన్ని ప్రమిద వెల్గించిన
        అవిరళస్నేహ రాజ్యాధిరాజ్ఞి,
ప్రతిగుండె నొక ప్రభాప్రతిమ నిర్మించిన
        కల్పనా నల్ప శృంగార ధాత్రి
ప్రతి తోటలో నవప్రసవమై విచ్చిన
        కాంతార కాంత వాసంత లక్ష్మి.
ప్రతి మానవీ ముఖాంబరమందు ప్రాకిన
        గోరోచనా చంద్ర చారు మూర్తి.

దీపభామిని, ఆశాదీప్త కీర్తి,
మంచు కరగించి, వేదికల్పించి, వాగ్వి
పంచి సవరించి వాయించి ప్రకృతి నెల్ల
మూర్ఛ తేరిచి చేతనాంబుధిని దేల్చెః

కాలిన రెక్కలన్ పులుగుకై పడి నీపద కంజ సన్నిధిన్
ప్రాలితి, నిన్ను మ్రింగుటకు వచ్చిన గాడుపు దుండగీనితో
ఆలముసేసి గెల్చుగొనునప్పుడు రెక్కలు కాలిపోయె నీ
జ్వాలలు సోకి; నీకొరకు ప్రాణములైన పణమ్ము పెట్టెదన్

నీలో తేజము తగ్గిపోవునెడ నందింతున్ కవోష్ణాస్రమున్
తైలంబట్టుల—అశ్రుధారలను సంతప్తాజ్యధారం బలెన్,
జ్వాలా చేల విలోల పావక వపుర్వల్లీ విలాసంబుతో
భూలోకంబును పొంత మొక్క త్రుటి సమ్మోహింపగా జేతువేః

        నన్ను స్నేహము చేసికొన్నావు నీవు
        వెల్గుచున్నావు నాకునః నీతి పైన
        ప్రతి రుధిర బిందువును సమర్పణ మొనర్చి
        నిన్ను వెల్గించుటకు మరణింతు నేనుః

దీపాంగన

ఏ కేళీ పరిచుంబితంబయిన నా స్నిగ్ధా ధరోష్ఠమ్ముపై
ప్రాకేళీ కమ్మదనాలు ద్రాక్షరసమై, ప్రత్యగ్ర మాధ్వీకమై;
లోకాతీత సుఖమ్ము కూర్చినవి నీ రోచిష్ణు బాహాయుగ
ప్రాకారాంతర జృంభమాణ లికుచాభస్వర్ణ వక్షోజముల్

వెలుతురు మొగ్గవై బ్రతుకు వీథుల నూత్న పరీమళమ్ములన్
జిలికిన నీకుగాను విరచించితి గుండియ కొండమీద ది
వ్వెల రతనాలమేడ, పదవే అటనుందువుగాని, కోటి గుం
డెల వెలిగింప గల్గు రమణీన్ నిను గాదుపు పాలొనర్తునే

నీ నృతి జూచి లోకము ఖణిల్లను గజ్జెలతో నటింపగా
బూనెను, జారిపోయినది పో భవదంసగతాంబరాంచల
శ్రేణి, కటీరపటంబు శిధిలీ కృతమయ్యె, వివస్త్రవై శివే
రాణి! రవీంద్రకల్పిత విలాసిని ఊర్వశివోలె, దీపికా!

నిను కౌగింటను గొన్న నా తనువు పోనేపోవుగానీ భవత్
తను తేజః పరిణాహ పింజరితమీ ధాత్రీతలంబెల్ల ఆ
త్మనుగా జేసి వసింతు సప్తజగతీ మధ్యమ్మునన్ దీప భా
మిని ప్రేమించిన దీప్తిమంతుడనుగా మిన్నెక్కి క్రీడించుచున్

హరవిలాసము: కుమారగిరి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

శ్రీనాథుఁడు తన కృతులలో నేదియో యొక రీతిని ప్రశస్తిని గల్పించుకొని రెడ్డిరాజుల ప్రాభవము బ్రశంసించుచు వచ్చినాఁడు. ఏ ప్రబంధమునందే విషయమును బరించినను నది చారిత్రిక ప్రమాణము చే బలపడునదియే యగుట సమకాలిక కవిరచనములు వాని కుపోద్బలకములై వెలయుచుండును. హరవిలాస కృతికర్త కాంచీపుర వాసియైన యవచితిప్పయసెట్టి అతఁడు శ్రీనాథునకు బాల్యసఖుఁడు కొండవీటి రెడ్డి రాజులతో వాణిజ్య సంబంధ మేర్పఱచుకొని, వైభవ ప్రాభవముల వాసించి వన్నెకెక్కినవాఁడు కావున నీ కొండవీటిలో పెదకోమటి వేముని సామ్రాజ్య మంతరించిన తరువాత, శ్రీనాథునకుఁ గృతికర్తగా, శివ భక్తుఁడు, కుమారగిర్యధీశలబ్ధ రాజలాంఛనుఁడు, మహా విభవ సంపన్నుఁడు నగు అవచి తిప్పయ్యసెట్టి గాన వచ్చినాఁడు ఈవిషయమును శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున కృత్యాదియం దిట్లు తెలిపియున్నాఁడు

వ "శ్రీమత్పురాంతక దేవ దివ్య శ్రీపాద పద్మారాధకుండును, వశీకృత నిఖిల భూభుజుండును, సతత త్యాగ ధ్వజుండును, వినిర్మల కులశీలుండును, గవి జన స్తోత్రపాత్రుండు ననంబరగి, జంబూ ద్వీప భూభువనమండలీ మకుట మండనాయమానంబగు కొండవీడుపురంబు రాజధానిగాఁ గీర్తిలతాధిష్ఠితాస్థాని ద్వీపాంతరం బుంచెడు కొమరగిరి వసంత నృపాలునివలన నాందోళికా ఛత్ర చామర తురంగ భద్రపీఠాది రాజ్యచిహ్నములు వడసి, యమ్మహారాజునకుఁ బ్రతివత్సరంబును వసంతోత్సవంబులకుం దగిన కస్తూరీ కుంకుమ ఘనసార పంకమున హిమాంబు కాలాగురు గంధసార ప్రధానంబులగు సుగంధ ద్రవ్యంబు లొసఁగూర్చియు, జీని సింహళ తవాయి హురుమంజి జోణంగి ప్రభృతి నానా ద్వీప నగరాకరంబులకు ధనకనక వస్తువాహన మాణిక్య గాణిక్యంబులు తెప్పించియుఁ, గవి గమకి వాది వాగ్మి వైతాళికాదులకు నర్థిజనంబులకు నర్థంబులు గుప్పించియు, ధీరుండన నుదారుండన గంభీరుండన సదాచారుండన భువన విఖ్యాతి గైకొను నవచితిప్ప ప్రభుండు"

ఈ వర్ణనమున మనకెన్నియో విషయములు విదితములగుచున్నవి అవచి తిప్పయ యఖండ శివభక్తుఁడు ఉదారుఁడు కవిజన కల్పకము ననునది మొదటి విషయము ఆ వెనుక కొండవీటి పాలకుఁడైన వసంతరాజ బిరుదాంకితుఁడగు కుమారగిరివలన రాజచిహ్నములు వడసిన మేటి కోమటియని తెలియవచ్చుచున్నది. కుమారగిరి ప్రతివత్సరము వసంతోత్సవములను జేయుచుండెడి వాఁడనియు, ఆ యుత్సవములకు వలయు కస్తూరీ కర్పూర గంధసారాది సుగంధ ద్రవ్యములను ద్వీపాంతరములనుండి రావించి, యొసఁగూర్చుచుండెడి వాఁడనియు, తన్మూలకముగ కుమారగిరితో నవచి తిప్పయకు వ్యాపారిక సంబంధము ఘనిష్ఠమయ్యెననియు, ఆ నాఁటి యాంధ్రుల నౌకా వ్యాపారము చీని సింహళాది ద్వీపాంతరములతోఁ గొనసాగుచుండెననియు విదితమగుచున్నది. అవచి తిప్పయ కవిప్రియుఁడనియు నర్థిజనుల కర్థముల గుప్పించువాఁడనియుఁ దెలియుచున్నది.

అవచితిప్పయసెట్టి కుమారగిరి కెట్టి ప్రతి సంవత్సర వసంతోత్సవముల కే యే ద్వీపములనుండి యే యే సుగంధ ద్రవ్యములను గొనివచ్చుచుండెడి వాఁడో, ఆ నాఁడే యే యోడలు నౌకా వ్యాపారమునందు పయోగపడుచుండెడివో వాని నీ కృత్యాదియందే శ్రీనాథుఁడు తెలిపియున్నాఁడు

సీ. పంజారఁ గర్పూర పాదపంబులఁ దెచ్చె
      జలనొంగి బంగారు మొలకఁ దెచ్చె
సింహళంబున గజసింధురంబులఁ దెచ్చె
      హురుమంజి బలుతేజి హరులఁ దెచ్చె
గోవ సంశుద్ధ గంధ మద ద్రవము దెచ్చె
      యాంపఁ గట్టాణి ముత్యాలు దెచ్చె
పోటఁ గస్తూరికా పుట కోశములు దెచ్చెఁ
      జీనిఁ జీనాంబర శ్రేణిఁ దెచ్చె

జగద గోపాల రాయ వేశ్యా భుజంగ
బల్లహాదిత్య ఘూర్జర పరశురామ
కొమరగిరి రాజదేవేంద్రు కూర్మిహితుఁడు
వాణి జెగసెట్టి దేవయ చామిసెట్టి

హర. 1-26

మ. తరుణా చీనితవాయి గోవ రమణా
స్థానంబులం జందనా
గరు కర్పూర హిమాంబు కుంకుమ రజః
కస్తూరికా ద్రవ్యముల్
శరధిం గప్పలి దోఁచు వల్లభలికా
సమ్మాన్యలఁ దెప్పించు నీ
శ్వరి రౌప్య దైన్య కులో స్త్రీయుం పెనచి తి
ప్పం డల్పుఁడే యిమ్మహిన్

హర 1-28

దీనింబట్టి అవచి తిప్పయసెట్టి తన పోవకల తోడ్పాటుతో ద్వీపాంతరముల నుండి బహు మూల్య వస్తువులను దెప్పించి, వానిని గొంపెట్ల నిలువఁజేసి, కుమారగిర్యధీశ్వరునకుఁ గూర్మిహితుఁడై మన్నికెక్కి యుండెనని తెలియుచున్నది అవచి తిప్పయ వంశము వారి వ్యాపారిక సంబంధమీ కొమరగిరి నాఁటిదే గాక తత్పూర్వమునందు అవచిసెట్టి, కుమారగిరి రెడ్డి తాత యగు ప్రోలయ వేమని నాఁటినుండియుఁ గలదని యీక్రింది పద్యము తెలుపుచున్నది

క. శ్రీ పర్వత సోపాన
స్థాపకుఁడగు రెడ్డివేమ జగతీపతికిన్
ప్రాపైన యవచి దేవణి
యాపావనికి జనించె నభ్యుదయముతోన్

హర 1-18

ప్రోలయ వేమని ప్రశస్తికి నిదానము శ్రీశైలమునుండి కృష్ణానదికి సోపానములు గట్టించుట. రెడ్డిరాజుల వెలకొల్పిన శాసనములలో ప్రోలయ వేమని పాతాళగంగకు సోపానములు నిర్మింపఁజేయుట ప్రధానముగ నిరూపింపఁబడినది. తన్నిదర్శకమైన యీ క్రింది శ్లోకము పెక్కు శాసనములలోఁ గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో. సోపానాని కృతాని యేన కృతినా
పాతాళగంగాతటే
శ్రీశైలస్య మహీశమౌళిమణినా
శాన్త్యైక చిత్రంపునః
సోపానాని భవన్తి
మేరుశిఖరారోహాయ నాకౌకసాం
నాహేయ త్రిదశాంగనా జన
మహాసౌధాధిరోహాయ చ ।

శ్రీశైలవాసి మల్లికార్జునదేవుని సాన్నిధ్యమునఁ బ్రవహించు కృష్ణానదికి పాతాళగంగ యని పేరు. శ్రీశైలమునుండి పాతాళగంగా ప్రవాహమువఱకు ప్రోలయ వేమఁడు సోపానములు నిర్మింపఁజేయఁగా, తద్ద్వారమునఁ బాతాళగంగలో స్నానముచేయువారికి ఆ సోపానములే స్వర్గారోహణమునకు సోపానము లగుచున్నవని యీ శ్లోకభావము. ఈ వేమని ప్రధానాపదానమును శ్రీనాథుఁడు పొగడించినాఁడు. మఱియు నీపద్యమునందే యవచిసెట్టి ప్రోలయ వేమనికి ప్రాపుగ నుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. అవచి తిప్పయ వంశమువారు సముద్ర నౌకావ్యాపారమున ప్రఖ్యాతినడసి, విశేషధనమార్జించినవారు. ఆనాఁడు ఆంధ్రదేశమునందలి ఓడరేవులలో ముకుళిపురము (మోటుపల్లి — గుంటూరుజిల్లా బాపట్లకు సమీపమున నున్నది.) ప్రసిద్ధమైనది. దానిమీఁద నధికారము సన్నిహితులైన రెడ్డిరాజుల కేర్పడియుండినది. ప్రోలయ వేమఁడు తన తమ్ముఁడైన మల్లారెడ్డిచే ముకుళిపురమును వశము చేసికొనెననియు, తన్మూలమున కొంత యాదాయము లభించుచుండెడిదనియు వారి వంశములోని యీ క్రిందిపద్యము తార్కాణించుచున్నది

ఉ. బాహాదర్పమునం బ్రతీప ధరణీ
పాలాళిం ద్రోలి యు
త్సాహోదగ్రుఁడు మోటుపల్లిఁగొని స
ప్తద్వీప సద్వస్తు సం
దోహంబుం దనకిచ్చు నొచ్చెలి సము
ద్రం బ్రీతిఁ గావించుచున్
మాహాత్మ్యంబు వహించె మల్లరథినీ
నాథుండు గాఢోద్ధతిన్.

—హరి [illegible]

దీనింబట్టి ప్రోలయ వేమనినాఁడు మోటుపల్లి నుండి ద్వీపాంతర వ్యాపారము సాగుచుండెననియు, తదధికారము అద్దంకి ప్రభువుల వశముందుండెననియు, దెలియవచ్చుచున్నది. ప్రోలయ వేమని తరువాత

1. చూ. రెడ్డిసంచిక - అనుపర్తి శాసనము.

కా రాజ్యము నేలిన అనవోతారెడ్డి మోటుపల్లి రేవు నుండి ద్వీపాంతర వ్యాపారము సక్రమముగ సాగించుటకు ద్వీపాంతరములనుండి వచ్చెడి బహుమూల్యవస్తువులపై సుంకములు తగ్గించియు, నౌకావ్యాపారులకు వసతులు కల్పించియు, వ్యాపారానుకూల్యమును గలిగించు శిలాశాసన స్తంభమొకటి నెలకొల్పించియున్నాఁడు 2 వీరియాస్థానమున ననపోతుని తరువాత కొండవీటి రాజ్య పాలకుఁడైన కుమారగిరితో పాటు నౌకావ్యాపారియగు అవచి తిప్పయ్యకు ఘనిష్ఠ సంబంధ మేర్పడి తిప్పయా మాత్యుఁడై కోటలలో మేటియై యుండెనని మన మూహింపవచ్చును. తిప్పయ్య కొండవీటి సుగంధ భాండాగారాధ్యక్షుఁడై, రాజవైద్య సముపేతుఁడై యుండెననియు, అట్టి వైభవము కుమారగిరి వసంతే ళించెననియు, శ్రీనాథుని యీ క్రింది హరవిలాసోదాహరణములు తెల్పుచున్నవి

క. కొమరగిరి వసంత
గమునకు గంధసార కస్తూరీ కుం
కుమ కర్పూర హిమాంబు
ప్రముదంబిత బహు సుగంధి ద్రవ్యాఢ్యా

—హర 1-30

ఉ. కొమరగిరి క్షమా రమణ
కుంజర చాగు వసంత వైభవ
క్రమ సముపార్జితాఖిల
గంధ హిమాంబు కురంగనాభి కుం
కుమ ఘనసార సంకుమద
కుంభి మనోహర గంధశాలికా
సముదయ సార్వభౌము డవి
సంఘు మనోరథ కల్పభూరుహా!

—హర 4-108

క. శ్రీమత్కుమార శైల,
స్వామి కృపాలబ్ధ దివ్య కార్యేక విధా!

—హర 5-1

శా. వీరకుమారగిర్యగ్రణి లక్ష్మీభోగ భాగోచితా!

—హర 5-59

ఈ యుదాహృతులనుబట్టి కొండవీటిఁ గొమరగిరి నృపతి పాలన సమయమున వసంతోత్సవములు బహు వైభవముతో జరుగుచుండెడి వనియు, వానికి వలయు కర్పూర కస్తూరీ హిమాంబు సంకుమద ఘనసార కుంకుమాది బహుమూల్య సుగంధ ద్రవ్యములు సుగంధశాలలో నిల్వ యుండెడివనియు, తత్సుగంధ భాండాగారాధ్యక్షుఁడు అవచితిప్పయ సెట్టియై యుండె ననియు, తిప్పయ్యలమూల నవచితిప్పయ రాజభోగముల ననుభవించుచుండెడివాఁ డనియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ద్వీపాంతరాగతములై రాజభోగయోగ్యమైన రత్నాదికములను నాతఁడు రాజన్యుల కెచ్చటనుండియో తెచ్చిచ్చుచుండెడివాఁ డని మన మీ క్రింది పద్యమును బట్టి యూహింపవచ్చును

సీ. పంజాబు ఢిల్లి రాఘాది పట్టణముల
జాతిపసుల మాళవ రత్నాంబరంబు
లవచి త్రిపురాంత కానీత యానపాత్ర
సింహళద్వీప ముంగల క్షేత్రజములు

—హర 1-39

అవచి తిప్పయ తోఁబాటున నాఁడు కుమారగిరి సెట్టి వసంతోత్సవములు గాంచి మిత్రులు సామంతులు మిక్కిలిగ మెచ్చుకొనుచుండెడివారఁట

ఉ. హరిహర రాయ ఫేరోజ సు
హా సురధాణ గజాదిపాల ధూ
తగులు విజప్రభావ ముఖ
వర్ణన చేయఁ కుమార గిర్యధి
శ్వరుని వసంతవైభవము
సర్వము నొక్కఁడె నిర్వహించు నా
తిరుమలనాథ సెట్టికిని
ధీగుణధాటికి నెవ్వఁ డీఁడగున్

—హర 1-24

ఈ తీరుగ శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున నవచి తిప్పయ వ్యాపార వైభవములను, తిప్పయ్యముఖముగఁ గుమారగిరి వసంతోత్సవ విభవము వర్ణించెను. తక్కట్టె పదునేనవ శతాబ్దియందలి యాంధ్రుల ద్వీపాంతర నౌకావ్యాపారమునకొక సమగ్ర స్వరూప చిత్రము చేసియున్నాఁడు శ్రీనాథుఁడే యంతియును విశదీకరింపఁ జేఁబట్టినను తిప్పయ్య స్వరూపమును చిత్రించుటయే యాతనికిఁ బరిపాటి గావున, అనాఁటి తెలుఁగు వ్యాపారుల యాయా ద్వీపములనుండి యే యే వస్తువులఁ గొని తెచ్చుచుండెడివో, వాని వినిమయోగ మెట్లు జరుగుచుండెడిదియో స్పష్టముగఁ దెలిపినాఁడు ప్రబంధముఖమున చారిత్రకాంశములను

2. చూ అనపోతరెడ్డి మోటుపల్లి శాసనము S I I X Vol X

హరవిలాసము : కుమారగిరి

సుప్రసిద్ధము చేయుటలో శ్రీనాథుని కొక ప్రత్యేకత యున్నది అది యీ హరవిలాస కృత్యాదిలో పద్యప్రముఖముల భాసిల్లినది

కుమారగిరి తండ్రియగు అనవోతారెడ్డి మహావీరుడు పరమ శివభక్తుడు, అత్యుదారుడునని యాతని శాసనములవలన దెలియుచున్నది అతని నాడు ఇరుగు పొరుగులనున్న విజయనగరము, రాచకొండ, దేవరకొండ రాజధానులుగాగల వెలమరాజుల తోడను మహమ్మదీయుల తోడను యుద్ధములు జేయుచు విజయములు సాధించుటతోడనే కాలము గడచిపోయినది అతని తరువాతి వాతని తమ్ముడైన అనవేమారెడ్డి మహావీరుడై విజయములు సాధించుచు, పరమధార్మికుడై యగ్రహారములొసంగుచు గొండవీటి రాజ్యమును గొంతకాలము పాలించెను ఆ వెనుక కుమారగిరి రాజ్యపాలకుడయ్యెను ఈతడు తండ్రి మహావీరుడై విజయములు సాధించిన శౌర్యాగ్రము లేమియు గానరావు. విద్యావినోదియై కళాప్రియుడై ధార్మికుడై గ్రంథ రచనయందును వసంతోత్సవ నాట్యనృత్య దర్శనములందును మక్కువ గలవాడై వినోదముగా గాలము గడుపుచుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది కేవలము యుద్ధాద్యుద్యమములు లేవని ప్రభువు లత్యల్ప దర్శనోత్సవములు కళా వినోదములు గాగల కుమారగిరికి శత్రు విగ్రహవిరోధ లేకయుండెను ఆ ఎనిమిదియు నాతని పోరిచిన ధర్మ స్నేహపాత్రుడు మహావీరుడునగు కాటయ వేముడు నిర్వహించుచుండెడివాడు. అందువలన రాజ్యభారమంతయు కాటయవేమునిపై బెట్టి కుమారగిరి మనోహర వసంతోత్సవములతోడను, అభినవాభినయ ప్రదర్శనములతోడను సంగీతాభ్యుదయముతోడను కాలము నానందముతో గడుపుచుండెడివాడు ఈ విషయమును కాటయవేముడు మాళవికాగ్నిమిత్ర వ్యాఖ్యా ప్రారంభమునందిట్లు వాకొనియున్నాడు

శ్లో॥ భాగ్యం నామ సమగ్ర మీదృశమతి
స్నేహైకపాత్రం యతో
వీరం కాటయ వేమ మూర్తి రిపుధ్వంసే
నియుజ్య స్వయమ్
నిత్యం నర్తకి నర్తనై రభినవైః కాంతై
ర్వసంతోత్సవైః
సంగీతాభ్యుదయైః కుమారగిరి
భూపాలో నృపాలోత్తమః

యుద్ధములం గుద్ధతులైన శత్రువీరులను ధ్వంసము చేయుటకై, స్నేహపాత్రుడును వీరుడునగు కాటయ వేముని వినియోగించి, తాను నిత్యము నవ నవాభినయముల తోడను వసంతోత్సవ దర్శనముల తోడను, సంగీతాభ్యుదయము తోడను నానందించు భాగ్యము కుమారగిరికి సమగ్రముగా గలిగెనని యీ శ్లోకభావము. కుమారగిరి వసంతోత్సవము వెంటవెంట నభినయముతో జరిగెనని యీ విషయమును శ్రీనాథుడు హరవిలాసమున దెలిపియే యున్నాడు అభినయ ప్రదర్శనములతో గాలముగడుపు తీరు దెలియ కాటయ వేముడు తాను రచించిన అభిజ్ఞాన శాకుంతల వ్యాఖ్యానమున కుమారగిరి రాజు ప్రారంభమునం దిట్లు వివరించినాడు.

శ్లో॥ జయతి మహీయాన్ లోకాతీతః కుమారగిరి ప్రభోః
పదవీ లకుమాదేవీ యస్య ప్రియా నృత్యప్రియా,
నవముభినయం నాట్యార్థానాం తనోతి సహస్రధా
వితరతి ... ప్రజాయసహస్రకైః
—అభి. కుమా. ౭ శ్లో

కుమారగిరి ప్రభువు సభలో లకుమ యను నాట్య ప్రీతిపాత్రురాలగు లకుమాదేవి యను లాస్యకత్తె, నాట్యార్థములను వేలకొలదిగ నాట్యభేదములను ప్రసరించి ప్రదర్శించుచుండెను ఈమె సదృశ నృత్య యాచకులకు వేలకొలదిగ ధనములిచ్చుచుండును. ఆమె యాస్థాన లాస్యకత్తెగా నుండుటచే కుమారగిరి నృపాలుని మహీయ లోకాతీతమై విలసిల్లుచుండెనని భావము కుమారగిరి వసంతరాజ బిరుదాంకితుడై వసంతరాజీయమను నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును రచించెను దానిలో భరతాదుల గ్రంథములందు విలువగు ముఖ్యములను గొన్ని విషయములు ఆతిగూర్పబడినవి అట్టి విషయములకు నాట్యాభినయము ప్రదర్శించుటకై లకుమాదేవి యుపయోగపడుచుండెడిదిగా దెలియవచ్చుచున్నది కుమారగిరి వసంతరాజీయమను నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును రచించినట్లు కాటయవేముని మాటలచే మనకు దెలియవచ్చుచున్నది

శ్లో॥ మునీనాం భరతాదీనాం భోజాదీనాం చ
భూభుజామ్

శాస్త్రాణి సమ్యగాలోచ్య నాట్యవేదార్థ వేదినామ్
ప్రోక్తం వసంతరాజేన కుమారగిరి భూభుజా
నామ్నా వసంతరాజీయం నాట్యశాస్త్రం
యథోచితమ్
తత్రోక్తైస్సైవ మార్గేణ దర్శితాశేష లక్షణామ్
కవినా మాత్రిణా మంత్రీ కాటభూప తనూభవః
హాయం వేమవిభుః కుమారగిరి రాజార్య
యుక్తః కృతి
నాట్యానాం ప్రతియం కృతిం కృతిధియా
శ్రీకాళిదాసీయయుక్,
తస్యోద్దిష్ట రసార్థ సవ్య రసికః కాడంగిలాదే
స్వయమ్
వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమారగిరి రాజీయాఖ్య
ముస్మైహితమ్
అభి కుమా. టీక శ్లో—16, 17, 18, 19

కుమారగిరి భూపాలుఁడు భరతభోజాదుల నాట్యశాస్త్ర గ్రంథములను బాగుగ పరిశీలించి, 'వసంతరాజీయము' అను పేరఁ బ్రసిద్ధమైన నాట్యశాస్త్ర గ్రంథమును రచించెను. వసంతరాజీయోక్త పద్ధతిని నాట్యలక్షణ సమన్వయము సేయుచు కుమారగిరి మంత్రియైన కాటయవేముఁడు కాళిదాసు రచించిన శాకుంతలాది నాటకత్రయమునకు, అతని వినియోగమును చాటించి, కుమారగిరిఁ బ్రీతిగ 'కుమారగిరి రాజీయ'మను పేర వ్యాఖ్యాన గ్రంథమును రచించెను. కుమారగిరి నాట్యశాస్త్ర రచయిత యగుటచే, ముందుగఁ దర్శింపఁబడిన విషయములను కాటయవేముని వ్యాఖ్యానములందు వినియోగింపఁ జేసెను. కాటయవేముఁడును తాను రచించిన కాళిదాసీయ విరచిత రూపకత్రయ వ్యాఖ్యానములలో, భరతాదుల లక్షణములకు మీఱిన విషయము తేటపడియుండిన వానిని సమన్వయించునపుడు వసంతరాజీయాదాహృతులను నైకొనెను. తన్మూలముగ వసంతరాజీయ విషయము వ్యాఖ్యానములంగుఁ గొలఁది కావులంగుమాత్రమే నాటకము నున్నచోట మాత్రము లక్షణము పటిష్టమై పంక్తియ విచ్ఛేదిగా నున్నది. ఆ విషయమును మందీయుం కవ్యాను చాకొందుము. నాట్యశాస్త్రము ప్రధానముగ వర్ణించు విషయమును దెలుపును. తత్ప్రతిపాదితము కాలమునఁ దర్శనీయముఁ గాంచినవుడు గాని యంతరి భాగోగులు దెలియ నేరవు. తన్నిర్వహణముకై లకుమాదేవి నాట్యాచార్యులకు వనాధికయములు ప్రదర్శించు నాట్యశాలాధికారిణియైనది కుమారగిరి స్వయముగ నాట్యశాస్త్ర గ్రంథకర్తయగుటచే నభినయ తత్త్వ ప్రదర్శనములతో నానందించుటలో నాశ్చర్యమేమి యున్నది.

రాజు ప్రీతిగా రాజ్యపాలనమునకు వచ్చిన వాఁడు గాదింపదలచినది శత్రునిగ్రహము. అపని నాతనికిముందు రాజ్యపాలకుఁడైన యనవేమారెడ్డియే కావించియున్నాఁడు. శాంతిచేయున్న పనికిఁ గాటయ వేముని వినియోగించినాఁడు కుమారగిరి. కావున నితని శౌర్యము విద్యాగోష్ఠులలో నే గాని సమరరంగమునఁ గానరదయ్యెను. కావునఁ గుమారగిరి మహోదారతయుఁ గళాప్రియుఁడు ఉత్సవవినోదయుఁ యానందముతోఁ గాలము గడుపుచుండెనని చాటెడు విషయము కుమారగిరి పేరితో దానము చేయించిన అనుపఱ్తి దానశాసనమున స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది

శ్లో॥ తివన్న కోర్తి క్షితి పాలుబాశా
కుమార గిరాఖ్య నృపాలచంద్రః,
అఖండ విభ్రాజిత మండల శ్రీః
శ్రీయాస ముం ప్రాదుర భూత్ కలావాన్
వసంత వేలాసు దిశా వధూనాం
కర్పూరఖండైః కృతి మండన శ్రీః
కుమార గిర్యాఖ్య వసంతరాయః
కీర్తి ప్రతాపాభరణో విభాతి

అయ్యన్నపోత భూపాలుఁడను సముద్రమునకుఁ గుమారగిరినృపాలుఁడను చంద్రుఁడు, అఖండ మండల విభవముగలవాఁడై కళావంతుఁడై లక్ష్మీసమేతుఁడై యావిర్భవించెను. దీనిని బట్టి కుమారగిరి అఖండ భూమండలుఁడు కళావంతుఁడు, భాగ్యసంపన్నుఁడునై యుండెనని తెలియుచున్నది. వసంతరాజు బిరుదాంకితుఁడైన కుమారగిరి వసంతవేళలో కర్పూరఖండములచే దిశా వధూముఖముల నలంకరించుచుండెడి వాఁడనుటచే, నితని వాఁడు వసంతోత్సవముల సుగంధ వస్తు వినియోగముతో మహావిభవముగా జరుపుచుండెనని తెలియుచున్నది. ఈతనికీర్తి ప్రతాపములు ఆభరణములనుటచేఁ బ్రతాప ములంకార మాత్రమే యనుట విదితము. ఈవిషయమునకే క్రింది శ్లోకములు ప్రోద్బలకములు.

శ్లో॥ పుత్రః ప్రోలయభూపతిస్య కుమారగిరి భూపతేః
అన్నవోత ఇతి ఖ్యాతిః స్వపితామహాభిధః॥
తం బాలమంకమారోప్య కుమారగిరి భూపతిః
దాక్షారామే తులాదాన మకరోదతి కౌతుకాత్॥
అథ తస్మై కుమారాయ యౌవరాజ్య విభూతిభిః
దేశం దిగ్విజయాక్రాంతం దాతుకామ
స్స్వభూపతిః॥

చతుర్విధోపాయ వశం ప్రవీణం
సామ్రాజ్య నిర్వాహ మహా ప్రభావం
స్వసుః పతిం కాటయ వేమ భూపం
రాగా దవాదీ దతి కౌతుకేన.

ఉదీచ్యా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ మహీశ్వరాః
ఆచరంతి సదా మైత్రీ మస్మాభిరతి గౌరవాత్॥
తస్మాత్త్వం సింహాద్రి పర్యంత ప్రాచ్యదేశ మహీశ్వరాః
జేతవ్యా స్త్వ మహీపాలా వసుధా జయ లీలయా॥

ఆ కుమారగిరి భూపాలునకు అన్నవోతుఁడను కుమారుఁడు జనియించెను. ఆ కుమారుఁడు తాతయగు అన్నపోతునితో సమానము పరాక్రమము గలవాఁడై యుండెను. ఆ బాలుని తొడమీఁద కూర్చుండఁబెట్టుకొని కుమారగిరి దాక్షారామమునందు అతి కౌతుకముతో తులాపురుష దానము గావించెను. పిమ్మట వానికుమారునకు యౌవరాజ్యమున పట్టాభిషేకము చేసి, దిగ్విజయము చే నాక్రమించిన దేశము నతనికి నిలిపెట్టి, సామదానాది చతుర్విధోపాయ నిపుణుఁడు, సామ్రాజ్య నిర్వాహ దక్షుఁడు, తన సోదరీ భర్తయునగు కాటయ వేముని గౌరవించి ప్రేమ పూర్వకముగ నిట్లనెను "ఉత్తర దక్షిణ పశ్చిమ దిక్కులందున్న భూపాలకులు మనతో చెల్లెలు మైత్రి నాచరించుచున్నారు. సింహాచల పర్యంతరములందున్న తూర్పు దేశపు భూపాలురను మనకు జయింపవలసినవారుగా నున్నారు. కావున నీవు వారిని అవలీలగా జయింపుము" ఈ ప్రసంగముచే నీతిచతురుఁడు సామ్రాజ్యనిర్వహణ దక్షుఁడు విజయసాధకుఁడు కాటయ వేముఁడేయనియు కుమారగిరి పరమధార్మికుఁడై కీర్తిప్రతాపాధికుఁడు మాత్రమే యనియు తెలియుచున్నది.

శ్లో॥ తత స్సైన్యల పురాత్తస్య కుమారగిరి భూపతేః
రమ్యం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం ప్రత్యపద్యత॥
తస్మిన్నగర్యాం నరీ యస్యాం ప్రాకారాంతర భూమిగం
ఆస్తే శ్రీ గోపికానాథ స్స్వకబ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితః॥
ఇత్థం ప్రభావోదయ భాసమానం
తం గోపికానాథ మతీవ దివ్యం
మహామతిః కాటయ వేమ శౌరి
ర్జయ ప్రసిద్ధ్యై మనసా ప్రణమ్య॥
అస్మిన్నిగ్రహజే శుభ్యం గ్రామ మత్యుత్తమం విభో
దాస్యామీతి ప్రతిశ్రుత్య సత్యశాసన వైభవః॥
ప్రాతిష్ఠత ప్రాజ్ఞ ప్రతీ ద్విజేయం॥
తతో వింధ్యాద్రి సింహాద్రి మధ్యవర్తి మహీశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశ దుర్గేషు నియుజ్య స్వాధికారిణః॥

అటుపిమ్మటఁ గాటయ వేముఁడు కొండవీటి నుండి కుమారగిరి యాధికారమునందున్న రాజమహేంద్రవరమునకుఁ దరలివచ్చెను. ఆ పురమున ప్రాకారాంతరాళంకారభూతుఁడై స్వబ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితుఁడైన గోపాలదేవుని దర్శించి విజయము లభించుటకై నమస్కరించి, "ఈ తూర్పు దేశపు జయము లభించిన నీకు మహోన్నతమైన గ్రామము సమర్పింతునని ప్రొక్కుకొని, శుభలగ్నమున ప్రయాణభేరి మ్రోగించుచు తూర్పు దేశము జయించుటకు బయలుదేరెను. ఆ జైత్రయాత్రలో సింహాద్రికి వింధ్యాద్రికి మధ్య నుండు మహీపాలకులను జయించి, జయించిన దుర్గములందుఁ దన యధికారులుగా నియోగించి మరలివచ్చెను.

శ్లో॥ తతో నిజ భుజాబల మహో విజయ హేతవే
శ్రీమాదల సంకల్పం పతిం పతికేతవే॥
రాజరాజ మహేంద్రాఖ్య పురీనిత్య నివాసినే
శ్రీమద్గోపాలదేవాయ విశ్వైశ్వర్య దాయినే॥
కుమారగిరి భూభర్తు స్సుతేన రవితేజసా
అన్నవోత కుమారేణ సామ్రాజ్యానుమతిః శ్రియా॥
తుల్యభాగా నదీతీరే గ్రామ మున్నామ ప్రథితం
సోమం కాటయ వేమాంకః ప్రాదాత్సముదారధీః॥
శాకాబ్దే క్షేత్రచంద్రజ్వలన శశిమితే మాసి వైశాఖపక్షే
సప్తమ్యాం శుక్లపక్షే కుమారగిరి విభోరాజ్ఞయా తీంద్ర
ప్రతాపః
గ్రామం శ్రీ అన్నవోత ప్రభు రమ పతయే ప్రౌఢ
కామాభిరామం
ప్రాదాదాచంద్రతారం నిజ విజయ కృతే గోపికా
ధీశ్వరాయ॥

ఈ రీతి కాటయ వేముఁడు తన భుజబలలబ్ధ విజయమునకుఁ గారణభూతుఁడై రాజమహేంద్రవాసియైన గోపాలదేవునకు, కుమారగిరి కుమారుఁడైన కుమారాన్నవోతునిచే తుల్యభాగానదీతీరమున మహావిభవసంపన్నమైన గ్రామమును దానము చేయించెను. శకసం॥ ౧౩౧౨ క్రీ॥ శ॥ 1390 వైశాఖ శుద్ధ సప్తమినాఁడు అన్నవోత ప్రభువు గోపాలదేవునకు తనకు విజయమునకు కృతజ్ఞత

దానికి అనుపలబ్ధి యను పేరుగల గ్రామమును దానముగా నిచ్చెను. 'అనపోతపురము' అనుపేరిదియైన దేవాలయ తుల్యభాగా నదీతీరమునం దీ తీరమునం దీ గ్రామము మహోదార సంపన్నమైనది. ఈ శాసనము తుదిని 'కొమరగిరి వ్రాలు' అని కలదు. ఈ శాసనదానమునకు సంబంధించినవారు ముగ్గురు. మొదటివాడు గ్రామమిచ్చెదనని ప్రొక్కకొనిన కాటయ వేముడు. రెండవవాడు దానముచేసిన కుమారన్న పోతుడు. మూడవవాడు అనుమతించిన కుమారగిరి. కాని యీ శాసనము కుమారగిరినిగూర్చిన చరిత్రాంశములను చెప్పుటలో వ్యక్తము చేసినది.

చారిత్రకాంశము లీతీరుగ కుమారగిరి చరిత్రమును వివరించుచుండ కొందరు విమర్శకులు "కుమారగిరి విలాసియై లకుమా సంసరిమున రాజకార్యముల నుపేక్షించి, శాస్త్ర ప్రసంగముల తోడను వసంతోత్సవములతోడను కాలము గడుపుచుండెడివాడనియు, తన్మూలముగ రాజమహేంద్ర రాజ్యము కాటయ వేమునకు చిక్కిపోయెనని యూహించుచున్నారు. దాని కుపోద్బలకముగా "జయతి మహిమా లోకాతీతః" ఇత్యాది శ్లోకమున "ప్రియా పద్మినీ ప్రియా" అను పాఠము సంగ్రహించియున్నారు. వసంతోత్సవములతో ధనముతో కుమారగిరి విలాసి జీవితమునకు సప్తంధిక మనినాను కాని యిట్లూహించుచు పరిగాగు కుమారగిరి ప్రభువు నానావిధ లకుమ యను లావణ్యవతి యుండెడిదని తెలిసినను మను తుల్యుడైన కాటయ వేముడు అతనికోట సేనాపతి వ్యాపారము జేసెను. అప్పటిమాట చెల్లింపగా లకుమ లావణ్యవతి 'లకుమ' యను పేరు ఆమె 'ప్రియా పద్మిని' యైనప్పుడే, అట్టి యామె పేరునకు సరిపడునట్టి యామె ఐశ్వర్యవతి అయినప్పుడే యాదృశ్యమునకు తెలియలేదని ధనము నిచ్చుట పాడగును. ఆమె యాస్థాన లాస్య విలాసినే నాట్యాదులకు సహాయించుచును బ్రదుకుచుండెనను. ఆమె భోగినియై యుండిన కుమారగిరి ప్రభుని వ్యసనము మహాతుల్య విత్తమునిగా మొగమాటము లేకుండ తెలిపిన కాటయ వేముడీ విషయము నెంచకపోవడు.

కాటయ వేముని శాసనములను బట్టియేకదా మనము కుమారగిరి చరిత్రమును నిర్ణయింప గలిగినది. కుమారగిరి నాట్యశాస్త్ర వేత్తకావ్యప్రియుడును మహోదాత్తుడనియు కాటయ వేముని కోట మనకు విశదమగుచున్నది. కాటయ వేముని శాసనములనుబట్టి, కుమారగిరి యే శాస్త్ర విలాసప్రియుడుగా గాదు ఇట్టి వసంతోత్సవములను మహోత్సవముతో జరుపుట కుమారగిరి నాట్య కళకు, యాతనికి మార్గము కొండవీటి పాలించిన పరమ ధార్మికుడని ప్రసిద్ధికెక్కిన యా వేముని నాటకాలను గూర్చి కలదని యాతని నాటి శాసన పదములు తార్కాణించుచున్నవి.

శ్లో॥ సోయం వసంతరాయాంకః

కస్తూరీ చంద్ర చందనైః

సకేసరాం ఘనం దాయం చ తుషారం

గంధతైల ద్రవాన్

యద్వసంతోత్సవ తీవ్ర ధూళి కర్పూర రేణుభిః

యాతనా కృతి మత్యాప్ దరీం

జగత్రం త్రయమ్ 3.

అన్న వేమునకును వసంతరాయ బిరుదముగల కస్తూరీ మొదలగు కర్పూరాది సుగంధద్రవ్యములను వసంతోత్సవములకు సమకూర్చుట గూర్చిన వాటను గలదు. అట్టియటుగాక వసంతోత్సవములు చేయుట సమారాధన రూపములు పుణ్యార్జన భూపాలుగు నావిని మహావిధముతో సాగించుచు ఇట్టి విశేష మేమన కీర్తిప్రియుడైన కుమారగిరి యీ వసంతోత్సవమును అతిచిత్రముగ పెట్టి ద్వీపాంతరముల నుండి తెప్పించిన సుగంధద్రవ్యములను బహుళముగ నుపయోగించి మిత్రులు సామంతులు పలు ప్రాంతముల నుండి వచ్చినవారలు తిలకించునట్లు చేయుటయే. తాను కళాప్రియుడై నాట్యశాస్త్రమును రచియించియుండుటచే లకుమ గాయని చే నభినయము చేయించి నాట్యగోష్ఠుల నాలోకించి వినోదించుచుండుట వినా విలాస జీవితమునకు నిదర్శనము కాదు.[4] రాజమహేంద్రవర రాజ్యము కాటయవేమునకు కుమారగిరి, స్వయముగ నొసంగినదియే కాని యాతడు సంగ్రహించినది కాదని, యీ క్రింది శాసన శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో॥ కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమ తోషితః
ప్రాదాత్ప్రీతిం శుభం రాజమహేంద్ర నగరీ
ముఖామ్ 4

కుమారగిరి కాటయ వేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, రాజమహేంద్రవరము మొదలగు భూములిచ్చెనని దీని భావము.

ఈ తీరుగ కుమారగిరి విద్యాకళావిభవ సంపన్నుడు, పరమ ధార్మికుడు, ధీసంపన్నుడుగా పరిగణింపదగినవాడే గాని విలాసి గాడనుట సుస్పష్టము. అట్లు కాని యెడల పరమధార్మికుడైన కాటయ వేముడు కుమారగిరియెడ కృతజ్ఞత వహించువాడుగా నుండడు ప్రశంసించువాడుగాడు.

3 See Epi Ind Vol III page 286-291. Nadupuru grant of Annavema Saka 1296.

4 See Epi Ind Vol IV p. p 318-327 Tottaramudi grant of Kataya Veema.

నివురుగప్పిన నిప్పు

"కావ్యశ్రీ"

శేషగిరి సినిమా చూస్తున్నాడన్న మాటేగాని అతని మనసు మనసులో లేదు. చూస్తూ, చూస్తూ తన జీవిత గాథ తెరకెక్కిందా అన్న అనుమానం మరీ బలపడటంతో శేషగిరి పూర్తిగా మెసలకుండిపోయి గడిచిపోయిన కమ్మని జీవిత ఘట్టాల మధుర స్మృతులను నెమరు వేసుకుంటూ సినిమా అయిపోయిన సంగతి గమనించలేక చుట్టూ లేచిన జనాన్ని చూసి ఉలిక్కిపడి లేచి నిలుచున్నాడు! రమణ కూడా లేచాడు. ఇద్దరూ బయటకు వచ్చి రమణ ఇంటివైపు నడవటం మొదలుపెట్టారు. శేషగిరి మకాం దూరంగా రైలు పట్టాల అవతల ఉండటంచేత ఎప్పుడు సినిమాకు వెళ్ళినా రమణ ఇంటి దగ్గర విడిపోవటం మామూలైపోయింది. దారిలో నీలిరంగు వేసిన కర్రస్తంభాల డాబా దగ్గరకు వచ్చేసరికి రమణ వెనక్కి వెనక్కి తిరిగి ఆ డాబా గుమ్మంలోనికి చూస్తుండటంతో శేషగిరికి అర్థం కాలేదు. ముందుకు వెళ్ళిన శేషగిరి ఒక అడుగు వెనక్కి వేసి తానూ చూశాడు. ఆ డాబా వీధి గుమ్మంలోనుంచి లోపలకు! ఇంతలో గుంపెడ ఆకు కంగారుగా నడుస్తూ — గాలికెగిరి తన ముఖం మీద ముసురుపడ్డ వాయిలు చీరపైట తీసుకుంటూ తీవంక పరధ్యానంగా చూచి చిరునవ్వు నవ్వి మల్లెపూల ఘుమఘుమలు వెదజల్లి వెళ్ళిపోయిన ఓ సింగారి పాంకోళ్ళ టింకారాన్ని చూచి నీలిరంగు వేసిన కర్రస్తంభాల డాబా సంగతి మరిచిపోయాడు శేషగిరి రమణ కూడాను. ఇద్దరూ కలసి రమణ యింటికి వచ్చి ఎప్పటిలాగే చావిడిలో పడుకొన్నారు.

రమణ గుర్రుపెట్టి నిద్రపోతున్నాడు. శేషగిరి జాగ్రదవస్థా స్వప్నావస్థ కలియని అగోచరమైన స్థితిలో సినిమా రేపిన తీయని గాయాలు తలుచుకుంటూ కళ్ళుతెరుచుకొని పడుకొన్నాడు. మధురమైన తొలినాటి వలపు మందాకిని తెలుసుకొన్నవాల సుందరయావన ఉద్యానవన కొలంకులలోని కుందనపుబొమ్మలాంటి తెచ్చి కెండాని పరింత అనందం కలుగుతుంటే శేషగిరి హృదయాంతరంగంలోని,జ్ఞాప కాల అగాధాలలో పడి మునిగిపోతున్నాయి. "పాలిపోయిన బుగ్గలమీద కన్నీళ్ళ ధారలు కట్టి ప్రవహిస్తుంటే ముడివిడిన జుట్టు భుజాలమీద చిందరవందరగా పడివుంటేగా, కాడి తెగించిన రైలుపట్టాల కాని దగ్గర వచ్చి తన నిలుచుని నీళ్ళునిండిన కళ్ళతో తనవంక చూస్తున్న లక్ష్మి" కనిపించగానే గుండెల్లో రేగాను శేషగిరి అతనిగా లేస్తూంటేగానే రైలు అర్భాటంగా గదిలోవున్న కొంత మాగన్ను మెదిలి సుగుమయింది లోపల ఎవరో గది తలుపులు గడియపెట్టి వచ్చింది. దిగ్భ్రాంతి చెందింది కలో నిజమో తెల్చుకోలేకపోయాడు శేషగిరి ఇన్నాళ్ళకు లక్ష్మి కలలోనైనా కనిపించినందుకు సంతోషింపలేకపోయాడు శేషగిరి కానీ మరుక్షణంలోనే లక్ష్మి కన్నీళ్ళు గుర్తుకువచ్చి పడుకొన్న మంచంలోనే కృంగిపోయాడు.

శేషగిరి బ్రహ్మచారిగా ఉండటం వచ్చినప్పటినుంచి రమణ, గిరి స్నేహంగావుంటున్నారు. ఆ రోజు ఆదివారం కావటంతో పెకొకు బయలుదేరిన మిత్రులు గోదావరి ఒడ్డున దూరంగా, వేపచెట్టు కొమ్మలకు నీరెండ బయలుపడ్డ యిసుక తిన్నెమీద కూర్చున్నారు. ఉల్లిపొరల్లా పండిన దొండపండు రంగు చీరలో మెరిసిపోతున్న వదినగారిని చూసి జారిపోతుంది.

"ఏరా శేషగిరీ! ఇక బ్రతుకంతా బ్రహ్మచారిగానే గడిపేయదలచావా?"

"నువ్వొక్కసారి వాగ్దానం చేశావు కదరా రమణా! చెప్పమని అడిగావు?"

కాస్సేపు నిశ్శబ్దంగా శేషగిరి వంక చూచి సిగరెట్టు అగ్గిపెట్టె తీశాడు రమణ.

"నీ జీవితం ఒక కథ అయితే నాకు చెప్పకూడదా?"

"ఏ కథ?"

"అదే! నువ్విలా బ్రహ్మచారిగా ఉండటానికి కారణమైన కథ!" అంటూ సిగరెట్టు వెలిగించటానికి

అగ్నిపుల్లలాగా రమణ! ఆ వెలుతురులో రమణ యెడమ చేతి మణికట్టు క్రిందవున్న కాలిన మచ్చమీద మచ్చ కూడా కనపడి పశ్చాత్తాపం తెలుసుకొని నిట్టూర్చి అడిగాడు శివగిరి!

"నీ యెడమచేతి మణికట్టుక్రింద ఆ మచ్చేమిటి రమణా!"

"నన్నప్పుడు తెలియక నిప్పు తీసుకొందా మని కుంపట్లో చేయిపెడితే కాలింది! అదిసరే! నీ కథ ప్రారంభించు"

శివగిరి బరువుగా నిట్టూర్చి కథ చెప్పడం ప్రారంభించాడు

"మా వ్యవసాయం తగ్గిపోగా, నా పల్లెటూరు చదువు ఆపి మా పినతల్లిగారింటికి పంపించారు నన్ను. అక్కడ రెండు సంవత్సరాలు చదువుతుండగా నా జీవితం కలకలం తొలిసారిగా పుట్టలు తెప్పింది మా చిన్నాన్న హైస్కూలు ప్రధానాధ్యాపకులవటంవల్ల మా యింట్లోనే అద్దెకు వచ్చిన డిప్యూటీ తహసీల్దారుగారి అమ్మాయి అమీరున్నీసా కూడా నాతోబాటు మా చిన్నాన్న దగ్గర చదువు ప్రారంభించింది. అప్పటికి నాకు పదిహేను పదహారేళ్ళుంటాయి. అమీర్ నా కన్న పెద్దదో చిన్నదో తెలియదుగానీ శారీరకంగా పెద్ద వాళ్ళలోనే జమకొసింది. అర్థసంవత్సరపు పరీక్షలయి పోయాయి. సంక్రాంతి పండుగ సెలవులు. ఒకనాటి సాయంకాలం మరీ చలిచలిగా వుంది. నేను మా రీడింగు రూములో ఒంటరిగా కూర్చొని భాషాపాఠాలు చదువుకొంటున్నాను అమీరున్నీసా వచ్చింది. ఆనాడు ఆమె పెదవులమీద చిరునవ్వు ముఖంలోని మార్పు నిత్యం ప్రతిక్షణం చూస్తున్న నాకే క్రొత్తగా తోచింది. తెలియని సిగ్గుతో ఆమెను మహమ్మదీయ కన్య అనటంకన్నా హిందూ బాలికలాగే వుంటుంది బొట్టు మినహాయిస్తే! వస్తూనే నా యెదురుగా నిలుచుని గిరీ ప్రేమంటే యేమిటంది? "నాకు తెలియదు" అన్నాను "నేను చెప్పనా" అంది "చెప్పు" అన్నాను వెంటనే నా రెండు చేతులు పుచ్చుకొని తన మెడకు చుట్టబెట్టుకొని నన్ను తన గుండెలకద్దుకొని బలంగా కౌగిలించి ముద్దుపెట్టుకుని "ఇదే ప్రేమంటే!" అంది అప్పటికి ఇంచుమించుగా నేను మూర్ఛపోయిన స్థితిలో వున్నాను వళ్ళంతా గగుర్పాటుతో వేడెక్కిపోయింది రక్తపు పోటుతో మెదడులోని నరాలు బ్రద్దలవుతాయేమో అనుకొన్నాను దరిదాపు జ్వరం వచ్చినవాడిలా గజగజలాడి పోయాను "అ–ఏమిటి గిరీ అలా అయిపోతావేం?" అంది నా గడ్డం పట్టుకొని అప్పటికి పూర్తిగా తెలివొచ్చింది ముఖం పక్కకొన్న బుగ్గ తుడుచుకొంటూ "ఛీ ఛీ" అన్నాను అమీరు చిన్నబుచ్చుకొని వెళ్ళి పోయింది ఆ రాత్రి భోజనము, చదువు రెండూ రాగా అయిందనిపించి పెందలకడే ప్రక్క చేరాను ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్ర రాలేదు అప్పుడే కలలు నిర్మించుకొంటున్న ఆమె నవయౌవనసౌందర్యాలు నా కండ్ల ముందు క్రొత్త క్రొత్త రీతులు పెడుతూనే వున్నాయి ఆ సంగతి తలచేకొలదీ నాలో ముగ్ధ కాంక్షలు ఉద్భవింపసాగాయి ఆ పరిష్వంగానుభవంతో నా నాళ్ళలో ఉష్ణ రక్తం ప్రవహించింది కలలోనూ ఆ అనుభూతి మరలా మరల పొందాలనే కోరిక క్రమక్రమంగా బలీయం కాజొచ్చింది నా కౌమార యౌవన ప్రవేశ రేఖలతో బాటు మూగ్గనుకూడా అగణిత రేఖలు ప్రస్ఫుటించాయి తెల్లవారి ఉన్నీసా ముఖం చూడటం యెలాగా అని నాలో నేనే తర్కపడిపోతున్నాను ఆమెమీద యింతకుముందున్న దూరమో యేదో అధికార మమకారం — ముక్కచీకటిలాగ గుండెల్లో ముసిరి, సిగ్గు దొంతరలు మంచుతెరలులాగ క్రమ్ముకపోసాగాయి నేనంత బాధపడుతూవుంటే యింకా యెదురుగంటలు కొట్టకుండానే అమీరున్నీసా అప్పుడేలా తయారై వచ్చి చిరునవ్వుతో "ఏం గిరీ! కళ్ళెర్రగావున్నాయి రాత్రి నిద్రపట్టలేదా" అని కిలకిలా నవ్వేసింది ఆమె ధైర్యానికి నిబ్బరానికి అబ్బురపోతూ తలవంచుకొని వెళ్ళిపోయాను

ఆనాటినుంచీ అటువంటి తరుణం యెప్పుడు వస్తుందా అని ఎదురుచూస్తూవున్నాను అప్పట్లో నా కా విషయాన్ని ప్రస్తావించే ధైర్యము లేక పోయింది కోరికంటె పిరికితనం బలీయమయింది ఆమె మాటమాటికి పావుండునట్లు చెవాడిని నాకిష్టం లేదనుకొందేమో నా బాధ తెలియనట్లుగా ప్రవర్తించింది ఆ పిరికితనంలోనే మా మధ్య మాటలు మహా బాధగా మనసు మనసులో లేకుండా విరక్తంగా గడిచాయి పెద్ద పరీక్షలైపోయాయి అనుకోకుండా ఉపద్రవించింది ఆ ముందు సెలవులో అమీరు తండ్రి డిప్యూటీ తాశీల్దారుగారు స్వయంగా నడుపుతున్న జీపుతో ప్రక్క చెట్టుకు ఢీకొని హాస్పిటల్లో చేరక

నివురుగప్పిన నిప్పు

ముందే మరణించాడు. అమ్మాయికు తల్లి లేదు. అలా జరిగిన మరునాడే అమ్మాయిని వాళ్ళ తమ్ముణ్ణి తీసుకొని వాళ్ళమ్మమ్మ తన యింటికి తీసుకొని వెళ్ళిపోయింది.

నాలో ఉత్సాహం చెలరేగింది. మనసులో పదిలపరచుకున్న మమతలు బయటపడిపోతాయి. అమ్మాయన్నిచో వెళ్ళిపోవటంలో నా హృదయంలోని ముగ్ధవాంఛా పారిజాత పరిమళమంతా గతస్మృతిగా మారిపోయింది. ప్రపంచమంతా చీకటిగా తోచింది. సాహిత్యమంటే పిచ్చి పెద్దలతో కలవటానికే మా చిన్నాన్నగారింట్లో నేను భరించరాని ఒంటరితనంలో బాధ పడేవాడిని! నా హృదయంలో వాంఛా శిఖాలు రెండూ ఒకేసారి గంగాయమునల్లాగ కలిసి పెనవేసుకొని మథింప జొచ్చాయి" అని స్ఫూర్తి ఆపుచేశాడు శేషగిరి.

"ఇంతకూ నువ్వు కథ చెప్తున్నావా కవిత్వం చెప్తున్నావా?"

"ఆనాటి నా హృదయంలోని బాధ అర్థమయ్యేట్లు వర్ణించాలంటే భాష దొరకటంలేదు రమణా. నేను వాడిన పదాలు నా భావము ముందు చాలా పేలవాలు."

"సరే తర్వాత కథ కానీయ్" అన్న రమణ మాటలతో తిరిగి చెప్పసాగాడు శేషగిరి.

"ఆ జ్ఞాపకాలతోనే తర్వాతి సంవత్సరం కూడా గడిపాను. ఆ సంవత్సరంలో ఒక్కసారయినా అమ్మాయిని చూడలేకపోయాను. కనీసం ఆమె దగ్గరనుంచి ఉత్తరమైనా రాలేదు. నేనూ వ్రాయలేదు. మాక్కూడా ఫైనలు పరీక్షలు బాగా వ్రాశాను. సెలవుల్లో కూడా స్వగ్రామం వెళ్ళకుండా అక్కడే వుండి హిందీ చదువుతున్నాను. నా హృదయానికి నిజమైన వసంత ఋతులక్ష్మిలా లక్ష్మే వచ్చేసింది. మా యింటి యెదురుగా వున్న వారమ్మాయి పెళ్ళికి వాళ్ళమ్మమ్మతో వచ్చారు. మావాళ్ళందరితోబాటు నేనూ వెళ్ళాను. పెళ్ళికి పెళ్ళికొడుకు తాళికట్టే ఆ సుముహూర్తంలో అప్రయత్నంగా పేరంటాళ్ళలో నిలుచున్న ఓ అమ్మాయి వంక చూశాను. అప్పటికే ఆ అమ్మాయి నా వంక చూస్తూవుంది. "ఆగండోయ్ తలంబ్రాలు" అని పురోహితుడు అరిచేవరకూ మేమలా ఒకరినొకరు చూసుకుంటూనే వున్నాం. పెళ్ళయిపోయిన పది రోజులవరకూ ఆ అమ్మాయి అక్కడే వుంది. ఆ పది రోజులలో మా పరిచయం రహస్య సమావేశాలవరకు వచ్చింది. ఒకనాటి సంధ్యాసమయంలో లక్ష్మితో నేను "పెళ్ళంటూ చేసుకుంటే నిన్నుతప్ప మరెవ్వరిని చేసుకోను" అని ప్రమాణం చేశాను. ఆమె చటుక్కున వంగి నా పాదాలకు నమస్కరించింది."

"ఆ అమ్మాయి పేరు లక్ష్మి?"

"అవును. అసలు పేరు చాల పెద్దది. అందుకని చివరనున్న లక్ష్మి అనే పిలిచేవారు. నేనూ అంతే."

"ఊఁ తర్వాత"

"నాలో పరవళ్ళు తొక్కే ప్రేమప్రవాహమంతా ఆమె పాదాలదగ్గరకు ప్రవహించింది. మా రహస్య సమావేశాలు ఎలాగో బయటకు పొక్కాయి. పెద్దలదాకా పోయాయి. మా చిన్నాన్న నన్ను నన్నగా మందలించారు. ఆరాత్రి వళ్ళి తమ్ముడు కృపారావు చేత చీటి పంపించింది లక్ష్మి, ఒక్కసారి మాట్లాడమని. ఆ మరునాడే తన యింటికి వెళ్ళిపోతూ వుందట. అమ్మమ్మ నిద్రపోగానే మా పెరటిలో పశువుల కొట్టం అవతల గడ్డిమేటి ప్రక్కన నక్కుని లక్ష్మి రాకకోసం యెదురుచూస్తున్నాను. పాలిపోయిన బుగ్గలమీద కన్నీళ్ళు చారలుకట్టి ప్రవహిస్తుంటే, ముడివిడిన జుట్టు మూపుమీద చిందరవందరగా పడివుండగా కొడి తగ్గించిన లైటు పట్టుకొనివచ్చి, నీళ్లు నిండిన కళ్లతో నావంక చూస్తూ చటుక్కున నా కాళ్ళకు నమస్కరించింది. ఆమె సౌందర్యం యెలావో నాకు తెలియలేదు. సంగతులన్నీ చెప్పింది. మా ప్రణయగాథ బయట పడినందువల్లనే తనను బలవంతంగా పంపించేస్తున్నారట! మేమలా మాట్లాడుతూవుండగానే ఎవరో ముసలమ్మ వచ్చి లక్ష్మిని గబుక్కున పట్టుకొని లాక్కుపోయింది. అప్పటినుంచి యిప్పటివరకూ లక్ష్మి నాకు కనిపించనే లేదు."

"లక్ష్మిని పెళ్ళిచేసుకోటానికి మీవాళ్లు అంగీకరించలేదా?"

"లేదు"

"ఎందుకనీ?"

"వాళ్ళనాన్న జారుడట! వ్యభిచారట! ఆసంబంధం మాకు పనికాదట."

"లక్ష్మికి పెళ్ళయిందా?"

"అయిందట"

"ఏ వూరు?"

"పాలకోట"

రమణ గుండెలో కలుక్కుమన్నట్లయింది. అనుమానిస్తూ అడిగాడు.

"లక్ష్మి పుట్టిల్లు ఏవూరు?"

"రాజవరం"

"రాజవరమా" యీసారి నిజంగా కంగారు పడ్డాడు రమణ!

"ఏం అలా అడుగుతున్నావు?"

"ఏం లేదు మా అత్తగారూ కూడా రాజవరమేగా! మా లక్ష్మిని నీ కెరుగుదేమో అని"

"అవును మీ అత్తగారు కూడా ఆ వూరే కాబట్టి నీకు తెలియక పోయినా మా చెల్లాయికి తెలిసి వుంటుంది! ఇంటికి వెళ్ళాక కనుక్కో లక్ష్మి యెలా వుందో"

"అలాగే! లక్ష్మి మొగుడి పేరు తెలుసా?"

"తెలియదు"

"తండ్రి పేరు"

"వెంకన్న"

రమణ ముఖంలో రంగులు మారుతున్నాయి ఉన్నట్టుండి ఒక్కసారిగా నవ్వి అన్నాడు.

"ఒరే! చంపావురా! వాళ్ళయిల్లు మా అత్తవారి యింటి ప్రక్కనే! నీ లక్ష్మి నా ఆవిడ ప్రాణస్నేహితురాలు కూడాను ఇద్దరూ ఒకటే అన్నట్లుంటారు. అయితే భయపడాలేదు నీ లక్ష్మి సుఖంగానే వుంది"

"అదే నాకు కావలసింది ఆమె పవిత్రతే ఆమెను కాపాడుతుంది అన్నిసార్లు రహస్యంగా కలుసుకొన్నా ఒక్కసారికూడా ఆమెను నేను స్పృశించలేదు నిప్పులాంటిది మనిషి" రమణ యీ మాటలు వింటూ ముఖం త్రిప్పుకొన్నాడు. కాస్సేపు నిశ్శబ్దం తాండవించింది. చివరకు రమణ రావే అడిగాడు,

"మరి ఆమెగతి యేమయింది?"

"చెపుతున్నాగా కంగారుపడకు" అని తిరిగి ప్రారంభించాడు శేషగిరి

"క్లాసులు పైనలు పాసయ్యాక మా మేనమామ కూతురునిచ్చి పెళ్ళి చేయాలని పెద్దలు ఉద్దేశం బయట పెట్టారు చదువు పూర్తయేవరకు పెళ్ళిమాట తలపెట్టవద్దని చెప్పి అంతలో కాలేజీలు తెరవటంవల్ల కాకినాడ కాలేజీలో చేరాను నా జీవితానికి విలువలేదని దృఢనిశ్చయంతో బలవంతంగా రాత్రి చేసేదిలేక ఇంటరు చదువుకు ముందుకెళ్ళాను మొదటి సంవత్సరం అయిపోయింది శెలవు సెలవులలో స్వగ్రామం వెళ్ళటానికిష్టంలేక మా పిన్నిగారి యింటికి వెళ్ళాను ఒకనాడు సాయంకాలం అలా బయటకు వెళ్ళి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి నా పాలి [illegible] నేను వసారాకి మంచం మీద కూర్చుని మా పిన్నితో మాటాడుతున్న ఒక స్త్రీని చూచి నేను సమ్మోహంలో నిలబడిపోయాను సంపెంగి సుత్తిలా కుందనపు బొమ్మలా, పచ్చగా బొద్దుగా మిలమిలలాడు తున్న యౌవ్వనంతో చూచిన ముఖాన్ని పోల్చుకొంటూ నిలుచున్న నన్ను చూచి ఆమె నవ్వుతూ అంది "ఏం గిరీ! మరిచిపోయావా ఏమిటి _"

"మన అమెగన్ని రాగ" అంది మా పిన్ని! సరిగా అప్పటికి నేను పోల్చుకొన్నాను. మునుపు కూర్చుని కబుర్లు చెప్పటం అమెగ కాపురం త్రెండు ట్రయినింగు చదివిందట సెలవు లాభగారి పంతులమ్మగా పనిలో ప్రవేశించిందట

ఆ రాత్రి మరల నాలో వ్యథ ప్రారంభ మయ్యింది. అమెగను చూచినప్పటినుంచి ఆ నాటి యేసుపుముఖంతో లక్ష్మి నాకళ్ళలో మెలటం ప్రారంభించింది లక్ష్మికి అప్పటికే పెళ్ళి అయిపోయిం దని విన్నాను ఎంత మానదామన్నా ఆమె తలపులు నన్ను వెంటాడుతూనే వున్నాయి ఆ తలోదనలతో నే తెల్లవారుఝామున ఎప్పుడో మగత నిద్ర పట్టింది దిగ్గున లేచి ఉక్కిరిబిక్కిరై కళ్ళు తెరిచేటప్పటికి అమెగ నీసాధా బుగ్గమీద ముద్దుపెట్టు కొంటూవుంది ఆవేశం అణుచుకోలేక మారు మాట లాడలేక పోయాను నేను చేసింది తప్పే! అయినా నిజం చెపుతున్నాను అప్పట్లో ఆమె కౌగిలినుండి తప్పించుకోవటం నా చేత కాలేదు అసలు తప్పించు కోవాలని దృష్టి గా కలేదు నాకు— మరునాడు ప్రొద్దుట ఎండెక్కి మెలకువచ్చి తలుపుమీద వేగిరి పడివున్న ఉత్తరం లెటరుంది గుండె మీద చెమట కంటికొనీలు తెలుసారేను విద్దుపు సోగవంద్రిక కంగారుగా తీసి చదువుతు పాలిస్తుంటే మా పిన్ని వచ్చి "అమెగ వెళ్ళిపోయిందిరా! నీకు చెప్పమంది." అంది అమెగ నిశ్చిత మన స్తత్వం అర్థంగాక తల బోయాను. ఇలా జరిగి ఆరేళ్ళయింది అప్పటినుంచీ

నివురుగప్పిన నిప్పు

ఇప్పటివరకూ అదేమీ కనుపించలేదు కానీ ఒక రంగూను ప్యాగోడాలో ఉంచిపోయిందని, మరలవచ్చి ఒకరోజు డబ్బడుగుతుంటుందని కలలు కన్నారు. ఇప్పుడే క్రమంగా తెలిసారు లక్ష్మీపంకతి అసలు తెలియకే తెలియదు ఈ ఆరు సంవత్సరాల నుండీ పెళ్ళిచేసుకోమని మా వాళ్లు పోరుతూనే వున్నారు నేనిలా గేవున్నాను. ఇది నా కథ!" అని ముగించాడు శేషగిరి ఇద్దరూ యిళ్లకు వెళిపోయారు

శేషగిరి పనిచేస్తున్న ఆఫీసులో వున్న టైపిస్టు కృపాబాయికి శేషగిరి అంటే అటువంటి భావం ఎందుకు కలిగిందో ఆమెకు కూడా తెలియదు ఎప్పుడూ ఉదాసీనంగా వుండే శేషగిరి ముఖం చూచినా కోపంగా కనుపించే అతని ముఖమంటే తన కెందుకింత యిష్టం కలిగిందా అని కృపాబాయి చాలా సార్లు ఆలోచించింది కాని సమాధానం దొరకలేదు ఆ వేళ మధ్యాహ్నం లంచ్ టైములో ప్యూనువచ్చి రమణను శేషగిరిని కృపాబాయి పిలుస్తున్నారని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు! మిత్రుల చిరునవ్వులు లెక్క చేయకుండా యిద్దరు టైపింగు రూములోకి వెళ్ళారు అప్పటికే టిఫిన్లు పెట్టిన ప్లేట్లు, కాఫీ నిండిన గ్లాసులు యెదురు చూస్తున్నాయి ఉత్సుకతలోంచి ప్లేట్లు కప్పులు ఖాళీలయ్యాయి ఇంతలో ద్వారకా లంచ్ హోంనుంచి యెవరో ఫోనులో రమణను పిలుస్తున్నారని ప్యూను కబురుతెచ్చాడు రమణ మేనేజరు దగ్గర సెలవు తీసికొని ఇంటికి వెళ్ళిపోయాడు

"ఇవాళ మనం సినిమాకు వెళ్ళాలి" గోముగా అడిగింది కృపాబాయి.

"దానికేం! అలాగే" అన్నాడు శుద్ధసత్వ పదార్థం లాగ

"అయితే మరి మా యింటికి రండి! అక్కడ నుంచి యిద్దరం కలిసి వెళదాం"

"సరే" అని శేషగిరి అక్కడనుంచి వెళ్ళిపోతూ వుండగా అతనితో పనిచేస్తున్న మరొక గుమాస్తా ఇబ్రహీం అలా వెళుతూ తమాషాగా చూశాడు కృపాబాయి సన్నని మృదుహస్తం చేతి ప్రక్కనే నిలచి గర్వంతో టైపుమిషను కీ బోర్డు మీద ఉత్సాహంగా నాట్యమాడాయి

అయిదు కాగానే ఆఫీసునుంచి బయటకువచ్చి ఇండియన్ కాఫీ హౌసులో కాఫీ త్రాగి తిన్నగా కృపాబాయి యింటికి వెళ్ళాడు శేషగిరి. అప్పటికే సినిమాకు వెళ్ళటానికి సిద్ధంగా వుందామె! పదిమందిలో కూర్చోవటం చీర సింగారించుకొని 8 గంటలకు వచ్చింది ఇక తొలి ఆట లాభం లేదు కాబట్టి రెండవ ఆటకు వెళదామంది సరే అన్నాడు! మరొక అరగంటలో అయిదారు రకాల స్వీట్సు— పళ్లు—పాలు పట్టుకొచ్చి తినమనికూర్చుంది వద్దంటే ససేమిరా తిని తీరాలంది. చేతులు పట్టుకొని బలవంతం పెట్టకొని ప్రతిమాలింది అతన్ని చేయాలని చేస్తున్నట్లుగా స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వున్నాయి. ఆ బాధ తప్పించుకోవాలని యిష్టం లేకపోయినా ఆమె చెప్పినట్లు చేయక తప్పింది కాదు శేషగిరికి అప్పటికి తొమ్మిదయింది ఇద్దరూ సినిమాకు బయలు దేరారు హాలుదగ్గరకు వెళ్ళేటప్పటికి ఆట ప్రారంభ మయ్యింది. ఇద్దరూ లోపలకు వెళ్ళి కూర్చుంటూ వుండగా వెనక సీటులో గాజులు గలగలలాడాయి శేషగిరి వెనక్కి తిరిగి చూశాడు ఆ వెనక సీట్లో ఆవిడ ముఖం ప్రక్కకు త్రిప్పుకొని పైట కొంగు ఓరగా ముసుగువేసుకొంది. అంతవరకూ ఆవిడ ప్రక్కను కూర్చున్న తను బుటుక్కున లేచి వెళ్ళిపోయాడు అటుతిరిగిపోతూవుంది ఇంటర్వెల్ లో లైటు వెలగానే వెనక్కి తిరిగి చూశాడు గిరి ఆ వెనక సీట్లో ఆవిడ లేదు ఆమె ప్రక్క తను తిరిగి రానేలేదు సీటు ఖాళీ అయిపోయింది. శేషగిరి లేచి చూశాడు ఆ వెనక సీట్లో ఆవిడ లేదు అతను కృపాబాయిని రిక్షా ఎక్కించి ఒంటరిగా రమణ యింటికి నడక ప్రారంభించాడు. కొంతదూరం వచ్చేటప్పటికి తన వెనకాల యెవరో వస్తున్నట్టుగావుందని ఆగి చూశాడు! పరిచితు లెవరూ లేరు. ఎవరో ఆడవాళ్లు—అచ్చం ఆ వెనక సీట్లో ఆవిడ ఇంకా ముఖానికి ముసుగులోనే వస్తుంది ఈమె యిల్లుకూడా యిటే కాబోలు అనుకున్నాడు ఇంతలో వెలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభం దాటాడుగరకు వచ్చాడు! అలవాటయినట్టుగా అటు చూశాడు. తలుపులు వేసివున్నాయి. ముందుకు నడిచాడు. "శేషగిరీ" అన్న ఆడగొంతుక పిలుపువిని అదిరిపడి ఆగి వెనక్కి చూశాడు ఎవరూ లేరు. ఆ తెలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభాల దాటా తలుపు తెరచుకొస్తున్నారు' చూస్తున్నాడు! మరలా వినిపించింది అదేపిలుపు "గిరీ అశ్చర్యం' అని! తన వెనకసీట్లో ముసుగు వేసుకుని కూర్చున్న ఆవిడే ఆ తెలిరంగు వేసిన కర్ర స్తంభాల

డాబా తలుపులుతీసి లోపల పెట్టి పిలుస్తూవుంది. విస్మయంతో చూడు డాబాలో లైటు వెలిగాయి. ఆ మెత్తటిపచ్చ కాంతిలో ఆమె బంగారపుబొమ్మలా మెరుస్తూవుంది "అమీర్" అని గట్టిగా అరవాలను కున్నాను కాని నోరు పెగిలిరాలేదు ఈసారి ఆమె చేతితో సైగచేసి రమ్మంది యాంత్రికంగా నడిచి లోపలకువెళ్ళాను ఆమె తలుపులు గడియపెట్టింది

"తలుపువేస్తావేం!?"

"నక్కలు వస్తుంటాయి"

"[illegible] గాదా"

"[illegible] చేస్తూ [illegible]"

"అంటే" అమీరునీవు దాపరికం లేకుండా వున్న సంగతులన్నీ యథార్థంగా చెప్పింది తను చేసిన తప్పులు తత్ఫలితంగా తానివ్వాళ అనుభవిస్తున్న నరకం వివరించింది తనని గెంటివేసింది కూడా చెప్పింది

"మరి సినిమాలో [illegible] ఏమిటి?"

"నాకు తెలియదు హోటలుకు భోజనానికి వచ్చేవాళ్ళ చిన్నమామలు భోజనంపెట్టిన [illegible] పిల్చుకుని [illegible] అంతే" శేషగిరి మాట్లాడలేకపోయాడు

"నీకు పెళ్ళయిందా" అడిగింది

"లేదు" అన్నాను

"చేసుకోవా?"

"ఊహూ"

"ఎందుకని"

"ఇష్టంలేక"

"ఇందాక నీతో సినిమాకువచ్చిన అమ్మాయెవరు?"

"మా ఆఫీసులో టైపిస్టు"

"ఆమెతో యెందుకొచ్చావు?"

"రమ్మంది."

"ఎవరు రమ్మంటే వాళ్ళతో వచ్చేస్తావా!"

శేషగిరి మాట్లాడలేకపోయాడు.

"గిరీ! నా జీవితంలోని నీవు తెలుసుకోవలసింది చాలా వుంది ఒక్క తప్పటడుగు ఎన్ని అనర్థాలు తెస్తుందో నాకు తెలుసు."

ఈసారికూడా శేషగిరి మాట్లాడలేదు

"ఈ రాత్రి యిక్కడ పడుకొంటావా?"

"ఊహూ! వెళ్ళిపోతాను."

"సరే! అమ్మ కులాసాగావుందా"

"ఆ!"

"ఒక్కమాట! నీతో చెప్పాలని యిన్నాళ్ళ నుండో అనుకొంటున్నాను ధైర్యంగా చెప్పలేకపోయాను నా యీ అధోగతికి కారణం నువ్వు! ఇలా అంటున్నానని కంగారుపడకు! నా తొందరపాటువల్ల ప్రాణాలు నీకర్పించాలనుకున్నాను కానీ నీవు నిరాకరించావు! ఆ కసితో కాలుజారి తప్పుచేశాను [illegible] అయినప్పటికీ నీమీది వ్యామోహం నాకు పోలేదు అందుకే ఆనాటి తెల్లగన్నేరు [illegible] అలా చేశాను అప్పుడే కాదు యిప్పటికీ నా హృదయం నీకే! కానీ యిప్పుడు నువ్వు [illegible] నా వంటి మీద చేయి వేయనివ్వను నా శరీరం [illegible] మయం, నా మనసు, నాకున్న సర్వస్వం నీది [illegible] కాకపోతే [illegible] వేలు సంపాదించాను

"నా కెందుకు?"

"ఏమో నాకు తెలియదు నాకు నీవు తప్ప మరెవ్వరూలేరు నా మనసు ఎప్పుడో నీకర్పించాను నా సంపదకూడా నీకే" అమీరు మనస్తత్వం అర్థంగాక తెల్లబోయి నిలుచున్నాడు శేషగిరి

"సరే వెళ్ళు! త్వరగా వెళ్ళు! నిన్ను [illegible] చూస్తే నాకు పాపం చుట్టుకుంటుంది వెళ్ళిపో! కానీ నేను చనిపోయేలోగా వచ్చి యీ ఆస్తి అంతా పట్టుకుపో! వెళ్ళు గిరీ" ఆమె ఉద్రేకం ఆపుకోలేదు

"అమీర్" అన్నాను గట్టిగా

"ఆ అమీరన్నది చచ్చిపోయింది. ఇప్పుడీ శరీరం పేరు [illegible]"

"పేరు మార్చుకొన్నావా?"

"అవును"

"ఎందుకు?"

"ఇక్కడ అవసరం అటువంటిది నీకు తెలియదు గురీ! వెళ్ళు" అంటూ ఆమె మాట్లాడకుండా [illegible] వచ్చాను వెంటనే తలుపులు మూసుకుని గడియ వేసుకొంది లోపల! ఆ యింటిముందు తిరుగుతూవున్న శేషగిరిని మాటిమాటికి [illegible] గా వచ్చాను. [illegible] కాని అర్థం కాకపోయినా అయినట్లుగానే తలపంకించి రమణ ఇంటివైపు నడిచాడు శేషగిరి అప్పటికే రమణ హాల్లో పడుకొని నిద్రపోతున్నాడు శేషగిరికూడా ప్రక్కనున్న మరొక మంచంమీద పడుకొని [illegible] అమీరునే తలచుకొంటూ మెల్లిగా నిద్రలోకి జారిపోయాడు. లోపల యేదో [illegible]

నివురుగప్పిన నిప్పు

రమణకు మెలకువ వచ్చింది. మెల్లిగా కొంతసేపు పడుకొన్న చాపమీదే ... కళ్ళు నిప్పుల్లాయి, కన్నులు మూసుకొని దొంగనిద్ర నటిస్తున్నాడు రమణ. ఒక అమ్మాయి పారిపోయిన బుగలమీద కన్నీళ్ళచారలు కటి ప్రవహిస్తూవుంటే మడిచిన జుట్టు మూపుమీద చిందరవందరగా పడివుండగా గది తిగ్గించిన లైటు పట్టుకొనివచ్చి శేషగిరి పాదాలదగ్గర నిలుచుని నిలుచుని నిట్టూర్చిన కళ్లతో కిటికీ చూసింది. ఇంతలో లోపల యేదో చప్పుడు కాగా ఒంటో చటుక్కున లైటార్పి తన గదిలోకి వెళ్ళి పోయి తలుపు గడియపెట్టుకొంది. ఈ దృశ్యమంతా నిద్రపోయినట్లుగా నటిస్తూ చూచిన రమణకు ఇక నిద్ర పట్టలేదు. ఆలోచిస్తూ ఆ రాత్రంతా జాగరం చేశాడు.

ఆ మర్నాడు రమణ కాజువల్ లీవు ఎందుకు పెట్టాడో అర్థం కాలేదు శేషగిరికి. ఆఫీసు టైము కాగానే ఇండియన్ కాఫీ హౌసులో కాఫీ తాగి రమణ యింటికి బయలుదేరిన శేషగిరి సాయంకాలం సినిమాకొరకు పిలవడానికి వచ్చి పలకరించే మిత్రుల సంభాషణ పరగొని తీరా రమణ యింటికి వెళ్ళేటప్పటికి ఏడున్నర అయింది. రమణ గుమ్మాలుగా వుండే కోట విధి వాకిలిలో లేడు కాబోలు అలాగే నిలబడి "రమణా" అనిగట్టిగా పిలిచాడు శేషగిరి. చూచీ చూడగానే రమణతల్లి బావురుమంది. శేషగిరి అర్థంకాక కొయ్యబారిపోయాడు. రమణతల్లి యేడుపులో జరిగిన కథను టూకీగా తేల్చేసింది. "రమణ తన భార్యను ప్రొద్దుటనుంచీ నానా హింసలు పెట్టి కొట్టి చివరికి సాయంకాల ఆగంటలప్పుడే పుట్టింటికి ఒంటరిగా బలవంతంగా పంపించేశాడు."

"కారణమేమిటి?"

"ఏమీ దొరకనట్టు యిలా అడుగుతావేం? లక్ష్మి మర్యాదగా గుట్టుగా! పెళ్లికాకముందు మరిదెవర్నో ప్రేమించుకొన్నారట. ఎంతపని చేశావు నాయనా! శ్మశానంగా వుండివుండి మా యింటికి నిప్పెట్టావు!" అని గట్టిగా యేడవటం ప్రారంభించింది. శేషగిరి కళ్ళలు చీకట్లు క్రమ్మాయి. భూకంపం వచ్చినట్లుగా భూమి జలదరించిపోయింది. నిలబడలేక చటుక్కున భూమ్మీద చతికిలబడ్డాడు. ఇంతలో ఆ మూల గదిలో యేడుపుతో కర్తవ్యం గుర్తుకువచ్చి "లక్ష్మి" అని పెద్దగా కేకపెట్టి పిచ్చివానివలె పరుగెత్తాడు అక్కడకు. వెళ్ళాక తెలిసింది బండి రెండు నిమిషాల క్రితమే కదిలి వెళ్లిపోయింది. నీరసపడి అక్కడే కూలబడ్డాడు. "ఏం చేయగలను? ఏం చేయాలి?" అనే ప్రశ్నలే ప్రళయఘోషలా మారుమ్రోగుతున్నాయి అతని హృదయంలో. ఎంత వెదికినా జవాబు దొరకటంలేదు. మనసంతా వికలమైపోయింది. కేవలం జడపదార్థంలాగ - రాతి బొమ్మలా కూర్చుండిపోయాడు గాలియంత్రం తిరుగుతూ. అలా యెంతసేపున్నాడో తెలియదు. "తన లక్ష్మి రమణ భార్యా?" ఏమిటీ విచిత్ర సంఘటన? ఏమిటీ దీని పర్యవసానం? ఇంతలో మొదటి ఆట సినిమా అయిపోయింది. రోడ్డుమీద పోయే అనేకాళ్ళ గొంతుల్లో- ప్రతి గొంతులోను రమణ తల్లి గద్గద కంఠస్వరమే వినబడుతూవుంది. ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లుగా ఉద్వేగంగా లేచాడు. "ఎలాగయినా సరే రమణకు నచ్చచెప్పాలి! లక్ష్మిని తీసుకురావాలి! వాళ్ళ కాపురం చక్కచేయాలి" ఉత్సాహంతో తూలాడు. సగం పరిగెత్తుతూ రమణ యింటికి నడుస్తాడు. రమణ యింటివద్ద లేడు! ఏ మయ్యాడో తెలియదు. సినిమాకొచ్చివుండవచ్చు. లేదు రమణ! ప్రతిచోటా టిక్కెట్టుకొని ప్రతి సినిమా హాలులోను వెదికాడు! కనిపించలేదు రమణ! అప్పటికి పన్నెండు దాటింది. అసలే భోజనం చెయ్యకుండా వున్న శేషగిరి ఆకలి నీరసంతో ఆయాసంతో ఆకలితో తూలిపోతున్నాడు. ఎంత వెదికినా రమణ కనిపించలేదు. ఈ పాటికి యింటికివచ్చి వుంటాడేమో అన్న ఆలోచనరాగానే పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసుకొంటూ రమణ యింటివైపు బయలుదేరాడు. దారిలో నిలిపివుంచిన విద్యుత్ స్తంభాల ద్వారా కనిపించగానే ఒక విచిత్రమైన ఆలోచన తట్టింది. "అమాయకుర్ని సా-కాదు. తనదగ్గరున్న డబ్బుతెచ్చి రమణకిచ్చి లక్ష్మికర్పించి, కాపురం చేసుకోమని బ్రతిమాలితే రమణ ఒప్పుకోవచ్చు" గబగబా నడిచాడు! తలుపులు బిగించివున్నాయి. లోపలనుంచి సన్నగా మాటలువినబడటంతో కిటికీలోనుంచి తొంగిచూశాడు. అటు తిరిగి సోఫాలో కూర్చున్న పురుషహస్తం రెండు పది రూపాయలనోట్లు ఎగురుతూ నిల్చున్న తాయారు కందిస్తూవుంది. శేషగిరి కుండలు అగ్నిపర్వతంలాగ ప్రజ్వలించాయి. నోట్లు అందిస్తున్న ఆ "యెడమచేతి మణికట్టు క్రింద చిన్నప్పుడు కాలిన మచ్చ" స్పష్టంగా కనిపించింది. ఇక చూడలేకపోయాడు శేషగిరి. వ్యభిచారంలో వున్న పురుషుడు భార్య సాధ్విని, అనుమానించినమీద, ఇక భరించలేడు. దారం తెగిన గాలిపటంలా దిక్కులు తెలియకుండా బయలుదేరాడు శేషగిరి. గడియార స్తంభం, పోస్టాఫీసు, కాలేజి దాటి యింకా నడిచాడు. కృష్ణాబాయి యింటి ముందుగా నడుస్తూ-అప్పుడే లోపలనుంచివచ్చి పైకి వెళ్ళిపోతున్న ఇద్దరంటూ సాగనంపి తలుపు వేసుకోబోతున్న కృష్ణాబాయి మసకగా కనిపించగానే నవ్వుగా నవ్వుకొన్నాడు. ఇంకా నడిచి రైలుపట్టాలు దాటుతున్నాడు. కాలికేదో తగిలింది. చూశాడు. తెగి పడిన శ్రీ తాళి. పట్టాల కతలమధ్యం. ఆ తాళి పోయిన లక్ష్మి ముఖం చూచి పట్టుదలతో ప్రతిజ్ఞచేసే లాగ గట్టిగా నవ్వుకొన్నాడు. కాని నవ్వరాలేదు.

తెలుగులో నానుళ్లు - పలుకుబళ్లు

శ్రీ పిల్లలమర్రి వేంకటహనుమంతరావు

ఏ భాషాసౌందర్యమైనా ఆ భాషలో కనిపించే సహజమైన నానుళ్ళ-పలుకుబళ్ళపైన ముఖ్యంగా ఆధారపడి ఉంటుంది. వీనినే జాతీయాలని కూడా అంటారు. భాషను సజీవ [illegible] ప్రవహింపజేసేవి భాషలో అందచందాలను అందించేవి అంగలలో గర్భితమైన నానుళ్ళు—పలుకుబళ్ళే. ఈ జాతీయాలను పదిలపరచగలిగిన వాళ్ళు ఆయా భాషలు మాతృభాషలుగా కలిగినవారే. అన్యభాషీయులు [illegible] ఆ భాష వ్యాకరణాన్ని, నిఘంటువుల ద్వారా అభ్యసింపవచ్చునుగాని సహజసిద్ధమైన భాషాసౌందర్యాన్ని, ఆ భాషలోని నానుళ్లలోను పలుకుబళ్ళలోను ఉన్న జీవాన్ని గుర్తించలేరు. అలాంటి 'విద్యాపరిజ్ఞానం' ఆ భాషాప్రాంతంలో పుట్టి పెరిగి ఆ భాషను జీవంతో [illegible] యితరులు పొందలేరు. అందువల్ల [illegible] అలాంటి ప్రయోగశక్తిని గుర్తించలేకపోతే, భాష వ్యక్తిత్వాలనూ, ఒరవడులనూ, సొగసుపోకడలనూ, రీతిరీతులనూ తెలిసికోవాలంటే—భాష వ్యక్తిత్వానికి జీవనాడులైనవి అవే కాబట్టి ఇలాంటి నానుళ్ళు పలుకుబళ్ళు, సామెతలు—జాతీయాలు—ఏ భాషకా భాషకు అమరి ఉండి ఆయా భాషలను విశిష్టంగా ప్రత్యేకించి నిర్దేశిస్తూ ఉంటాయి!

సహజసౌందర్యలక్షితాలు, స్వయంప్రకాశాలు అయిన నానుళ్ళ—పలుకుబళ్ళు ఆ భాషను మాతృభాషగా కలిగినవాళ్లు భాషా వ్యవహారములో లక్షించడం మాట అటుంచి, ముఖ్యంగా యిప్పటి [illegible] వ్యవహారములో—గ్రామీణుల వ్యవహారంలో హెచ్చుగా నిలిచి ఉంటాయనడం నిక్కం. అన్యభాషాసంపర్కం, విదేశీయ నాగరికతా ప్రభావం ఏ భాషవారిపైనైనా ఏ భాషీయులపైనైనా కొంతవరకుపడి, నేటి భాషావ్యవహారంలో మార్పులు తీసుకొచ్చి [illegible] కృత్రిమత్వం కల్పించినాయి. ద్విభాషాప్రాంతాలలో, బహుభాషా వ్యవహారాలుండే పెద్దపెద్ద నగరాలలో ఇలాంటి భాషాసాంకర్యము కొందరికి కనిపిస్తుంది. వాక్య నిర్మాణంలో, పదప్రయోగంలో అన్యభాషా ధోరణుల ప్రభావాన్ని చూపడం — కొన్ని [illegible] దానికి [illegible] మనం కనిపెట్టవచ్చు. అన్ని భారతీయ భాషలలోను ఈ నాటి కొన్ని శతాబ్దాల నుండి ప్రభుత్వభాషగా చెలామణి అయిన ఇంగ్లీషు భాషాప్రభావం హెచ్చుగా ఉన్నట్లు తెలిసికోగలం. అంతే [illegible] ముస్లింల పరిపాలనా ప్రభావం [illegible] నిత్యవ్యవహారాలలో వింటే వీనులలో సలుకుపడుతూ ఉన్న భాషను చూస్తే, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ పదాల బాహుళ్యం స్పష్టంగా అగపడుతుంది. అనేక ద్విభాషాప్రాంతాలలో [illegible] సాహచర్యం, [illegible] సంపర్కం, [illegible] ప్రభావం [illegible], ఆయా భాషల [illegible] తెలుగుభాషను సంక్రమించడం మనము కనిపెడుతూ పొందుతున్న అనుభవమే కదా!

ఇలాంటి అన్యభాషా [illegible] సంపర్కం లేని గ్రామీణుల వ్యవహారంలో [illegible] ఉన్నట్టి [illegible] వ్యవహారంలో పలుకుబడి నానుళ్లు పదిలపడి ఉండడం — గ్రామాలన్నీ పట్టణాలుగా క్రమంగా మారిపోతూ ఉన్న యీ దినాలలో కష్టమే అయినా—భాషను నిజంగా జీవింపజేసే యీ జాతీయాలు ఇంకా అంతరించకుండా ఉండడం మన అదృష్టమే. కవులు రచయితలు తమ తమ రచనలలో ఆయా ప్రాంతాల భాషాజీవిత సర్వస్వమైన జాతీయాలను [illegible] చాలవరకు [illegible] వచ్చారు. అయితే గ్రాంథిక భాషలో రచనసాగిన కావ్యాలలో ప్రబంధాలలో ఇలాంటి నానుళ్లు పలుకుబళ్లు బహుధా చొప్పించడానికి ఎక్కువ అవకాశాలు లేకపోయినమాట వాస్తవం. కాని వ్యావహారిక భాషోద్యమాన్ని నడిపిన కీ. శే. గిడుగు వెంకట రామమూర్తి పంతులుగారి ధర్మమా అని యీ యుగసాహిత్య[illegible]

తెలుగులో నానుళ్లు - పలుకుబళ్లు

ద్దీలో వ్యావహారిక భాషలో తెలుగు పత్రికలు, గ్రంథాలు, కావ్యాలు, ఉపన్యాసాలూ, అసంఖ్యాకంగా వెలువడటం మూలాన మనకు కొంతకు కొంతైనా మన నానుళ్లు — పలుకుబళ్లు దూరమైపోతూ — పాపం తలు కేటి మనవాఙ్మయంలో స్థిరపడి ఉన్నాయి తెలుగులో వ్యావహారిక భాషే గ్రాంథిక భాష అయిన యీ సమయాన ప్రామాణికత్వం అంటూ వ్యావహారిక భాష కేర్పడిన యీ తరుణంలో మన నానుళ్లు పలుకుబళ్లు, సామెతలు గూండలికొలు క్రోడీకరించి నిఘంటువులుగా రూపొందించడానికి ప్రయత్నాలు ఒకవైపు జరుగుతూ ఉండటం మనకు సంతోషించదగిన విషయం. సువాగ్యం ఆరంభ ప్రయత్నాలకీ ఏకొలదిగానో దోహదం కాగ వచ్చు విశ్వాసం!

ఏ భాషలో ఉన్న నానుళ్లు — పలుకుబళ్లు ఆ భాష మాట్లాడేవాళ్ల శీలాన్ని, ఆచార వ్యవహారాలను జీవితాన్ని ప్రతిబింబించ కలిగినవి అవుతాయి అనటం సత్యం. అలంకారాలపైన ప్రీతి, ముక్కుసూటిగా కొట్టడమూ, పరాచికమూ పరిహసించే స్వభావం, అల్ప సంతోషస్వాంతితో, వ్యవసాయిక జీవిత ప్రాభాగ్యమూ, ప్రకృతితో సాన్నిహిత్యమూ, సైకి సామాన్య సమృద్ధికి కొరతవ్వమూ, హృదయంలో ఆర్ద్రతా పూర్వమైన ప్రేమా, భక్తీ, దైవభీతీ సాధారణ జాతి స్వభావము, కరాగ్ర ... తెలుగువారి ... తెలియజెప్పే యీ మన నానుళ్లు — పలుకుబళ్లను

ఇంక మన నానుళ్లను—పలుకుబళ్లను కొన్నింటిని వివిధ శీర్షికల క్రింద విభజించి యీదిగువ నుదాహరిస్తున్నాను

జంట పదాలు :

ఇవి నానుడి కోలకు చెందినవి వీటిలో ప్రాసలూ, అత్యంత ఓకరవి సుమాలూ, సామ్యమూ ఎంత చక్కగా అమరివుంటాయో గమనించండి ఈ జంట పదాలలో కొన్ని పదాలకు అర్థం చెరించవలసి ఉంటున్నది ఎక్కడో కొన్ని ఒకే అర్థాన్ని తెలిపే పదాలై రెండూ ఉంటున్నవి, యతిప్రాసల అందమే అందం!

పెళ్ళీ పేరంటమూ
ఊరూ పేరూ
నాకన్లా చాకన్లా
కొంపా గోడూ
దాయలు పెద్దలు
చెట్టూ పుట్టా
పిల్లా పీచూ
పగవూ ప్రతీకా
నష్టా కష్టా
ఇల్లా చేయా
నీతీ జాతీ
సందూ గొందూ
ఈడూ జోడూ
కొయ్యా గొంతమూ
ఆకూ అలమూ
ఆలనా పాలనా
గాలీ ధూళీ
అతీ గతీ
నా కో! వంకుడో!
గుడం ఒడ్డం
పూలూ పక్కాయి
కాలు గంకో
కొండ కోన
వాదా తగాదా
నయాన భయాన
బండీ చకడమూ
అప్పూ అద్దా
ఒడా పత
ఆగం ఆంటి
దుమ్ము గమ్మం
దగ్గరి దాపి
చీకూ చింతా
వయ్యా గొయ్యా
జీతం నాతం
డబ్బూ దస్కమూ
అధిము వధిము
మంచీ చెడ్డా
మూటా ముల్లె
పాడీ పంటా
తలా తోకా
చీదా కొక్కు
ఇరుగూ పొరుగూ
బూడిదా బుగ్గి
కూలీ నాలీ
ఎదుగూ బొదుగూ
ముతీ ముతకా
వగలూ వయ్యారాలు
ముద్దూ ముచ్చటా
మడీ మైలా
తీరం తాపం
మందూ మాకూ
కిలూ గాలూ
సేన్లా టంకన్లా
ఎక్కి దింపమూ
అంటూ పొంటూ
బదులూ బెదురూ
పోకమూ బుట్టా
గచ్చీ పచ్చీ
ధైర్యమా! బంగారమా
సిగ్గూ ఎగ్గూ
దగావూ దంభా
టక్కు టమారం
దారీ డొంకా
అమీ తుమీ
మాటా మర్యాదా
భయమూ భక్తీ
కూడూ గుడ్డా
తిండీ తిప్పలు
చెట గాదాం
అంటూ సొంటూ
వడీ వాద్యం
చాటూ మాటూ
చెక్కూ డొక్కూ
గొడ్డూ గోదా
అన్నము పున్నెము
బాకూ ఓకూ
ఓలా జిల్లా
ఇల్లూ వాకిలి
రేపో మాపో
పుణ్యమూ పురుషార్థమూ
సొమ్మూ సంబంధమూ
చీరలూ సారెలూ
గట్టూ గడమూ
మాటా మంతీ

కాడూ బొంగరమూ	చిన్నవా? చితకవా?
కూతా కాతా	నీళ్లూ నిప్పులూ
గడ్డి గాదం	పోరూ పొక్కూ
చేటూ పాటూ	చాటూ మాటూ
వంటా వార్పూ	దిక్కూ మొక్కూ
పాయిలా కాయిలా	పురుగూ పుట్రా
ఆటా పాటా	ఊరూ వాడా
ముక్కూ మొకం	ఆస్తీ పాస్తీ
అగ్గీ బుగ్గీ	మడీ దడీ
గుట్టూ మట్టూ	చెట్టూ పుట్టా
దేవుడూ దయ్యమూ	కలవో కాలమో
తేరం పారం	తీయా తీయమూ
వన్నె చిన్నె	పండూ ఫలమూ

కథా కమామీషు — మొదలైనవి

వ్యస్త, సమస్త పదాలు

వ్యస్తంగా కొన్ని, సమస్తంగా కొన్ని పదాలు విశేషణాలతో అలంకారాలతో కూడివి కన్పిస్తున్నాయి. కేవలం మాటిగా ఒక అర్థం చెప్పేవి కాక వీటిలో కొన్ని భావాన్ని, శీలాన్ని, తెలియచెప్పేవి గాను ఉంటున్నాయి. వ్యస్తంగాను సమస్తంగాను వాని సొగసులను విశిష్టార్థలను పరిశీలించడానికి కొన్ని అన్వయాలనుకూడా చూపవచ్చు:

ఆకతాయి	తిప్పకాయ
తింగరంగా అని	తాపామరంగా అని
సచేమిరా	తెలుదునమ్మో అని
కలుగ్గరాయుడు	ఉట్టుడియుంగా
ఆకవలోకనగా	మాగిముడానమ్మ
కావరాని చీలి	పరాచికం
ఉత్తి అగ్గవడు	వ్రిబెంగళప్ప
దాలి వేషాలు	ఇచ్చకాలు
కేవధిపలు	మనసులోమాట
కలికాలదైనా	చిప్పతో తొమ్మిది
దూరాభారం	తామరతంపర
తినక చేవా, తా చేవా	బోదాయుంపులు
దూరాయగా	బట్టబయలు
బ్రతుకుజీవుడా అని	రాకంభారి
ఉత్తిపుణ్యానికి	ఉక్కిరిబిక్కిరి
బలిపుచ్చుకాలం	పదికోలం
బక్క ఫకీరు	కల్లబొల్లి కబుర్లు
ఆపసోపాలు	బొడ్డూడనివాడు
కాయిలం	సంకనాకి
అగింతా	గోచిపాతరాయుడు
ఒంటిబాపడు	ఉన్నపళంగా
కట్టుకట్టుకొని	లావాదేవీలు
కాళ్లకు బలపం కట్టుకొని	తలచెరపని కాయ
విచ్చలవిడిగా	ఆకేపనిగా
విడమర్చి	కడుగాయి
కంచెమీద రాయి వేసికొని	పొట్టలాయకట్టుకొని
చెవులు తోరపెట్టుకొని	చీమ చిటుక్కుమంటే
అదరబదర	ఒళ్లు తెలియక
చెప్పులో కాళ్లు పెట్టుకొని	వేలంద్రి
పోచికోలుకబుర్లు	ప్రాతకోతలు
తిండిపోతలంటాలు	అంతరపాంతరవాళ్లు
బ్రతుకుబండారం	కన్నులపండువు
వెన్నెల విసనకర్ర	పాపాయి పలుకు దాయి

పైలా పచ్చీస

అలంకారిక పదాలు

ఉపమ, రూపకాద్యలంకారాలను ప్రోదిగొన్న పదాలు కొన్ని ముద్దుటగొల్పుతూ అగుపిస్తున్నాయి

ముక్కుగోడుకులలాగా	తలకొట్టి చేసినట్లు
కొంకుబంగారం	అరటచాకి
గాడిదబరువు	కోతియాకలాగ
కాకిగోల	నక్కవినయాలు
అరగింజంత	కొంతకన్ను
ఏనుగుపాడి	మాపిదాయవం ముత్తెములాగా
ముల్లుముచ్చడికాయ	సుద్దెద్దు చేలోపడినట్లు
ఎంగిలిమంగలం	కాలుకాలిన పిల్లిలాగా
అరటిపండొలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు	కట్టెవిరిచినట్లు
అట్టుడికినట్లు	పొట్టచెక్కలయ్యేట్లు
కుంపటికలగొట్టినట్లు	చెప్పుకింద తేలులాగా
ముక్కునపేసులాగా	పూలలో దారములాగా
మొహంవాచేటట్లు చివాట్లు	పొట్టిబావంకాయ
పిచ్చి ముత్తుకున్నట్లు	పిండి ఆరబోసినట్లు
మిన్ను విరిగి మీదపడ్డట్లు	చెంపకు చేరడేసి కళ్లు
కాటుకకళ్లు	బెల్లంకొట్టిన రాయిలాగా

పావ్రింద వెన్నెలలాగా — మొదలైనవి.

తెలుగులో నానుళ్ళ - పలుకుబళ్ళ

ధ్వన్యనుకరణాలు :

అంగికవస్తు విశేష సూచకాలు

వస్తువిశేషాలను, అంగవికారాలను సూచించే శబ్దాలుగాని, ధ్వనిని అనుకరించే పదయుగ్మాలుగాని ప్రత్యేకంగా ఆపదాలకే మనం వాడవలసి ఉంది. వేరే పదాలను వాడితే మమకారము తెలియనివాళ్ళమే అవుతాము. ఆయా క్రియాపదాలను ప్రయోగాలను చూడండి

గజగజవణకడం	గుసగుసలాడడం
(గుండె) ఝల్లుమనడం	(స్త్రీలు) పకపకలాడడం
(ఆకులు) బిలబిలరాలడం	(చేతులు కాళ్ళు) విలవిల కొట్టుకోడం
చెంగుచెంగున ఎగరడం	మలమల మాడడం
కిలకిల నవ్వడం	గబగబ నడవడం
(గుండె) దడదడ లాడడం	(గంట) ఖంగుమని మోగడం
గిలగిల తన్నుకోవడం	కుతకుత ఉడకడం
ఘల్లు ఘల్లున గజ్జెలు	కణకణలాడే నిప్పులు
భోరున వర్షం	హోరుమని గాలి
రణగొణ ధ్వని	ముసిముసి నవ్వులు
చిర్రుబుర్రు మనడం	దబాదబా తిట్టడం
చివాలున లేవడం	భోరుమని ఏడ్వడం
గొల్లుమని ఏడ్వడం	నిటారుగా నిల్వడం
దభేలునపడడం	(గుండె) గుభేలుమనడం
గుజగుజలుపోవడం	చకచక నడవడం
తళతళ మెరవడం	కళకళా లాడుతుండడం
చరచర సాగిపోవడం	వలవల ఏడ్వడం
బిరబిర నడవడం	(చర్మం) చిరచిరలాడిపోవడం
(కళ్ళు) గింగిరు పోవడం	వలిగాలిపోవడం
	మొదలైనవి

క్రియాపదాలు :

ప్రత్యేకంగా పరిశీలించదగినది క్రియాపదాల ప్రయోగంలో ఉన్న వైచిత్రి! ఇది ఒక్క భాషా స్వగాన్ని, భావవైశిష్ట్యాన్ని అందలి తరతమ భేదాల్ని తెలిపేదిగా ఉంది. భావాలు శిల్పాలుగా వెలుగు కాని సంచారం సర్వేనిగా ఉన్నాయి. కొన్ని కొన్ని వాడుకలో క్రియాపదాలు చేరి విశిష్టమయిన అర్థాలను ఇచ్చేవి అవుతున్నాయి. ఈ పలుకుబళ్ళను తిలకించండి :

చెవికోసుకోవడం	కంకణం కట్టుకోవడం
మాట ఇవ్వడం	పట్టి పల్లార్చడం
లెక్క కట్టడం	మెతుకు గతకడం
వేషాలు వేయడం	పందెం కాయడం
బొక్కు పోవడం	పద్యమల్లడం
కవిత్వం చెప్పడం	పూలు ముడవడం
పుట్టి మునగడం	దీపం కొండెక్కడం
పల్లపూసలు పెరగడం	చెవులో గిల్లపెట్టడం
ప్రాల్మలడం	నిభాయించడం
మనసులో పాలు కాగడం	కళ్ళప్పగించడం
పనుము ఏగించడం	కోటలు క్రమించడం
కళ్ళు నమ్మడం	దప్పరించడం
భోరు పెట్టి ఏడ్వడం	చిన్నబుచ్చుకోవడం
నోరు తెరచుకొని వినడం	పగలబడి నవ్వడం
చంకలు ఎగరవేయడం	లొట్టలు వేయడం
పళ్ళికిలించడం	చెవిన పడడం
ఒళ్ళు దక్కబెట్టుకోవడం	కళ్ళబడడం
చెవులప్పగించడం	తలపట్టుకోవడం
చితకగొట్టడం	ఒళ్ళు దాచుకోవడం
మురగడం	కాళ్ళు గడ్డాలు పట్టుకోవడం
కాళ్ళా వేళ్ళా పడడం	ఒళ్ళంతా కళ్ళుచేసుకోవడం
ముసిలిపోవడం	కళ్ళల్లో నిప్పులుపోసుకోవడం

కాలుమీద కాలు వేసుకొని కూచోడం
తంపటలు పెట్టడం
చాపచంకన పెట్టుకోవడం
చిందగాలు త్రొక్కడం
కళ్ళలో వొత్తులు వేసుకోవడం
నోరుపారేసుకోవడం
కాళ్ళీడ్చుకు నడవడం
తలదాచుకోవడం
నూరిపోయడం — మొదలైనవి

చీవాట్లు అధిక్షేపణలు.

తెలుగువారికి ముక్కుమీదకోపం ఎక్కువ అన్నారు. కోపం వస్తే "పోడాలుడి"గొట్టితే వచ్చే పొంగులాగా అప్పటికప్పుడే చల్లారిపోతుంది అనుకొంది. ఏమైనా వారి కోపాన్ని నిరూపించే ఈ క్రింది తిట్లు — అధిక్షేపణలు. చూడండి

కళ్ళు కనిపించడంలా ?	ఏమొహం పెట్టుకువచ్చావు
తిపరమా ?	కట్టపగ్గాలులేక

తేరగా నవ్వింకేం? ఎక్కడ దాపురించావు
నీ మొహం తుమ్మలలో పొద్దుగుంకినట్టుంది
కోతులు కొరికిన మొహం చెప్పులో చిల్లు మిలచారా!
తేలిని దెబ్బలు కట్టినట్టు చలిమిడి మొహం
పీడా వదిలింది జిడ్డు మొహం
తెలివి తెల్లవారినట్టుంది పిల్లికి బిచ్చం పెట్టదు
ఇంత చిరగనాటా ఏం దామ్యకాలం
మరీ పోసింగా ఉన్నాగ (చోద్యం)
పనిపాటా లేకపోతే సరి అఘోరించావులే
పాట్లో స్త్రీ అతిరంగుక్క తెగు నానామాటలు
నీకేం మతిపోయిందా డొక్క చీల్చి డోలుకట్టడం—

మొదలైనవి పర్యాయపదంగా వినిపించేవే— మానవుల అంతస్తులనుబట్టి వారివారి సంస్కారాలను ఇవి చెప్తూ ఉంటాయి. శిష్టజన వ్యవహారమే ప్రమాణంగా తీసికూడా ఎంతో కలసిపోయింది

పరిశిష్టము

తెలుగుజాతిలో మాగిన సామెతలు కొన్ని సుప్రసిద్ధంగా వ్యవహారములో ఉన్నవి ఉదాహరించుకుంటేగాని ఈ వ్యాసం శోభాయమానంగా ఉండదని కొన్ని మాత్రం ఇస్తున్నాను. ఇందులో వాళ్లు పలుకుబళ్ళ (శ్లేష) తప్పని కొన్నిలోంగమాన్యాంటాయి

పుట్టుకతో పుట్టింది పుడకలతోగాని పోదు
చెవులలో ఇల్లుకట్టుకొని పోరడం ఏటికి ఎదురీతగా
పింజారిగొడ్డి కొట్టి తలమునిగి కాటి ప్రమాణం
చెంపకు చేరడేసి కళ్లు మూణ్ణాళ్ళ పట్టపగలు
ఆయనవాళ్ళకు ఆకులో కానివాళ్ళకు కంచాలలో
ముందువాళ్ళకు మోకాళ్ళు—వెనకవాళ్ళకు వాకిళ్ళు
రిమ్మతిర్గాగు తిమ్మెక్కింది!
ఆడింది ఆట పాడింది పాట
కుంచం గాడిద పనూనం నోగ్గోముక్కున్నంత నానగు
చెరిగాని చిన్నయ్య కుడుం పెడితే పండగ
దూడపర్వతం ప్రేలాపనం
కాలికేస్తే మెడకి మెడకేస్తే కాలికి
కడుపులో చల్ల కదలకుండా గవ్వకు చాలకుండా చేస్తే
మాడుపులాపారకొత్తముడా చేతిలో చిల్లిగవ్వ లేదు
కన్నుముక్కు తీరు సరి—తిమ్మిరి తీరు సరి
కానరాని కాడి—అప్పుడే గీతి ఆడెం
జన్మకు శివరాత్రి!

పైన ఉదాహరించిన సామెతల్లో పలుకుబళ్లలో ఉన్న అందచందాలను భాషలోని ఒంపుసొంపులను, ఔచిత్యాలను, ప్రత్యేకంగా వివరించడానికి అవకాశమూ పూనుకోలేదు ఇందుకు గ్రంథ విస్తర భీతియే కారణం. భాషావేత్తలు, పండితులు, ఇంపెరి అందచందాలను అభిమానంతో పరిశీలించదగు గాక! మన తెలుగువెలుగుతోపాటు భాషలోని వాదసౌందర్యలక్ష్మి, జాతీయాలను ధ్రువపరచుకోవలసిన కర్తవ్యం ఆంధ్రులందరిపైనా ఉన్నదని విజ్ఞప్తి

కరుణాలహరి

శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావు

దేవ! విషాదభూమి బహుతీవ్ర విషానల మూలమౌర నా
నా విషయ వ్యథోగ్ర తిమి నక్ర ఝషాకుల మీ భవాబ్ధిలో
నావ యొకింత గన్పడ కనారతముం బడి కొట్టుకొందు దుః
ఖావధి గాన నీ కిదె మదాత్మ సమర్పణ మందుకొంగదే

భవభయదాగ్ని కీలలకుఁ బ్రాణము తావులు దప్పె, భీతిచే
భవ దరుణాంఘ్రి పంకజము పాయక దిక్కని పట్టుకొంటి నే
నవిరతమున్, దయారస సుధాబ్ధివి గావున పథ్యమేది యే
దవునను కొందునో యది దయన్ ఘటియింపవె నాకు శ్రీపతీ!

అరయన నేక దేహముల నల్లిక వెట్టి మరీచి కావళిన్
దొరయు మహా మరుస్థలిగఁ దోచు ప్రపంచ మెఱింగి వీడి తో
మురహర! నీ దయామృత సముద్రములోఁ బడి యోలలాడఁగా
దొరకొని నామనో మృగము దూకుచు నూరక చెంగలించెన్

నీ పదపుల్లపంకజ వినిర్మల దివ్యమరంద పాన లీ
లా పరతంత్రతన్ బరమలంపటమైన మనోమిళింద మో
శ్రీ పరమేశ! చాపల మశేషమునున్ విడనాడి, నిన్ వినా
యే పరదైవమేని నిరసించి దృణంబని యెంచుఁ గాంచితే.

ఏనరు లీ జగత్త్రియము నెల్లవిధమ్ముల నేలఁ గంకణ
మ్మూనిన నిన్ను, నీచరణ యుగ్మముఁ గాదని త్రోసివైచి, యే
కోనరొ వేరుదిక్కు గనుగో వెదుకం జనువారో, వార లీ
శాన! కృతాంత దుర్గమ నిశాంత కవాటము తట్టరే హరీ!

లలిత రమా ముఖాంబుజ విలాస వికాసన పూర్ణ దక్షతన్
బొలిచి జగత్త్రయీ జన విబోధ విధాన నిదాన దీక్షమై
నలమి త్వదీయ దివ్యనయనారుణ రేఖలు వాలువారి తా
మెలమి హరించుచున్నఁడొ కదే మదబోధ విభావరిన్ హరీ!

నిరతి సురాసుర ప్రకర నిస్తుల చిత్త చకోర చుంబిత
స్మేరయ సమస్తసాధు జనతాఖిల తాపచయాపనోద నా
దరముగు నీ ముఖమ్మను సుధానిధిఁ జాల్కొను పండువెన్నెలల్
విరిసి మదీయ మానస మలీమస దుర్నిశిఁ దోచు టెన్నఁడో.

నిండగు యౌవనమ్మున వినిర్మల పాండుర గండమండలిన్
మండిత చండ దీధితి కనన్మణి కుండల తాండవమ్ములన్
బండువు సేయు నీ వదన పంకజ మచ్యుత! ముద్దుగుల్కు మా
దండను దోచి కందొవకుఁ దానొక విందగు టెన్నఁడో ప్రభూ!

గంగా తుంగ తరంగ భంగిమను జక్కన్ దూగి దేవాసురా
భంగ శ్రీక లలాట లాలితమునై త్వత్పాద పంకేరుహా
సంగమ్మైన పరాగపుంజమది యాశా! యుత్తమాంగాన నే
సింగారించు టదెప్పుడో కద దయాసింధూ! జగద్బాంధవా

దేవ! మదింద్రియాశ్వములు త్రెంచుకొనెన్ మదమేచి, త్రెంచి పా
శావళి నా వివేకమను సట్టి దయా! యురికెన్ జవమ్మునన్,
దావక పాద మందురనుఁ దారిచి త్వద్గుణబంధనమ్మునం
దీవ బిగింపు తండ్రి! వహియించు నొకించుక సాధుభావమున్

పతినై సర్వపురాణ వాగ్వితతికిం బట్టంగ రానట్టి స
ద్గతి యా శ్రీ పురుషోత్తమున్ విడిచి నిన్ గల్యాణమూర్తిన్ మహా
పతియా నామది సిగ్గువీడి పరమేశా! యింక నెవ్వారి సం
గతి నాసించును దెల్పవే పరమ మాంగళ్యాకృతీ! శ్రీపతీ!

నీదు కృపాలవం బదియ నేను వరించితి, నంత మీఁద నిం
కేదియు స్వప్న జాగృతుల నెన్నఁడు గోరన లేదు నిక్కు, మీ
నాదు నివేదన మ్మొగి మనమ్మునఁ దార్ఢ్యకమంచుఁ దట్టినా
వేద విధేయ! కాదనక వేగము నన్ను బరిగ్రహింపుమా!

ఆపదను నన్న హా! విడిచి రందరు చూచితె యిప్పుడో దయా
వనధి! యొకింత నాదు దురవస్థ గనుంగొనరాదె, యింక నై
నను నను జెట్టవట్టి యొకనాడయినన్ మదివేగ లేవ? నే
డిక విడరాదు, రా కటికి డెందము కాఁడ విభ్రాంతి వేలరా?

కరుణాలహరి

అతి భరమైన యీ జగము నంతయుఁ బూనెదు, జీవకోటి బల్
ధృతి భరియింతు, నీకు బరు వింతకు శోచన లేద, జీవ సం
తతిఁ బరమాణువైన నను దండ్రి! భరింపఁగ భారమానె? నా
గతి యెవరింక నార్త జన కల్పక! నీవ యుపేక్ష సేసినన్

పరిపూర్ణమ్మగు భక్తియున్ వినయమున్ జాలించి ప్రశ్నించెదన్,
సరిగా నారసి యుత్తరమ్మొసఁగుమా, సత్యమ్మదెట్లున్నదో,
త్వరగా నన్ను సముద్ధరించుటకు నాతంకమ్ము లేమున్న? వా
కిరి కన్నన్ గిరికన్న నేను బరువై కాన్పింతునే, మాధవా!

ధనములు వేడ, రాజ్యసుఖ దర్పము లక్కఱ లేదు విద్య లి
మ్మనను గృపాతరంగిత నిరర్గళ మంగళ భావభంగిమ
మ్మనితర వస్తు సుందర మహాంగరుచిం గనుఁగొన్నఁ జాలు నీ
వనయము నాదు వంకఁ, గమలాక్ష! యిదొక్కటె నిన్ను వేడెదన్!

ఏఁ బతి నీచుఁడున్ ఖలుఁ డపేతగుణుం డధమాధముండు, నా
వాఁడని యాదరింపఁ దగువాఁడు దయానిధివైన నీకుఁ, దా
నేప విషమ్ము గ్రక్కు ఫణులేడ యటైనను జందనమ్ము గా
పాడుట లేదె నీడయయి వాని నమంద ముదమ్మునందగన్.

ఆకలి దాక కోర్వక మహాక్షితి నిగ్గనుమాట మాటకున్
లేకయ బాటలందుఁ గణలేశము లబ్బినచోట మెక్కుచున్
దేకువ దప్పితిన్, హరి! త్వదీయుఁడు కింకరుఁ డన్యుఁ జేరి యా
వాకిటఁ గుక్కయాట మది వాసియె నీ కకలంక! చెప్పుమా!

నరకమునందుఁ గూలుదునొ నాకటఁ బోయెడిదేమి? సిగ్గులే
కరకరి చరించు నిన్నరుని కా తలవంపు లనాథ నాథ! యో
నరహరి నీకొ చూచుకొను, నాపయి నీదు కటాక్ష ముంపకా
కరమున నెత్తి చూపెదరు గాదె నినున్ జనమాడి పోయుచున్.

నరకమునందు బాధల ననారత మేను భరింతు నెట్టులో
మురహర! నా వ్యకర్మగతి మూలమటంచు చటాయోర్మివట్టి, యా
వరణి నిదొక్కటే హృదయశల్యము నన్గని యెల్లవారు పేఁ
డరరె! యనాథుఁడంచనెదరయ్య ప్రభూ! పలుగాకి లోకముల్.

సశేషం.

రఘునాథరాయల వాల్మీకి చరిత్ర

శ్రీ వి. యస్. రాఘవ

"పంచాననాపోహ బహుజటాజూటికా
రత్న ప్రవర్ధ సౌరభ్యములకు
తుంగభద్రా సముత్తుంగ వీచీ ఘటా
గంభీర ఘుమ ఘుమారంభములకు
.
విర్చి బంధ విబంధమై వెలయు కవిత"
మన తెనుగు కవిత

బహుళాంధ్ర శ్రోత్రీయుడు ప్రబంధమును పెంపొందించిన కీర్తి, కవిసార్వభౌములు పెళ్లి పందిరిలు వేయించిన ఘనత కవిరాజ శిఖామణి నన్నెచోడునికి, సాహిత్య సమరాంగణ సార్వభౌమ కృష్ణరాయ నృపతికి, సంగీతవిద్యా రసజ్ఞుడు రఘునాథ భూపతికి దక్కినది! "శారద పుష్టికై ప్రతిపదంబున నాతికా
వారి యొయ్యన్ జను
శ్శృంగారము సొగారము గల్గునటుల కృతుల్
ప్రసన్నగం
భీరగతిన్ రచించి మహిమం గని చో విశేషము లెవరయ్యా! రఘునాథ భూప కవిశార్ద్రగణీన్ చెప
పోక చెప్పగా"
(విజయవిలాసము)

అని విజయవిలాస కర్త చేమకూర వేంకటకవిచే మతింపబడిన రఘునాథ భూప కవిశార్ద్రగణి విరచిత "వాల్మీకి చరిత్ర" కవితా సుమసౌరభము రసహృదయు లాఘ్రాణింతురు గాక!

తారతమ్య పరిశీలన

"మూరు రాయరగండ" బిరుదాంకితుడైన కృష్ణరాయ నృపతి అనంతరము తంజావూరు సామ్రాజ్య లక్ష్మికే కాక, సాహిత్య రాజ్యలక్ష్మికి నాథుడై విలసిల్లిన నాయక కంఠీరవుడు రఘునాథ భూపాలుడు.

"శరణాగత రక్షాఘని బిరుదాంక! భావినీ పతన మన్మథాంక!" అని ప్రశంసలందుకున్న ఈ విద్వత్కవి రఘునాథ రామాయణము, నలచరిత్రము (ద్విపద) శృంగార సావిత్రి, పారిజాతాపహరణము, వాల్మీకి చరిత్రము అదిగాగల ఆంధ్ర కావ్యములే కాక, రామాయణ సంగ్రహము, సంగీతసుధ వంటి సంస్కృత కావ్యములకును కృతికర్తయై ప్రాశస్త్యము చేమకూర వేంకటకవి విజయవిలాసము, కృష్ణాధ్వరి నైషధ పారిజాతములకు కృతిభర్త యైనాడు.

భువనవిజయము కృష్ణరాయల సభా భవనమే! రఘునాథ రాయల సభా భవనమే విజయవిలాసము! కృష్ణరాయ, రఘునాథరాయ లిరువురును సుకవులే! కృష్ణరాయలు సంగీతానురక్తుడు రఘునాథభూపాలుడు "రఘునాథ మేళ" రాగకల్పన మొనర్చిన నాగరికుడు కృష్ణరాయల సచివాగ్రణి తిమ్మరుసు రఘునాథరాయలకు గోవింద దీక్షితుడు ఇరువురును "వితతాపయశంబు మరిగ!" రఘునాథరాయ లభినవ కృష్ణరాయలని పేర్కొనవచ్చును. కదనరంగమునను, కవితారంగమునను సమాన ప్రజ్ఞాపాటవము నుపదర్శించిన ప్రతిభావంతులు!

వాల్మీకి చరిత్రము మూలము.

కంత కవి గ్రంథమందై, పరమపవిత్రమగు రఘునాథుని చరిత్రమును ఆగాదాదిగా కావ్యముగ సంతరించి, మహోన్నతుడైన వాల్మీకి చరిత్రమును రఘునాథ రాయలు సహజపాండితీ గరిమతో దివ్యప్రబంధముగ ప్రపంచితము కావించి కరుణాసింధుడైన ఆ శ్రీరామచంద్రునికి అంకిత మొసగినాడు.

ధర్మఖండము, వాసిష్ఠ రామాయణము, భక్తవిజయ గ్రంథములలోని గాథల నాధారముగా గొనినను తన ఉపజ్ఞ చేత నాటికి మెరుగులు దిద్ది, సుందర కళాఖండముగా తీర్చిదిద్దినశిల్పి యితడు. క్రూరకర్ముల పాల్పడిన కిరాతునికి, రామమంత్రోపదేశ భాగ్యమును కల్పించి, సాధుమార్గమునకు సోపానమును నిర్మించి వాల్మీకిగా నొనరించినాడితడు. వాసిష్ఠ రామాయణము, భక్తవిజయములలోని వాల్మీకి ఒక బ్రాహ్మణ కుటుంబీకుడై యుండును, బాల్యమున కిరాతసహవాసి యౌను, పశ్చాత్తాప ఫలితమున పులకించిన మనస్సుతో పరితప్తమైన గాథలనే తిరుమలనుస్సున గౌరవించి, ధర్మఖండమునందలి కిరాత జన్మాధారముగా గొని, మూలకావ్యముల మహోన్నత ప్రబంధ రచనగా కొనసాగించినాడు.

కథాసంగ్రహము

గంగాతీరంబున నరనారాయణాశ్రమంబై, సుందరీపావనమనబడు బదరికావనమున శౌనకాది మహర్షులు హరినామస్మరణ చిత్తులై యుండు ఘట్టముతో ఈ గాథ ఆరంభమగుచున్నది. కలహభోజనుడైన నారదుని ఆగమనము, నాగేంద్రశయన పుణ్యకథల శ్రవణోత్సుకత పర్వతుని వైకుంఠ లీలా నామస్మరణల వివరణలు వెన్వెంట సాగిన సంఘటనలు.

క్షీరసాగరశయనుడైన శేషశాయిని దర్శించి, సప్తర్షులు సప్తద్వీప, సప్తకుల పర్వతములు దాటి, తామ్రపర్ణీతటస్థ గజతీర్థ స్నాతులై, ధనుష్కోటి రామలింగేశుని దర్శించిరి, మధురయందలి సోమసుందరుని సేవించిరి, శ్రీరంగనాథునికై కైంకర్య మొనర్చిరి. తంజావూరు, కుంభకోణము, శ్రీముష్ణము, చిదంబరము ఆదిగాగల క్షేత్రములను గాంచిరి, తిరుపతి యందలి శ్రీ వేంకట గిరివల్లభుని భక్తి ప్రపత్తులతో నుతించిరి! సత్య కళాన్వితుడైన మాల్యాద్రి నృసింహుని భజించి, సాక్షాత్కారము బడసి అభీష్టముల నెంచి వెళ్ళిరి! వింధ్యాచలము దాటి, గోదావరి గట్టున వెళుచు వారణాశి జొచ్చిరి, శ్రీవిశ్వనాథ సాక్షాత్కృతులై తమసా నదియందు ప్రశాంతచిత్తు తపోవనమున ఏకాగ్రులై, అంబు పాదిని స్మరించి, నిష్కళంక క్రౌంచ పక్షుల పిల్ల యాయిన భిల్లుడొకపడి వానిని హింసించుచు వానికి జ్ఞానోదయము కలిగించి, రామమంత్ర మహిమ తెలియగించిరి ఆ సప్తర్షులు. కఠోర తపోదీక్షాపరుడైన ఆ కిరాతుని తపోభంగమునకై ఇంద్రునిచే పంపబడిన రంభోర్వశులు తమ ఆట, పాటలు చాటినందున నటించు కింకర దండముగాగా విఫల మనోరథులై విమవిధి చేసిరి. తపోనిష్ఠకు మెచ్చి, సప్తర్షులు, శ్రీరామచంద్రుడు సాక్షాత్కరింపగా వల్మీకము చించుకొని వాల్మీకియై, రామ చరితమును భగవదాజ్ఞగా దివ్య ప్రబంధముగా కైకొని వాల్మీకి మహర్షియై యున్నాడు.' అని కథాకర్త నారదుని వేదవాఙ్మయ లేనటి దివ్య మహర్షులకు ఆ లీలామానుష విగ్రహుని దివ్య ప్రబంధములను వినిపించెను నారదునిచే వినయుక్తుడైన ఆ పర్వతుడు.

కథాగమన వివరణ

రామనామ సంకీర్తన శ్రీరామ కలుగు ప్రదేశమున నాగశాయుక్తాను ప్రత్యక్షమగును అను విషయము జగద్విదితమే కదా! రసాధర్తవెపుటన రఘునాథ భూపాలుడు తన కావ్యములలో దశరథాత్మజునకు దక్కనియూపు రేఖలను కల్పించినాడు. ఆ గ్రంథము మోహనరూపుని రూపభేదములు, విశ్వమోహన కళా విశేషము ఈ రీతిని సంభావించెను

శా. కరుణాసింధుడు, సత్యసంధుడు, జగ
 త్కళ్యాణ బంధుడు, బం
 ధుర సౌజన్యుడు, లోకమాన్యుడు, గుణ
 స్తోమైక ధన్యుండు, సా
 గర గంభీరుడు, మేరుధీరుడు, సుభా
 కారుండు, సంగ్రామ దు
 ర్వారోద్దాముడు, వైరిభీముడు, సనన్
 గ మంచు మించున్ మహిన్.

ఈ గ్రంథాంతరాంతరీకమందు పఠనకుతుని ప్రస్తావన :

ఉ. "ఎక్కడ రాము సంకీర్తన
 మొక్కెడు కరములనె వెంట దా
 నక్కడ వచ్చి యంజలికృ
 తాంజలియై ప్రమదాశ్రు పూరముల్
 పిక్కటిలంగ మైమరచి
 బృందము లాగుకొనంగ రాముమున్
 జొక్కము రాముని తనువు
 నాను ప్రభాసత భామగొల్చెన్"

సినీ యూత్రిక గా గణింపబడే శ్లోకం ఇది
"యత్ర యత్ర రఘునాథ కీర్తనం
తత్ర తత్ర కృతమస్తకాంజలిం,
బాష్పవారి పరిపూర్ణ లోచనం
మారుతిం నమత రాక్షసాంతకం
మనోజవం, మారుతతుల్యవేగం
జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం వరిష్ఠం
వాతాత్మజం, వానరయూథ ముఖ్యం
శ్రీరామదూతం శిరసా నమామి ॥

బదరీవనమున ప్రవేశించిన నారదుని శౌనకాది మహర్షులు విష్ణుకథాపారముల తెలియగింప వేడగా, నారదునిచేత వినయుక్తుడైన పర్వతుడు కథా కథనమునకు కడంగెను

"క్షీరసాగర శయనుడైన శేషశాయి మానసల హృదయాంతరమునే తన నిజ సన్నిహితుని నుతిగా, సప్తర్షులు పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనల సాగించుచు, శ్రీగిరి మల్లికార్జునుని చేరవచ్చిరి. గురి హరిహరాదులపట్ల గౌరవభావములను రూపకల్పన రఘునాథ భూపాలుని ॐ గిరిధరిన భారతీయ సంస్కృతిలో కనుకనిపించు దిగ్విభుకొరకు! "ఏకమేవా ద్వితీయం," అను భావముతో అద్వైతమును ప్రతిపాదించి హరిహరుల కభేదమును చాటించవలెనని తెలిపెను.

"శ్రీశైలశిఖరం దృష్ట్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే" అను లోకోక్తి పరిగణించి మల్లికార్జునుని మహిమలకు మున్ను మనోహరతను చేకూర్చి రఘునాథుని పరమత సహిష్ణుతను వెలార్చినవాడు శ్రీ గిరిజప్ప.

సీ॥ చుక్కల దొరయొకించుక నిక్కి చెరచిన
 బదిసాటి చుంగులపాగ జుట్టి
తెలుపు వస్త్రలపీను తళుకు చెమట్రుపె
 దొలువల్క లీనెడి దవుపెట్టి
మేడుపలజేత మునిముచ్చెదాటు ముత్యాను
 సరటలో రెండు హస్తములబట్టి
పెళ పెళవను చెలంగుల రంగుల దొరెడు
 మాడు వస్త్రలపద్మ వెలుమగట్టి

గీ॥ శిరస్సుటుకు ముత్తియపు జాయగిబ్బవెక్కి
 చారు తిర హార శృంగార హారి యగుచు
 ధారుణీంద్ర రాజనందనయుడాను
 సమ్మతించ్రగుల శ్రీశైల ప్రత్యక్షమయ్యె"

గీతాన్ని గమనబెళకు సపక్షుల వారణాశిని చేపకొనిరి. ఆ ఘట్టమున పద్యమిది

క॥ అశోకిశ్వరతా త్రీ
 దైవ విలోచనమునందు సెసగకు సెగలే
 వెలోవిరియ వనగ లోకం
 బాకుల బవెదోచె శ్రీమ్మపతి శేష్యంబై

వాలాతుని స్రీతమతుండై సెసగకు సెగలే శ్రీమూర్తి రూపమును దాల్చినవాఁడేమి! అనుకొన్నాడట ఆ ముందు బెండ

అలంకారికుల అభిమతము ప్రకారము ప్రబంధ మహావిక వర్ణన సంహితమైన రచన యును వర్ణన అంద్రగగాడు. రఘునాథుడును తన కావ్యమున యూతు వర్ణనల కవకాశమును కల్పించకపోలేదు

సాహితీ సమరాంగణ సార్వభౌముడయిన కృష్ణరాయ నృపతి తన "ఆముక్తమాల్యద"లో గ్రీష్మర్తు వర్ణనయందు నిరూపమానమైన కవితాశిల్పమును ప్రదర్శించెనని విజ్ఞుల అభిప్రాయము. కుంపట్లయందు కాముంలను వెలిపించి, నీరించిన నదుల రేవులలో దిగంబరుని (శివుని) చేత సుస్నాతుని చేయించి, వాత కొన్నంటుకున్న మాత నీటి కెంపెట్టి తెప్పించి సాహితీలోకమునకు గ్రీష్మరు వర్ణన పేరులో బలి చంద్రము నాటదు నిర్మించెనని విమర్శకుల భావము

నీరించిన రేవులలో విప్రుష్టపంక్తి, మీనములను చంచుపుటాలలో చీల్చి చెండాడే బక సమూహము, కవితా ప్రవీణ్యధరీణుడైన రాయల ప్రకాంతి దర్శిత్వానిక, స్వభావోక్తిచే భూషితమైన పద్యచిత్రమై గ్రీష్మర్తు వర్ణనకు మకుటాయమాన మైనది.

ఇక రఘునాథరాయని గ్రీష్మరువర్ణనలు

ఫణీంద్రుల అనుతాపము

ఉ॥ ఘనతర కింకరోత్కర ముఖంబుల దదరి భోగి
 పూత్కృతుల్
ఎవరగనూది యూపధి కనంబక దూర్తము
 కొంపెలం
గ నకము పిసె దప్పముసు నైత ప నిద్ధుకకంగ
 నిల్చెడం
గనగన మించి చెంతియు నఖండ దవాగ్ని
 శిలాప్రపుంచముల్
గ్రీష్మశాలి చంపమూర్తాంపె కిరణంబు గాటియిాబె
నట

గీ॥ పావమ్మలతిమించ చెంతయు గ్రీష్మపాలి
 చంపెరు ర్తాండ కిరణంబు గాటిమాట
 బెంపెరు పుల్ల గవలెనుచ్చింప గయుల
 మృగకులంబులు గని తృష్ణదళులు కొనగ

రమణీరమణుల అనుతాప, ఉపశమనము లిట వర్ణితములైనవి

సీ॥ కమ్మవిడెంపు లే నారంబుగల పాని
 కంపెదక్కర పానకంబులిచ్చి
చలువ తే పుల్కల్క కలి శీతల్కన
ప్రెంపు బల్కలను గర మూచ్చొనిచి
జీవిపన్నీగూవించిన ఘట్టికుచకుంభ
యుగళంబు వక్కాన నొత్తియొత్తి
పాటల సుమ సౌధంబుల వెవెజల్లు
 సోగుసు బరుస్యెద కొంగు సురటి విసరి

గీ॥ రమణులెంతయు దమతిను రమణులకును
 తాపములుబాపి రేకొంతి తపనుడపుడు
 తివిరి సంధ్రొందు మూర్తుల చెనవివాళ్లు
 కొంపెలవియమంగ కంటుపు బెంపెగాపె

వేసవి యెండల బోటబోట విష్వకిలి గ్రక్కుతో నకొక్కిపుట రోదనంబు విలుకడి యతీంద్రులు ధూమపానభాగ్యం చేసితుపా నదీతీరం చేరుకుంటారు. భిల్లమతిల్లుల జాగరిత, ప్రకృతి రామణీయకతను తిలకిస్తార మునిచంద్రులు.

మ॥ తమ పా విమ్మగదాటి తిజ్జల సమువ్యద్వాల
 శైవాల జా
 తమ పారద్యుతి తీర ధూమపానభాగ్యంబులో
 గూడి సం

తనుపా నీకములోనె నల్గినలు నింపెం జూచి
యోహో! మహా
తను పా నీకము నిండె శెల్లదని చింతిం జాల
పల్కెం బ్రభున్
వ్రసగ కవితామానీంద్ర చంద్రగర్ ఘనరసభద
స్వర్ణాంబరాముంచు పంచా
నన లోపాటోప దండన్న ఖర కులిశ భిన్న త్రికూట
కూటంబులఁ బుట్టం
ధని శిరోమౌక్తికముక్తా ఫల సవిసరోద్వాసి
భిల్లీ మతల్లీ
నమరా స్వాల స్ఫురన్ని ర్వాసి జనితమృగీ
ధావనంబున్ వనంబున్

ఇచ్చట అంత్యాను ప్రాసనిర్మాలంకారం సంఘటిత రచన పరిశీలింపదగినది

నాటి భిల్లకాంతలు పసిడి మట్టి పిందెంబు ములు గాంచు భాగ్యరతులే, రక్తచందనాలు, పగడపు పోగులు తెలుపు పనులు తిని నిత్యము తను ధరించుచుండిరి పూటకేళీలు, పాటలు, పుట్టజున్ను తోడి గేవియలు, ఎదురుబొంగు అనాటి భిల్లులకు కొల్లలు! ఫలధాన్యములు వారి కున్నంత మరి యెవ్వరికిని లేవు

నానాతీర్థ సంసర్గ్యత మొందిన మునులు మార్గము కానక "విపిన భూమిపాపట" నగిలెను తిల్పక్రిందనె వెంట వీపెలు సమయమున నాటికిని దుర్గమము, పోక, ప్రేపులు గుండెలు నిలువక వాంఛలు ప్రారంభమైనవి. వారు ప్రవేశించినది లోయపల్లె

మహాకవికి నిర్దిష్టమైన గుణ విశేషములలో యథాన్యాసు గ్రాన లోపగ్నులు, లోకనామాలక నిర్దపలు రాగ్నల ప్రధానాంశములు లోయ పల్లెయందలి పులులు, భో ఘోరతంబు లోపర్ణ జాగిలములు, పశువులిను నూరబందులు, ముగిసి గవులు ధినాతన్నిమైనది ముక్తీలన గొను ఆ లేల కాపకులకు!

ధీకరుడై మేఘపు పిల్లయుండిన కిరాతపుడు శర పంక్తుల ప్రయోగించి, "నిలు నిలువుము మీ చేతంకల సొమ్ములనిచ్చి కదలుడు నాతో జలంట్టిన ఏము బందరముతికి పారన్ వ తన్" అని బెదరించినాడు శర సంధానము నిష్క్రియాజనము కాగా, ఋషి శృంగవులు "రాతి చేనికి కిరాతా" అని సంబోధించి నయ బోధకమార్గం కల్పించారు హృదయ పరివర్తనకు అంకురమై బుగ్వేద ప్రాయమైన జీవితమునకు విశిష్ట వ్యాఖ్యానమైనదీ సంఘటన

కః ప్రాయము జలకల్లోల
ప్రాణము గాయంబు నశ్వరం బిందులకై
లోయక దురితము తలచుని
పాయక చేసెదవు నింద పరగ బులింజా!"

అని హెచ్చరించిరి ఆ ఋషిపుంగవులు

ఆ కాలపు వారెంత కామునో అంతేకాక కాములు, నాగు వేద వేదాంత వికాస భాసుర విచిత్ర చరిత్రులు, రాగరహితులు కరుణమూర్తి సంపన్నులు అను అంశము ఆనాటి గ్రంథము లన్నిటను చాటు చేసుకొన్నది

ఆలు బిడ్డలకై తాని పాపకార్యములకు బూను కొంటివని ఆ బుధింగుని సందేహము మును లా పాప కార్యమునందు పతీసుతులు భాగస్వాములేమో కను గొని రమ్మనగా మారు మధ్యమున శిరసువంచి గను వింపక చింతాధీనుడై గృహాంగనము చేరుకుంటూ డా బోయ!

క. విలనమ్ముల కటు జైగుచు
నలసతి కొక చెంతలోలునంగు కూగ్నం
దిల ప్రాయము చనపో ము
దలపోయుచు శిష్యులనున గ్లపనుచున్

ఆ వేదనా ధీరిత్వాదయుడై చెంతలోలుపె నుపాస్థు డాయెను ధనిష్ఠతన ముని కోకిలగా పరివర్తితుడు కాబోవు ఆ కిరాతుడు

"ఓ! సతీ! నే నార్జించు పాపంబుల దలపగ నీవు బంగలదో!" అను గద్దింపునకు "నాయక! నీకు పాపంబు కు బనిలేగు నీ ప్రాపున కాంతయు గుడిచి కట్టి పాపకట కన్నన్" అని ప్రత్యుత్తరమొసగిన దారిని అర్ధాంగి కాని తెచ్చినను, దోపిడీ యొనర్చి తెచ్చినను జాదమూరి తెచ్చినను పాపపుణ్య ఎతకిత లేక పపర్య లొసగ్నుటయే తన విధ్యుక్తధర్మమని కను విప్పు కలిగించిందా కలికి అనటేయూకమీద మూల్లనలె నున్న అతని మనస్సుకు ముక్తిమార్గమే శరణ్యమైనది "వరా మరా" అను తిరు మంత్రాభ్యాస మొనర్చి కఠోర తపోదీక్ష ఉపక్రమించాడా బోయ

సర్వసంగపరిత్యాగియై సంసారము గోపి, బంధువుల తలల్లె కందలంట తెగగోపి, సకల వ్యాసంగములు మాని మారిన ర్మునుకాగా, నాడికల రెల్ల చెదు పుటలను వివక, నట్టకనులో చెల్లంబులెనున్న వాని కను గొని, ఆ ఎనదన్యము బట్టినో ఆవురేయని మంద లించి అందరెల్ల మహా వృక్షములలోనె ఆ ధింప ఆ కిటాధుం "కనుదెంచి నవ్వి"

క. " ఏమియా
బని లేదని ముందు మీరు పలికితిరి పుతా
పనిటు వచ్చితిరిందులు
జనుదెంచుగు మీరుమాయ జగుగు సె కయుంకన్"

అని మందలించి, తన జనకుడు దశరథసుగుడు, తల్లి జనకజ, బంధువులు రామభక్తులని తాను సంబోధం చిన విషయమును వెల్లడించెనా భిల్లుడు! మాయా మోహిత జగమున మానవ కల్పిత బంధుమిత్ర కళత్ర

మాంసఖండములను మాయాపొరను తొలగించి సత్వోద్రిక్త పరిశీలనా కౌముదీచంద్రికలచే హృద్యరించెడా సుధాస్వాదములను

క. "పతులకేడ్వరా? సుతులకేడ్వరా?
హితులకేడ్వ రేటి కండ్ల నిందరికా
యతిరూఢిఁ బాపంబుల
గతి వించుక వేసివిల్చి దబ్బర రతలన్"

కఠోర తపోదీక్ష, తీవ్రతరమైన అతని శిరోగ్ని దశదిశలను వ్యాపింపగా, ఇంద్రాది దిక్పాలురు తల్లడిల్లినారు, భూమిలో తాను పాతుకున్న సంభోగ్యక పంచాదయములను ప్రస్ఫుటించి, తపఃఫలమున శిరాతు దోషముల తపోధనగమున కౌయు తెపరచినారా సంభోగ్యకులను

ఆ పాటలగంధులు అనురాగపూరిత వృత్యకళాభినయములను ప్రదర్శించి, విఫలమనోరథులైరి రఘునాథుడు స్వభావసిద్ధముగా సంగీతమాధుర్యమును, వాగ్గేయకారుడు! అంగనలచే స్వకపోలకల్పిత రఘునాథ నేళ రాగప్రస్తారమును తన గ్రంథమున పొందుపరిచినాడు

సీ. అదితాళము ద్వితీయ కమంఠర్వత
జయమంగళంబును జంపెలీల
చాచపుటంబు దంపుత్పుటంబును షష్టి
తాపుత్రికంబు విద్యాధరంబు
రతిహంసలీల శ్రీరంగంబు రంగంబు
కంకళివంచె తా కొగములను
కోకిల ప్రియమువిలోక కుంబురాండుకూ
డంక త్రిభంగి మట్టకరణమును

గీ. నంది నందిత జయసింహనందనములు
మెండెలు గాగల తాళములు మొనపియును
గూడికల్ దటముగ గొనియాడ నేని
విరాగులిని దయతో కీను కవిచదటంచు.

ఏ పద్మ సందర్భమున భాగ్యమబ్బిన ఆ భోయుని వల్మీకమునుండి బయల్వెడల తీరిని గమనింపుడు.

"ఆ వల్మీకము బెంచుకొంచు
మునియై పోర్వంతి రాళించునం
తానిర్వాణముతోండు భాషకుని
దాయన్ కోణకోణ ప్రభా
వ్యాళల తిక్కరంబులలో యాని జటా
ప్రాంతంబు తోఛిల్లగా
శౌకేగం జనుదెంచి సమ్యక్పుల
సేవించె ప్రియం బిద్ధ్యగన్"

అంజలి ఘటించిన ఆ వాల్మీకి ఆర్తజనత్రాణపుడు ఆశ్రితపక్షపాతి అయిన శ్రీరాముని తనపావన చరిత్రను గ్రంథస్థ మొనరింప ఆనతివ్వగా, రామాయణ కల్పద్రుమం వికసించి కవితావతార ప్రభవమైంది

బయల్వెడలిన తొలి 'మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమగమ శాశ్వతీ' అను నాందికిని నారంది దిద్దినది మహాకవియే.

తమసా తరంగిణీ తీరమున గ్రుతప్రాంగణపెనుటిచులు విడలిన వాల్మీకి స్నానమునకని తీరాన పారవశ్యం దండుతోపులాడిం మరుకుంటూ, కుండెల నోలకలతోను కంటున్న క్రౌంచమిథునంపు గరుసు కనుగొంటూను ముగ్ధునై యుండ కిరాతుని కౄర బాణహతిని మగదానిని తలపక చింతిల తెల చేలాలిండి, క్రౌంచం క్రౌంచి ఆక్రోశము ఆ కరుణ హృదయం స్పందించింది ఆ వేదనా భరిత హృదయపు ఆవేశమే వాల్మీకి శ్లోకరూపమున సాక్షాత్కరించింది

"మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వమగమః శాశ్వతీస్సమాః
యత్క్రౌంచ మిథునాదేక మవధీః కామ
మోహితమ్"

ప్రసిద్ధమైన వాల్మీకి వాక్కులలో భవిష్యత్తు సంభవిస మొనరించింది ఆకాశవాణిపు శోకమే శ్లోకమైనదట!

క. "శోకము బలుకు పలుకే
శ్లోకంబై గలిగె నిజలోకోత్తరమై
శ్రీకరమై మృగుపదమై
భాకరమై దూషదిట్టి యుత్పత్తి మెంగున్"
(రఘునాథ రామాయణము)

ఆ రసాత్మక శ్లోకము రామాయణకల్పద్రుమమైనది దాని ఛాయలలోనే పలువురు సాహిత్య పిపాసువులు చేపందిరాలు నిర్మించుకున్నారు

ప్రకృతి వర్ణనచాతురి

మహాకవికిగల మహిమాన్విత గుణములలో ఒకటి ప్రకృతి వర్ణన ప్రధానము శ్రీనాథుని "భీమఖండము"తో అనిర్వచనమైన ప్రకృతి వర్ణనా రమణీయకత, కృష్ణరాయ, రఘునాథరాయల కాలములందు మొగ్గలుదిగ్గి పూవి వికసించి పరిమళించి వ్యాప్తిని విస్తరించెను

ధిక్కాభావమువంగును, పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనాభిలాషయుంగును రఘునాథనాయలు కృష్ణదేవరాయలను పరిమాగగలరు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు శ్రీవిల్లిపుత్తూరునకు తీర్థయాత్రను సలిగింపగా, రఘునాథరాయలు అహోబిలము, మధుర, శ్రీరంగములను గ్రంథస్థము మొనరించినాడు

రఘునాథునికి గల ప్రాచీన పరిచితి, పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనాభాగ్యము గణ్యములై ముగ్ధమనోహర రూపమున భావుకుల వినయాంచితపరితోషిత హృదయారవిందముల సౌందర్యము.

భోగిభోగ శయనీయమాయు శ్రీరంగనాయుని యొక్క తాత్పర్యపు రేణువు దలచిన రీతి

సీ. పంకజ బింబ బింబస్థాయి శైలోగ్ర
మంగళదాయి శ్రీ రంగశాయి
సకల జగాలంబ సంస్థాయి గరుడ రథ
రంగమునాయి శ్రీ రంగశాయి
సత్యార్థ కామ్యార్థ బోధిల ఫలదాయి ప్రపంచ
రక్షణోపాయి శ్రీ రంగశాయి
అఖిల దైవత సంసారిశాయి అగణిత
బ్రహ్మాండశాయి శ్రీ రంగశాయి

గీ. నిఖిల జగదింద్రజాలంబు నెఱపు రాయి
అమ్మలకు మొదల వశ్యైవ రాయి
గొంటు నారలపాలిటే తిలపు రాయి
రాగజామజదాయి శ్రీ రంగశాయి"

అనుప్రాస ఘటితమైన ఈ సీసము పండుపాల సృజింపగా కవి కవిశ్రేష్ఠ రామాయణమునందలి శ్రీ రంగ నాథ స్తవమును స్మృతి పథమునకు గొనితెచ్చును.

సీ. అసుర కాంతు చేపట్టి గొన్న వారికి
పంకేరుహాక్ష శ్రీ రంగశాయి
విగ్రహ దారిద్ర్య విధ్వంసనకరా వి
ముంగిటే పేటై రంగశాయి
సంసారముల విహారదనము నాగొంచు
పంకజపు గంగ రంగశాయి
పురుషార్థ లాభి తత్వగుణైక వారికి
ముంగొంగు పెటి శ్రీ రంగశాయి

గీ. దేవర కోటి యమృతంబు ఓడి కోటి
శృంగములు లేని మొదవు శ్రీ రంగశాయి
కోగవ గల కోర్కె లీ గోరిచ్చు
బంగరూ మరతిగవు శ్రీ రంగశాయి

శృంగారము

ప్రబంధములకు ప్రణయమే పెన్నిధి, ఈ ప్రబంధము లోని కవుల జీవితాంశములకు అటపట్టు కనుక కోడుమీటూరి క్షత్రియుల శృంగారము కావ్యపు టెటుగను కూడా గోచరించును. మగవారు తమ మగలకై ఎగిరి పించిన పట్టులు కులుల వాల్మీకి ప్రబోధించిన భాగ మునందు ద్యోతకమైనది

● కోడుమీటూరి క్షత్రియుల పున్నమ వెన్నెల కైలి
పీపయుం
వాయువిలాస కస్తూరి రుటిక మీటుచు వీ
ప్రతి పమున్
పోయని చొక్కి పాడె వినవా? కనవా? మునవ రి
వాసిని
పిరాంప జొంటిసుంపెదగ దే? తగ దే? చను
దమ్ము పిటికన్

రసిక ప్రవృత్తి

"నను కొలిచి జనుల తీరగా ప్రవృత్తులు ప్రతి గ్రంథమునందును ప్రతిబింబించి యుండుట యొగిక వచ్చును" అను శ్రీ రాళ్ళపల్లి వారి పలుకులు మన మహా కవుల రచనల కన్వయించుకొన్న నాటి వారి ప్రవృత్తి, విశ్వాసాలు, సుఖ, సౌభాగ్యములు, అనురాగ జీవనలు, భోజన శయ్యాది సంప్రదాయములు వారి కావ్యముల యందు తేటపడుచున్నవి. సుఖ స్వప్నముకంటె రసికవారి జీవితమునకు దగ్గినముకై కాపిల్లుట మనము గుర్తింపవచ్చును. తెలియని విద్యారాగ రములతో శృంగారపుటిన విద్యుచ్ఛక్తియు, గుప్పుల బసవేసి సుప్పుగంపలసేసి గవులు మరిచి దప్పిరించు కిరాతవనితలు మనకు కౌతుకరంగమునందు ప్రత్యక్ష మగు పాత్రలు తీర్చుకొనుటకును ఓర్పుకొను కల్పించిన మన రసిక ప్రవృత్తి, అప్సరాంగనల మద ద్రవముల నలంకరింప కస్తూరికా దానమును అర్పించిన శ్రీ నాధాగుల జీవితములకు, పచ్చికస్తూరి మేనలందు కాను కిరాత కవితల విన్యాసములకు నమ్ముగల అగాధ మెంత గొప్పదో!

విగ్రహ్య దామోదరులుగా భావింపబడు కిరాత వనితల జీవన విధానములోని సంప్రదాయజ్ఞత ఇట వర్ణితమైనది.

"నారచీరలుగట్టి - యున్నంబుపట్టి
గాలి మెసవుచు - నాతిపై శాలిలేక
జపము కోటుల నెన్నుచు జాతివెలిచి
తాపలను గూడియుండుట ప్రాభియాగము!"

ఈ రాజకవి కవిత్వము మధురపద ఘటితమై, ధారాశుద్ధి కలిగి ప్రసన్న గంభీరమగు అలంకారములచే ఇంద్రియ ఆలంకార రచనయందు దాతను కొనియాడిరి బంటు.

అంత్యానుప్రాసయందలి అభిలాషకు మున్నుదహరించిన "కోడుమీటూరి క్షత్రియులు" అను పద్య భాగ మునందలి చిన దే! కన దే! దగ దే! తగ దే! అను పద ప్రయోగములు ప్రమాణములు.

భావ నుకుమార రంధనమ్మును పఠించుటయందలి ఆతని చతురతకు పిరులకు కోమలమైన కాకకోమల వినుతులలోని స్వాని విశేషమునకు వ్యక్తమగు ఎన్ని భాగము ప్రబల నిదర్శనము

సీ. ప్రకటిత సందర శృంగారకేళి భరదాంబు
జాతి నూపురఘుల ఝుళరతంబు
విశ్వనాథ బిహారి కృపతి రాజాదుంబు
కంకణ ఝుంటాఘుణ ఝుణధ్వనదము

పటుహోగవసద్భంగ భాగీరథీభంగ
 సంఘ ఘుమఘుమ స్వనభరంబు
రఘుధీరోద్ధర శరధుర సంధి గం
 భీరధ్వాన ధంధమ రవంబు
గీ. పరవిశ్వతోప్పట భూతంబు దాటనిలుల
 కాపురంబగు నాకలోకపురంబు
దాటిపి మునీశ్వకాది తీర్థములనాడి
 యధిపు సేవించి యిచ్చట నలరుచుండె

గంభీర మాద్రిదాల్చిన ప్రభురాంబికా సందర్భం ఘట్టము గంభీరగతిని నడచినది.

మ. కవిరంతిన్ ప్రభురాంబికన్ హరి
 వణీ కాదంబ కాదంబినీ
 జ శోభా నిబురంబ రంబరదరీ
 చంచత్కరాం భోజభా
 జనవ లక్ష్మజనా వినాంకుర దలాం
 చత్కుంతలాంగాంతలం
 ఘనజంఘాల మృగేంద్రవాహన చిహ్
 నైతివేయు కాశ్ దరిన్

త్రైలోక్యతి, హీహరి, సాహరి అదిగాగల విశిష్ట ప్రయోగము లెకవిక నన్నిటో, కృష్ణరాయల కావ్య పరిచయ భాగ్యమున కలిగినట్లు నిరూపించుచున్నవి.

దక్షిణాంధ్ర సాహిత్యమునకు కంఠాభరణమైన ఈ కావ్యము కవితాప్రౌఢిమచేతను భావనాబలము చేతను, కావ్యనిర్మాణ కౌశలము చేతను రఘునాథుని బుద్ధికుశలతను, ఉపజ్ఞను వెల్లడించుటే, రసస్ఫోరకమై వెలయుచున్నది

కవిత్వనిర్వచనము

ఛందోబద్ధమైన కవిత్వమునకు రసపరిపాటి అంగాంగికముగ ఏ విలువనిచ్చినాడు రఘునాథ భూపాలుడు!

"గతియతిప్రాసంబు దప్పని యంతమాత్ర
మున కవిత్వము దాకెచ్చిరా కోవిదాని
కాదనేకుర! రసపరిపాటి లేని
మాటలు కవిత్వము ఘటియించు మేటికవులు!"

శ్మశానముల బోలిన నిఘంటువులను దాటి, వ్యాకరణముల బోలిన శృంఖలములను విడచి, ఛందస్సుల సర్పపరిష్వంగం విసర్జించుకొని తిరుగు భావుకులాడు ఉండరేమో! కవితకు రసపరిపాటి ప్రధానాంగమని సూచ్యగానే రసజ్ఞుడైన ఆ కవిచంద్రుడు గ్రహించి, విలక్షణమైన కవితారచనకు సామగ్రిని గ్రంథస్థ మొన ర్చినాడు

"పలుకగవలె పదరసములు
సలుకండాయములు చెవులకున్ హృద్యముగా

చెప్పవలె కవ్యాంబులు
కుప్పలుగ బోసినట్లు, కుంకుమపైపై
కుప్పినక్రియ, విరిపాల్లను
విప్పినగతి, ఘుమ్మనగ నిర్యము పలన్

చెవులకు జవులై దల్లగ
గవులకు దవులై, సమస్త కావ్యకలాపం
గవులై రసవం పుల
యవుగా! యనగవిని యనని నలరగవలదా!"

పరాగరంజితమైన మాటలతేటు, రసవంతమై, అర్థవంతమైన రగన కవితారచన! ఎంతటి విశిష్ట వ్యాఖ్యానమో! ఏనాటిమాటో కాని, ఆ నాటి బంగారుసిటి లిఖింపవలసినది రసపరిపాటి విగ్రహింప చేసెర, ఛందస్సుపై మమకారం పెంచుకొని, తిమ మనస్సును దానికై లగ్నము చేసుకొని కవితారచన కుపక్రమించినవారికి వ్యాఖ్యానము కనువిప్పుకాకల గదా! ఛందస్సు శక్తి లోకమునకు సంబంధించిన సమస్య అని భావించవచ్చునేమో!

ఉపసంహారము :

రఘునాథుని కవితాశాఖ గరిష్ఠించి వాల్మీకి కోకిల నాటికిని నేటికిని 'రామ' 'రామ' యని కర్ణరంజకముగ కూయుచున్నది

"పుట్ట తేనియ బోలిన నిట్టలంపు తీయదనము కలిగిన తెలుగు భాషయందు బుట బుర్రావు మనుగడను నిరాదరకపని వ్రాసి, గయగోట్లు చెల్లువను నీకబ్బు కన్యనిచ్చి యెల్లకపల వెల వేలు దలుకువారిలో వెల గాలిన పేరు గడించినాడు మహోదారుడై, కృతజ్ఞుడై, కృతి ప్రణేతయై, కళాగరిష్ఠాతయై గాంధర్వ విద్యాధురీణుడై, కవిపండిత హృదయ సంస్కారియగు శ్రీరఘునాథ భూపాలు దర్శనము బంగారు నీట లిఖింపదగినది రాజ కవీంద్రకృతమై, కవిరాజ పర్యాప్తితుడు నేటికి కృతులాంధ్ర మహాజనులాదరింతురు గాక!" అను శ్రీ ఇడదవోలువారి ఆశాభావపు పలుకులు రఘునాథరాయని రచనా చాతుర్యమునకు నివేద్య ఉపసంహారము.

పంపకవి

శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప

తెలుగు కన్నడ సాహిత్యముల సాంగత్యమును గూర్చి మే నెల భారతిలో ప్రకటింపబడిన 16 వ శతాబ్దమువఱకు తెలుగు కన్నడ సాహిత్యముల పరస్పర సంబంధము నందులో వివరించితిని. ఈ వ్యాసమున కన్నడిగుల ఆదికవియైన పంపకవినిగూర్చి తెలుగువారికి పరిచయము గావింప దలచితిని.

కన్నడ సాహిత్యమున మేటికవులు పంప, రన్న, పొన్న అనువారు. వీరిని రత్నత్రయ మందురు. తెనుగు సాహిత్యమున కవిత్రయమువంటివారు వీరు. కన్నడ సాహిత్యమున 9 వ శతాబ్దమున నృపతుంగుడు "కవిరాజమార్గ"మను గ్రంథమును వ్రాసినను, అది లక్షణ గ్రంథమగుటచే 10 వ శతాబ్దమున కావ్యమువ్రాసిన పంపకవియే కన్నడిగుల ఆదికవియని ప్రసిద్ధి వచ్చెను.

పంపకవి ఆంధ్రదేశముతో సంబంధము కలవాడు. ఆంధ్రభాషతోను సంప్రదాయములతోను వీరికి పరిచయము గలదు. శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు తమ సాహిత్యదర్శినిలో పంపకవి తెనుగునందు కవిత్వము వ్రాసినట్లు కొన్ని పద్యముల నుదాహరించియున్నారు. తెలుగువారికి నన్నయ భట్టారకుడెట్లో కన్నడిగులకు పంపకవియు నట్టివాడు.

ఆనాడు మతము నాశ్రయించుకొని సాహిత్య మభివృద్ధి జెందినది. కన్నడ సాహిత్యము జైనయుగ, వీరశైవయుగ, బ్రాహ్మణయుగ అని విభజించి చెప్పబడినది. అనగా సాహిత్యముపై మతములకెట్టి ప్రభావము కలదో వ్యక్తమగును. పంపకవి సదాచార సంపన్నులైన బ్రాహ్మణ వైదిక కుటుంబమునకు జెందినవాడు. జైన మతావలంబి యయ్యెను. ఆంధ్ర దేశమున నాడు విజృంభించుచున్న వైదికమతము గిట్టక కన్నడ నాడునకు విచ్చేసి యుండెనేమో. అటులనే వైదిక కన్నడిగుడైన నారాయణభట్టు కన్నడ దేశమున 10, 11 శతాబ్దాలలో విజృంభించుచున్న జైనమతము పరిపడక కాబోలు ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చి రాజరాజ నరేంద్రుని ఆస్థానమును జేరి నన్నయ్యకు భారత రచనలో సహాయపడెను. పంపకవి ముత్తాత తండ్రియైన మాధవ సోమయాజి మంత్రసిద్ధిపొంది యజ్ఞయాగాదికముల నాచరించి ప్రసిద్ధికెక్కినవాడు. ఈతనిమహిమ చేత వేంగిపతికి గౌరవము. కాని అతని యాగధూమము నుండి జైనమతావలంబియైన తన కీర్తికి శల్యము గలెనని బహుశః పంపడు వ్యసనపడియుండును. ఈ మాధవ సోమయాజి సంతతిలోని అభిరామదేవుడే పంపని తండ్రి. పంపకవికి ఆనూచానముగ వచ్చిన బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయముతో క్షాత్రగర్వాన్ని జైనధర్మము కూడ కలిసికొని రెండును పాలును నీరువలె కలిసిపోయినవే గాని ఒకదానితో నొకటి ఘర్షించలేదు. మతాంతరుడైనను నీతనియందు మతాంధత యూడ లేదు. పంపనియందు రెండు సంస్కృతుల సారమును జేరి కొని పుష్టినొందెను ఉదారమయ్యెను దీని ఫలితము అతని కవిత్వమున కానవచ్చును.

పంపని వంశీయులు వేంగిమండలములోని వేంగిపల్లు అను అగ్రహారమున నుండినవారు. వేగినాడు కృష్ణాగోదావరీనదుల మధ్యగల ప్రాంతము ఇది ఆంధ్రదేశమైనను అక్కడ కూడ కొందరు కన్నడిగులు నివసించుచుండిరని గోచరమగుచున్నది. నృపతుంగుడు తన "కవిరాజమార్గమున" (9 వ, శతాబ్దము) కన్నడదేశ విస్తరమును వివరించుచు "కావేరి ఇంద గోదావరి వరం" (కావేరినుండి గోదావరి వరకు అని) చెప్పి యున్నాడు. పంపకవి పెద్దవాడై గొప్పకవి అగు సమయమునకు వేంగిమండలమునకు పశ్చిమమున నుండు కన్నడ నాడునకు సమీపమున గల వేములవాడ యందు రాజ్యము సేయుచున్న అరికేసరి ఆస్థానమును జేరెను. ఈ ప్రభువుయొక్క ఆశ్రయమున కావ్య రచనగావించి భూరిపురస్కార లాభములను పొందెను ("[illegible]") పిమ్మట నితడు కన్నడదేశమున మలెనాడు ప్రాంతమున సంచరించి అందలి ప్రకృతి రామణీయకమునకు అచ్చెరువంది తన కావ్యమునందు దానిని సొగసుగ వర్ణించెను.

వారిలో ఖచనాని యొకటి. దీని నితడు కడు హృద యంగమముగ చిత్రించెను.

అరికేసరి రాజు పంపని తన ఆస్థానకవిగా జేసికొని అతనిచే "విక్రమార్జున విజయ"మను పేర మహాభారత మును వ్రాయించెను. ఒక శతాబ్దము గడచినవెనుక తెలుగుదేశమున వేంగీమండలము నేలిన రాజరాజ నరేంద్రుడును నన్నయచే మహాభారతమును తెను గున వ్రాయించెను. పంపకవి తొలుత "ఆదిపురాణ" మను జైనతీర్థంకరుని చరిత్రను వ్రాసెను. పిమ్మట మహాభారతమును రచియించెను. తనకు ఆశ్రయదాత యైన అరికేసరిని అర్జునునితో పోల్చి తనివిదీర అతని శౌర్యసాహస పరాక్రమములను వర్ణించియున్నాడు. అందులకే దీనికి మహాభారతమను పేరిడక "సాహస విక్రమార్జున విజయము" అని నామకరణ మొనరించెను. ఈ అనుకరణమును మన నన్నయభట్టు కూడ చేసి నరేంద్ర రాజును వర్ణించుట రాజరాజనరేంద్రుని పొగడి యున్నాడు. "రాజకులైక భూషణుడు" అను మొదలయిన నన్నయ పద్యములను చదివినప్పుడు రాజరాజును సర్వగుణాకరు పోల్చిన ఛాయ కను పించును. గ్రంథమును అంకితము చేయుపద్ధతిగూడ పంపని సాంప్రదాయమును నన్నయ్యకూడ అనుక రించెనని చెప్పవచ్చును. పంపకవి గ్రంథాదిలో చాళుక్య వంశమును ప్రశస్తముగ వర్ణించియున్నాడు. చాళుక్య నరేంద్రుడైన రాజరాజనరుడు అప్పటికే ప్రసిద్ధికెక్కిన పంపని భారతముపై అభిమానము గల్గి యుండును. తన యాస్థానమున నాతని భారతమును నారాయణభట్టుచే చదివించియుండును. అదినన్నయ్యను భారతమును తెనుగున వ్రాయుమని ప్రోత్సహించినది. అందుచే నారాయణభట్టు సహాయమును అపేక్షించి నన్నయ్య భారత రచనకు పూనుకొన్నాడు. నారాయణభట్టు పంప భారతమును మన నన్నయ్యకు బాగుగ చదివి వినిపించినాడు. లేదేని "భారత ఘోర రణంబునందు నారాయణునట్లు తన కిష్టసహాధ్యాయుడును నైనవాడు అభిమతము గా తోడై" ఇంతకంటె వేరు సహాయమును చేసియుండ నోపునా? అందులకే కొంతవరకు నన్నయభట్టు, పంపని అనుసరించినాడు. ఈ అనుకరణమును వేరుగ నివేదింతును.

పంపడు కవిమాత్రమేకాక యోధుడు. వీరుడు. భారతకథతో అరికేసరి కథను జోడించి తన సొంతకవి తను చిరస్థాయిగా నిల్పెను. రాజువెంట రణరంగము లకు కూడా పోయి శౌర్యముతో పోరాడినాడు. దీని మూలమున ప్రభువునకు ఆశ్రితుడును కాన సీమంత ప్రయోజన మయిన రణరంగములను, అందలి వివిధ విన్యాసములను సైనికుల దినచర్యలను, వారి లోప దోషములను, శౌర్య సాహసములను అతి సహజముగ భారతమున వర్ణించియున్నాడు.

పంపకవి రచియించిన "ఆదిపురాణము" "విక్రమార్జున విజయము"లను గూర్చి పరిచయము చేసికొందము.

"ఆదిపురాణము" (క్రీ. శ. 941)

ఆదిపురాణము ఆదిజైనతీర్థంకరుడైన వృషభ నాథుని చరిత్రను వర్ణించును. దీనిని వ్రాయునప్పుడు జైనమత ధర్మాభిమానము కవియందు మెండుగా గోచ రించును. ఈ గ్రంథ రచన మూలమున రెండు ధర్మ ములను సాధింపగలిగెను. "పేళ్ళ-ఆదిపురాణదోళ్-ఆలువుదు కావ్యధర్మమం, ధర్మముమం" అని గ్రంథా దిని చెప్పుకొన్నాడు. ఈ రెంటి ఘర్షణలో (కావ్య ధర్మము-మతధర్మము) కావ్యసౌందర్యమునకు మత ధర్మము అడ్డువచ్చినదని చెప్పవచ్చును. దీనికి ముఖ్య మైన కారణము జైనపురాణస్వరూపమువంటి గలుగు అంగులో లోకదేశాది విభాగములు, తపోమహిమ, జన్మాంతర కథలు, తీర్థంకరునికి ఆయా జన్మమున జరుగు 'పంచమహాకల్యాణములు' అనుచు గావించిన ధర్మోపదేశములు — మొదలైనవి జైనసాంప్రదాయాను సారముగ వర్ణించియే తీరవలెను. కవికల్పనకిక్కడ తావులేదు. ఈ కారణములచే పంపకవికి ఆదిపురాణ రచనయందు చేతులు కట్టబడియున్నవి. ఈ పురాణ కథనమునందు కొన్ని నీరసములైన ఘట్టములను తొల గించిన యెడల విడియొక ఉత్తమ కావ్యమగును. దీని యందు జైనధర్మసారమును రమ్యముగ చిత్రించి యున్నాడు.

మానవుని సహజప్రవృత్తి భోగములకై పెనుగులాడు చుండును, విషయసుఖములను వ్యామోహపడి వానిని పొందగోరి సంసారమున తగుల్కొని నశించుచుండును. ఒకప్పుడు కీర్తిప్రశస్త్యమై మోజుపడి వానిని సాధిం చుటకై ప్రాకులాడును. ఇన్నియు లభింపనప్పుడు ఎన్ని కష్టములుండిన—అట్టి దొరకిన భోగము లేకపోవచ కోర్కెమూగ నిల్చునా? మాయమయుండగ నేకంటి యొక్క

టనే మాయామయోపము. భోగాంత్యమున త్యాగమును వైభవాంత్యమున వైరాగ్యమును తెలిసికొనుటయు జీవునికి ముక్తిరేఖ. ఈ తత్త్వము భారతదేశమున వేదా— అద్వైత దర్శనముల కన్నింటికిని పునాదియైనది. తీవ్రమైన తపశ్చర్యను జోడించుటచే జైనదర్శనమున మాత్రము దీని కెక్కువ ప్రాశస్త్యముగలదు. ప్రతి జైనతీర్థంకరుని చరిత్రమును, సంసారమందలి నిస్సారతను, సన్యాసమందలి మహత్త్వమును బోధించును. ఈ తత్త్వము ఆదిపురాణమునందు పంపకవి సొగసుగా కావ్యరూపముగా రూపొందించియున్నాడు.

ఆదినాథుడు తపస్సునందే నిర్వాణమును సాధించి లోకమున వ్యాపింపజేసిన వైరాగ్యమార్గ పరిపాకమును పొందుటకు అతని జీవితమందలి జన్మల కథలను తెలిపినట్లు నాటకమందలి దృశ్యముల వలె యీ జన్మములన్నియు నొకటి వెంబడి నొకటి వచ్చుచుండెను. రాజపుత్రుడుగా పుట్టినప్పటియాతని భోగాసక్తి జన్మజన్మకును సేరితిగా నున్నంటి వచ్చినదియు, ధర్మప్రవృత్తి యెట్లు పుట్టినదియు, విషయాసక్తి యెట్లు సడలినదియు, వైరాగ్యమెట్లు హెచ్చినదియు మిక్కిలి రసవంతముగ యీ పురాణకథనమున పంపకవి వర్ణించియున్నాడు. పంపని తొలికావ్యముగ నిది వెలసినది.

విక్రమార్జున విజయము
లేక భారతము

వ్యాసభారతమును విక్రమార్జున విజయమను పేరిట పంపకవి వ్రాసెనని యిదివరకే తెల్పితిని. ఈ కావ్యమున భారతకథతో పాటు తన కృతిభర్తయైన అరికేసరి చరిత్రము నెన్నతో చేర్చియున్నాడు. అరికేసరియొక్క బిరుదులను అర్జునకిని అర్జుని సాహసమును అరికేసరికిని పోల్చుచు ఒకరి ప్రశంస వచ్చినప్పుడంతయు వేరొక్కని గరిత్ర సూచితమగునట్లు చిత్రణము గావించియున్నాడు. అతని భారతమున అర్జునుడే నాయకుడు. ద్రౌపది పంచభర్తృక కాదు. అర్జునుని భార్యమాత్రమే యగును. ఈ సంగతి జైనభారతమున స్పష్టముగ చేర్కొనబడినది. సుభద్రార్జునుల వివాహమును కవి లోకాంతికా అగ్నిసాక్షిక వివాహముతో నెన్నో జోడించి వర్ణించియున్నాడు. యుద్ధ ప్రారంభముల ప్రయాణకథకు పంపకవి యొక్కువ ప్రాశస్త్యము నిచ్చియున్నాడు. బహుశః తన ప్రభువున్నూ, ప్రభువుల్ని మెప్పించుటకై యిట్లొనరించియుండును. నిజము! కౌరవ వధానంతరము రాజ్యపట్టాభిషేకము జరిగినది ధర్మరాజునకు కాదు, అర్జునునికే. ధర్మరాజుకూడ దీనికి సమ్మతించి గౌరవించెను. సహోదరత్వమే ప్రతిబంధకమని ధర్మరాజే చెప్పి అర్జునునకు పట్టాభిషేకము నొనర్చెను. పంపకవి వ్యాసభారత కథాంశమునకు అనేకచోటుల మార్పు చేసియున్నాడు. చేసిన చోటులలో మెరుగు పెట్టినట్లున్నా కాని లోటు కలిగెను. కాని కృష్ణకర్ణులకు తగిన ప్రాశస్త్యమునీయలేదు. మహాభారత ప్రధాననాయకుల గుణగణములను పేర్కొను సందర్భమునకూడ కృష్ణుని చేర్పలేదు.

అర్జునున కింతటి ప్రాధాన్యమిచ్చిన పంపకవి కర్ణునికూడ ప్రశంసింపకపోలేదు. గుప్తరహస్యమున కర్ణునిచేర్చినను అదితి నీచ అపాదనమే కర్ణునికగల్గిన దురదృష్టపరిస్థితులను జాలిగొని వర్ణించియున్నాడు.

"కర్ణుని కల భారతం" అను మాటతోని పంపకవియు సమ్మతించినాడు ("కర్ణం గొడెయుంల్ భారతం") ఈ మాటను కృష్ణునితో చెప్పించుచు అది చాలక అర్జునునితోకూడ చెప్పించి సమర్థించెను. కర్ణుని త్యాగము, స్నేహము, గర్వము, పౌరుషమును కూర్చి తనకోరి పొగడినాడు, స్వామిభక్తి పరాయణుని చిత్రించెను. కర్ణు కూర్చి వర్ణించిన పద్యాలలో మచ్చునకు!

"నెనెయదిరణ్ణ భారతదొళ్ -
ఇన్ పెఱర్గళుమ్, ఒందెగె తిదం
నెనెవొడె కర్ణనం నెనెయ, కర్ణనొళ్ -
అరె దొర! కన్నె కెఱ్ఱం, క
ర్ణన పడెమాతినొళ్ పుదిగు
కర్ణరసాయన మల్తె భారతం"

అతని రెండు కృతులలోను పంపకవికి గల ప్రతిభ మెండుగనుండెనో తెలియగలదు. ప్రభుని మెప్పించుటకై భారతమును, తన ఆత్మసంతోషమునకై ఆదిపురాణమును వ్రాసినాడు. జినేంద్రుని చరిత్రను కావ్యముగ వ్రాసి పుణ్యమును గడించుటకో యాతని ఆదిపురాణము వ్రాయుటకు హేతువు. ఆదిపురాణము రచియించిన పంపకు "పురాణకవి"యని పేరువచ్చెను. రన్నయను కవి (రత్నత్రయములోని రెండవవాడు) యీ కావ్య

మును "అపరాజితమని" పొగడెను. ఈతని కృతులు కన్నడ సాహిత్యమున కొక క్రొత్తయుగము నే సృష్టించెను. జైనయుగమనుటకు మారుగ పంపయుగమయ్యెను. ఆ పూర్వదశలో ప్రబంధరచనకు దిగినకవి, వారు జైనులు కాని, కాకపోని, క్రీ శ 1200 వరకు పంపకవి కావ్యములే ఆదర్శములైనవి ఆదిపురాణమున గద్య పద్యములలో దీర్ఘములైన సంస్కృత సమాసములు కొంచెము కొన్ని పద్యములలో పాదాంత్యములందలి కన్నడ ప్రత్యయములను తొలగించిన యెడల కేవల సంస్కృత రచనలేనా యనిపించును ఈతని రచన "లలితపద" భూయిష్ఠమై "ప్రసన్న కవితాగుణము" లతో నొప్పినది "అక్షర రమ్యత"గలదు. పంపని రచనలోని యీగుణములనే మన నన్నయ్య అనుకరించెను.

భారతము రచించువేళకు ఈతనిలో సంస్కృతముపై కొంత మోజు తగ్గినది అచ్చకన్నడ నుడులను అనేకచోట్ల వాడుచువచ్చెను. లోకానుభవము కూడ అప్పటికి అతిశయించినది. వర్ణనావైచిత్ర్యము కవి మాత్సర్యదృష్టిని తెలియజేయును యుద్ధవర్ణనలలో నీతినిపుణతానుకూల్య ముండెను అతడు స్వయముగ వీరుడు రణరంగమున జొరబడి అక్కడి సన్నివేశములను, విన్యాసములను కన్నార గాంచినవాడు అందువల్లనే యీతని యుద్ధవర్ణనలు స్వభావోక్తులు ఇతడు "ప్రసన్నకథా" కథనమందు దక్షుడు. కుంతీ—సత్యవతి సందర్శనము, కర్ణజననము, కుంతీ కర్ణ సంభాషణము, శతశృంగ పర్వతమున పాండురాజ కథ మొదలైనవి ఇందుల కుదాహరణములు

నవీన కల్పన, రసానుగుణమైన కథాశరీర రచన, వస్త్వనురూప రసనిర్మాణము, రసమునకు తగినటు ఛందస్సును వాడుట, కావ్యసౌందర్యమును చెడనీయక అంగోపాంగములను వర్ణించుట, పంపని రచనంగు కావలసిన అతడు పాత్రలకు జీవమిచ్చి యెదుట నిల్పి మాట్లాడునటు చేయును సహజముగ వర్ణించును. సన్నివేశమునకు తగినట్లు మితిమీరక కథను నడిపించును. బహువిధప్రయోగ చతురతను చూపును సముచ్చయములను విరివిగా వాడుట ఇతనికి ఇష్టము "హితమిత మృదువచన," "ప్రసన్న గంభీర రచన చతుర," "శోభాలం మార్గగర్భం, మృదుసందర్భం, విచారక్షమం, ఉచితపదం, శ్రావ్యం" అని తన కావ్యగుణములను గూర్చి నిరూపించుకొన్నాడు "లలిత పదం" "ప్రసన్న కవితాగుణం," "అక్షర రమ్యత"—వీనినిగూర్చి కూడ చెప్పికొన్నాడు

పంపకవి మహాభారతమందలి యొక అద్భుతమైన భీమదుర్యోధనుల గదాయుద్ధ కథనే రన్నకవి "గదాయుద్ధ" అను గొప్ప కావ్యముగా వ్రాసినాడు పంపని శైలిని మెచ్చికొని యాతని కొన్ని వాక్యములను చిరస్మరణలచే తన గ్రంథమున చేర్చికొన్నాడు ఈతని కల్పనా చాతుర్యమున కొక యుదాహరణము

"ఇదగో కేశ్వరాత పత్ర స్థగిత దశదిశా
మండలం, రాజచక్రం,
పుదిదత్తా డిత్తిసంగిత్తి దలో కే
కురురాజాన్వయం, మత్ప్రతాప
క్కె దహేందం నోడికుర్వ ద్విరదదవ
మహాభారత కాండియాత్ర
బ్బ దకాఫి పేటం పాయూవ్యమె బగెయు
ఛిన తేక్కె కహా ప్రపంచం"

ద్రౌపదీ కేశపాశమే ఒక ప్రపంచమైనది దానియందు అనేక రాజాధిరాజులు అడగిపోయిరి కౌరవ వంశమే దానియందు అంత్యమయ్యెను మహాభారత సంగ్రామమునకు అది నాంది అయ్యెను కౌరవుల నుండి ద్రౌపదికి గల్గిన అవమానమే మూలకారణము కదా! ఇది పై పద్యము యొక్క భావము.

నన్నయ అనుకరణ

పంపకవిని నన్నయభట్టు కొన్ని సందర్భములలో అనుకరించి యున్నాడు తనకు సహాధ్యాయుడును, ఇష్టుడునైన నారాయణభట్టుచే పంపని రచనా రీతులను, వర్ణనా కౌశల్యమును, 'ప్రసన్న కవితార్థ యుక్తిని', 'అక్షర రమ్యతను' తెలిసికొన్నాడు. అనుకరించబడిన వానిని అందు కొన్నాడు చాళుక్యులు కన్నడము తెలియనివారు కారు. చాళుక్యులు కన్నడిగులు సంబంధీకులు (చూ. డా. నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి "వేములవాడ చాళుక్యులు" "భారతి" డిసెంబరు 1948) ఒక శతాబ్దమునకు ముందే రచించబడినట్టి పంపభారతము సంగతి రాజరాజనరేంద్రుని ఆస్థానమున ప్రసిద్ధికి వచ్చియే యుండును. కన్నడ కవి నారాయణభట్టుయొక్క సహాయమునుగూర్చి నన్నయ గ్రంథాదిని గొప్ప ఉపమానము

లతో ప్రశంసించుటనుబట్టి పరికించినచో పంప భారతమును నన్నయయు అతని బాగుగ పరిచయము చేసికొనెనని తెల్లమగును.

నన్నయ అనుకరించిన పట్టులు కొన్ని మాత్రము సూచింతును.

నన్నయ గ్రంథాదిని వ్రాసిన "శారదరాత్రు"లను పద్యముతో దీటైనది పంపభారతమున "లలితపదం ప్రసన్న కవితాగుణ" ఇత్యాదితో ప్రారంభమగును. అంకితపద్ధతి, గ్రంథాదిని దేవతాస్తుతి పంపని అనుకరణయే. ఆదిపర్వమున శకుంతలోపాఖ్యానము కణ్వాశ్రమమును దుష్యంతుడు దర్శించినప్పుడు, ఆశ్రమప్రాంతమున వైరి వర్గములు విడి జంతుజాలము అన్యోన్యముగ నుండుటయు, శుకములు వేదపఠనము చేయుచున్నదియు పంపకవి భారతములోనిది. పంప భారతమున పాండురాజు శతశృంగ పర్వతమునకు పోయినప్పుడు అందలి మునిఆశ్రమము లిట్లుండెనని పంపకవి వర్ణించియున్నాడు.

"మునికుమారరు ఓదువ వేదవేదాంగగళం తప్పిదొడె జరెదు బగ్గిసువ పంజరద గిణిగళుమం, సురభిగళ కెచ్చల మొలెగళ నున్నువ మరిగళం పులిగళుమం మొలెగళ మున్నా కోరళనరిగళుమం, తమ్మ కెతె సిల దాదున కోరం శ్వరి గళం పిడుదు తెగెం కరికలభంగళుమం, ఆ గళాగళంద పాయ్వ పులిగళ మరిగళ్గే పరిదాడువ తరుణ హరిణంగళుమం సౌందర్యం పట్టు"

నన్నయ :

"శ్రేణిగుంభంబుగా సామగానంబులు
చదివెడుశుకముల చదువుదగిలి
కదలక వినుచుండు కరులును కరికర
శీతలచ్ఛాయ తచ్ఛీకరాంబు .
. . సౌందర్యమంది"

కృతిపతి వర్ణన

పంప "శ్రీ పతిగె యుద్ధతల్ల మహీపతిగె తెగ బ్రిఘట్టి" మొదలైన పద్యాలు

నన్నయ "రాజకులైక భూషణుడు" "విమలాదిత్యతనూజుడు" మొదలైన పద్యములలో ఇందు మించు పోలికలు గలవు

ఛందోనుకరణములు, పద్యముల ఎత్తుగడలు, విభక్తి పల్లటములు, వర్ణనారీతులు కొన్ని పట్టులలో పంపని అనుకరించినాడు నన్నయ

పంపకవి "కవితా గుణార్ణవ" "సుకవిజన మనోమానసోత్తంసహంస," "సంసార సారోదయ" మొదలైన బిరుదావళిని సంపాదించుకొన్నాడు. కవిని ఆ పురాణమును కూడ తెలుగున, విక్రమార్జున విజయము (భారతము) అని తెలుగున ముగించు నాకే మహాకవి యనిపించుకొనుట పూర్వజన్మ సుకృతము ప్రతిభాశాలియగుటకు పుణ్యము చేసి యుండవలెను అటువంటి కవిని బడయుటకు జనులు నోచి యుండవలెను ఇటువంటి కవిని బడసిన కన్నడిగులు ధన్యులు.

ఆధార గ్రంథములు

1 "పంప" శ్రీ టి. ఎం. శ్రీకంఠయ్య ఎం ఏ., (మైసూరు విశ్వవిద్యాలయ ప్రకటన)

2. "కన్నడ సాహిత్య" శ్రీ కె వెంకటరామప్ప ఎం. ఏ., (మైసూరు విశ్వవిద్యాలయ ప్రకటన)

3 "నాడోజ పంప" శ్రీ ములియ తిమ్మప్పయ్య (మంగళూరు)

4. కన్నడ సాహిత్యచరిత్ర" శ్రీ రం. శ్రీ ముగళి.

పరీక్ష

శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం

గంటలు గణగణమని ఒక్కసారి మ్రోగాయి దీపాలవెలుగులో ఆదిత్యమంగళా కొలువు వెలసి పోతున్నారు. రకరకాల పువ్వుల సువాసన పుక్కిరి బిక్కిరి చేసింది. మనసులో ఆలోచనలు [illegible] అది గమనించి పైకి లేచిపోతున్నా భావాలు. మానవాతీతమైన ఆ శక్తి స్వరూపిణి కింకిణీ రంగుల అపూర్వరంజని వాతావరణం రెండు నిమిషాలపాటూ వంచిన తల పైకెత్తి లేక మూసినకళ్లు తెరవలేక ఏదో వూహాతీతమైన తృప్తి కలిగింది.

నీటి చుక్కలతో తళుకు నిగనిగలాడుతున్నట్టున్న ఆ రెండు పువ్వుల్ని కళ్ళకద్దుకుని అవతలవాటి బయట కొచ్చాను. సుందరి కంగారుగా నడిచిపోతోంది ఆమె నడకనుబట్టి గుర్తుపట్టాను ఎదురుగా వస్తున్న మనిషిని ఢీకొంటుంది కూడా—ఒకటి రెండుసార్లు చీర కాళ్ళ కడ్డంవచ్చి ఆమెను తూలా కొట్టింద పోయింది. గడియారం వంక చూస్తే ఆరుగంటలైంది అయిదున్నరకే రవణ వచ్చివుండాలి చప్పట్లు చరిచి పిలవగానే సుందరి ఆగి వెనక్కి తిరిగిచూసి ఏదో తప్పుచేసిన దానికిమల్లే నాలిక కొరుక్కుంది ఒక వేళ ఆమెకళ్ళే నన్ను చూసివుండి కూడా పలకరించ లేదేమో!

'సుందరీ! ఏమిటిది? ఎన్నడూ లేనిది ఇవాళిలా వచ్చావు? రవణ ఇంకా రాలేదా?' అడిగాను.

'ఇంకా లేదు మీరింటికొస్తున్నారుగదా! అక్కడంతా చెప్తాను' ఆమె కంఠం ధైర్యాన్ని కవల లేక బాధపడుతూంది రెండడుగులు తొందరగా ముందుకు వేసి ఛటుక్కున ఆగిపోయింది.

'చూడండి! మీరు నాకో సాయం చెయ్యాలి. నేనిలా గుళ్ళోకొచ్చినట్లు ఆయనతో మాత్రం చెప్పకండి. అసలా ప్రసక్తే ఎత్తొద్దు ప్రళయం వస్తుంది!

మలుపు తిరిగేవరకూ ఆమె ఎంత వేగంతో పోతున్నదీ నేను గమనించగలిగాను. సుందరి రవణను చూసి ఎందుకు జడుసుకుంటోందో నాకు తెలుసు ఆ కారణం తల్చుకుంటే ఇప్పుడు కూడా నవ్వొచ్చింది

రవణ ఇల్లు చేరుకునే సరికి మరో పది నిముషాలు పట్టింది.

'ఎవరదీ?' అంటూ రామయ్యగారు కళ్ళజోడు అరచేయి వుంచుకుని నేనెవరో కనుక్కుందికి ప్రయత్నించారు.

'నేనండీ! రాంబాబుని' అని వాక్యం పూర్తి చెయ్యటం, సుందరి వెండిగ్లాసునిండా పొగలు కక్కుతూన్న కాఫీని నాముందర వుంచటం ఒక్కసారి జరిగాయి నేననుకున్నది సరైనదే—రవణ ఇంకా ఇంటికి రాలేదు

'అవున్నాయనా! మునుపటిలాగా వున్నా కనపడటంలేదు మనిషి. ఏకాంతమూ లేకపోయినా ఎలాగోలాగ బతుకు యీడ్చుకుపోగలను కాని, చక్షువులు లేకపోతే జీవించలేను. అని నేనంతకాలం వింటూ—చూస్తే—అనే విశేషం వుంటేదు' ఆ మాటలు శిథిలమయిన కట్టడంలోంచి వచ్చినట్లున్నాయి ఏదో లోతైన వేదన—కుళాయి నీటిధారతో వూగిన లాగున్నట్టు

"అలా ఎందుకనుకుంటారు? ఎలాగూ రేపు జరగవలసిందిగా! కొలతోజుల్లో మీ కళ్ళకు నయమవుతుంది" అంటూ నచ్చచెప్పటానికి ప్రయత్నించాను ప్రతి చిన్న విషయానికీ బాధపడుతూ, అనుమానపడుతూ వుంటే వృద్ధులు మాత్రమే కాదు వయసులో వున్నవాళ్ళకు కూడా నచ్చరేమో. రామయ్యగారిది విచారమైన పరిస్థితి.

"రాబు ఏడీ! కనపట్టంలేదు!" అడిగాను.

సుందరి ముఖంలో విచారరేఖలు విస్తరించాయి.

ప రీ క్ష

"ఏం చెప్పనండీ!...ఆశేకటిమంది ఒక చిత్రం మనస్సులో తిరుగుతుంది మళ్ళా వస్తుంది. అప్పుడప్పుడు వాంఛలు—ఏవో సంకల్పాలు—అనుకున్నా దాని తరిగే అవకాశం వివరించుకోరు, ఏం చేయను! ఖర్మ' అంటూ నిట్టూర్చింది

'అసలు సంగతి కాదు నాయనా! బాబును రెండేళ్ళప్పుడు సరిగా జబ్బు చేసింది. జ్ఞాపకం వుందా! బతుకుతాడని ఎవరూ అనుకోలేదు. అప్పుడు మనవాళ్ళే దిక్కులేదని తిరుపతి దేవుడికి మొక్కుకున్నాను. అప్పట్నుంచీ వీడివద్దగ్గర ముడి పెట్టుకోకుండా కుంటున్నాను. అతను వివరించుకోడు. తిరుపతిలాంటి పుణ్యక్షేత్రం లేదంటాడు. దానికి దేవుడి దృష్టి కోసం రాకుండా వుంటుందా?' అని వ్యాఖ్యానించింది రమణమ్మ. 'ఇలాంటి శాస్త్రాలమీద నాకు నమ్మకం లేదు నాయనా! మా తమ్ముడు నిన్న కే వృత్తిరంగా కాదు కళ్ళారా చూస్తూ తల దగ్గరకు వచ్చి వుంచేమని—' అని విసుక్కున్నాడు సామయ్యగారు

మానవ జీవితాలకు పునాది మానవు లేని నమ్మకాలే మానవవివిసుంది ఒక అబద్ధాన్ని పదే పదే చెప్పటం వలన అదే నిజంగా మారుతుందని, దాన్ని ప్రజలు విశ్వసిస్తారని షేక్స్‌పియర్ ప్రతిపాదించాడు దాని నిజా నిజాలు ఎలా వున్నా కొన్ని మూఢ నమ్మకాలు మాత్రం నిత్యవ్యవహారం యుక్తంగా మనలో పాతుకు పోయాయి వాటిని ఖండించటం అంత సులభం కాదు. విజ్ఞానశాస్త్రం ఎంత గజావులేసి- దీన్ని అమోఘం వగు కాని వేదాంతం ఎలాంటి ఉపపత్తి ఇవ్వకుండా దాపిసుంది పాపం చేసే మనలో కొంత కొత్త తంటుంది తినకు దాస్యం చేసే తీరుమించిన కోరికలకోసా నిరతీక్షాస్తుంటుంది' జాగరూకత దంకా మనసు విశ్రాంతి మివ్వటమే నిజమంకోసం కవపని దేవుణ్ణిలరించి ఆలోచించటం వృధాగా కాలాన్ని పాడుచేయటం కాదా?' అని రమణలాంటి వాళ్ళ ప్రశ్నకి వాళ్ళకు సరైన సమాధానం లభించదు సరికదా, ఎగురుగాలులు దావాగ్నిలా మొత్తీ విపాంశ మనకి తిరిదంత్రులు కూడా అతన్ని అంగీకారంతో టాని కోజే మూలకారణం

పక్కగదిలో బాబు నిద్రలోవున్నాడు నుగటి మీద చేయుంచి చూశాడు. జ్వరం లేదు మళ్ళీ కోళ్ళాకి నవడానికి వెక్కిరిస్తే అతని మొహంలో

వున్న వసుప్రవృత్తిలాగు చూడలేదు. నా కళ్ళల్లో వున్న ప్రశ్న అర్థం చేసుకున్న సుందరి చెప్పింది

'ఎందుకో చెప్పాను కదా - తలతీసేవాడు. కురిధిచిరవ వున్న ఆదారిగారు మంత్రించి ఇచ్చారు. రేపు ఉదయానికల్లా బాలు కిలకిలమని నవ్వుతూ లేచి తిరుగుతాడన్నారు ఏం చేయను మరి! మా ప్రయాణం మకోసిబిన్ని మొక్కుబడి చెల్లించినన్నాను అయిన వచ్చేప్పటికిమాతని కంగారుపడ్డాను—ఇంకా నయం! దేవుడిదయ !'

ఒక వ్యక్తి తనకున్న అభిప్రాయాన్ని మరొకరి మీద గట్టిగా అన్యాయంగా వివరించింది రమణతో పరిచయం కలిగాక ఈ నాలుగేళ్ళలో అతనిలో చాలా విచిత్రాలు చూశాను సుందరిని ఏ ప్రతిమా—పూజా—చేసుకోనివ్వడు అంటే ఆమెమీద చేయి చేసుకోలేంగాని, అదియోయింటటం కాని జరగదు మన కుమ చీర, పసుపు కుంకుమలు తీసుకుపోగా కలుగు చెప్పరాదంటే సామర్థ్యం అతనికి వుంది. అలాటి దృశ్యం ఇంకా నాకు గుర్తుంది

'ఇవాళ మారిపోతున్న కాలక్షేపం వుంది అత్తయ్యా, నేనూ వినుకున్నా' అంది సుందరి

'కథఏంటి? నేనూ వస్తాను' అన్నాడతను పరిహాసంగా సుందరి తెల్లమొహం వేసింది.

'రామాయణంలో యుద్ధకాండ' అంది అసలు రామాయణం పేరు తలచుకుంటేనే ఎప్పుడూ వినలేదా? అని ఆమె అనుమానపడితే కాదు అశ్చర్యపడిన

కూర్చున్న వాడల్లా గబాగబా కుర్చీలోంచి అమాంతం లేచి చిన్నపిల్లాడి లాగెంతులేస్తూ 'అయ్యో రామ దేవుడే వున్నాడంటే ' అంటూ మొహం పెట్టి 'అది కాదా నీకు నిజాము అలామాట్లాడండి' అన్నాడు సుందరి కోసం, ఏదేళ్ళూ కలిసి నడిచినా తిరిగిరా లేగా ఆమెలో పాతుకుపోయిన ఆ నీతి ధర్మాల్ని తల్లితో వచ్చి తెర్లగించి గిరాటు వేటూని ప్రయత్నించటం వృథా ఇదంతా చూసిన నాకు ఎవరికీ తెలియని జీవితంలో తెలిసింది కాదు సుందరి మనసు నుగ్గరిమంది ఎన్ని మోసాలు తిన్నా దొంగ తిరుగుడుగా చెప్పినా దాంట్లో వున్న 'కోరం' ఆమె రక్తంలో కలిసిపోతుంది మగవాడు మాత్రం ఓ మిత్రుడి పెళ్ళికి వెళుతుంటేరా. తిని

ముందుగా ఆ అనుమానాన్ని తీరదీశాను 'ముహూర్తం కలిసి వచ్చితే ఆ పని దుర్కొంటుంది' అని. రమణ నాకేసి చింతగా చూసి 'మీరు కొన్ని శతాబ్దాలకు పూర్వం జన్మించి వుండవలసింది. అదే నిజమయితే దాన్ని పరీక్షించటానికి ఇదే అనువైన సమయం' అంటూ బయలుదేరాడు. అతని మాట కాదని చెప్ప లేకపోయాం. ఇంతలో ఒంటిమీద కొరడాజల్లినట్లు వెనకనుంచి ఎవరో తన్నడం—ఒంటె ప్రాణ్యాడు ఎగురుగా రావటం జరిగాయి. రమణకు అనుకోకుండా నిధిదొరికినంత సంతోషం కలిగింది. నా గుండెలు మాత్రం అతివేగంతో కొట్టుకున్నాయి. అనాది నుంచీ ఎముకల్ని అంటిపెట్టుకుని వున్న నమ్మకాల్ని ఎలా వదిలించగలం?

పెళ్ళి సవ్యంగా జరిగి పోయింది. రమణ మమ్మల్ని సత్కరించాడు. సాయంత్రం చేసిపెట్టు దిగుతూ కాలుజారిపడ్డాను. ఎముకలు విరగవలసిందే కాని అదృష్టవశాత్తూ అంతపనీ జరగలేదు. ఈ సంఘట నను ఆధారంగా తీసుకుని అతనిలో పరివర్తన తీసుకు రావడానికి యత్నించాను. సరాసరిగా వుంచలేవల అలా జరిగిందే కాని, శకునాలకూ, దీనికీ ముడిపెట్టటం తెలివితక్కువన్నాను. 'ఇదంతా ఆ వేళ జరుగుతున్న దానిఫలితం!' అంటూ సుందరి ఆలోచనా ప్రవాహానికి అడ్డం తగిలింది. అప్పటినుంచు ఆ సంఘటన ఎలా మరవగలను? నాలుగైదు రోజుల క్రితం ఆదివారం నాడు తథాగతుడు చిరునవ్వు నవ్వాడు.

అస్పష్టంగా కనిపిస్తున్న వదనంలోంచి బయలు దేరుతూన్న విశాల కాంతుల్లో నేను మునిగిపోయాను. నాలో నేనే ఏదో గొణుక్కున్నాను. గుహ ప్రతి ధ్వనించింది. తొమ్మిదడుగుల ఎత్తున్న బుద్ధుని మళ్లీ చిరునవ్వులు విసిరాడు.

ఏదో మెత్తగా కాళ్లు పట్టుకున్న అనుభూతి. ఈనా ప్రపంచంలో కొన్ని సంవత్సరాల క్రితం వున్న వైభవంలో దైవత్వాన్ని మిళితం చేసుకుని విహరిస్తున్న మనసు ఒక్కసారిగా ఈ లోకంలోకి పరుగులుతీస్తూ వచ్చింది.

అసలే కొంచెం ప్రశాంతం—ఏ కొంచెం చీకటో— పాదాల కాలికి చుట్టుకుని వుంటే? భయంతో తల వంచి చూసి ఆశ్చర్యపోయాను.

'మావయ్యా! మావయ్యా!' అంటూ గంతు లేస్తూ సత్యనారాయణ అతని బుగ్గలు గుంటపడి ఆనం దాతిశయంతో నిండిపోయాయి. నెత్తికి చుట్టివున్న ఎర్రటిజుట్టు అటూ యిటూ, గాలికి రెపరెపలాడింది.

'బాబూ! ఇలా ఇక్కడికెవచ్చావు? ఎవరు తీసుకొచ్చారు?' అంటూ గభాలున ఎత్తు కున్నాను.

నావెనకాల కంగారుగా రమణ-సుందరి పరు గెత్తుకురావటం చూశాక అంతా అర్థమైంది.

'పోకిరిపిడుగా! మమ్మల్ని ఎంత కంగా రుల్ని చేసి బాగా ఆడిస్తున్నావురా!' మీరు వచ్చి నట్టు నాకు తెలియదు. సుందరి చేతివుంగరం ఎక్కడో పడిపోయింది. అది వెదుకుతూవుంటే వెళ్లిపో వద్దన్నాను. వినలేదు. అసలు ఏ దుర్వ్యసనమూ కావంయిన్వలేదు కనుక ఇప్పుడువచ్చిన ప్రమాదమేమీ లేదు. ఆ రాతిమీద బాబును కూర్చోబెట్టి వెదుకు దామని వచ్చాం. ఈలోగా వాడు పరిశోధకుడిలా బయలుదేరాడు' అన్నాడు రమణ. పక్కకపోతే కొండదెబ్బలు తగులుతాయన్నట్టు సుందరి నవ్వింది. రమణముఖంలో నిరాశరేఖలు కదిలాయి.

'కాన్హేరీ గుహలంటే ఏమిటో అనుకున్నాను— ఇందుకేనా బొంబాయినుండి ఇరవైమైళ్ళ ప్రయాణం చేసివచ్చాను? అంతా పెట్టుబడి కావాలాంటేది పాన్సే అన్నట్టు మనం చూడని ప్రదేశంలో ఏదో వింత వుందని అనుకోవటమే కాని, అది పచ్చిదూరమన్నమాట నిజం.'

మేం నడుస్తూ కొంతదూరం ఎక్కాం.

'అయితే రమణా! ఈ గుహలు నీలో ఆధ్యా త్మిక చింతల్ని లేవదీయటం లేదూ? పోనీ నీకు దానిమీద నమ్మకం లేదు కనక వదిలేద్దాం. చరిత్రా త్మకంగా—కళారూపంలో నీలాంటి ఉత్సాహం కలగటం లేదూ? కుమారు వెయ్యి సంవత్సరాల క్రితం ఈ గుహల్లో నివసించిన బౌద్ధ భిక్షువుల జీవితక్రమం, ఆచార వ్యవహారాలు, వీటిని గురించి ఆలోచించాలని పించటం లేదూ?'

'లేకేం! తెలుస్తూనే వుంది. కాయకష్టం లేకుండా, బుద్ధుని పేరు చెప్పుకుని హాయిగా, గొఱ

వంగా బతికేరు - ఇందులో మెప్పుకో తగ్గదేమీ లేదు '

అతనితో వాదించి లాభంలేదని ముందే చెప్పాను.

రెండు ఎత్తైన కొండల మధ్య పచ్చలోయ - నానాకాలంలో అలా పచ్చటితో నిండి వుంటుందని వినికిడి. అవతల కొండమీద కొన్ని చెట్లు కనిపించాయి. కాని అక్కడికి వెళ్ళేమార్గం మాత్రం కనపడలేదు. రమణ ఆ దృశ్యం ఫోటో తీయటానికి కెమెరా సరిచేస్తున్నాడు. సుందరి లోయకేసి తదేక దీక్షగా చూస్తోంది. నేను ట్రైపాయిడ్ సరిచేస్తున్నాను.

సుందరి ఒక్కసారిగా కెవ్వుమంది

బాబు కనపడలేదు. ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని చూస్తూ మమ్మల్ని మేం మర్చిపోయి అతన్నిగురించి ఆలోచించనే లేదు. అసలే అల్లరిపిడుగు. అంతులోనూ కొత్తచోటు. రమణ కంగారుగా నాలుగువైపులా చూశాడు 'అమ్మోయ్' అని అరుస్తూ బాబు గుహలోంచి పరుగెత్తుకొచ్చాడు

ఆ గుహలోపల ఎడంపక్కన చిన్న గదిలా వుంది. అక్కడంతా చీకటితో నిండివుంది. ఒంటరిగా వస్తే ఎంతటి గుండెనిబ్బరం వున్నవాళ్ళైనా జడుసుకుంటారు. అయినా అతనా చీకట్లోకి ఏముందని వెళ్ళాడో? కళ్ళు బెదురుతున్నాయి. ముఖంనిండా చెమటబొట్లు. మళ్ళీ గట్టిగా అరిచాడు

'ఏంట్రా? ఏమయింది? అక్కడేం కొండ కోళ్ళున్నాయా?' అని గదమాయించాడు రమణ. బాబు సమాధానం చెప్పక వెర్రిగా చూశాడు

'జడుసుకున్నట్టున్నాడు. రాక్షసుడిలా మళ్ళీ మీకు అపశకునం. ఇంక దిగి పోదాం—పదండి—చాలు' అని సుందరి సమాధానంకోసం ఎదురుచూడకుండా గబగబా దిగిపోయింది. చేసేదిలేక మేం కూడా వెంబడించాం. అదీ! అప్పుడు జడుసుకున్నాడు—అందుకే యీ జ్వరం

నా ఆలోచనలు ఒకచోటికి వచ్చి ఆగిపోవటం రమణ నన్ను నవ్వుతూ పలకరించటం ఒక్కసారే జరిగాయి. హఠాత్తుగా ఆఫీసులో ఇన్స్పెక్షన్ వచ్చి పడిందని, ఫోన్ చేసి మళ్ళీ వెళ్ళవలసి వుంటుందని చెప్పాడు. ఆఫీసుదుస్తులైనా విప్పకుండా తిన్నగా బాబుపడుకున్న మంచందగ్గరకు వచ్చాడు. అమాయకంగా నవ్వుతూ నిద్రపోవటం అతని కోపాన్నంతా కరిగించింది. మెడవరకూ దుప్పటి కప్పి వుండటంవలన మెడలోని దారం అతనికి కనిపించే అవకాశం లేదు. సుందరి తెలివైంది కనక ముందుజాగ్రత్త పడింది. వ్యక్తిగతాభిప్రాయం ఎలావున్నా ఈ ప్రత్యక్ష నిదర్శనాన్ని ఖండించలేకపోయాను. రమణ బాబు నుదుటిమీద చెయ్యివుంచి చూశాడు

'అరే! జ్వరం నార్మలుకు వచ్చేసినట్టుందే! చిత్రం! డాక్టరు మందుకోసం వెళ్ళకుండానే టెంపరేచర్ నార్మల్ చేసుకున్నాడే! సుందరీ! వడ్డించు! ఇదుగో వస్తున్నా' అంటూ కదిలిపోయాడు

సుందరివిడిచిన దీర్ఘమైన నిట్టూర్పులో వుంటే అర్థం నా ఒక్కడికే తెలుసు. పెదవుల మధ్యనుంచి నీటిబుడగలా పేలటానికి సిద్ధంగావున్న నవ్వును బలవంతంగా అణచుకొని వంటింట్లోకి వెళ్ళింది

నాటకరంగంమీద ఓపాత్ర ఎడంపక్కనుంచి వెళ్ళగానే కుడిపక్కనుంచి మరోపాత్ర ప్రవేశించినట్టు రమణ చేతిలో థర్మామీటర్తో ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఇంకో నిమిషంలో బాబు మేలుకుంటాడనుకున్నాను. టెంపరేచర్ చూసే ప్రయత్నంలో ఆ 'మంత్రదారాన్ని' కనుక్కున్నాడు

'సుందరీ!' అని పిలిచాడు

పాత్రలన్నీ మళ్ళీ రంగంమీదికి చేరుకున్నాయి

'చూడండీ! మీకు కోటి నమస్కారాలు. నన్ను మీరేమన్నా చేసినా, ఫరవాలేదు. కాని బాబునుమాత్రం దక్కనీయండి. మీకు తెలీదు. ఒకరు చెబితే అర్థంకాదు. చిన్నపిల్లలు జడుసుకోటం సహజం—అందుకు ఏ డాక్టరూ ఇంతవరకూ మందు కనిపెట్టలేదు. వైద్యం చేయలేరు'

సుందరి దీనంగా చెప్పుకుపోయింది

రమణ ఫక్కున నవ్వేసి ఆ దారం కాస్తా పుటుక్కున తెంపేశాడు

'పిచ్చివెర్రిపిల్లవు సుందరీ' అంటూ రాగయుక్తంగా పలికాడు. ఈ సందడిలో బాబు మేల్కొని గట్టిగా ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు. అతని దృష్టిలో ఇలాంటి నమ్మకాలకు ప్రాధాన్యం లేదు.

'ఇది కొత్తగా అనాగరికత—దేన్నైనా పరీక్షించకుండా నిర్ణయించటం బుద్ధిమంతుడి లక్షణం కాదు' అన్నాను.

'అంతే వదులోండి! భూమి గుండ్రంగా వుంది కనక అనాగరికతలో ప్రుటి, నాగరికతలో బాగ తిరిగి అక్కడికే చేరుకుంటాం. అది సరేకాని రేపు రెండు గంటలకు ఆపరేషన్ ముందుగానే వస్తుంది' అంటూ టెంపరేచర్ చూసి వంటింట్లోకి వెళ్ళాడు.

ఆ రామయ్యగారికి అరవై యేళ్ళు దాటాయి. కంటి పాపలో మధ్యవున్న ముక్క క్రమంగా తెలుపై అక్కడ శూన్యం ఏర్పడుతుంది. అప్పుడు కళ్ళు కనిపించటం మానేస్తాయి. దీన్ని "కేటరాక్ట్" అంటారు. దీనికి ఆధునిక విజ్ఞానంలో చికిత్స వుంది. ఆపరేషన్ ద్వారా దృష్టిని తిరిగి రప్పించవచ్చు. రామశర్మగారు ఆపరేషన్‌కు ముందు ఓ చిన్న శాంతి జరిపించాలని, సహస్రనామార్చనలు జరిపించాలని కోరుకున్నారు. కాని రతన పట్టించుకోక అశ్రద్ధ చేశాడు. అందుచేత ఆయన కేమాత్రం శాంతి లేదు.

మర్నాడు అంతా సవ్యంగానే జరిగింది. సర్జన్ నా మిత్రుడు. అతన్ని పిలిచి అడిగాను. అతను పెదవి విరుపులో అశాస్త్రీయతల్ని కొట్టిపారేసినా, యాంత్రికంగా లభించే విజయం—పేషంటు విషయంలో ఎలాంటి ఫలితమూ చెప్పలేం—అది ఆ రోగి వారి అదృష్టం మీద ఆధారపడి వుంటుంది, అన్నాడు. పది రోజులు గడిచిపోయాయి. అంటే కాపాడవలసిన కళ్ళు అంధకారంలో యింకా పోతాయన్నమాట! ఈ విషయం తెలిస్తే రామయ్యగారు ఇదంతా దైవశాపమని కొడుకును దుమ్మెత్తిపోస్తారు. సముద్రంలో హాలాహలం ముందు జనించినట్టు ఈ సంఘటనలో ఆ కుటుంబంలో కలహాలు జనిస్తాయి. హాలహలం లోంచి అమృతం లభ్యమైనట్టు దీనివలన రతన మారితే బాగానే వుండును. ఈ విషయం ఆ సాయంత్రం రతనతో ప్రస్తావించాను.

'అంటే వాళ్ళు షుగర్ టెస్ట్ సరిగ్గా చేయలేదన్న మాట. అలా అనుమానంగా వుంటే రాకపోయేదా యింజక్షన్లు ఇవ్వవలసింది. ఇదే కనక ఫెయిల్యూర్ అయితే నా నాలెడ్జ్ ప్లాన్ అంతా కనుక్కుంటాను' అంటూ పళ్ళు పటపట కొరికాడు. పోని కొత్తకి కొంత బలం వాకెట్టే ఏంపోయింది?

రతన ఆ రాత్రి వచ్చేంతవరకూ ఇంటికి రమ్మన్న సంగతి చెప్పటానికి వెళ్ళాను. సుందరి భూగోళాన్నంతా మోస్తున్నట్టు కనిపించింది.

'చూడండన్నయ్యగారూ! బాబుకు మళ్ళీ జ్వరం వచ్చింది. నిద్రలో పిచ్చిగా కలవరింతలు. ఎవరో వీళ్ళ నొక్కుతున్నారట! కళ్ళు తెరిచినప్పుడల్లా గుడ్లు మిటకరించి బాలభైరవుడిలా చూస్తున్నాడు. ఇప్పటికి వారంరోజులుగా ఇదే పరిస్థితి అటూ ఇటూ కాకుండా వుంది. ఆయన కంటే వేరే లోకంగా వుంది. ఏం చేయమంటారు చెప్పండి?'

'అయితే సుందరీ! ఆ తాయెత్తు కట్టడంవలన ఏదైనా ఫలితం కనిపించిందా?'

'అబ్బా! ఆ తాయెత్తు కట్టిన అరుగంటలకల్లా జ్వరం తిరుగుముఖం పట్టింది. ముఖంలో నవ్వు వచ్చింది'

'అయితే మళ్ళీ తాడు మంత్రించి తీసుకువస్తే సరిపోతుంది'

'ఎలా? ఆయన తెంపివేస్తాడుగా?'

'రతన వున్నప్పుడు తీసిదాచెయ్—దానికేం విలువుండు!'

'అలా పనికిరాదు. కనీసం మాకుగాని తెలిసేలా మెడలో వుండాలని ఆచారిగారన్నారు. ఇవంతగ్గ నటు తీస్తే దాంట్లో మనకు విశ్వాసం లేదని గుణాన్ని చేయటమన్నమాట. డాక్టరు వచ్చి మా గారు ఉదయం ఇంజక్షనిచ్చారు. మా తెల్లుళ్ళ కుర్రాడి శరీరంలో సూది గుచ్చుకుంటే మామా నిలబడలేకపోయా—నిజం చెబితేను ఇలా అనుకుంటే ఈ ఊళ్ళో జనం పెద్దలని కాపరం చేయటమెలా?'

సుందరి కళ్ళు నీటితో నిండిపోయాయి. ఆమెకేలాంటి సలహా యివ్వలేకపోయాను.

భారతీయ స్త్రీల మూఢ విశ్వాసాలు పోవటానికి పెద్ద పెద్ద కారణాలు అవసరం లేదు. మనస్తత్వశాస్త్ర దృష్ట్యా దీని పరిమాణమూ నిర్ణయించలేం—నాకు తెలిసిన ఓ మిత్రుడు వున్నట్టుండి కర్నాటక సంగీతం నేర్చుకోవటం మొదలుపెట్టాడు. ఇంటిదగ్గర ఒక్క గంట మాత్రమే సాధకం చేసేవాడు. వినయ విధేయతలలో మెలగిన సతీమణి ఓపికతో వుండలేక అతన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్ళింది. అలాగే వీళ్ళిద్దరి మధ్యా ఏదైనా అవాంతరం వుద్భవిస్తుందేమో నని భయపడ్డాను. కాని రతన

సుందరిని ప్రాణంకంటె ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నాడని నాకు తెలుసు. ఆమెకోసం అతను చేయగలిగిన త్యాగం అంటూ ఏదైనా వుంటే అది పూనుకొందనిదై ఉంటుంది

ఏవిటో చుట్టూ కొండచిలువలు కమ్ముకుంటున్నాయి

తరువాత వారం రోజులు సందిగ్ధావస్థలో జరిగిపోయాయి. డాక్టరు మొదట్లో 'ప్ల్యూరిసీయా' అన్నాడు. తరువాత టైఫాయిడ్ అన్నాడు. కోర్టుకు పోయే రోజులో వుంది కనక హాస్పిటల్ కు వెళ్ళి రామయ్యగారిని చూసి వస్తున్నాను. తరువాత రెండు రోజులకు రామయ్యగారిని డిశ్చార్జ్ చేశారు. కాని ఇంటికున్న కటు మరో వారం రోజులదాకా విప్ప కూడదన్నారు. రజని తల్లి వెంకటేశ్వరస్వామి ముందు చేసిన తప్పుకు లెంపలు వాయించుకుని బాబును దక్కించుకోమని కొడుకుతో మొక్కపెట్టిన ఆమెకు రెండు తూముపాల్లు గిన్నెలు కలలో కనిపించి, మాట నిలుపుకోకపోతే పగతీర్చుకుంటానన్నారట!

ఆ వేళ ఓ పెద్ద కేసులో వాదించి ఓడిపోయాను. కొండంత నిరాశతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చి ఆకేసు తాలూకు వివరాలన్నీ మెదడులో నా వాదనలో బలహీనత ఎక్కడ వుందని ఆలోచిస్తుంటే రజని ఫోన్ లో పిలిచాడు

'తాటిపండు తనంతట తానే రాలటానికి సిద్ధంగా వుంటే కాకి వాలిందట—అంత కాస్తా పాపం, ఆ కాకి తలనిండా దానిమీద వేశారు అలాగే నాకూ జరిగింది కాని నేను జరుగుతోంటే విరక్తంగా చూస్తూ ఇకా వదాన్లైతే దాన్ని ఒప్పుకుంటున్నాను'

ఈ వుపోద్ఘాతం భయాన్ని కలిగించింది

'బాబు మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకు మమ్మల్ని వదిలి వెళ్ళిపోయాడు. వెంటనే రావాలి'

అరగంటలో చెమటలు కక్కుకుంటూ ఇంట్లో వాలాను

ఎవరో కిలకిల నవ్వుతూ 'మావయ్యా! మావయ్యా!' అంటున్నట్లనిపించింది దయామయుడైన బుద్ధుడు ప్రసాదించే వరాలు ఇలాంటివేనా?.. కళ్ళు చెమ్మగిలాయి

దీపం ఆరిపోగా మిగిలిన శరీరం అక్కడ వుంది.

సుందరి నన్ను చూడగానే ఇంకా గట్టిగా గుండెలు బాదుకుని ఏడవసాగింది.

'మా బాబును చేతులారా చంపారు నా మాట విన్నారు కారు'

అంతకంటె ఎక్కువగా తిరుగుబాటు చేసే శక్తి ఆమెకు లేదు

'మన ప్రాప్తం అంతే—ఏం చేస్తాం? రాసి వున్నది జరక్క మానుతుందా?' అంటూ ఓదార్చటానికి ప్రయత్నించాను. రామయ్యగారు కదలిక లేని శిలలా కూర్చుని వున్నారు. ఆయన ముఖంలో ప్రతి ముడతలోనూ కొన్ని యుగాల బాధలు ముల్లుల్లాగుచ్చుకుంటూ పాములా మెలితిరిగి పోతున్నాయి. చెప్పినదానికి తాను కేవలం ప్రయత్నించాగా ఫలితం లేకపోయింది. కన్నులేని బాధ ఒకవంక—ఇది రెండో వంక

రజని మాత్రం గంభీరంగా వున్నాడు

'డాక్టర్ లాడ్ ని పిలవవలసింది పొరపాటైంది. అతను సరిగా డయాగ్నైస్ చేసివుంటే వాడు'

ఆ దుఃఖం సుందరిలో ఉపశమించదు.

రెండు రోజులు గడిచాక నన్ను కోర్టులో కలుసుకున్నాడు.

'సుందరి ఏమీ మాట్లాడటం లేదు. వుండు మీద కారం జల్లినట్లుగా బాబును చంపింది నేనేనని బాధిస్తోంది. మా యిద్దరి అభిప్రాయాల మధ్య ఎంత మాత్రం పొంతన కాని, పోలిక కాని లేదు. కన్నవుట్టింటికి వెళ్ళటానికి అన్ని ఏర్పాట్లూ చేసుకుంది. ఆమెను ఆపటానికి నేను ప్రయత్నించటం లేదు. స్త్రీ పురుషులు ఎంతకాలం చెలిమిగా ఉన్నట్లు నటించగలరు?

పచ్చటి సంసారాన్ని ధ్వంసం చేసుకోటం సులువుగానే జరుగుతుంది.

రజనికున్న నాస్తిక భావాన్ని తొలగించాలన్నది నా అభిప్రాయం కాదు. స్థిరమయిన అభిప్రాయాన్ని మార్చటమంటే కొండలను చిలికేసి కళ్ళమీద ఆడించటమూ లాంటిది. రజని దేవుణ్ణి నమ్మనందుకు నా కేలాంటి బాధా లేదు. ఎందుకంటే నేనూ దేవుణ్ణి చూసి లేదు. కానీ పరిచయాలంగా ఇతరు లందరికీ ఎన్నో రకాల బాధలు కలుగు

తున్నాయి. ఇతరులకు హాని కలగనప్పుడు వారివారి సంతోష పెట్టటానికి మన క్షేమం కోసం పోయినా ఓ సిద్ధాంతాన్ని ఆచరిస్తున్నట్టు నటించటంలో తప్పు లేదు కూతుర్ని చూపిస్తూ అక్కడేదో విచిత్రమైన వస్తు వుందని ఎవరైనా వాదిస్తే ఆ వాదాన్ని ధిక్కరించి, విమర్శించి వోడించటం అవసరం

పది రోజులు గడిచాయి.

ఆరోగ్యం సరిగ్గా వుండకపోవటంవలన రవణ ఇంటికి వెళ్ళటం వీలుపడలేదు. అంతేగాక అక్కడి వాతావరణం విచిత్రంగా తయారైంది నాకు తెలిసి. ఓ నాడు సాయంత్రం కిటికీ దగ్గరగా పడక్కుర్చీలో పడుకుని కిటికీలోంచి చూస్తున్నాను. ఎప్పుడూ టాక్సీ రోడ్డువారగా ఆగింది. చెయ్యిపట్టుకుని రామయ్యగారిని రవణ నడిపించి తీసుకు వస్తున్నాడు. నాకేం అర్థం కాలేదు. రామయ్యగారిని మంచంమీద కూర్చోపెట్టి నేనేమీ అడక్కుండానే రవణ మొదలుపెట్టాడు.

'నాన్నగారు నా దగ్గర వుండటానికి ఇష్టపడటం లేదు. చిన్నాన్నగారి వూరెడుతున్నారు. మిమ్మల్ని చూడాలంటే తీసుకువచ్చాను'

'మాడు నాయనా! చిన్నప్పట్నుంచీ కట్టుబాటులో, దైవభక్తిలో పెరిగాను. ఈ ముసలితనంలో నా నియమాల్ని ఎలా వుంచగలను? ఆపరేషన్ చేశాక వున్న కన్నుకూడా పోయింది'

'మాష్టారుగారూ! నేనదివరకే చెప్పాను తప్పంతా ఆ సర్జన్‌దే - దావా వేయటానికి ఏదైనా ఆస్కారం వుందేమో చూడండి - నేను సిద్ధంగా వున్నాను'

'నువ్వు వృథాగా శ్రమపడకు నేను చేసుకున్న పుణ్యం అంతే - దేవుడికి నామీద దయతప్పింది'

'అలాగనకండి! కాలం ఒకేరీతిగా వుండదు - ఈ పరిస్థితులలో మీరు కన్న కొడుకుకి దూరంగా వెళ్ళిపోవటం మంచిదికాదు'

రామయ్యగారు నవ్వారు

'నేను ముందే చెప్పాను ఇది రెండు తరాల సిద్ధాంతాల మధ్య వున్న పోరాటం నా కిది నచ్చదు వేరుగా వుండటం మంచిది'

రవణంటే నాకెక్కడా అసహ్యం వేసింది కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని పంపేశాడు తండ్రిని తరిమేశాడు. అతను సాధించిన దేమిటి? తగు నాత సంభాషణ ఎంతో సేపు సాగలేదు — ఇద్దరూ తిరిగి వెళ్ళిపోయారు

నేటి విజ్ఞానం దైవాన్ని గురించి ప్రస్తావించదు. సిద్ధాంతాలను అల్లుకుంటూపోయి చివరకు అనంతంలో అస్తమిస్తుంది. నిప్పులేనిదే పొగరానివ్వదన్నట్టు, దేవుడు కేవలం లేకపోతే ఈ చరిత్ర ఎలా పుట్టింది? కారణ రహితంగా ఏదీ జనించదు. తరతరాలుగా వస్తున్న నమ్మకాల్ని కాలదన్ని, కునుకున్న స్వల్పతార్కిక జ్ఞానంతో అనంతమైన విశ్వంలో ఓ కిరణం కాలాడు కనువునుమాత్రం మాపెకలిగి నేను సర్వస్వం తెలుసుకున్నానని గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని చెప్పటం సులభం కావచ్చు కాని అంగుళాలుగా విచ్చిన్నే చిక్కులు అనంతం అవన్నీ నిస్సహాయతతో వున్న మృగాన్ని కొంచెంచెంచలా చుట్టేసి వాతియాడుస్తాయి

* • *

నాలుగుమాసాలు గడిచాక ఓ నాడు రవణ ఇంటికి వెళ్ళాను. నాలుగురోజులకు, అప్పుడప్పుడు కలుసుకుని యోగక్షేమాలు విచారించటమే కాని, ఇంటికి వెళ్ళటం ఇదే మొదటిసారి. హాల్లో ఎవరో అమ్మాయితో ఎకసెక నవ్వుతూ కబురు చెబుతున్న వాడల్లా నన్ను చూసి కొంచెం కంగారుపడ్డాడు. ఆ అమ్మాయికూడా వినయంగా లేచి నిలబడింది. నాకేం అర్థం కాలేదు. కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని వద్దు పొమ్మని ఏవిటీ పగటి వేషాలనిపించింది. అయినా, నిజానిజాలు తెలుసుకోకుండా తొందరపడకూడదని నిగ్రహించుకున్నాను. కుర్చీలో కూర్చోపెట్టాడు. 'నామీద కోపం తగ్గలేదా? నేను మీకు చేసిన ద్రోహమేమిటి?' అడిగాడు

'అబ్బే! అలాంటి దేమీలేదు. తీరుబడిలేక' అని నేనింకా వాక్యం పూర్తి చేయకుండానే 'అవునవును తలకుమించిన పనులు. సరే కానీయండి ఇంక పరిచయాలు చేస్తాను. ఈ లలన నా ద్వితీయ కళత్రం పేరు సుజాత. వివాహం గప్‌చిప్‌గా జరిగినందుకు క్షమించండి. ఈయన ఆ నాటి ప్యాట్ సాంబమూర్తిగారు — ఫేమిలీ ఫ్రెండ్' అనగానే ఆ అమ్మాయి నమస్కరించింది. శరీరంలో ప్రతిరక్తపుచుక్క కోపంతో పొంగిపోయింది. ఆ అమ్మాయి వయ్యారంగా లోపలకు నడిచివెళ్ళి

పళ్లెంలో మైసూరు పాకొలు, గ్లాసు నిండా పాలూ తీసుకొచ్చి నా ముందర వుంచింది.

'ఛీ! . నిన్ను మనిషిగా జమకట్టటం నా పొరపాటు. నిర్దాక్షిణ్యంగా సుందరి జీవితం నాశనం చేసినందుకు బాధ లేదు. సిగ్గులేదు. మరో అమ్మాయిని పెళ్ళిచేసుకున్నాడు, ఎవరెస్టు శిఖరం ఎక్కినట్టు గొప్పగా చెబుతున్నాడు. ఇదుగో రవణా! ఈ నాటి నుండి నీకూ, నాకూ సంబంధం నాస్తి' అంటూ అరిచాను.

'ఎందుకో? అన్నయ్యగారు! గది కప్పు కొట్టే పైకెగిరి పోగలరు. ఏమంత గట్టిగా అరుస్తున్నారు?' అంటూ సుందరి ప్రత్యక్షమైంది.

'వాళ్ళని నమ్మమంటారా? వద్దా?" అడిగాను

"తప్పనిసరి! ఎదురుగా కనిపిస్తుంటే ఎలా కాదనగలం? మీరు మరి ఇప్పుడే స్నానం చేసి వచ్చినట్టుంది జుట్టు తడిగా వుంది" అన్నాయి

"ఏమిటిదంతా?" అడిగాను

'మీ కోపాగ్నిని రగిల్చినందుకు క్షమించండి సుజాతిసుందరి! స్వయానా చెల్లెలు సుందరి కన్నె రెండు కోణాలైంది. మిమ్మల్ని రమ్మన్నది ఇందుకే '

'తలంబ్రాల కయ్యాలు అష్టోంమీద అవగింజ' లన్నపాటి నా మతిను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాను

తిరువాతి రవణ జరిగినదంతా వివరంగా చెప్పుకు పోయాడు. నేను ముందే చెప్పాను అతను సుందర్ని విడిచి బతకలేనని మామగారింటికి వెళ్లి సుందరిని వచ్చేయమని సామదానభేద దండోపాయాలు ప్రయోగించి బతిమాలి విజయం సంపాదించాడట.

'అసలే అమ్మ, నాన్నా వస్తున్నారు వారం రోజుల క్రితం చిన్నాన్నగారి వూరు వెళ్ళాను ఇదర్ని ఒప్పించేసరికి తల ప్రాణం తోకకు వచ్చింది నేను నాస్తికుడినయితే గనుక నన్ను దండిస్తాడు కాని అమాయకులైన వాళ్లెందుకు దండిస్తాడని నచ్చ జెప్పాను మరో పర్సన్ చేత ఆ రెండో కంటికి అప రేషను చేయించాలి '

మనుష్యుల మనస్తత్వాలు ఎంత స్వల్ప కాలంలో మారిపోయాయి! .

నాలుగైదు నెలలు గడిచాక ఓనాడు నేను వెళ్ళే సరికి రవణ ఆఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు ఇల్లంతా నిక్కు నిక్కుమంటూవుంది. పాప ఆటాయిటూ నవ్వుతూ గెంతుతుంటే చీకటి కోణంలో మెరపు మెరసినట్టుంది. సుందరి శుచిగా పూజచేస్తోంది.

'ఏమిటిది?' అడిగాను ఆశ్చర్యపోతూ.

రవణతల్లి చెప్పుకుపోయింది

'ఏముంది నాయనా! అదేపని కింకా మామీద దయ కలగలేదు పుట్టిన ఒక్క నలుసూ అలాపోయిందా మరి—ఇంక దానికి సంతానప్రాప్తి లేదని మొన్న ఎవరో జోస్యం చెప్పారు. అప్పట్నుంచి అది బెంగ పెట్టుకుంది వాడితో చెబితే జోస్యమంతా కట్టి పెట్టమన్నాడు చివరకు బతిమాలి దాన్ని సత్యనారాయణ వ్రతం చేసుకోనిస్తున్నాను మొగుడూ, పెళ్ళాం కలిసి ఏడువారాలూ వెల్లి వ్రతం చేస్తే పిల్లలు వెంటనే పుడతారుట? కాని మావాడు దైవ నామస్మరణ కూడా చేయడూ? అందుకని ప్రతిశుక్ర వారం అదొక్కతే ఇలా చేసుకుంటోంది దేవుడికి కనికరం కలక్కుండా వుంటుందా?'

'అతను ఇలా తప్పుకున్నాడు! ఆశ్చర్యంగా వుందే!'

'పాపాయి కావాలని అతనికిమాత్రం వుండదా యేమిటి? అదలావుంచి ఇది దేవుడి కోసం పరీక్ష—నీలు రాయి మూద్దాం—అన్నాడు ఒకవేళ పాపాయి పుడితే అది దైవప్రసాదమని నమ్మడమూ' సుందరి ఈ మాటలన్నీ వింటూ సిగ్గుతో తల వంచేసుకుంది. ఆమె బుగ్గలు ఎర్రగా కందిపోయాయి.

ఆ వ్రత ఫలితం ఏమిటో తెలుసుకోటానికి కొంతకాలం పట్టింది.

ఓనాడు రవణ నన్ను 'ఇరానీ రెస్టారెంట్'లో పట్టుకున్నాడు

'చిన్న పార్టీ వుందండి మీరు కూడా రండి' అంటూ తీసికెళ్ళి రకరకాల బొమ్మలు, చీరలూ, పువ్వులు కొన్నాడు నన్ను కూడా ఇంటికి రమ్మన్నాడు.

'ఈ బొమ్మలెవరికి?' అడిగాను.

'మా చిన్నాన్న కుటుంబం నిన్ననే దిగింది చిన్నాన్న కొడుక్కి ' అన్నాడు. అతన్ని నేనింత వరకూ చూడలేదు వాళ్ళ పరిచయం చేసుకుందామనుకుని అతన్ని వెంబడించాను తీరా లేచి ఇలు చేరుకున్నాక అక్కడ కొత్త మొహాలేవీ కనపడలేదు

'మీ చిన్నాన్న పాపాయి ఏదీ?' అడిగాను.

'ఆ పాపాయి మా రెండోకండీ! మా యింట్లో కీ పాపాయి రాబోతుంటే! . మరి బొమ్మలన్నీ ఎందుకనుకున్నావు?' అని చమత్కరించాడు. ఆశ్చర్యంగా సుందరివైపు చూశాను

సిగ్గుతో తలవంచుకుని అక్కడనుంచి కదిలిపోయింది.

'కంగ్రాచ్యులేషన్స్ - సత్యనారాయణమూర్తిగారూ' అన్నాను

'అంతా హంబగ్' అన్నాడు

ప్రసూతికి రవణ కుటుంబంలో అందరూ నవ్వుతూ ఒప్పించినా అతని విపరీత సిద్ధాంతాలు ఏదో రోజున దుష్ఫలితాలను తెచ్చిపెడతాయని నాకు తెలుసు. అందుకని అతనిలో శాశ్వతమైన మార్పు తీసుకురావటమెలాగని ఆలోచించి ఆలోచించి ఏ నిర్ణయానికీ రాలేకపోయాను. రవణ వ్యక్తులతో పోరాటం సాగించటం మానేసి గడియారంగా వున్న నమ్మకాలతో ఆ రాతి గుండెలో పాతుకుపోయినది రాత్రి పగలెంతో గంటలవుతుంది

మామూలుగా తొమ్మిదింటికే నన్ను తెలియని నిద్ర పట్టేసుంది ఆ నాడు ఎంత ప్రయత్నించినా కన్ను మూతపడలేదు అంటే దానికేదో కారణం వుందని తృప్తిపడదాము. దీపం ఆర్పేటానికి మంచం మీదనుంచి లేవటం, ఎవరో తలుపుతట్టటం ఒకేసారి జరిగాయి తలుపు తీస్తుంటూ తెరుచుకుంది రవణ లోపల కొచ్చాడు పున్నమినాడు దివ్యంగా వెలుగుతున్న చంద్రుడు ఒక్కసారి కాంతి విహీనంగా తయారవుతే ఎలా వుంటుంది? రవణ ముఖం కూడా అలాగే వుంది చాలా చెమటతో తడిసిపోయింది పెదవులు వణుకుతున్నాయి

'మూర్తిగారూ! తక్షణం రావాలి—సుందరికి నెప్పులు ప్రారంభమై అయిదుగంటల పైచిలుకవుతుంది డాక్టర్ లాడ్ ప్రసవం సుఖంగా జరగదని, ఆపరేషన్ చెయ్యాలని అంటున్నాడు అదికూడా ప్రమాదంతో కూడిందంటున్నాడు ఏంచేయను? చెప్పండి—' అంటు మనిషి నిలువునా కంపిస్తున్నాడు

'రవణా! ఇందులో కించిమాత్రం చేయగలిగిందేముంది? డాక్టర్ని బతిమలాడటం మినహా—'

'అప్పే!. అదంతా పూర్తయింది. ఇంక తన వలన అయ్యేదేమీ లేదని, అంతా దేవుడి చేతిలో వుందని అన్నాడు—'

'అప్పుడు అతనన్నది సరైందే—దైవాన్ని నువ్వు ధిక్కరించలేవు నీ యిష్ట విషయాలతో అతనికి సంబంధం లేదు నన్నడిగితే సుందరిని దక్కించగలిగింది ఒక్క భగవంతుడే!'

రవణ అయిదు నిమిషాలవరకూ మాటాడలేదు ఒక్కసారిగా ఆవేశం వచ్చినవాడిలా గోడమీదున్న శ్రీకృష్ణుని పటానికి నమస్కరించి, చెంపలు వాయించుకుని, 'కృష్ణా! నన్ను క్షమించు, నా అభిప్రాయాలు పొరపాటని తెలిసి నా సుందరిని దక్కించు' అన్నాడు

నాకక్కలిగిన ఆనందంలో పూర్తిగా నిలిచిపోతుందనుకున్నాను

ఇద్దరం టాక్సీలో హాస్పిటల్ కు వచ్చాం

డాక్టర్ లాడ్ చిరునవ్వుతో బయటకొచ్చాడు

'కంగ్రాచ్యులేషన్స్ మిస్టర్ రవణా! మొగపిల్లాడు

భయపడవలసిన అవసరం లేదు మూర్తిగారూ!

'మీతో కొంచెం మాట్లాడాలి ఇలా రండి' అంటూ నన్ను తన గదిలోకి తీసుకుపోయాడు.

'చివరకు దేవుడికి దండం పెట్టాడా లేదా?'

'ఆ అంతా అనుకున్నట్లే జరిగింది'

డాక్టర్ లాడ్ కన్నుగీటి పెద్దగా నవ్వాడు

గదిలోంచి బయటకొచ్చాను. రవణ ముఖం ప్రశాంతంగా వుంది.

'రవణా! నువ్వు ఏమనుకున్నా సరే! ఈ లోకంలో సుఖంగా బతకాలనివుంటే నలుగురూ అనుసరించేదాన్ని కాదనకుండా, ఖండించకుండా వుండాలి దాన్ని మనం నమ్మినా, నమ్మకపోయినా, నమ్మినట్లు నటించటంలో తప్పులేదు ఈ విలువలవల్ల ఇతరులకు హానిలేదు నీ మానసిక బాధ లేదు సమస్యలు ముందలో మానవుడిగా బతకాలంటే ఏ నాస్తికగానో—హేతువాదిగానో—లిబరల్ గానో—బతకవలసి వుంటుంది మనం బతికేది స్వల్పకాలం ఈ మాత్రం దానికి కోరి కొరివితో తలగోక్కున్నట్లు కష్టాలను తెచ్చుకోవటం దేనికి?'

రవణ అంగీకార సూచకంగా తల వూగించాడు. చివరకు నాలో సందేహం కలిగింది—ఇందులో గెలిచిందెవరు? ఓడిపోయిందెవరు? ఏమో!.. జయాపజయాలు దైవాధీనాలు—

సరైన సమాధానంమాత్రం రాలేదు.

రాదు కూడా—

మన స్వీయచరిత్రలు

శ్రీ డి. రామలింగం

నేటి గద్య రచనా రీతులలో స్వీయ చరిత్ర ఒకటి. పూర్వం మన సాహిత్యంలో స్వీయ చరిత్రలంటూ లేవు. అసలు చరిత్ర రచన విషయంలోనే మన దేశీయులకు మొదటినుంచీ అంత శ్రద్ధవున్నట్టు కన్పించదు. మన పూర్వీకులు ఎందుకో పారమార్థిక విషయాలకే ప్రాధాన్యమిచ్చారు గాని లౌకిక విషయాలపై వారికి అంతగా ఆసక్తి లేదు. అందుచేతనే కాళిదాసు ఏ కాలం నాటి వాడు? రామాయణం వ్రాసిన మొల్ల కుమ్మరి వారి ఆడపడుచా, కమ్మరివారి ఆడపడుచా? అనే ప్రశ్నలు ఉదయించినప్పుడు సందిగ్ధంగానే సమాధానం చెప్పుకోవలసి వస్తున్నది. మన ప్రాచీన కవులు తమ కావ్యాల అవతారికలో తమ వృత్తి పూర్వోత్తరాలను, తమ కృతిని అంకితం పొందేవారి వంశ చరిత్రను కొంత వ్రాసుకున్నా గాని వాటివల్ల ఆ కృతికర్తల, కృతిపతుల జీవిత విశేషాలు అంతగా తెలియవు. అలాంటి విశేషాలను తెలిపే గ్రంథాలను వారు ప్రత్యేకంగా వ్రాయలేదు. ఈ మన సంప్రదాయం కొదవనే కారణం చేతకూడా సంకోచించి వదలి పెట్టారు. అయితే ఆధునిక కాలంలో నవల రచన లాగా వ్యాప్తిలోకి వచ్చిన తరువాత అనేక సాహితీరూపాలతో పాటు స్వీయ చరిత్ర అనే క్రొత్త రీతికూడా అవిర్భవించింది. అప్పటి నుంచి తెలుగు సాహిత్యంలో కొన్ని స్వీయచరిత్రలూ, ఆత్మకథలూ వెలువడ్డాయి.

స్వీయ చరిత్ర అనగా తనను గూర్చి తాను వ్రాసుకోవడం. అలా వ్రాసుకోవడంలో కొన్ని చిక్కులున్నవి. ఇతరులను గూర్చి వ్రాయడం సులభం కాని తన్నుగూర్చి తాను వ్రాసుకోవడమంటే అనేక చిక్కులలో కూరుకొన్న పని. ఆత్మ చరిత్ర వ్రాసుకోవడానికి వ్యక్తిగతంగా కొంత ప్రతిష్ఠ వుండాలి. అంటే ఇతరులకు చెప్పదగ్గ వృత్తాంతమంటూ ఒకటి వుండాలి. సార్థకమైన జీవితం గడిపి, తనకూ కొంత చరిత్ర వున్నదన్న విశ్వాసం కలిగితేనే ఆత్మకథలు వ్రాయడం పసకుంటుంది. అటువంటి చరిత్ర ఏదీ లేనప్పుడు అది ఆత్మకథ గాక ఏదో అన్నట్టు ఆత్మశ్లాఘ అవుతుంది. అయితే చెప్పుకోదగ్గ చరిత్ర వున్నప్పటికీ ఏదో బెరుకైనంత వరకు లేక చేతకాకనో గాని తన్నుగూర్చి తాను చెప్పుకోవడమేమిటి? అనే భయంతో ఆ పనికి పూనుకోడానికి కొందరు వెనకాడుతారు. ఒకవేళ వ్రాయాలనే అభిలాష వున్నా ఆత్మస్తుతి, పరనింద అవుతుందేమోనని జంకుతారు. పైగా స్వీయ చరిత్ర యథాతథంగా వ్రాయాలంటే మొదటినుంచీ ఎప్పటి విశేషాలను అప్పుడు డైరీలో వ్రాసి, ఆ డైరీలను పదిలపరచుకొని వుండాలి. అలా దినచర్యలు వ్రాసే అలవాటు మన వారిలో చాలామందికి లేదు. మరి పాశ్చాత్యులు అలాంటి దినచర్యలను ఆధారంగా పెట్టుకొనే పెద్ద పెద్ద గ్రంథాలు కూడా రచించుకోగలిగారు. అటువంటి డైరీలు లేనప్పుడు కేవలం జ్ఞాపకశక్తిమీదనే ఆధారపడవలసి వస్తుంది. అలాంటి సందర్భాలలో కొన్ని తప్పులు దొర్లిపోవడం సహజం.

ఇన్ని చిక్కులున్నప్పటికీ కూడా తెలుగులో స్వీయ చరిత్రలు వెలువడ్డవి. కొందరు పెద్దలు మిత్రుల ప్రోద్బలంచే వ్రాసి, మరికొందరు వారికి బుద్ధిపుట్టి వ్రాశారు. మానవుడు సంఘజీవి. తన కష్టసుఖాలను తోటివారికి చెప్పుకోవాలనే కోర్కె ప్రతివారికీ వుంటుంది. ఆ కోర్కె ననుసరించే తాము చేసిన పనులను, పడ్డ కష్టాలను, తమకు కలిగిన అనుభవాలను ఇతరులకు చెప్పాలన్న అభిలాషతో స్వీయచరిత్రలు వ్రాశారు. ముందు నడిచిపోయినవారెలా జీవించారో వెనుక వచ్చినవారు తెలుసుకొనే అవకాశం లేకపోతే అనుభవం అనే మాటకు ప్రయోజనం వుండదు. కనుక తమ చరిత్రలను చూచి తమ సంతతివారు, బంధువులు, కుటుంబ గౌరవాన్ని నిలబెట్టుకొని, స్వశక్తిమీద ఆధారపడి ఉత్కృష్టాదర్శాలతో జీవిస్తారన్న ఆశయంతో కొందరు వ్రాశారు. మరి కొందరు తమ చరిత్రలను తమ ఆనందంకోసం వ్రాసుకున్నారు. ఇంకా కొందరు కాలం గడచిపోయినాడు తమకె

కష్టాలు పడుతూను తమ చరిత్ర చూచి, పూర్వం తమ వంటి వ్యక్తి ఒకరు వుండేవారని తెలుసుకొని ఊరట పడతారన్న ఆశతో వ్రాశారు. ఏ ఆశయంతో, ఏ ప్రయోజనాలకు వారు వ్రాసినా వాటివల్ల మన సాహిత్యంలో స్వీయచరిత్రలు లేని కొరత తీరడమే గాక, ఆ పెద్దల జీవితచరిత్రల మూలకంగా దేశచరిత్ర కూడా తెలుసుకొనే అవకాశం కలుగుతున్నది.

ఆంధ్ర సాహిత్య లోకానికి కవన రచన, ఉపన్యాసాలు, నాటకాలు, ప్రహసనాలు, జీవితచరిత్రలు, ప్రకృతి శాస్త్రాలు, నవలలు మొదలైన అనేక నూతనాలంకారాలను చేకూర్చి, ఆధునిక వాఙ్మయ రూపాలకు బాటలు వేసి, ఆంధ్రదేశ చరిత్రలో యుగకర్త అని పేరు పొందిన మహనీయుడు కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారే తెలుగు సాహిత్యంలో స్వీయచరిత్ర లేని కొరతను తీర్చారు. మన మొట్టమొదటి స్వీయచరిత్రకారిగ వారు తమ చరిత్రను వ్రాస్తూ "తెలుగుభాషలో స్వీయచరిత్రమును వ్రాయబూనుట కిదియే ప్రథమ ప్రయత్నము. తన్ను గూర్చి తాను వ్రాసికొనునప్పుడు ఈశ్వర ముఖమును చూచి సత్యమునే చెప్ప బూనినను సమకాలపు వారది ఆత్మస్తుతిగానో పరనిందగానో భావించి అన్యథా తలంచవచ్చును. ఒకానొకప్పుడు పరులను గూర్చి అప్రియములగు సత్యములను బయలుపరుపవలసి వచ్చినప్పుడు వారికిని, వారి మిత్రులకును, బంధువులకును మనస్తాపము కలుగవచ్చును. అయినను సాధ్యమైనంతవరకు అన్యుల మనస్సులకు నొప్పి కలిగించెడు విషయములను అనావశ్యకముగా ఇందు జొప్పింపమానితిని" అని చెబుతూ ఇటువంటి దుష్కరమైన కార్యానికి తాము పూనుకొన్నందుకు గాను దానిని సమంజసంగా నిర్వహించేందుకు శక్తిని ప్రసాదించవలసిందిగా ఈశ్వర ప్రార్థన కూడా చేశారు. వీరేశలింగంగారి స్వీయచరిత్ర ఒక విధంగా ఆంధ్రదేశ సాంఘిక చరిత్ర అందులో ఆ మహానుభావుని జీవిత విశేషాలేగాక అప్పటి దేశ స్థితి విద్యావిధానం, సంఘంలో అమలులో వున్న దురాచారాలు, మూఢవిశ్వాసాలు మొదలగువాటి నన్నిటినీ బహిరంగం చేశారు. అట్టి సాంఘిక స్థితిని సంస్కరించవలెనన్న లక్ష్యంతో వారు ఎట్టి ప్రయత్నాలు చేశారు? ఏయే ఇబ్బందు లెదుర్కొన్నారు? ఎటువంటి అభియోగాలు వారిపై మోపబడ్డవి? వాటి నన్నిటినీ తట్టుకొని ఎలా నిలువగలిగారు? ఆనాటి తెలుగు సాహిత్యం ఏ పరిస్థితిలో వుంది? ఆంధ్రజాతి అభ్యున్నతికి ఆయన చేసిన సేవ ఏమిటి? మొదలైన అనేక విషయాలు ఈ స్వీయచరిత్రలో వివరంగా వ్రాయబడినవి. వీరేశలింగంపంతులుగారికీ, వారి ప్రత్యర్థులకూ జరిగిన వ్యాజ్యవిషయక వ్యవహారాలు, నోటీసులు, మిత్రులతో వారు జరిపిన ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు, వారి ఉపన్యాసాలు, వ్రాసిన పత్రికలు, ఆకాలంనాటి సంఘటనలపై పత్రికాభిప్రాయాలు, చాలావరకు యథాతథంగా ఉదహరించడం చేత అప్పటి ఆంధ్రదేశ విశేషాలు ఏతరంవారికైనా తెలుసుకొనే వీలు కలుగుతున్నది. సామాన్య కుటుంబంలో జన్మించి, పెద్ద చదువులో లేకపోయినా, సంకల్పబలంతో ఆంధ్రజాతికి చరిత్రను కల్పించిన మహాపురుషుడు వీరేశలింగంపంతులుగారు. సంఘ సంస్కర్త, నవలా రచనా పితామహుడు, బహుళ గ్రంథకర్త, దాత మహానుభావుడూ అయిన ఆయన స్వీయచరిత్ర ఏ తరంవారికైనా ఉత్తేజకరమైన గ్రంథం.

తిరుపతి రాంబొట్ల జగన్నాథశాస్త్రిగారు తమ స్వీయచరిత్ర వ్రాసుకున్నారు. ఈయన విశాఖపట్నం జిల్లావాసి. రెండు గావంచాలు చేతబట్టుకొని ఇల్లు వదలి, జీవయాత్రకు గడిపిన సామాన్యుడీయన అయినా చివరకు వీరి ఈయన పంచశేరలు తెప్పించింది కాగు. క్లిష్ట పరిస్థితిలో అటు వ్యాపారులూ, ఇటు న్యాయవాదులూ కారణభూతుడై ఘనతగాంచిన వ్యక్తి ఈయన స్వీయచరిత్ర వెలలేదు బంధుమిత్రుల కోసమే ప్రచురింపబడింది.

కృష్ణాజిల్లా దివి తాలూకా వక్కలగడ్డ గ్రామ వాసి, బలభద్ర కోటయ్య తమ ఆత్మకథ వ్రాసి ప్రకటించారు. వీరు విశ్వబ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణుల ప్రభావంతో స్వీయ సంఘోద్ధరణకై పాటుపడ్డ వ్యక్తి.

రాయసం వెంకట శివుడుగారు తమ స్వీయ చరిత్ర వ్రాసి ప్రకటించారు. ఈయన వీరేశలింగం పంతులుగారికి శిష్యుడూ, సహచరుడూ. బాల్యంనుంచి సత్ప్రవర్తన కలిగి ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేసి, ఉపాధ్యాయ పదవిలో వుండి, కటక పట్టణ జిల్లాలోని వెంకటగిరి మహారాజా వారి కళాశాలకు ప్రధానాచార్యులై 'సత్యసంవర్ధని,' 'జనానా' మొదలగు పత్రికలను నడిపి, స్త్రీ జనాభ్యుదయానికై కృషి చేసి, గుంటూరులో కొన్ని వేల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి ఒక

మందిరమును నిర్మించి ప్రజల కప్పగించిన ఉదార పురుషుడీయన. వీరి ఆత్మ చరిత్రకు దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు పీఠిక వ్రాస్తూ 'ఇది వెంకటశివుడిగారి సొంత కథకాదు ఆంధ్ర దేశంలోను, హిందూదేశంలోను, ప్రపంచమందును కలిగిన భావపరివర్తన కూడా ఇందున్నది' అన్నారు.

'సూర్యనారాయణీయము' మరొక స్వీయ చరిత్ర. ఇది 'సామాన్య సంసారి జీవిత కథ' అని రచయిత వలూరి సూర్యనారాయణరావుగారు చెప్పుకున్నారు. బందరులో వకీలుగా, సంఘ సంస్కర్తగా, రాజకీయ వాదిగా పేరుపడ్డవారీయన. అన్ని విషయాలలోను స్వతంత్రాలోచన గల వ్యక్తి. పరోపకారం ఆదర్శంగా పెట్టుకున్నవారు. తాము స్వార్జితంగా సంపాదించిన డెబ్బదివేల రూపాయల ఆస్తిని విద్యాసంస్థ కిచ్చివేసిన వదాన్యులు. మానవుడు స్వశక్తి మీదనే ఆధారపడి జీవించడం గౌరవమనీ, కర్మయోగులుగా వుండి ప్రజాసేవ చేయవలెననీ, ఈయన తమ స్వీయచరిత్ర ద్వారా ప్రబోధించారు.

'కళాప్రపూర్ణ' చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారి స్వీయచరిత్రకొక ప్రత్యేకత వున్నది. ఈయన పుట్టంధుడు కాదుగాని తరువాత దృష్టిని కోల్పోయారు. పుట్టింది బహు సామాన్యకుటుంబం. కాని వ్యక్తిత్వం గొప్పది. చిలకమర్తివారు వీరేశలింగంగారి అనుయాయుల్లో సంఘ సంస్కరణోద్యమానికీ, సాహిత్యానికీ, తెలుగు నాటకరంగానికీ అపారమైన సేవచేశారు. మొదటినుంచీ వీరికి ప్రజాహితజీవనం గడపవలెనన్న వాంఛ వుండేది. స్వయంగా ఎక్కడికీ పోలేకపోయినా, ఎవరినో ఒకరిని వెంటబెట్టుకొని శ్రమపడి ప్రతి మహాసభకూ హాజరై వక్తల ఉపన్యాసాలను శ్రద్ధగా విని, నిష్పాక్షికంగా తమ అభిప్రాయాలను వ్యక్తీకరించేవారు. ప్రజాహిత జీవనంలో ఉద్వేగం కలిగించిన ప్రతిభాశాలి ఈయన. హాజరైన మహాసభలు, ఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు అనేకం. ఆంధ్రదేశంలో విద్యావ్యాప్తికీ, సంఘ సంస్కరణకూ, మతోద్ధరణకూ, నిమ్నజాతుల సంక్షేమానికీ, మహిళాభ్యుదయానికీ రాజకీయ సంస్కరణలకూ, లలితకళల అభివృద్ధికీ ఎంతో పాటుపడటమేగాక అనేక గ్రంథాలు రచించి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారి 'కళాప్రపూర్ణ' బిరుదుపొంది, తెలుగు సాహిత్యంలో చిరస్థాయిగా వుండే స్థానం సంపాదించుకొన్న ప్రజ్ఞావంతులు. మన స్వీయ చరిత్రలలో చిలకమర్తి వారి స్వీయచరిత్ర పాఠకులకు అత్యంతానందం కలుగజేస్తుంది. కారణం వారి వచన రచనాశైలి, విషయ ప్రాధాన్యము, నిగ్రహాయుతము అయిన వారి చెప్పే విధానమూను.

ఆంధ్రోద్యమంలో, భారతదేశ రాజకీయ రంగంలో, విప్లవోద్యమంలో పనిచేసిన ముగ్గురు ప్రముఖుల స్వీయచరిత్రలు తెలుగు సాహిత్యానికి అలంకారప్రాయమైనవి. ఒకరు దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు, శాసనసభ్యులుగా, ఆంధ్ర మహాసభాధ్యక్షులుగా, కాంగ్రెసువాదిగా గాంధిమహాత్ముని గౌరవాదరాలకు పాత్రుడైన మహావ్యక్తి. ఈయన భారత ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సమరం నడిచిన కొన్నేళ్లకే దేశభక్తుడు పుట్టాడు. ఆయన స్వీయచరిత్ర డెబ్బయి ఏండ్ల ఆంధ్రదేశ చరిత్ర భారతదేశ చరిత్రకూడా అందులో వున్నది. సత్య తత్పరత, ఆస్తిక్యము, వినయం, నిరంతర సేవాసక్తి, ఆత్మవితరణం — ఇవి దేశభక్తుని ఉత్తమ గుణాలు. "జీవితములో సుఖదుఃఖము లనునవి వ్యక్తికి మాత్రమే సంబంధించినవి. పరుల కుపకరించునదే సార్థక జీవనమని యెంచును. అయితే ఈ నిర్ణయము లోకులు చేయవలసినదే. సాధారణముగ ఎవ్వరి జీవితమందైనను సుఖదుఃఖములు రెండును అనుభూతములగుచుండును. దినదినమును నూతనానుభవములు కలుగుచుండుటచే, జీవితము నూతన కళలతో నొప్పారు నొక నాటకరంగమువలె నుండును. నిర్మల వర్తనము కలిగి, సత్యనిష్ఠతో ప్రవర్తించువారికి మనః క్లేశమునకు కారణముండదు." అని కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు తమ జీవితానుభవమునుగూర్చి చెప్పుకొన్నారు.

రెండవది టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి 'నా జీవితయాత్ర' అనే ఆత్మకథ. ఆంధ్రప్రజానాయకులుగా ప్రకాశంగారు అనితరమైన స్థానం పొందారు. లక్షలు సంపాదించి, లక్షలు ఖర్చుపెట్టిన త్యాగి. గుండె నిబ్బరానికీ, ధైర్య సాహసాలకూ, త్యాగాలకూ ప్రకాశం పంతులుగారిని చెప్పుకొని మరొకరిని చెప్పాలి. ఆంధ్రుల గుణగణాలకు ఆయన ప్రతినిధి. కాంగ్రెసువాదిగా, పత్రికా సంపాదకుడుగా, మంత్రిగా అవిభక్త మద్రాసుకూ, ఆంధ్ర రాష్ట్రానికీ ముఖ్యమంత్రిగా ఆయన చేసిన సేవ అనుపమమైనది. అసలు దక్షిణ భారతంలో జాతీయోద్యమానికి ఊపిరిచ్చిన ధీరోదాత్తుడు ఆయనే. ప్రకాశం పంతులుగారి స్వీయ

చరిత్ర రచయితలకు అవశ్యపాఠ్యమైన వీరగాథ. పైగా ఇది సాహిత్యమూల్యం కూడా సంతరించుకొన్నది.

మూడవది 'నేను-నా దేశం' అను పేరుతో గదర్ వీరుడు దర్శి చెంచయ్యగారు వ్రాసుకున్న స్వీయ చరిత్ర 'పోయిన అర్ధ శతాబ్దిలో మనదేశంలో ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ, సాంస్కృతిక రంగాలలో వచ్చిన ప్రతి మహోద్యమం దర్శి చెంచయ్యగారి జీవిత దర్పణం మిగిల్చింది' అని టీకా కర్తలన్న మాట అక్షరాలా నిజం. అటు నాయకుడూ కాక ఇటు అనుచరుడూ కాక, ముక్కుకు సూటిగా పోయి తనకు తోచిన ఉద్యమంలో పాల్గొన్న చెంచయ్యగారి ఆత్మకథ ఉత్సాహకరమైంది. తన స్వీయచరిత్రకు ప్రస్తావన వ్రాస్తూ "మనదేశ మహోద్యమానికి ముకుట ప్రాయమయిన గాంధీ మహాత్ముని జీవితచరిత్ర తలపుకు వచ్చి సాహసించలేకపోయ్యాను. అంతగొప్ప ఆత్మకథ తరువాత నేను వ్రాయడమేమిటని నాలో నేను నవ్వుకొన్నాను. కాని ఆ మహోద్యమంలో మహాత్ముని జీవితమెంత అల్లుకుపోయి ఉంటే నా సమిధకూ అందులో తావు లేక పోలేదు అన్న భావం మాత్రమే నన్ను ఈ రచనకు ప్రేరేపించింది" అని చెంచయ్యగారు చెప్పుకున్నారు. భారతదేశం పరాధీన స్థితినుంచి బయటపడటానికి నవ్యాంధ్ర నాటి దేశభక్తులలో ఎంత బలీయంగా వుందో ఇలాంటి విప్లవ వీరుల జీవిత చరిత్రలవల్ల తెలుస్తుంది.

డాక్టర్ కె యస్ కేసరిగారు 'నా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు' అంటూ తమపత్రిక గృహలక్ష్మిలోనూ, ఇతరత్రా కొన్ని వ్యాసాలు వ్రాశారు. అవే పుస్తక రూపంలో వెలువడ్డాయి. డాక్టర్ కేసరిగారు రాజకీయ నాయకులు కారు. వైద్యులు. పత్రికా సంపాదకులు సేవా పరాయణులు, వితరణ శీలురు. వైద్యరూపంగా, పత్రికా ముఖంగా, విదుషీమణులకు స్వర్ణ కంకణ బహూకరణ రూపముగా ఆయన స్త్రీలకు చేసిన సేవ సంస్మరణీయమయినది. మద్రాసులో మైలాపూరులోని కేసరి విద్యాలయం, త్యాగరాయనగర్‌లోని కేసరి ప్రాథమిక పాఠశాల ఆయన దాతృత్వానికి నిదర్శనాలు. దాదాపు రెండులక్షల రూపాయలు ప్రజార్థ హితైక కార్యాలకు దానంచేసిన వదాన్యుడాయన. అంతేకాదు పండితులను గాయకులను సత్కరించిన కళాపోషకుడుకూడా. ప్రాచీన కళా సంస్కృతుల పట్ల అపారాభిమానాలు గలవ్యక్తి డాక్టరు కేసరిగారు.

పండితులూ, పరిశోధకులూ, యోగనిష్ఠాపరులూ అయిన వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు 'ప్రజ్ఞా ప్రభాకరం' అను పేరుతో ఆత్మకథ వ్రాసుకున్నారు. మరి కొందరు పద్యరూపంలో తమ స్వీయచరిత్రలనూ స్వీయానుభవాలనూ వ్రాసుకున్నారు. తిరుపతి వేంకట కవులలో ఒకరైన శ్రీ చెళ్ళపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు 'కాశీ చర్య' ఈ సందర్భంలో సంస్మరించదగింది.

సాధారణ జీవిత చరిత్రకూ, స్వీయ చరిత్రలకూ ఒక భేదం వుంది ఒకరు మరొకరి జీవిత చరిత్ర వ్రాసినప్పుడు అన్ని విషయాలు సమగ్రంగా లభించక పోవచ్చు కాని ఎవరి చరిత్రను వారే వ్రాసుకొన్న పక్షంలో సంగతులన్నీ సంపూర్ణంగా వివరించడానికి వీలుపడుతుంది అయితే స్వీయచరిత్రలో కూడా ఉత్తమగుణాలనే వ్రాసుకొని దుర్గుణాలను, లోపాలను వెల్లడించడం జరుగక పోవచ్చు అయితే మన స్వీయచరిత్ర కారులు వారిలోపాలను చాలవరకు నిష్పక్షపాతంగా వెల్లడించారు. మహానుభావులైన వారి చరిత్రలు అవశ్యం పఠనీయమైనవి అవి మనకు గతాన్ని తెల్పి, భవిష్యత్తును ప్రబోధించి, వెలుగు నీడలలో కూడిన ఈ జీవనయాత్రలో మార్గ సూచికలుగా ఉపకరిస్తాయి.

మన గద్యరచనలో స్వీయచరిత్ర విభాగం ఇంకా విస్తృతం కావడం అవసరం ఇంకా ఎందరో పెద్దల స్వీయచరిత్రలు వెలువడాలి ముఖ్యంగా పద్మభూషణ మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులుగారు, గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు, తల్లావఝుల శివశంకరస్వామిగారు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి వంటి అనుభవజ్ఞులు సాహితీపరులు తమ స్వీయ చరిత్రలను వ్రాసి ప్రకటించాలి. ఆ స్వీయచరిత్రలు వెలువడడానికి వారి మిత్రులు ప్రోద్బలంచేసి, తద్వారా స్వీయచరిత్ర విభాగాన్ని మరింత సంపన్నం చేయాలి.

చతుర్ముఖులు

శ్రీ అంగర సూర్యారావు

పాత్రలు:

గోపాలరావు	రామచంద్రకవి
కీర్తిశ్రీ	కమలాకరం
విశ్వనాథం	గణపతి
వెంకటసుబ్బయ్య	పాపారాయుడు

రంగమణి.

స్థలం: కళామంటపం

సమయం: రాత్రి 7 గంటలు.

హాలుమధ్య ఒకద్వారం కనిపిస్తోంది. తలుపులు మూసివున్నాయి లోపలి నుంచి నృత్యంచేస్తున్నట్లు మువ్వల ధ్వని, పాట - తక్కువస్థాయిలో విని పిస్తున్నాయి హాలులో — సింహాసనం ఆకారంలోవున్న ఒక కుర్చీ, దాని ముందు అందంగా అలంకరించబడిన ఒక టేబిలు వున్నాయి టేబిలుకు కుడి వైపున మూడు కుర్చీలు వున్నాయి. కుడివైపునుంచి కీర్తిశ్రీ వస్తాడు. వయస్సు 35 సంవత్సరాలు. ఖద్దరు లాల్చీ, పంచె, భుజంమీద ఖద్దరు శాలువా-చూడగానే 'కవి' అని తెలుస్తుంది కీర్తిశ్రీ హాలు ఖాళీగా వుండడం చూసి నిరుత్సాహపడతాడు ఒకక్షణం ఆలోచించి హాలుమధ్య వున్న ద్వారం దగ్గరకు వెళతాడు. చెయ్యి వెయ్య గానే ఒక్కసారిగా తలుపులు తెరుచు కుంటాయి ఉధృతంగా మువ్వలధ్వని, క్షేత్రయ్య పదంలోని చివరి చరణం వినిపిస్తాయి.

"...దేవరే వరుడు కావలెనని
భావజుని పూజ లొనరించిన
ఆ వనితవే నేమి సెల వీరా,
సిగ్గేల రేరా!"

లోపలినుంచి గణపతి వస్తాడు వయస్సు 18 సంవత్సరాలు. లాల్చీ, పరాయి వేసుకున్నాడు కాళ్ళకు మువ్వలు వున్నాయ్.)

గణపతి (కీర్తిశ్రీని పరిశీలనగా చూస్తూ) ఎవరువారు?

కీర్తిశ్రీ నేను కీర్తిశ్రీని—విశ్వనాథంగారు వున్నారా?

గణ మీ పేరు ఎక్కడో విన్నట్టుంది! (ఆలోచిస్తాడు)

కీర్తి (తేలిగా) అహా! దానికేముంది! వినేవుంటావు.

గణ (ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్లు) మీరు పత్రికలలో యేమైనా రాస్తూవుంటారా?

కీర్తి చాలా రాసేవాణ్ణి.

గణ అద్దదీ! అలా చెప్పండి. మిమ్మల్ని చూడగానే అమాంతంగా కవిగారని తెలిసిపోయింది. లోపలికి దయచేయండి

కీర్తి తీరిక లేదు. యిప్పుడు నేను రాచకార్యంమీద తిరుగుతున్నాను.

గణ: కవులకు రాచకార్యాలేమిటి చెప్మా!

కీర్తి: అబ్బాయీ! నువ్వు చిన్నవాడవు. నీకు యీ పెద్ద విషయాలు తెలియవు ఇటీవల సాహిత్య

రంగాన్ని కూడా రాజకీయరంగానికి దగ్గరగా తీసుకువెళ్ళాం.

విశ్వనాథం (లోపలినుంచి) గణపతీ! గణపతీ!

గణ (ద్వారం దగ్గరకు వెళ్ళి) యిక్కడే వున్నానండి మీకోసం యెవరో వచ్చారు

విశ్వ (లోపలినుంచి) యిప్పుడెవరురా దిగబడ్డారు?

గణ (పేరు మర్చిపోయి) కీర్తి. కీర్తి

(విశ్వనాథం లోపలినుంచి వస్తాడు. తెల్లగా, లావుగావున్నాడు సుప్రసన్న ముఖం, గిరజాలు, గాస్కో లాల్చీ, పంచె—నాట్యాచార్యుడికి కావలిసిన లక్షణాలన్నీ వున్నాయి వయస్సు 30 సంవత్సరాలు)

విశ్వ: (కీర్తిశ్రీని గుర్తించి చిరునవ్వుతో) ఓహో! మీరా కీర్తిశ్రీగారూ! ఎవరో అనుకున్నాను

కీర్తి: రామచంద్రకవిగారు రాలేదా?

విశ్వ లేదండీ నేనూ వారికోసమే చూస్తున్నాను

కీర్తి (రిస్టువాచీ చూసి) ఎంతో టైంలేదు ఏర్పాటులు యింకా పూర్తికాలేదు నేను వెళ్ళి రామచంద్రకవిగార్ని తీసుకువస్తాను (కుడివైపు వెళుతూవుంటాడు)

విశ్వ కీర్తిశ్రీగారూ! చిన్నమాట! (కీర్తిశ్రీని సమీపించి) గోపాలరావుగారివంటి సుప్రసిద్ధ నాయకుడు మీ రచయితల సమావేశానికి వస్తున్నందుకు నాకు చాలా సంతోషంగావుంది

కీర్తి: (ప్రసన్నుడై) మీవంటి సహృదయులకు సంతోషంగానే వుంటుంది (స్వగతం) కాని . వుంటారు చూడండి కొందరు

విశ్వ పోనిద్దురూ! వాళ్ళ మాటలను పట్టించుకుంటే మనం సంఘంలో మర్యాదగా బ్రతకలేం

కీర్తి మీరేదో చెప్పబోయి మానేశారు

విశ్వ అహా! మరేంలేదు యీ సమయంలోనే గోపాలరావుగారికి నాపేరు కొంచెం సిఫారసు చేయించాలి

కీర్తి: తప్పకుండా చేయిద్దాం మన రామచంద్రకవిగారు యెంత చెబితే అంత దానికి తిరుగులేదు

విశ్వ మీరు నలుగురూ కలిసి నాటక సంఘంలో నాపేరు పడేలా చూడాలి

కీర్తి తప్పకుండా చూద్దాం. యిప్పుడే వస్తాను (కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు)

విశ్వ (ఆలోచిస్తూ) యిది మంచి సమయం

గణ దేనికండి?

విశ్వ గోపాలరావుగారిని మంచిచేసుకునేందుకు

గణ ఆయన్ని మంచిచేసుకోవడం యెందుకు?

విశ్వ ఈనాడు కళారంగం అంతా ఆయన చేతుల్లో వుంది ఆయన తలుచుకుంటే యేమైనా చెయ్యగలరు

గణ అయితే మన నర్తనశాలకు ఆహ్వానించండి. నేను నాలుగు నాటికలను అభినయించి చూపిస్తాను

విశ్వ నువ్వు అభినయిస్తే లాభంలేదు — సర్వాంగ శోభితమైన, సింహమధ్యమ అయిన లలనామణి కావలి

గణ అటువంటి నర్తకి యిప్పుడు యెక్కడ దొరుకుతుందండి?

విశ్వ అదే ఆలోచిస్తున్నాను మంచి చిక్కువచ్చి పడింది గోపాలరావుగారిని ఆహ్వానిస్తాం బాగానే వుంది కనీసం ఒక శిష్యురాలిద్వారా ఆయనకు పూలమాల సమర్పించాలి

గణ (గుండెలమీద చెయ్యి వేసుకొని) నేను స్వయంగా సమర్పిస్తానండి.

విశ్వ (కోపంతో) పోకోవోయ్ అందుకు నువ్వు పనికిరావు

గణ (నిరుత్సాహపడి) అదేమిటండీ? నాకేంలోటు?

విశ్వ (విసుగ్గా) నీకేం లోటులేదురా నాయనా!— కానీ ఆడవాళ్ళద్వారా సమర్పింప చెయ్యడం ఒక ఫాషన్

గణ యింత ఆకస్మికంగా శిష్యురాలు యెలా దొరుకుతుందండి?

విశ్వ యిదివరకు కోమల, కల్పవల్లి వుండేవారు. వాళ్ళు వుంటే ఈ బాల్లో

గణ (మధ్యలో అందుకొని) వాళ్ళు యిప్పుడు గోపాలయ్యగారిదగ్గర నేర్చుకుంటున్నారండి

విశ్వ ఆ గోపాలయ్య మన ప్రాణానికి యముడులా తయారయ్యాడు.

గణ ఆయనదగ్గర చాలామంది నేర్చుకుంటున్నారండి.

విశ్వ యీ రోజుల్లో బాబూ, సర్వం కాలాతీతం. విద్య చూపే వాళ్ళు లేరు. అందుకే గోపాలయ్యలాంటి వాళ్ళు కిలాడీ అవుతున్నారు గోపాలయ్యని మించిపోవాలంటే నాకు ఒకటే ఉపాయం తోస్తోంది.

గణ యేమిటండీ అది?

విశ్వ : నాటక సంఘంలో స్థానం సంపాదించడం

గణ : దానివల్ల లాభం యేమిటండీ?

విశ్వ అంతా లాభమే. ఎక్కడకు వెళ్ళినా రాజకీయంలో వెళ్ళొచ్చు మనమీద "సుప్రసిద్ధ నాట్యాచార్యుడు" అనే ముద్ర అమాంతంగా పడిపోతుంది యీ రోజుల్లో మనకు కావలసిన విద్యకంటే ముద్రపడటం అత్యంతముఖ్యం అర్థమయ్యిందికదూ? ఒకసారి ముద్ర పడిందనుకో—యిహ దానికి తిరుగుండదు

(సరిగ్గా ఆ సమయంలో కుడివైపునుంచి వెంకటసుబ్బయ్య వస్తాడు సిల్కు లాల్చీ గాంధీ పంచె, వేళ్ళకు ఉంగరాలు—ధనవంతుడని తెలుస్తుంది చేతిలో లెదర్ బాగ్ వుంది)

వెంకటసుబ్బయ్య (వస్తూనే) యేమిటండోయ్ విశ్వనాథంగారూ తీరిక లేదంటున్నారు?

విశ్వ ఓహో! వెంకటసుబ్బయ్యగారా! యేమిటి—యెప్పుడూ లేనిది యిలా దయచేశారు?

వెంక యిక్కడ రచయితల సమావేశం వుందటకదూ! కాస్సేపు కూర్చొని పోదామని వచ్చాను యింకా యెవరూ రాలేదా?

గణ (ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ) మీరు సిల్కుప్రొడక్ట్సు ప్రొప్రయిటర్ గారు కదండీ?

వెంక (గణపతి కేసిచూసి) అవును. (విశ్వనాథంతో) యీ కుర్రాడెవరండీ?

విశ్వ : వీడు నా శిష్యుడు గణపతి యీ పూటో రేపో నాట్యాచార్యుడైనాక నా శిష్యుడితో సమాన స్థాయిలో నాట్యం చెయ్యగలడండి చూద్దాం

వెంక . మంచి శిష్యుణ్ణే సంపాదించారు.

విశ్వ : సంపాదించడం కాదండీ—తయారుచేశాను.

గణ : (ఆశ్చర్యంతో) సిల్కుప్రొడక్ట్సు ప్రొప్రయిటర్ గారికి రచయితల సమావేశానికి సంబంధం యేమిటూ అని నా సంశయం!

విశ్వ (గణపతి కేసి కోపంగా చూస్తూ) ఉష్! పూరుకో! (వెంకటసుబ్బయ్యతో) చూడండి వెంకటసుబ్బయ్యగారూ! మీ వంటి కళా ప్రముఖుల సహకారం లేనిదే యే సంస్థా బ్రతకలేదు.

వెంక అది వెనకటి రోజులు యిప్పుడు మనుష్యుల్ని కత్తిలో పెట్టి కొక్కేనికదండీ కూర్చుంటే పన్ను! నుంచుంటే పన్ను! సినిమాచూస్తే పన్ను! కారెక్కితే పన్ను! చివరకు కాలం చేసినా పన్ను వేస్తున్నారు దానధర్మాలమీద కూడా పన్ను వేసేరుకదా!

విశ్వ మీరు చెప్పింది నిజమే అనుకోండి మీలాంటి వారు మనుష్యుల్ని కొంచెం ఆదుకోవాలి

వెంక అయిదు రూపాయలు దాటి చందా యిస్తే మా ఆడాళ్ళు ఒప్పుకోరు ఆ అయిదురూపాయలకైనా చచ్చి చెడి ఒప్పించాను.

విశ్వ మీ దయ!

వెంక మీ శిష్యుణ్ణి—ఓ రెండు నిముషాలు—విడిచి పెట్టగలరా?

విశ్వ అలాగే తీసుకు వెళ్ళండి నాకూ కొన్ని పనులు వున్నాయి నా సభ్యత్వం సంగతి నిర్ణయించ వలసిన రోజు యిది (ముఖద్వారంలోనుంచి వెళ్ళిపోతాడు.)

వెంక (గణపతిని ఒక ప్రక్కకు తీసుకువెళ్ళి) అబ్బాయ్ నీకు హేండ్ కెమెరాతో ఫోటోలు తియ్యడం వచ్చునా?

గణ (సంతోషంతో) ఓ! అద్భుతంగా తీస్తాను నేను స్నాప్ షాట్సు తియ్యడంలో ఎక్స్‌పర్టును.

వెంక యిదివరకు యెప్పుడైనా తీశావా?

గణ బహుసార్లు తీశాను—ఒకసారి సుందరవేణి గార్డెన్ ప్రక్కనుంచి వస్తోంది. అప్పుడు నేను ప్రిన్స్‌పాల్ గారి రూం దగ్గర వున్నాను. చూశాను. వెంటనే స్తంభం వెనక్కి వెళ్లాను. జేబులోంచి చేతి కెమెరా తీసి ఒకటి స్నాప్ షాట్ .

వెంక (నవ్వుతూ) యిహనేం! నీకు బాగా తెలుసు.

గణ : (తన ప్రసంగాన్ని కొనసాగిస్తూ) కెమెరా క్లిక్ మంది. వెంటనే వెలిగిపోయింది. వెనక్కి తిరిగి చూశాను. మా ప్రిన్సిపాల్ గారు ద్వార తోరణంలో కనిపించారు. కెమెరా జప్తు చేశారు.

వెంక : అరరే! దొరికి పోయారటయ్యా!

గణ : నేను మూడు రోజులు అహోరాత్రాలూ విచారించాను.

వెంక కెమెరా పోయినందుకా?

గణ : కాదు సుందరవేణి ఫోటో పోయినందుకు

వెంక సరే! అదంతా యిప్పుడెందుకు? నాకు నీతో చిన్న పనివుంది

గణ నన్ను పూర్తిగా చెప్పెయ్యనివ్వండి. ఆ తర్వాత నేను కెమెరాల వదిలిపెట్టి వర్తకాలలో అడుగుపెట్టాను. యిప్పటికీ నా కెమెరా కాలేజీ మ్యూజియంలో వుంది. మీరు యెప్పుడైనా మా కాలేజీకి వెళ్లినప్పుడు చూడొచ్చు

వెంక నువ్వు—అవసరానికి తగిన మనిషివి దొరికి నందుకు నేను చాలా సంతోషిస్తున్నాను

గణ : యిప్పుడు చెప్పండి నన్నేంచెయ్యమంటారో?

వెంక : (సంచిలోంచి కెమెరా బయటకు తీసి) యీ కెమెరా జాగ్రత్తగా పట్టుకో. మన నాయకుడు గోపాలరావుగార్ని ఎరుగుదువా?

గణ తెలియదండి

వెంక (ఆశ్చర్యంతో) అరే! గోపాలరావుగారినే ఎరగవా?

గణ : పేరు విన్నానండి. మంచి పోజులో యిద్దరు పనివాళ్ళు కాపలామధ్య కూర్చొని తీయించుకున్న ఫోటోలో చూశానండి. మనిషిని మాత్రం చూడలేదు.

వెంక యిప్పుడు ఆయన దగ్గరగాని నువ్వేం చెయ్యాల్లో తెలిసిందా?

గణ అదే తెలియడంలేదు.

వెంక : గోపాలరావుగారు రాగానే అందరితో కలిసి ఒక ఫోటో తియ్యి ఆ తరువాత నేను యేదో నెపంమీద ఆయన ప్రక్కకు వెళతాను. వెంటనే మేం యిద్దరం కలిసివున్నట్టు—అతి జాగ్రత్తగా ఫోటో తియ్యాలి. అదే ముఖ్యం.

గణ (తేలిగ్గా) ఓ! అదెంతపని!

వెంక మేం యిద్దరం కలిసి మాట్లాడ్డం మొదలెడితే నువ్వు ఒక ఫోటో తియ్యి. యిద్దరం నవ్వుతూ వుంటే మరో ఫోటో తియ్యి. నువ్వు తీసినఫోటో లన్నిటిలో మేం యిద్దరం తప్పకుండా వుండి తీరాలి

గణ అదంతా నాకు విడిచిపెట్టండి. యే పోజ్‌లో యే రకంగా, యే యాంగిల్ లోంచి తియ్యాలో అదంతా నేను చూసుకుంటాను. అలా చూస్తూ వుండండి ఫోటోల వర్షం కురిపించేస్తాను.

వెంక : యేమయ్యోయ్! ఫిల్మంతా తగలేశావుగనుక! మా ఇద్దరి ఫోటోలంటే యెక్కువ తియ్యకు

గణ అదికూడా నాకు విడిచిపెట్టండి. కెమెరా నా చేతిలో పడితే యింకేం విహారంచేస్తానంటే నమ్మండి (ఒక్కసారి ధీమాతో) ఫోటోలు తీసి యిచ్చినా యేమనరు కదా?

వెంక యిప్పుడేమీ యేమనను. పైగా సంతోషిస్తాను. (కెమెరా గణపతికి యిస్తూ) యిదిగో! తీసుకో!

గణ (కెమెరా భుజానికి తగిలించుకొని) మీకు శాంపిల్ గా ఒక ఫోటోతీసి చూపమంటారా?

వెంక (వారిస్తూ) వద్దొద్దు వృధాగా ఫిల్ము పాడు చెయ్యకు—కెమెరా జాగ్రత్తగా వాడాలి నాది కాదు. యెరువుతెచ్చాను తెలిసిందా?

గణ యెరువు వస్తువు నే చెప్పేదా సొంత వస్తువులాగే చూసుకుంటాను. మీకే భయం అక్కర లేదు.

వెంక మరేం చేస్తావో నీదగ్గరుంది నీకు కష్టపడ లేదు పిల్ల కాక్ యిదా చే!

(వెంకటసుబ్బయ్య ఎడమవైపు వెళ్ళి పోతాడు. గణపతి కెమెరాను పరీక్ష చేసి చూస్తూవుంటాడు కుడివైపునుంచి పాపారాయుడు వస్తాడు. లావుగా పొట్టిగా వున్నాడు, పిల్ల పంచె, కోటు, జరీతలపాగా, బొద్దుమీసం—వయస్సు 50 సంవత్సరాలు)

పాపారాయుడు : (గణపతిని సమీపించి) యిలాగ యెవరైనా వచ్చారా అబ్బాయీ?

గణ : ఓ! చాలామంది వచ్చారు

పాపా : నాకు ఇంద్రకవిగారున్నారా?

గణ (పాపారాయుణ్ణి అపాదమస్తకం చూసి) మీరు కూడా రచయితల సమావేశానికి వచ్చారా?

పాపా అః! అందుకే వొచ్చాను

గణ : మీ పేరు?

పాపా: పాపారాయుడు గారు.

గణ మీరు పత్రికలలో ఏమైనా రాస్తూవుంటారా?

పాపా పత్రికల్లో రాయడంలేదు — రాయటంలేదు (విసుగ్గా) పాతికూర్కాటులో మా హోల్ సేల్ బియ్యంకొట్టు లేదటయ్యా?

గణ : మీరు బియ్యం వర్తకులన్నమాట! అలాచెప్పండి

విశ్వ : (లోపలనుంచి) గణపతీ! గణపతీ!

గణ : (బిగ్గరగా) పాపారాయుడుగారితో మాట్లాడుతున్నానండి.

విశ్వ (ప్రవేశించి) ఓహో! పాపారాయుడుగారా! రండి రండి ఇదే మా స్వాగతం!

పాపా. దాని మాటకేంగాని యువ్వనాధంగారూ! మీ పాతబాకీ అలాగే వుండిపోయింది. ఈ నెల్లో ఏమైనా ఇప్పిస్తారా?

విశ్వ : తప్పకుండా ఇస్తాను. రండి. ఒకసారి లోపలికి దయచేయండి.

పాపా ఎల్లిపోయేటప్పుడు వస్తాలెండి. (ఎడమవైపు వెళ్లిపోతూవుంటాడు)

గణ పాపారాయుడుగారూ! మా సంగీతనృత్య కార్యక్రమాలకు మీరు చందా యిచ్చారా?

పాపా: (కోపంతో) ఏమి చందా అయ్యా! మీ చందాలు కొద్దు కాని మా బాకీ తీర్చేస్తున్నారు. (ఎడమవైపు వెళ్లిపోతాడు)

గణ : రచయితల సమావేశానికి వర్తకులూ, డాక్టర్లూ, ప్లీడర్లూ, అధికారులూ — అందరూ వస్తున్నారు కాని రచయితలు రావటంలేదేమండీ?

విశ్వ : నిజం చెప్పాలంటే రచయితలమీద గౌరవం ఎవరికీ లేదు కాని వుపన్యాసాలు ఇస్తారు అదో ఫాషన్. అది కాకపోయినా కేవలం రచయితలే సమావేశంలో పాల్గొంటే — ఆ సమావేశానికి శక్తి వుండదు. గొప్ప గొప్ప ఉద్యోగస్తులూ, పెద్ద పెద్ద వర్తకులూ కూడా వుంటేనే వరసలో మాట్లాడితే చాలు. ఆ సమావేశం కళకళలాడుతుంది.

గణ : (వింతగా) అలాగటండీ! — అయితే ఇకేం నా కవితలు అన్నీ కోణాలలోకి పంపుతాను తిప్పాను

విశ్వ : (కాగితాలను చూస్తూ) యిది ఎక్కడి నుంచి తెచ్చావ్?

గణ మనవి చేస్తాను లెండి. వెంకటసుబ్బయ్యగారిది.

రంగమ్మ : (కిటికీలోంచి) యింకా నాదంగా ఉన్నారా?

విశ్వ (కుడివైపు చూసి ఉలిక్కిపడి) దర్జాగా రిక్ష వచ్చిందా! యీ ఆడవాళ్ళు ఏ సమయానికి రావాలో సరిగా అవమయానికే వస్తారు — ఒరేయ్ గణపతీ నేను లేనని చెప్పి — ఆమెను మరిచిపోయినట్టు పంపించెయ్యి

(తొందరగా లోపలికి వెళ్ళిపోతాడు. కుడివైపు నుంచి రంగమ్మ వస్తుంది. జాకు చిందరవందరగా ముఖంమీద పడుతోంది. ఎరుపు జాకెట్టు, ముతకచీర కట్టుకొంది. ముక్కుకు కమ్మివుంది. ఆమెలోని సహజ సౌందర్యాన్ని ఆమె వేషం మరుగుపరుస్తోంది. చూడగానే సంస్కారంలేని మనిషని తెలుస్తుంది. వయస్సు 20-25 సంవత్సరాల మధ్య ఏమైనా వుండవచ్చు)

రంగ : (దగ్గరకు వచ్చి బిగ్గరగా) ఏరీ? యింకా రాలేదంటారా ఆయన?

గణ ఎందుకు?

రంగ అదంతా నీకెందుకంట

గణ మధ్య — కొంపతీసి — రచయితల సమావేశానికి రాలేదు కదా?

రంగ (కోపంతో) పాలించవయ్యా, పాలించు; యీరోజు ఎక్కడలు, ఏలాగోలా నా దగ్గర వంకెట్టావ్ — యింక నా దగ్గర కాలేక్కుతున్నారో చెప్పు.

గణ : అదేమో నాకేం తెలుసు?

రంగ యిక్కడ్లేరా?

గణ లేరు.

రంగ : ఎందుకు లేరు నేను చూస్తాను (కుర్చీలవైపు చూసి) యీగదిలోపల ఏమిట్లున్నావు?

గణ : అదంతా నీ కెందుకు.

రంగ (సెకీ కిటికీ చూసి) అబ్బా కుర్రాడు కబురాడ తెచ్చాడు, కబురు—తప్పకో నేను గదిలోకెళ్ళి చూస్తాను. (దరదరా గదిదగ్గరకు వెళుతుంది)

గణ (అమాంతంగా గదిద్వారం వద్ద అడ్డువచ్చి) లోపలికి వెళ్ళడానికి వీలేదు.

రంగ ఎందుకు యీలేదో నేను చూస్తాను (పైట చెంగు నడుము చుట్టూ తిప్పి నడుములో దోపుతుంది)

గణ (కెమెరాతో పట్టుకొని) ఆ పోజ్ లో ఒక ఫోటో తీస్తాను కదలకుండా నిలబడు

రంగ ఓహో! కుర్రాడో!—ఫోటోవ్ తీస్తావా! ఫోటోవ్, నిన్ను నలిపెయ్యకుంటే (గణపతి రెక్క పట్టుకొని పక్కకు లాగేసి తొందరగా గదిలోకి వెళ్ళి పోతుంది)

గణ (బిగ్గరగా) గురువుగారూ! వ్యవహారం నా చెయ్యిదాటి పోయింది

(వెంటనే రంగమ్మ విశ్వనాధాన్ని చెయ్యి పట్టుకొని గదిలోంచి లాక్కొస్తుంది)

రంగ (గణపతికేసిచూస్తూ) ఏం కుర్రాడా? నా కళ్ళు మూద్దామనుకున్నావా? పుష్పకు చెప్పు యితడు నాదంగా ఎక్కడున్నాడో?

గణ నువ్వు మా గురువుగార్ని విడిచి పెడతావా లేదా?

రంగ (బిగ్గరగా) యిడిచిపెట్టను గాక యిడిచిపెట్టను. రెక్క పట్టుకుని యీడుకు వెళతాను. మదిని మవ్వతరావూ అంట!

గణ (కోపంతో) యిప్పుడు వెళ్ళడానికి నువ్వెవరవూ అని నేనంటాను!

రంగ ఈయనకీ నీకూ సంబంధం యేంటో చెప్పు?

గణ ముందు నువ్వు చెప్పు

రంగ నాతో రెండు కబుర్లాడేతే ముందు నాకు జవాబు చెప్పరో!

విశ్వ (యేంతోచక యిద్దరికేసీ చూస్తూ వుంటాడు. మనస్సులో అనుకొని) యేమిటి శ్రీరంగం

గణ (కోపంతో) మా గురువుగార్ని విడిపించడానికి నీకు గల హక్కేమిటో ముందు చెప్పు!

రంగ : మా యిద్దరిమధ్యకీ రావడానికి నువ్వెవరవ్ ?

గణ యీ కళాకుండపంలోకి రావడానికి నీకు వున్న హక్కేమిటి?

విశ్వ (గణపతిని బతిమాలుతూ) వూరుకో రాబాబూ!

రంగ (విశ్వనాధాన్ని చూపిస్తూ) యీయన్ని నా కట్టడానికి నీ అక్కేంటి?

విశ్వ శ్రీరంగం! నా మాట విను. గొడవచెయ్యకు యిక్కడికి పెద్ద మనుషులు వస్తారు

రంగ (కోపంతో) రానియ్ ఆ పెద్ద మనుషుల ముందే చెపుతాను — నన్నిలా అన్యాయం చెయ్యడానికి సిగ్గులేదా అంటాను?

విశ్వ నే నేం అన్యాయం చేశాను?

రంగ అన్యాయం కాదూ! (యేడుస్తూ) హుఁ! హుఁ! నన్నిలా వుసూరు పెడితే నీకేమొస్తాది నేను నీకన్యాయం చేశానా

విశ్వ (మనస్సులో అనుకొని) ఉస్! వూరుకో శ్రీరంగం! అదంతా యిప్పుడెందుకు?

గణ (సంశయంతో) గురువుగారూ! ఈవిడ ఎవరండీ?

విశ్వ (చిరాగ్గా) నా శిష్యురాలు లేవోయ్! వూరుకో!

గణ (మరింత ఆశ్చర్యంతో) మరి అపస్వరాలు పలుకుతోందేం?

విశ్వ (విసుగ్గా) అబ్బా! అంతలోతులకు పోకురా!

రంగ ఏంను తోలుకెళ్ళించి యెంగుక్కవస్తుంటేదు? నిన్ను దేవుళ్ళా నమ్ముకున్నానా?

విశ్వ (బతిమాలుతూ) శ్రీరంగం! నామాటవిని ఇప్పటికి వెళ్ళిపో నేను ఒకగంటలో వస్తాను.

రంగ చెప్పచ్చినా ఒప్పుకోను.

గణ వచ్చిపోయిన తిరవాత యిటువంటివాళ్ళ గొడవ భూతరాతరం!

రంగ (అమాంతంగా గణపతి చొక్కా పట్టుకుని) యేంటి కుర్రాడా అంటున్నావ్?

గణ (ముందుకు చూస్తూ) హా! వాళ్ళొచ్చేశారు! (వడివడిగా చూపిస్తూ) రామచంద్రశేఖరిగారూ ఇంకా చాలామంది వస్తున్నారు.

విశ్వ (తొందరగా) రంగమ్మా! నువ్వు గదిలోకి వెళ్ళిపో. కొంచెం సేపు యితరులకు రాకు సుమా!

రంగ : నేనెందుకెళ్ళాలి?

గణ . అమ్మమ్మ! నీతో అర్ధాలు చెప్పడానికి టైం లేదు ... త్వరగా వెళ్ళవా!

చతుర్ముఖుడు

విశ్వ: శభాష్! శభాష్! అలసత్వం చేస్తే గొంతు పట్టుకుంటుంది. (విశ్వనాథం గణపతి కలిసి ఆ ముసలి రోగిని పంపి తలుపులు దగ్గరకు వేసారు. ఇద్దరూ ఒకరికేసి ఒకరు విషాదంగా చూసుకొని—యేమీ చెయ్యలేక కళ్లు తుడిచి పైపు చూస్తూవుంటారు. రామచంద్ర కవి, కీర్తి, కమలాకరం మాట్లాడుకుంటూ కుడి వైపునుంచి వస్తారు. రామచంద్రకవి సిల్కు లాల్చీ, గ్లాస్కో పంచె కట్టుకున్నాడు. భుజం మీద కాశ్మీర శాలువా వుంది. ముఖం ప్రశాంతంగా వుంది. చిరునవ్వు నవ్వుతూ మాట్లాడ్డం అలవాటు. వయస్సు 60 సంవత్సరాలు— కమలాకరం సన్నంగా, పొడవుగా వున్నాడు. కళ్ళు లోతుకుపోయి వున్నాయి. నలిగిపోయిన షరాయి, పొట్టిచేతుల చొక్కా—జుత్తు చిందరవందరగా వుంది. వయస్సు 40 సంవత్సరాలు.)

రామచంద్రకవి (కమలాకరంతో) మీరు చెప్పింది నిజమే! అతను పండితుడే కావచ్చు—ఎవరు యేమంచిపని చేసినా విమర్శించే స్వభావం అతనిది.

కమలాకరం: వారిని ఆహ్వానించినంతమాత్రాన నష్టమేముందండి?

కీర్తి: అంతా నష్టమే! అనుగుణుడు అన్నట్టు ఉంటూవుంటే మీరేం చెయ్యగలరు!

రామ: కమలాకరంగారూ! నాసంగతి మీకు పూర్తిగా తెలుసు. వారితో కలిసి యిరవై సంవత్సరాలు పనిచేశాం.

కీర్తి: ఆయన కొందరు అనామధేయుల్ని చేరదీసి ఒక ముఠా నడుపుతూవుంటాడు.

కమ: వారిలో చాలా మంది రచయితలు వున్నారన్న విషయం మనం ఒప్పుకోవాలి.

కీర్తి: అవును. ఉన్నమాట వాస్తవమే. కాని వారి నందరినీ యిప్పుడు ఆహ్వానిస్తే యీ సమావేశం రసాభాసమవుతుంది.

కమ: (ఆశ్చర్యంతో) రచయితల నందర్నీ విడిచిపెట్టి యీ సమావేశానికి యెవర్ని ఆహ్వానించినట్లు?

కీర్తి: కమలాకరంగారూ! ఆ విషయాలన్నీ మన కెందుకు? పెద్దవారు—రామచంద్రకవిగారి నిర్ణయానికి విడిచి పెట్టడం శ్రేయస్కరం.

రామ: అటువంటి గొప్పవాళ్ళను, నాయకులను ఆహ్వానించినప్పుడు సభ ప్రశాంతంగా వుండాలి. గందరగోళం జరగకూడదు.

కమ: రామచంద్ర కవిగారూ! మీరు అన్యథా భావించకపోతే నా అభిప్రాయం చెబుతాను.

రామ: చెప్పండి.

కీర్తి: దానికేం చెప్పండి. మనలో మనం అన్ని విషయాలూ కూలంకషంగా చర్చించుకోవడం మంచిది.

కమ: సాహిత్య సభలకు రాజకీయ నాయకులను ఆహ్వానించడం మంచిది కాదని నా నమ్మకం.

కీర్తి: మీ ఉద్దేశం?

కమ: సాహిత్య రంగంలో ప్రవేశం లేని వారు యేం మాట్లాడతారు? వారి స్వాభిప్రాయాలు వినడానికి చాలా సహనం ఓర్పు కావాలి.

రామ: గోపాలరావుగారు అందరు నాయకులవంటి వారు కారు. ఆయన కొన్ని పుస్తకాలు రాశారు. సంగీతం, నృత్యం మొదలైన కళలతో కూడా ఆయనకు అపారమైన పరిచయం వుంది.

కమ: అయితే సాహిత్యాన్ని రాజకీయ ప్రయోజనాల కోసం వుపయోగించుకోరంటారా?

రామ: మేం అందరం వుండగా అటువంటిది జరగనివ్వం.

విశ్వ: (రామచంద్ర కవిని సమీపించి) నమస్కారం.

రామ: (నమస్కారం అందుకొని) ఏమిటి విశ్వనాథం గారూ మనవాళ్ళు యెవరైనా వచ్చారా?

గణ: (తల వంచుకొని) చాలా మంది వచ్చారండి. పెద్దపెద్ద వర్తకులు, అధికారులూ, చాలామంది గొప్పవాళ్లంతా (ఎడమవైపు చూపిస్తూ) ఆ వరస కుర్చీలలో కూర్చున్నారు. వాళ్ల వెనుక నిలబడి వారి బంట్రోతులూ, కారు డ్రైవర్లూ.

రామ: (కీర్తితో) టీ ఎక్కడ యేర్పాటు చేద్దాం.

కీర్తి: (ఎడమవైపు చూపిస్తూ) అక్కడ బాగా వుంటుంది.

రామ: (విశ్వనాథంతో) మీ వర్తకులతో యేర్పాటు చెయ్యండి?

విశ్వ: (యేం చెప్పాలో తోచక) యిక్కడ అలాగే.

గణ: (వెంటనే అందుకొని) అక్కడ బాగా వుంటుందండి.

రాము: ఒకసారి లోనికి వెళ్ళి చూద్దాం. (గదిలోకి వెళ్ళి పోతాడు)

విశ్వ: (భయంతో) ఉండండి. వద్దండి

కీర్తి (ఆశ్చర్యంతో) యేం?

గణ (ముందుకు వచ్చి) అన్నీ సామాను చిందర వందరగా అడ్డంగా వున్నాయండి ఇంకా యేమీ సర్దలేదు

కీర్తి అటువైపు హాలు ఖాళీగానే వుంది అక్కడ పార్టీ యేర్పాటు చేద్దాం తరవాత సమావేశం యిక్కడ జరుపుకోవచ్చు

(కీర్తి ముందు—వెనుక రామచంద్రరావు, కమలాకరం ఎడమవైపు వెళుతూ వుంటారు)

విశ్వ రామచంద్రరావుగారూ!

(రామచంద్రరావు ఆగి వెనక్కి తిరిగి చూస్తాడు కీర్తి, కమలాకరం నిష్క్రమిస్తారు)

రాము: ఏమిటో త్వరగా చెప్పండి

విశ్వ: నా మాట మరచిపోయారా?

రాము దేన్ని గురించి?

విశ్వ నాటక సంఘంలో నా సభ్యత్వం గురించి

రాము ఆహా! ఆవిషయం నేను మరిచిపోలేదు నాటికా తయారుచేసేటప్పుడు నేను దగ్గరే వుంటాను

విశ్వ మీ మేలు మరచిపోను నాటక సంఘంలో నేను మీ సిద్ధాంతాలకు అనుకూలంగా నడుచుకుంటాను.

రాము తరవాత స్థిమితంగా మాట్లాడదాం (వెళ్ళిపోతూ వుంటాడు)

విశ్వ: మరో చిన్న మనవి

రాము: నాకు టైం లేదు త్వరగా చెప్పండి.

(రంగమ్మ అకస్మాత్తుగా తలుపులు తెరిచి ద్వారం దగ్గర నిలబడుతుంది)

రంగ: (చిరాగ్గా) అబ్బబ్బా! యేంటీ పాడు.

(ఆమెను చూడగానే విశ్వనాథం, గణపతి కంగారుపడతారు గణపతి ఆమెను లోపలకు నెట్టి తలుపు దగ్గరకు వేస్తాడు)

రాము ఆవిడ యెవరు?

గణ: ఆవిడ మా గురువుగారి...

విశ్వ (ఆతృతంగా మధ్యలో అందుకొని) శిష్యురాలు లెండి

రాము అలా వుందేం?

గణ జానపద నృత్యంకోసం వేషం వేయించామండి (గణపతి తలుపు గట్టిగా పట్టుకొని నిలబడతాడు)

విశ్వ రామచంద్రరావుగారూ! మీరు నాకు మరో చిన్న సహాయం చెయ్యాలి

రాము చెప్పండి

విశ్వ గోపాలరావుగారు మీమాటకు ఎదురు చెప్పరు.

రాము అతనికి నామీద గౌరవభావం వుంది సాధారణంగా నేను చెప్పింది కాదనరు

విశ్వ: మరేమీ లేదు మీ రచయితల సమావేశం ముగియగానే వారు నా వస్త్రశాలకు వచ్చే యేర్పాటు చెయ్యాలి

రాము చెబుతాను.

విశ్వ చెప్పడం కాదు తమరు తప్పకుండా ఏర్పాటు చెయ్యాలి!

రాము మా సమావేశానికి మీరు కూడా వస్తారు కదా అప్పుడు మాటాడదాం (ఎడమవైపు నిష్క్రమిస్తాడు)

గణ ఈతలుపు పట్టుకోలేక నా ప్రాణం పోతోంది లోపల్నుంచి ఆమె ఉడుం పట్టు పట్టి లాగుతోంది

విశ్వ యిదెక్కడి ఖర్మ వచ్చి పడిందిరా!— యీమెను వెంటనే యిక్కడినుంచి పంపించకపోతే మన మర్యాద దక్కదు.

గణ ఆమె మర్యాదగా వెళ్ళిపోతుందన్న ఆశ నాకు యేకోశానా లేదు

విశ్వ యిప్పుడీ అపాయంనుంచి తప్పుకోవడం యెలాగా నాయనా?

గణ: (ఆకస్మికంగా) నాకో అద్భుతమైన ఉపాయం తోచిందండి

విశ్వ యేమిటో వేగం చెప్పితగలడు! గోపాలరావుగారు వచ్చే సమయానికి యీమెను పైకి పంపించాలి.

గణ: ఎక్కడికీ పంపనక్కర్లేదు.

విశ్వ: ఎక్కడైనా దాచేద్దామంటావా?

చతుర్థ ఖలు

గణ : దారకక్కర్లేదు దర్జాగా కుర్చీమీద కూర్చో పెడదాం

విశ్వ నువ్వు చెప్పేదిమ్మట బాబూ!—నీ గురువు గారు యిలా మర్యాదగా బతకడం నీకు ఇష్టం లేదా?

గణ : చెప్పేది పూర్తిగా వినండి యిప్పుడు రంగమ్మగారిని బయటకు పంపడం ముఖ్యం కాదు

విశ్వ అలాగే కనబడుతోంది

గణ మనం వెంటనే ఆమెను దక్కగా అలంకరించి వరికగా కూర్చోద్దాం

విశ్వ యీ వుపాయం వెనుక అపాయం వుంది సుమా!

గణ మనం రంగమ్మగారిని జాగ్రత్తగా కాపాడాలి. ఆమెను నోరు విప్పకుండా చెయ్యాలి కాదమ్మల్లో మొగప్రతీకలా దూరాన్నించి తిరుక్కుని మెరిపించాలి గోపాలరావుగారి

విశ్వ (మనస్సులో అనుకొని) నీ కవిత్వం కట్టిపెట్టు! అసలు విషయం చెప్పు

గణ (తేలిగా) అబ్బే! యేం లేదండి గోపాలరావు గారు రాగానే మన రంగమ్మగారు యెక్కడ వెళ్ళాలి పూలదండల తయార మెడలో వెయ్యాలి తరవాత ఎనిమిది దసుగుల దూరంలో—దక్కని ధింగమతో—శిల్ప సుందరిలా కదలకుండా కూర్చోవాలి

విశ్వ : (భయంతో) యేమీ ప్రమాదం లేదంటావా?

గణ యిక టైం లేదండి వెంటనే మనం పని ప్రారంభించాలి (తలుపు విడిచిపెడతాడు రంగమ్మ కోపంతో ధూముధుమగా ప్రవేశిస్తుంది)

రంగ నన్ను—గదిలో యిలకలాగ—లోపల పెట్టేసి జారిపోదా మనుకుంటున్నారా? నే నిక్కడ నుంచి కదలను

గణ నువ్వు కదలకుండా కూర్చోవడమే మాకు కావలసింది (ఒకకుర్చీ ప్రక్కకు లాగి) కూర్చో!

విశ్వ చూడు శ్రీరంగం! నువ్వు మాకు ఒక సహాయం చెయ్యాలి.

గణ నీ మేలు జన్మలో మరిచిపోం

విశ్వ : యిక్కడకు పెద్దపెద్దవాళ్లు వస్తారు.

రంగ తక్షే రానియ్. నాకేం!—యీ పెద్దోళ్ల బండారం ఎవళ్ళకీ తెలియదంట!

గణ : నీతో మంచితంటూ వచ్చి పడిందంట!

రంగ (కోపంతో గణపతి కేసిచూసి) యేం! యిలా గుండేంటి!

విశ్వ రంగమ్మా! నా మర్యాద నీ చేతుల్లో వుంది. నేను చెప్పినట్లువిని నా పరువు నిలబెట్టు.

రంగ నువ్వుచెప్పిన మాటలా గంగిరెద్దులాగ తలూపు తున్నా నా అంగుకే నా బతుకిలా గొచ్చింది

గణ (బిగ్గరగా) ఊష్! యీ ఒక్కసారికి నా మాట వినరమ్మా మహాతల్లీ!

విశ్వ యిక టైంలేదు రంగమ్మా! నువ్వు ఒప్పుకోక పోతే లాభంలేదు.

రంగ (కొంచెం మెత్తబడి) ఏం చెయ్యాల్నేను?

గణ యేమీ చెయ్యొద్దు కూర్చోవడమే!

రంగ (నవ్వుతూ) ఓస్! యింతేనా! అలాగే కూచుంటాను

విశ్వ అయిదు నిముషాలపాటు కొంచెం ఏం చెప్పినా నువ్వు వినాలి నీ వేషం మార్చేస్తాం

గణ నిన్ను నాట్యకత్తెలా తయారుచేస్తాం అంటే సినిమాలలో నాట్యం చేస్తారు చూశావ్! వాళ్లలా చేస్తాం.

విశ్వ ఒక గొప్పనాయకుడు డాక్టరయిన వస్తున్నాడు. ఆయన రాగానే నువ్వు సిగ్గు అభినయించి

గణ (మనస్సులో అనుకొని) ఆ అభినయం నేను చేస్తానే!

విశ్వ పూలదండవ ఆయనమెళ్లో వెయ్యాలి

రంగ (బిగ్గరగా) అమ్మ బాబోయ్! ఆ పనిమాత్రం నేను చచ్చినా చెయ్యను (విశ్వనాథం మీదకి వెళ్లి కోపంతో) యెంతదయినా నీకు నీతిలేక పోతే నాకు లేదనుకున్నావా?

గణ హా! చచ్చితిమి! అడుగడుగునా హంసపాదే!

విశ్వ అందులో తప్పేంలేదు శ్రీరంగం.

రంగ మా పెద్దోళ్ళెంతేసినా తప్పందరు. మొన్న సిన్నమ్మగారును రాజని చెయ్యి గట్టిమీద (గణపతిని చూపిస్తూ) యిలాంటి పురోహితుడు పెంకట్టుకు లాగేడంట!

గణ (బిగ్గరగా) హా చచ్చితిమి! నేను కాదు.

రంగ అప్పు తీరమయ్యిందో యెరుగుదువా? కులపోళ్లందరూ వొచ్చి కొంత రూపాయలు తప్పించేశారు.

విశ్వ అదంతా యిప్పుడెందుకులే రంగమ్మా! పోనీ దండ చేతికిచ్చెయ్యి చాలు

రంగ అలాగంటే ఒప్పుకుంటాను

విశ్వ మ వ్యసలు నోరు తెరచి మాట్లాడకూడదు

గణ . యెవరేం ప్రశ్న వేసినా (అభినయించి చూపిస్తూ) యిలా ఓరచూపు చూసి, చిరునవ్వు విసిరి వూరుకోవాలి

విశ్వ : దూరంగా కూర్చుని చూస్తూవుంటే చాలు.

గణ : నోరు తెరిచావో మేం అఘరనుకో

రంగ (విశ్వనాథంతో) యిదంతా అయిపోయినాక యింటికొస్తావా మరి?

విశ్వ ఓ! తప్పకుండా!

గణ (కళ్లు పెద్దవిచేసి) మళ్లా కొలివిషకను కాదు— కొంపలోకే యింటి విశ్లేషం

విశ్వ : పంచి పట్టుకురా గణపతీ!

(గణపతి ఒక్క దూకు దూకి గదిలోకి వెళతాడు)

రంగ యిదంతా యేంటి?

విశ్వ తరవాత చెప్తానుగా!

(గణపతి పంచి తీసుకువచ్చి దానిలోని పొడుగు డబ్బాలు, రంగులు వగైరా టేబిలుమీద పెడతాడు.)

విశ్వ (రంగమ్మతో) కూర్చో

(రంగమ్మ కుర్చీలో కూర్చుంటుంది గణపతి ఒక బల్లగుడ్డ తీసుకువచ్చి—కాళ్ళు ముఖంమీద పడకుండా తలకు కడతాడు విశ్వనాథం ఆమె ముక్కుకు వున్న కమ్మ తీసేస్తాడు ముఖానికి పౌడరు అద్దుతాడు గణపతి "ఐబ్రో పెన్సిల్" తో కనుబొమలు దిద్దుతూ వుంటాడు ఎవరు బైటనుంచి వెంకటసుబ్బయ్య, పాపారాయుడు మాట్లాడుకుంటూ వస్తారు)

పాపా : (వస్తూనే) నే మాయలో లేదులే! ఘట్టిగా అడిగేశాను "పాతబియ్యం కావాలన్నమాట తియ్యరు చెప్పనే లేదు నా దగ్గ రున్నయ్యి మూడేండ్లవాలు, పంకవన్నాలు, కిష్టకోటుకులు అక్కడ కూడా—యేం బియ్యం కావాలో తమరే సెలవియ్యండి." అన్నా న్నేను.

వెంక వర్తకులమీద మనకు ఎంత గౌరవం వుంటేది! (ముంగుకు చూసి సంతోషంతో) ఏమండోయ్! విశ్వనాథం గారూ! ఇదేం నాట్యం కట్టేస్తున్నారేమిటి?

విశ్వ (తొందర పడుతూ) అబెబ్బె యేం లేదండి.

పాపా (రంగమ్మను పైకీ కిందికీ చూసి) ఓహోహో! ఏమం రూపెంత ఎక్కువగా వుంది! వెంకటసుబ్బయ్య గారూ! మీరు చెప్తే నమ్మరుగాని—యెవరో ప్రోజాలు యేం రోజాలండి!

వెంక (రంగమ్మకేసి చూస్తూ వెకిలిగా నవ్వి) అహాహా! ఆ నీ జాతి అంత!

పాపా యేమేటా భాగోతం కట్టేవోరు. వీర వింగారింమళ్ళని తెరలోంచి భామ వచ్చేసరికి తెల్లారిపోయాడు.

గణ (తల పైకెత్తి) అయితే పాపారాయుడు గారూ! మరి భాగోతం యెప్పుడయ్యేది?

పాపా భాగోతం కూడాని కొండెల్లి సల్లావయ్యా! నీలాంటి కుర్రకుంటలంతా భామ వేషం వచ్చేదాకా వూపిరి బిగబట్టుకూర్చున్నారు రామా! యీలోపుని వంత పాటగాడు చెప్పు కోసిన మేకలాగ కుయ్యోమని ఒకటే అరుపు.

గణ (విశ్వనాథంతో) గురువుగారూ! ఇక్కడ వుంటే మన పని అవదు

విశ్వ సరే! లోపలికి వెళ్లి పోదాం వెంకటసుబ్బయ్య గారూ! మరి మీ చందామాట మర్చిపోతున్నారు

వెంక (రంగమ్మకేసి చూస్తూ) అలాగే ఇస్తానండి.

గణ (జేబులోంచి మడతపెట్టే రసీదుల పుస్తకం తీసి) ఒక యాభై రూపాయలు రాయమని సెలవా?

వెంక (తొందరపడుతూ) వద్దొద్దు ఇప్పుడు నాదగ్గర పది రూపాయలకంటే యెక్కువ లేవు (జేబులోంచి పర్సుతీసి పదిరూపాయల నోటు గణపతి కిస్తాడు గణపతి వెంకటసుబ్బయ్యకు రసీదు ఇస్తాడు)

గణ పాపారాయుడు గారూ! మీరుకూడా ఒక పది రూపాయలు రాస్తారా?

పాపా (భంగారు పడుతూ) ఏమయ్యోయ్! ఆ పని మాత్రం చెయ్యకు. పరీక్ష మనకి పడదు. యేమైనా కటి భాగోతం తోబుట్టిన్నందీ ఇప్పుడు కాకా ముందోకటే రేటు! మాదూ ముచ్చటకు రాసుకో. అంతకంటే దమ్మిడీ యెక్కువివ్వను.

గణ : ముచ్చటక అంటే యేమిటి?

వెంక ఆ మాత్రం తెలియదటయ్యా! ముచ్చటక అంటే మూడు పావలాలు

విశ్వ : (గణపతితో) తొందరగా కానియ్. మనకి టైం లేదు.

(గణపతి రసీదు పుస్తకం తీసి పావలా యిస్తాడు. పాపారాయుడు రసీదు జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూసి—జేబులోంచి చిన్న సంచితీసి—సంచి చుట్టూ కట్టివున్న తాడు జాగ్రత్తగా విప్పి మూడు రూపాయల ముప్పావలా లెక్క పెట్టి యిస్తాడు)

గణ (డబ్బు తీసుకొని విశ్వనాథంతో) గురువుగారూ మీ రిద్దరూ లోపలికి వెళ్ళిపోండి. నేను అన్నీ సర్దుకొని క్షణంలో వస్తాను.

వెంక (రంగమ్మను పరిశీలనగా చూస్తూ) యీవిడ యిదివరకెప్పుడూ మా సినిమాలో లేదే, కొత్తగా చేరిందా?

గణ అవ్వ! లేదండి. పాతావిడే! యింతవరకూ రంగం మీదికి తీసుకు రాలేదు

వెంక : పేరేమిటి?

గణ పేరా? అటువంటి యిటువంటి పేరు కాదు (విశ్వనాథం భయంతో గణపతి కేసి చూస్తాడు గణపతి తన ధోరణిలో) అసలు మేం పేరుకి ప్రాముఖ్యం యిస్తాం మనిషితో పాటు పేరు కూడా కాట్యరంగానికి అనుగుణంగా వుండాలి. (కళ్ళు పెద్దవిచేసి) యీవిడ పేరు రంగమణి!

(విశ్వనాథం రంగమ్మ లోపలికి వెళ్ళిపోతారు)

పాపా : (వికారంగా నవ్వుతూ) పేరు మాత్రం మహా ముద్దుగా వుంది

(గణపతి రంగు డబ్బాలు దగ్గరగా టేబిలు మీద నుంచి తీసి సంచిలో సర్దుకొని లోనికి వెళ్ళి పోతూ వుంటాడు.)

వెంక : అయ్యోయ్! మాట! (గణపతి ఆగి వెనక్కి తిరిగి చూస్తాడు) ఫోటోలు మాట మర్చిపోయావు మరిచా!

గణ యెంత మాట! మరిచి పోవడమే! ఫోటో తియ్యవలసిన సమయంలో నాకు కొంచెం సౌంజ్ఞ చెయ్యండి చాలు! మిగిలిన వ్యవహారం నేను చూసుకుంటాను

(గణపతి లోనికి వెళ్ళిపోతాడు)

పాపా (వెంకటసుబ్బయ్యతో) ఫోటో లెందుకు?

వెంక (తేలిగా) ఆఁ! యేం లేదు అలాంటి పెద్ద వాళ్ళతో ఫోటో తీయించుకుంటే సరదాగా వుంటుంది చూడండి

పాపా బాగ్బాబు! గోపాలరావు గారితో కలిసి నాక్కూడా ఒక ఫోటోవ్ తీయించురూ! అలాంటి ఫోటోవ్ ఒకటి మా కొట్లో వుండాలి. దీటికి మాటికి పిల్లా పెద్దా మా కొట్టుమీద కెగబడుతుంటారు.

వెంక అలాగే చేద్దాంలెండి.

(బయట కారు ఆగిన ధ్వని వినిపిస్తుంది ఎడమ వైపునుంచి తొందరగా రామచంద్రకవి, శాస్త్రి వస్తారు వారి వెనుక కమలాకరం వస్తాడు గది లోనుంచి విశ్వనాథం వస్తాడు. అందరూ యెదురువెళ్ళి కుడివైపునుంచి గోపాలరావును తీసుకువస్తారు గోపాలరావు తెల్లగా, పొడుగ్గా వున్నాడు. వల్లటి లాంగుకోటు, పంచె కట్టు, కళ్ళజోడు—ముఖంలో—రాజఠీవి వుట్టి పడుతూవుంటుంది వయస్సు 40 సంవత్సరాలు)

రామచంద్రకవి, శాస్త్రి } యిలా దయచేయండి యిలా

గోపాల (అంతా కలయజూసి) సాహిత్యవేత్తల గోష్ఠిలో పాల్గొనడం నాకు చాలా సంతోషం

శాస్త్రి అసలు మీరు వంటి వారే అటువంటివారు.

రామ (ఒక్కొక్కరినీ పరిచయం చేస్తూవుంటాడు) వీరి పేరు శాస్త్రి

గోపా (శాస్త్రి నమస్కారాన్ని అందుకొని) వ్యాకరణంలో భావకు వ్యాకరణం రాస్తున్నది వీరే కదూ?

రాము : అవునండి. వీరే!

కీర్తి పూర్తిచేసేశానండి ముద్రణ సౌభాగ్యమే యింకా నోచుకోలేదు

రామ వీరు వెంకటసుబ్బయ్యగారు ప్రఖ్యాత కర్షకులు. సాహిత్య పోషకులు (వెంకటసుబ్బయ్య నమస్కరిస్తాడు.) వీరు పాపారాయుడుగారు, వీరుకూడా ప్రముఖ వర్తకులు. సారస్వతాభిమానులు (పాపారాయుడు నమస్కరిస్తాడు) వీరు విశ్వనాథంగారు ప్రసిద్ధ నాట్యాచార్యులు

గోపా (నమస్కారం అందుకొని విశ్వనాథంతో) మీరు కార్మిక నాయకుడు అనంతరంగారికి యేదో అవుతారు కదూ?

విశ్వ ఆయన నాకు స్వయంగా మేనమామ అవుతారండి.

గోపా మీకు సంఘంలో సభ్యత్వం యిప్పించమని ఆయన నాకు చెప్పారు

విశ్వ తమరు యీ సమావేశం ముగిసిన తరవాత నా నర్తనశాలకు దయచేయాలి

గోపా చూస్తాను ఆలోచిస్తాను

రామ విశ్వనాథంగారి నర్తనశాల (ద్వారంకేసి చూపిస్తూ) యిక్కడండి.

గోపా చూద్దాం, వీలుంటే తప్పకుండా వస్తాను

రామ వీరిపేరు కమలాకరంగారు, ప్రస్తుతం పత్రికలలో యెక్కువగా రాస్తున్న వారిలో వీరొకరు

(కమలాకరం దూరమ్నుంచి నమస్కరిస్తాడు)

గోపా (కమలాకరంకేసి నిర్లక్ష్యంగా చూసి) పత్రికలు నేను చదవను నేటి పత్రికా రచయితల పేరు నాకు తెలియవు

రామ యిలా దయచెయ్యండి

(ముందు రామచంద్రకవి, వెనక గోపాలరావు ఆ యిద్దరి వెనకా మిగిలినవారు ఎడమవైపు నిష్క్రమిస్తారు — పక్క తలుపు అమాంతంగా తెరుచుకొని ఒక్కమారు దూకి గణపతి ప్రవేశిస్తాడు. అతని భుజానికి కెమేరా వుంది)

రంగ (ద్వారందగ్గర కనిపించి) లోపలికొచ్చేవంటే చెప్పు తెగేస్తాను నేను పిలిచేదాకా రాకు (తలుపులు దగ్గరకు వేసేస్తుంది)

గణ ఏ పనీ చెయ్యకుండా కూర్చోవలెనంటే మహా చచ్చినంతపని (తలుపుదగ్గరకు వెళ్ళి) రంగమ్మా! రంగమ్మా!

రంగ (ఆ పక్కగదిలోంచి కోపంతో) మాటాడొద్దంటే మనిషివి కాదూ!

గణ నోటి ఆనకట్టలు అయినా యిలా నారకమ్మ సహిస్తే, కొంచెం ప్రాక్టీసు చేసుకుంటాను.

రంగ సవ్వ గింజకు వచ్చినా తలుపు తియ్యను

గణ (గొణుగుతూ) నన్నేం చెయ్యమంటావిక్కడ?

రంగ (కోపంతో) ఎందుకలా చిందులొక్కుతావ్?

గణ (వంత పంతో) ధరే! బాగా జ్ఞాపకం చేశావ్ చిందులు! (కాళ్ళమీద దరువేస్తూ పాటపాడతాడు)

నాకు తెచ్చిన మల్లె మొగ్గలు
ముడుచుకుంటుంది — చిలుకా
పలుకకుంటుంది!

పాపా (ఎడమవైపునుంచి వచ్చి) శిష్యుడా! చాలా బాగా పాడతిన్నావే!

గణ పాటపాడటం గొప్పతనం కాదండీ పాపారాయుడుగారూ! పాటకు తగినట్టుగా అడుగు వేసి అభినయించాలి

పాపా (శ్రీ నటరాజ మూర్తి కూర్చున్నమూర్తి పెద్ద పెద్దోళ్ళే తియటాయిలు పాటపాడి అడుగేసుంటే చెయ్యాలి, తలా, కమ్మా అన్నీ ఒకటే తెగడం!!

(వెంకటసుబ్బయ్య, కీర్తి మాట్లాడుకుంటూ ఎడమవైపునుంచి వస్తారు)

వెంక (ప్రవేశిస్తూ) రంగుమాత్రం పక్కారంగు రంగు గ్యారంటీ యివ్వగలను కాని సత్తా గ్యారంటీ యివ్వలేను

కీర్తి అది విడిచిపెట్టే మహారాణం యివ్వండి ఖరీదు స్వల్పంగా వుండాలి ఒక అరతాను ప్రస్తుతానికి చాలు

(వెంకటసుబ్బయ్య, కీర్తి మాట్లాడుకుంటూ కుడి చివరకు వెళతారు ఎడమవైపునుంచి వేగా గోపాలరావు వస్తాడు అతని వెనక రామచంద్రకవి వస్తాడు)

రామ (గోపాలరావుతో నెమ్మదిగా) మా అబ్బాయి విషయం కొంచెం ..

గోపా: (మనస్సులో అనుకొని) అద్భుతం. జ్ఞాపకం వుంది అని చూస్తున్నాను.

రామ: ఏదో ఒక కాలంలో.

గోపా: ఆలోచిస్తాను.

రామ: (మధ్యను వున్న సెవకుర్చీ చూపిస్తూ) దయచేయండి. (గోపాలరావు కాలుమీదకాలు వేసి, మెంచ ఠీవిగా కూర్చుంటాడు. ఎవరినైన వుంచి విశ్వనాధం పూలదండ తీసుకొనివస్తాడు)

రామ: శ్రీ శ్రీ శ్రీగారూ!

(శ్రీ శ్రీ విశ్వనాధం చేతిలో వున్న పూలదండ తీసుకొని గోపాలరావు మెడలో వేస్తాడు. అందరూ చప్పట్లు కొడతారు.)

వెంక: (గణపతితో రహస్యంగా మాటాడి గోపాలరావును సమీపించి) అయ్యా! తమరు మా కర్తల సంఘానికి ఒకసారి దయచెయ్యాలి.

గోపా: యిప్పుడు తీరిక లేదు. సెలవులలో (గణపతి ముందుకు వచ్చి ఫోటో తీస్తాడు.) తిరిగి వచ్చాక అప్పుడు మీ సంఘానికి రావడానికి ప్రయత్నిస్తాను

వెంక: మళ్ళీ సారి వచ్చినప్పుడు తప్పకుండా దయచెయ్యాలి

(రామచంద్రరావు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ, విశ్వనాధం ఒక వరుసలోను, వెంకటసుబ్బయ్య, కమలాకరం మరో వరుసలోను కూర్చుంటారు. గణపతి అందరికీ వెనుక ద్వారపాలకుడిలా తలుపుదగ్గర నిలబడతాడు)

రామ: (లేచి నిలబడి) యిది శుభదినం. గోపాలరావుగారిని నేను మీకు వేరే పరిచయం చెయ్యనక్కరలేదు. సారస్వతరంగంలో వారు చేసిన కృషి అపారమైనది. కేవలం సాహిత్యంలోనే గాక యితర లలితకళలలో కూడా వారికి ప్రవేశం వుంది. పత్రికలు భాషను పాడుచేస్తున్నవన్న విషయాన్ని మొదట విమర్శించినది వీరే! నేటి రచయితలు చెత్త రాస్తున్నారు వాటిని పత్రికలు ప్రకటిస్తున్నవి

కమ: (మనస్సులో అనుకొని) మీరు పత్రికలు చదువుతున్నారా?

రామ: పత్రికలు చదవడం నేను మానేసి చాలా కాలం.

కమ: చదవకుండా 'చెత్త' అని మీరెలా చెప్పగలరు?

శ్రీ: కూర్చోండి కమలాకరంగారూ! రామచంద్రరావుగారికి అంతా తెలుసు

కమ: పోనీ మేం చెత్త రాస్తున్నామనుకోండి మీరు మంచి రచనలను అందించి మాకు దారి చూపించవచ్చు కదండీ!

రామ: కూర్చోండి. ఆ విషయంకూడా చెబుతాను. (కమలాకరం కూర్చుంటాడు) రవీంద్రునంతటి వాళ్ళే ప్రజలు మరిచిపోతున్నారు. అంతా చూస్తూవుంటే విరక్తి కలుగుతోంది. కొత్తగా కావ్యాలు రాసేకంటే భాషవిషయంలో శ్రద్ధ తీసుకోవడం ముఖ్యమని నాకనిపించింది. నేటి రచయితలు భాషకు ప్రాధాన్యత యివ్వడం లేదు. భాషకు పుష్టిచేకూర్చేందుకు మేం కృషి చెయ్యవలసివుంది. సాహిత్యరంగంలో వున్న అవ్యవస్థను తొలగించాలి. భాషనుగురించి శ్రీశ్రీగారు విపులంగా చర్చిస్తారు (కూర్చుంటాడు)

శ్రీ: (లేచి) వ్యావహారిక భాషకు వ్యాకరణం వుండి తీరాలి. యీ విషయం నేను

కమ: (మనస్సులో అనుకొని) అప్పుడు వ్యావహారిక భాష తిరిగి గ్రాంథిక భాష అవదా?

వెంక: నువ్వూరుకోవయ్యా! ఆయన్ని మాటాడనియ్

శ్రీ: కొన్ని విషయాలు అవసరం, ప్రస్తుతం వున్న తీరుతెన్నులు మార్చి వ్యాకరణం చాలా అవసరమని తోచింది. వెంటనే నేను కృషి ప్రారంభించాను

కమ: మీ వ్యాకరణం కేవలం కూడదనగావుంటే మేం ఒప్పుకుంటాం. యిలావుండితీరాలని శాసించడానికి వీల్లేదు

పాపా: కూర్చోవయ్యా అబ్బాయ్! అన్నీ మాటాడనీయ్

గోపా: (మనస్సులో కలవరపడి లేచి) నాకు కోపం వస్తున్నది అన్ని విషయాలూ యిక్కడ చర్చించడానికి వ్యవధి చాలదు. మీరు ఒక నివేదిక తయారుచేసి నాకు యివ్వండి నేను తర్వాత పరిశీలిస్తాను. — యీనాడు రచయితల మీద యెన్నో బాధ్యతలున్నాయ్. వీరు కోర్కెలు తీర్చాలనం లేదంటున్నారు పని చేస్తూవుంటున్నారు. విద్యా కర్మాగారాలలో

పనిచేసే కార్మికులు చీటికీ మాటికీ సమ్మెలోకి దిగుతున్నారు యీ పరిస్థితిని ప్రతిపక్షాల వాళ్లు చక్కగా వినియోగించుకుంటున్నారు. నాయకులు కూడా కొంతమంది రచయితలను చేరదీశారు. ఆకలి, సమ్మె, చావు, ఏడుపు— యెప్పుడూ యివే సమస్యలు —యీ సమస్యల తోనే కలకొద్దీ పుస్తకాలు తయారుచేస్తున్నారు. ప్రజలను దారితప్పిస్తున్నారు. యీ పరిస్థితులలో మన రచయితలపైవున్న బాధ్యతలు అపారమైనవి. రోజు సమస్యలనుంచి ప్రజల దృష్టిని మళ్లించాలి మన పూర్వులందరూ శృంగారాన్ని మాత్రమే కవితావస్తువుగా స్వీకరించారు యిది గమనించవలసిన విషయం (కమలాకరం తప్ప అందరూ హర్షధ్వానాలుచేస్తారు) రాజకుమార్తెల జీవితం పూల పాన్పువంటి దనుకుంటారు ఎంతమాత్రం కాదు అన్ని సమస్యలే వాళ్లకూ వస్తూ వుంటాయి ఒకవైపునుంచి ప్రతిపక్షాన్ని కాసు కోవాలి ప్రతిపక్షంవాళ్ళు యెప్పుడూ యింటు నంచే పొడుస్తారు కనక వాళ్ళను కాచుకోవటం కష్టం యిక మన సొంతవాళ్ళు వున్నారే— వాళ్ళను కాచుకోవటం మనతరం కాదు. మన పక్షం వాడెప్పుడూ మనతోనే వుంటూ— వున్నట్టు నటిస్తూ—వెనకనుంచి ఒక్క పోటు పొడుస్తాడు

కీర్తి (చప్పట్లుకొట్టి) చక్కగా సెలవిచ్చారు.

గోపా (ఉపన్యాసాన్ని కొనసాగిస్తూ) యిలాంటి కుట్రలను సి ఐ డీలు కూడా పసిగట్టలేరు.

కమ (మధ్యలో అందుకొని) యీ మధ్య రచయితల సమావేశాలకు కూడా సి. ఐ. డీలు వస్తున్నారు

గోపా : సి ఐ డీల పోస్టులు అనవసరం అని నా వ్యక్తిగతాభిప్రాయం ఎందుకంటారా? సి ఐ డీలు చేసే పనులన్నీ యీనాడు పత్రికలవాళ్లే చేస్తున్నారు కనక సి ఐ డీల పోస్టులు 'సూపర్ ఫ్లూయస్' (అందరూ బిగ్గరగా హర్షధ్వానాలు చేస్తారు) పరిశీలించి చూస్తే మన ప్రాచీన సాహిత్యంలో అనేక లోపాలు కనిపిస్తాయి రామాయణాన్ని పోతన రాసివుంటే ఎన్నో రెట్లు బాగుండేది. ఉదాహరణగా ఒక్క భాగవతాన్ని, ఎత్తుక మహాచరిత్రను రాసివుండవలసింది. (రామచంద్రకవి, కీర్తి ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకుంటారు) అసలు కవిత్వం అంటే దానవుల భావనల చిత్రణం పత్రికా రచయితలుగా లబ్ధప్రతిష్ఠులైనవారికి మేం కొన్ని కార్యాలు అప్పగించాం త్వరలో సాహిత్యాన్ని మేం క్రింది మెట్టునుంచి పైకి తీసుకువెళ్ళి స్వర్ణ సింహాసనం అధిష్ఠింపచేస్తాం (అందరూ హర్షధ్వానాలు చేస్తారు) యిటీవల మా సమావేశము ఒకరు రామాయణ ఘట్టాలను పాఠ్యగ్రంథాలుగా వుపయోగించ కూడదన్నారు. యీ విషయాన్ని చాలామంది అపార్థం చేసుకున్నట్లు కనిపిస్తోంది ఉదాహరణకు రామాయణంలోని వానర సైన్యంలో డిసిప్లిన్ లేదు అటువంటి విషయాలు చిన్నపిల్లల మనస్సులమీద చెడ్డగా పని చేస్తాయి అటువంటి విషయాలను రచయితలు జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి రచయితలు తమ బాధ్యతలను గుర్తించాలి యువ రచయితలు ఉద్రేకంతో దారితప్పే అవకాశం వుంది. అందువల్ల అరవై సంవత్సరాలు దాటిన రచయితలు మాత్రమే అగ్రశ్రేణిలో వుండాలని నా అభిప్రాయం మిమ్మల్నందరినీ కలుసుకో గలిగినందుకు చాలా సంతోషిస్తున్నాను (గోపాలరావు హర్షధ్వానాల మధ్య కూర్చుంటాడు గణపతి ముందుకువచ్చి ఫొటో తీస్తాడు)

రామ మన సమావేశానికి హాజరై తమ అమూల్యాభిప్రాయాలను తెలియజేసిన గోపాలరావు గారికి ధన్యవాదాలర్పిస్తున్నాను. (అందరూ హర్షధ్వానాలు చేస్తారు)

కీర్తి (రామచంద్ర కవితో) మన నివేదిక మాట సెలవిచ్చారు కాదు

రామ: (గోపాలరావును సమీపించి) మేం రెండు నిమిషాలలో నివేదిక తయారుచేసుకు వస్తాం

నిత్య యీలోగా తమరు నా కర్తవ్యాలను దర్శింపగోరాను

గోపా సరే కానివ్వండి

రామ కమలాకరం గారూ రండి.

కమ : నాకు వేరే పని వుందండి. సెలవ్. (కదిలి వెళ్ళిపోతాడు.)

కీర్తి : (కోపంతో) కేవటినుంచి యితనిని కూడా మనం దూరంగా ఉంచాలి.

(రామచంద్ర కవి, కీర్తి, వెంకటసుబ్బాశాస్త్రి, పాపారాయుడు ఎవరివారు వెళ్ళిపోతారు. విశ్వనాథం గణపతికి సైగ చేస్తాడు. గణపతి గది లోకి వెళ్ళిపోతాడు)

విశ్వ యిదే నా వరణాల! తమరు

(గోపాలరావు లేస్తాడు వెంటనే గది తలుపులు తెరుచుకుంటాయి. చక్కగా అలంకరించుకొని, తెలుగు మాధుర్యంతో—రెండు చేతులతో పూల మాల పట్టుకొని రంగమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. ఆమె రూపంలో గుర్తించలేనంత మార్పు వచ్చింది ఆమెను ఒక క్షణమయినా విడిచిపెట్టకుండా—అంగరక్షకుడిలా—గణపతి ఆమె వెనకే తిరుగుతూ వుంటాడు. ఆమె యెటు అడుగువేస్తే తనుకూడా అడుగు వేస్తూ వుంటాడు గోపాలరావు యిటునకిస్తే విశ్వనాథం కూడా అటే చూస్తూ ఉంటాడు)

గోపా (సంతోషంతో) అన్ని కళలకంటె భరత నాట్యంమీద నాకు అభిమానం యెక్కువ (రంగమ్మను సమీపిస్తాడు) భరత నాట్యకళ అన్ని వర్ణాల కవి యీమెను చూసే చేసివుండాలి

గణ అద్భుతంగా సెలవిచ్చారు

(రంగమ్మ గోపాలరావుకు దండ ఇవ్వబోతుంది. అతను దండ తీసుకోకుండా ఆమె ముఖంలోకి చూస్తుంటాడు రంగమ్మ వెనక్కి అడుగు వెయ్యబోతుంది వెంటనే గణపతి ఆమె చేతి లోని పూలమాల తీసుకొని తనే వేసేస్తాడు)

గోపా విశ్వనాథం గారూ! మీ శిష్యురాలికి భయం ఎక్కువ అనుకుంటాను.

విశ్వ చిత్తం! తమవంటి పెద్దలదగ్గర మాలాంటి ఆరి తేరినవాళ్ళకే భయంగా వుంటుంది.

గణ అందులోను యీ భయం వుంది చూశారూ! యిది సిగ్గుకు సంబంధించినది.

గోపా స్త్రీలకు సిగ్గు సహజమైన ఆభరణంకదండీ.

విశ్వ చిత్తం

గోపా (రంగమ్మతో) యిలా రా అమ్మాయీ నీ పేరేమిటి ?

గణ (వెంటనే అందుకొని) 'రంగమణి' అండి.

గోపా రూపానికీ, విద్యకు తగినపేరు పేరు చక్కగా వుంది ఈమెకు 'హంసగమన' అని బిరుదు యిస్తున్నాను.

గణ : (ప్రశంసిస్తూ) ఓహోహో! యేం చక్కని బిరుదు!

విశ్వ తమరి కళాహృదయం!!!

గోపా (జేబులోంచి సెంటుబాటిల్ తీసి) రంగమణీ! యిదిగో! నీకు యీ సెంటుబాటిల్ బహూకరిస్తున్నాను (రంగమ్మ చేతికి యివ్వబోతాడు. రంగమ్మ తీసుకోకుండా వెనకకు అడుగు వేస్తుంది ఆమె వెనకనుంచి చెయ్యిచాచి గణపతి సెంట్ బాటిల్ తీసేసుకుంటాడు)

విశ్వ : (ప్రశంసిస్తూ) యెవరికి—యే సమయంలో—యెటువంటి బహుమతి యివ్వాలో—తమకు అంతా తెలుసు!

గోపా (రంగమ్మకు దగ్గరగా వెళ్ళి) ఏదీ! ఒక పాట పాడి వినిపించు.

విశ్వ (వెంటనే అందుకొని) ఆర్కెస్ట్రా లేనిదే పాట పాడలేదండి.

గణ తమకు యే పాట కావాలో సెలవియ్యండి సార్! నేను పాడి వినిపిస్తాను.

గోపా (కోపంతో) యితడెవరు ?

విశ్వ నా శిష్యుడేనండి. యీ వూళ్ళో కాలికి గజ్జెలు కట్టుకొలిగిన వాళ్ళంతా యెప్పుడో ఒకప్పుడు నా దగ్గర నాట్యం నేర్చుకున్న వాళ్ళేనండి.

గోపా ఆర్కెస్ట్రా లేకుండా సహజమైన కంఠ స్వరంతో మీ శిష్యురాలితో ఒక పాట పాడించండి (కుర్చీ రంగమ్మవైపు తిప్పి తీరిగా కూర్చుంటాడు)

గణ (ముందుకువచ్చి కెమేరా పైకెత్తి) తమరు అలాగే కూర్చోండి. రంగమణిగారూ! మీరు కూడా యిటు .

(రంగమ్మ గణపతి కేసి ఉరిమి చూస్తుంది.)

విశ్వ (రంగమ్మకు నోరు తెరవద్దని సైగ చేస్తాడు. గోపాలరావుతో) తమరు యీసారి వచ్చే టప్పుడు ముందుగా నాకు తెలియజేస్తే ..

గణ (ముసిగా ఫొటో తీసి వెంటనే అందుకొని) బ్రహ్మాండమైన నాట్యప్రదర్శనకు ఏర్పాటు చేస్తానండి.

విశ్వ : యిరవై కుంది శిష్యరాండ్రతో ఒకసారి అడుగు, తాళం తప్పకుండా నృత్యం చేయిస్తానండి.

గణ అది సర్కస్ కంటే అందంగా వుంటుందండి.

గోపా: ఆ విషయం తరవాత ఆలోచిద్దాం. (రంగమతో) నీకు సర్వత్రా రాణించగల ప్రత్యేకించి పత్రికాముఖులకు, నటీమణులకు నీకు అవకాశం చేస్తుంది — ఏదీ! ఒక్క చిన్న పాట పాడి వినిపించు.

సెపవ్యంలో సార్ ! చెల్లగాం !!

గణ (వెంటనే కుడివైపు వెళ్ళి, చిన్న కెమెరా తీసుకొని వస్తాడు చిరునవ్వు చూసి) తియ్యక సార్ !

(గోపాలరావు కెమెరా చింపి చూస్తాడు. కోపంతో అతనిముఖం ఎర్రబడుతుంది గణపతి, విశ్వనాథం అతనికి చెరోవైపు నిలబడి ఆతురతతో చూస్తూవుంటారు)

గోపా (లేచి) నేను అనుమానించినంతా జరిగింది. (కోపంతో) అవిశ్వాసం! — అవిశ్వాసం!!

(గోపాలరావు తొందరగా కుడివైపు వెళుతూ వుంటాడు. రామచంద్రకవి, శ్రీశ్రీ యెదురు వైపునుంచి వస్తారు)

రామ (గోపాలరావు వెళ్ళిపోతూవుండటం చూసి తొందరగా) వెళ్ళిపోతున్నారా? మా నివేదిక .

గోపా: (మన్నలో అందుకొని) యిప్పుడు తీరిక లేదు పోస్టులో పంపండి చూస్తాను.

(గోపాలరావు విసవిసా కుడివైపు వెళ్ళిపోతాడు. అతని వెనక రామచంద్రకవి, శ్రీశ్రీ నిష్క్రమిస్తారు)

రంగ (చేతులకున్న ఆభరణాలు ఉగ్రంగా తీసిపారేస్తూ కోపంతో) సిగ్గూ యెగ్గూ లేకుండా నన్ను నలుగురిలోనూ నిలబెడతారా? మీపని పడతానుండండి (అలంకారాలన్నీ తీసేస్తూవుంటుంది)

గణ : రంగమ్మా! కదలకుండా మా గురువుగారి ప్రక్కన నిలబడు మీ యిద్దరికీ ఒక ఫోటో తీస్తాను.

రంగ (కోపంతో) యేం! యేలాగుంటేంటి!

(గణపతిమీదికి రాబోతూ వుంటుంది విశ్వనాథం ఆమెను పట్టుకోబోతూ వుంటాడు ఆ సమయంలో గణపతి వెనుకకు అడుగు వేసి యిద్దరికీ ఫోటో తీస్తాడు సరిగా ఫోటో తీస్తున్న సమయంలో ఎడమవైపునుంచి వెంకటసుబ్బయ్య, పాపారాయుడు వస్తారు)

వెంక (అమాంతంగా గణపతి చేతిలోని కెమెరా లాక్కొని) ఫలమంతా దండుగచేసేశావు

పాపా గోపాలరావుగారేరీ?

విశ్వ ఏదో అర్జంటు పనిమీద వెళ్ళిపోయారు అదేం రాజకీయమో!

వెంక అరరే! అప్పుడే వెళ్ళిపోయారా ?

పాపా పదండి! బంగళాకెళ్దాం.

(వెంకటసుబ్బయ్య పాపారాయుడు తొందరగా కుడివైపు వెళ్ళిపోతారు)

గణ యిది మన వర్తమానాల చరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో లిఖించవలసిన రోజు!

రంగ (కోపంతో) వుండండి! నీపనయిపోతేగాని!

(రంగమ్మ గణపతిమీదికి వస్తూవుంటుంది. గణపతి ఒక్క దూకుదూకి యెడమవైపు నిష్క్రమిస్తాడు రంగమ్మ ధూమకేతువుగా యెడమవైపు వెళుతూవుంటుంది విశ్వనాథం అలిసిపోయిన వాడిలా కుర్చీలో కూలబడతాడు.

[తెర]

జాతక శాస్త్ర ప్రయోజనము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

రమారమి ఇరువది యేండ్లకు పూర్వము ఒకప్పుడు నేనొక కార్యార్థమై బెంగుళూరునగరమునకు పోయి అచట నా మిత్రుని యింట విడిసియుంటిని. ఉత్తర దేశమునుండి ఒక గొప్ప జ్యోతిష్కుడు తీర్థయాత్రలు సలుపుచు వచ్చి కొలది దినములకు ఆ నగరములో ఒక సంపన్న గృహస్థుని యింట విడిసియున్నాడని ప్రస్తావవశమున నా మిత్రుడు నాకు తెలిపెను. ప్రవాసాంతరమునకై దేశసంచారము చేయు జ్యోతిష్కుల వంటి వాడు కాడనియు, అడిగినవారికి ఉచితముగ, జాతక ఫలమో, కులధి చిత్రాలలో అతడు సూచించుననియు, వినుటచే అతనిని చూడవలయునని సంకల్పించితిని. జాతకశాస్త్రమును గురించి అతని అనుభవజ్ఞానము ఎట్టిదో, ఏపద్ధతుల నతడు అవలంబించుచుండెనో, దైవ పురుషకారముల పరస్పరసంబంధమునుగూర్చి అతని యోచనలు, అనుభవము ఎట్టిదో, నూతన గ్రహముల ఫలములపై అతని విశ్వాసమెట్టిదో, మున్నగు సమస్యలనుగూర్చి అతనితో చర్చించుట లాభకారి యనుకొంటిని. జ్యోతిషమే జీవనోపాయముగా ఏర్పరచుకొన్నవారు ఇట్టి చర్చలతో కాలయాపనము చేయుటకు పూనుకొనరని పాఠక మహాశయులు సులభముగా గ్రహింపగలరు.

మరునాటి ఉదయమున ఎనిమిది గంటలకు నేనును, నా మిత్రుడును, ఆ జ్యోతిష్కుడున్న గృహస్థుని ఇల్లు చేరితిమి. ఆ ఇంటి వసారాలోని చిన్న గదిలోనే ఆ జ్యోతిష్కుని బస. గదిలో అర్ధభాగమునకు ఒక చిన్న తెర వ్రేలగట్టి, లోపల అతడేమో పనిలో నుండెను. గదివాకిట మేము నిలుచుకొన్న పాటికి విషయమునకు అతడు కొంచెముగా తెరవారచేసి, చూచి గదిలోపలికి వచ్చి కూర్చుండుమని చేసైగతో పిలిచెను. లోపలికేగి అందున్న చిలచాపపై మేము కూర్చుంటిమి. "గొప్ప విప్పులపై వేసినాను. త్వరలో వత్తును" అని చెప్పి తన పని ముగించి, నిముసకాలములో వచ్చి మా ముందు కృష్ణాజినముపై కూర్చుండి, వచ్చిన పని ఏమని ప్రశ్నించెను. మా సంభాషణ మంతయు ఆంగ్లభాషలోనే జరిగినది.

వంగదేశీయునకు గల దేహదార్ఢ్యము, బ్రహ్మతేజస్సు తొణుకుచుండు ముఖవర్చస్సు, విభూతితో దిద్దబడిన మూడు తిర్యక్ పుండ్రములతో నిగనిగలాడు విశాలఫాలము, సౌజన్యమును సూచించు గొప్ప నేత్రములు, విశాల భుజాంతరమున వ్రేలుచున్న తెల్లని ఉపవీతము, మోకాలి వంటిగా కట్టిన ధావళ వస్త్రము, కలిగి పద్మాసనమున ఆసీనుడైయున్న ఆ మహనీయుని చూచినవారికి, అతడొక ఉత్తమ వంశసంజాతుడనియు, గొప్ప సంస్కృతి గల పండితుడనియు, తపస్సంపన్నుడగు యోగియనియు తోచకమానదు.

"తాము గొప్ప జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలని, విని దర్శనమునకై వచ్చితిని" అంటిని.

"జాతకము తెచ్చినారా?" అని ప్రశ్న.

"నేను విద్యార్థిని, సందేహములను కొన్నింటిని మనవిచేయదలచితిని"

"సంతోషము. కొంత విరామముగా కూర్చుంటిరని, తెలిసినది చెప్పగలను"

అతని సౌజన్యమునకు సంతోషించితిని. ఒక్కొక్కటిగా నా సందేహములను చెప్పి, అతని ప్రత్యుత్తరములను బడయగలిగితిని. ముఖ్యముగా, పరాశర వరాహమిహిర, శ్రీపతి ప్రముఖుల సంప్రదాయమునే అతడవలంబించుచుండుట, కేశవాది ప్రాచీన దైవజ్ఞులకు అభిమతమైన తాజక పద్ధతితో వర్షఫలములను గణించుట ఉపయుక్తమని సోపపత్తికముగా అతడు వివరించెను. నూతనముగా ఖగోళశాస్త్రజ్ఞులచే కనుగొనబడిన ఇంద్రవరుణులకు సముచిత ఫలప్రదత్వము కలదని అనుభవము తెలుపుచుండుటచేత, జాతక ముహూర్తాదులలో వాని

నిరాదరించుట శాస్త్రమునకు నష్టమనియు, పాశ్చాత్య పద్ధతి గ్రంథములనుండి సాయన గ్రహస్థానముల యొక్కయు సాయన లగ్నాది భావముల యొక్కయు, స్థితిని గుర్తించుట సులభతరమనియు, ఏకకాలిక ప్రయోగముగా సర్వజాతకములకును, వింశోత్తరీ దశనుకట్టి ఫలములు చెప్పుట శాస్త్రసమ్మతము కాదనియు, యవనులనుండి నేర్చుకొని, మన ప్రాచీన పండితులు అభివృద్ధిపరచియున్న తాజిక సంప్రదాయమందలి దృష్టి యోగములు, వర్షజాతకాదులు ఉపయోగించుట ఎంతో ప్రయోజనకారి యనియు, విపులముగా అతడుపన్యసించినాడు.

"దైవపురుషకారముల పరస్పరసంబంధ మెట్టిది? దైవము అనగా గ్రహగతి, దృష్టమైనట్టిది, పురుషకారమేమి చేయగలదు" అని అడిగితిని

"ఇది చాల చిక్కుసమస్య. స్థూలముగా నిట్లు నిర్వచించవచ్చును. మంచిదైనా, చెడ్డదైనా దానిని నమ్ముటకుగాని, వలదనుటకుగాని, మన కధికారము లేదు. వ్యక్తుల పురాకృత కర్మఫలమునకే దైవశక్తి అనిపేరు. అది ఈ జన్మమున ఏ కాలములో, ఏ స్వభావముతో, వ్యక్తము కాగలదో, జాతకశాస్త్రము దశాదులద్వారా, మనకు సూచించగలదు. ఈ దైవశక్తి ప్రసారమును నిషేధించుటకు కాని, నిరోధించుటకు కాని పురుషకారమునకు సాధ్యము కాదు. అయినా, ఆ శక్తి విరోధముగా పురుషకారము తోడుపడనిచో, ఫలము లేదనుట ముఖ్యసూత్రము. తన స్వభావముతో సరిపడు భావములు మనలో ఆశక్తి రగుల్కొలిపి ఉద్రేకింపజేయును సాధారణముగా, ఆ భావములు మన హృదయములను ఏవైపునకు లాగునో, ఆ మార్గమునందే, తెలిసియో, తెలియకయో, మనము పురుషకారము చేయుచుందుము. అట్లని, ఆ భావములకు దాసులుగా ప్రవర్తించి తీరవలెనని నియమము లేదు. తగిన సంస్కారముచేత, వివేకముచేత ఇంద్రియముల నిగ్రహించి స్వాధీనములో నుంచుకొని, ఆ దైవశక్తి ప్రసారమునకు మార్గాంతరమును కల్పించవచ్చును. పురుషకారమున క్రమక్రమముగా దైవశక్తి ఫలము యొక్క స్వభావము భిన్నస్వరూపములతో గోచరించగలదు. అనగా, దైవశక్తి యొక్క స్వభావము మార్పులేదు కాని, దాని స్వరూపమును పురుషకారము మార్పగలదనుట. దైవపరిపాకఫలము అనుభవించక తీరదు తగినరీతి ప్రవర్తించి దాని స్వరూపమును మార్పవచ్చును.

"అవశ్య మనుభోక్తవ్యం,
కృతం కర్మ శుభాశుభం"

అను సిద్ధాంతమునకు, ఈ ఉపపత్తిచే ఏమియు బాధలేదు. శంకర భగవత్పాదాచార్యులు సన్యసించి మొసలిపట్టునుండి విముక్తినొందుట, కృష్ణదేవరాయలు రాజ్యత్యాగము చేసి ప్రబల కుహూయోగదుష్ఫలము తప్పించుకొనుట, మున్నగునవి ఈ సందర్భమున వెలలేని దృష్టాంతములు.

"సామాన్యజీవితము నుండి యొక చిన్న ఉదాహరణము చూచుచు నుందు. వేసవిలో, వాయుసంచారములేని దినములలో, దుర్భరమగు తాపములో కంటికి నిద్ర అంటక బాధపడుచుందుము కదా? ఈ అవస్థల పరిస్థితి తగ్గించుకొనుటకై విద్యుచ్ఛక్తితో తిరుగు పంకా నొకదానిని రెండో మూడో రూపాయలకు కొనితెచ్చి ఉపయోగించుకొంటిమేని, ఆ బాధ కొంత తగ్గించుకొనగలము. ఈ ఉదాహరణములో మనము చేసిన కార్యమునకు అర్థమేమి? ఒకరకపు బాధ తగ్గించుకొనుటకై, మరియొకరకపు బాధను ఓర్చుకొన్నామనుట! ఆ రెండు మూడు రూకలు సంపాదించుటకొరకు అనుభవించవలసిన కాయక పరిశ్రమలని క్లేశమును అంగీకరించి వేసవి బాధను తగ్గించుకొనుటే కదా ఇది? విమర్శించి చూచితిమేని, దుష్టదశాకాలపు ఫలమును తగ్గించుకొనుటకై శాస్త్రము విధించిన జపతపములు, దానధర్మములు, పూజాప్రయోగములు, మున్నగునవి, అన్నియు, ఇట్టి తత్త్వముపైన ఆధారపడినవే. ఇట్టి యుక్తితో, సందర్భానుసారముగా, దైవఫలస్వరూపమును మార్చి కొంతలో కొంత హితకరముగా అనుభవించుటకు వీలున్నది. కాని, దీనికి గొప్ప సంకల్పశక్తి, మహత్తరసంస్కారము, కావలసియున్నది."

అని ఉపన్యసించి అతడు మౌనమూనెను. అతని సమన్వయశక్తి చాలా రమ్యముగా నుండెను. సంతోషించితిమి.

"ఈ విషయమున తమ అనుభవము ఎట్టిదో, వినుటకు కుతూహలము కలదు" అంటిని.

జాతకశాస్త్రప్రయోజనము

"అశక్తికముగా మనవిచేతును. ముందుముందు రానున్న దశాన్తర్భాదముల గమనించి, దానికి ఏ స్వరూపమున్నదో నిర్ణయించి, తగినరీతి పురుషకారము జాగ్రత్తచే శాంతిహోమము చలికాలము రానున్నదనగా, ఉన్నిదుస్తుల సిద్ధము చేసుకొనుము కదా? దైవము పెనుకొన్నటులై పురుషకారము చేయు ప్రయత్నము ఇదికాక మరేమి? జాతక శాస్త్రముతులన మనకు కలుగు ప్రయోజనమంతే. భవిష్యత్తులో ఎప్పుడేమి జరుగవచ్చునో, ముందుగా తెలుసుకొని, దానిని అనుభవించుటకు సన్నద్ధముగా గాని కొంచెముగాని యుండవలెనని కాదు. నా ఇప్పటి జీవితము సహా దీనికి గొప్ప ఉదాహరణము. గనుక శ్రేయస్సో, వినవచ్చును."

"అంతకంటె భాగ్యమా?" అని నా అత్రిని ప్రశ్నించితిని. ఆ మహనీయుడు తెలిపిన ఆత్మకథ సావధానముగా విని సంతసించితిని. సంగ్రహముగా అందలి ముఖ్యాంశము ఇది.

అయోధ్యానగరప్రాంతమునుండి ఆభిజాత్య కుటుంబమున జనించిన శ్రోత్రియబ్రాహ్మణు డితడు. చిన్నవాడై తండ్రియొద్ద సంస్కృతవిద్యాభ్యాసము పఠించి, జ్యోతిశ్శాస్త్రములో ప్రవేశము సాధించి, తరువాత ఆంగ్లభాష నభ్యసించి పట్టభద్రుడై, దొరతనమువారి కార్యస్థానములో చిన్న ఉద్యోగిగా చేరి, అతడు జీవితమును గడుపుచు వచ్చినాడు. అయిదు సంవత్సరముల క్రిందటి వరకు యాభయ్యేండ్లు దేశములో నాయాన కార్యాలయములో గణకాధ్యక్షుడుగా అతడు పనిచేయుచుండెను. అప్పటి కతని వయస్సు ఏబది. ప్రాతఃకాలపు తెరవారలకు వంగి సలాములు కొట్టి పూలమాలలు వేయుటకు, వారి దొరసానుల దాసీజనమునకు ఉపాయనము లర్పించి ఆశ్రయించుటకు, తగినంత సత్త్వము లేమింజేసియు, కొంతవరకు స్వతంత్రాభిప్రాయములు గల ఘండితవాది యగుటం జేసియు, సర్వసాధారణముగా రావలసినట్టి ఉద్యోగాభివృద్ధి అతనికి రాలేదు. ఉన్నంతలో తృప్తిపడు స్వభావముతో, ఆ విషయమున అతడు ప్రయత్నించినవాడు కాడు. చిన్నవయస్సులో అతనికి ఇద్దరు కుమారులు, ఒక కూతురును కలిగిరి. తరువాత అనుకూలవతియగు అతని ఇల్లాలు కొంత అనారోగ్యముతో కొంత కాలము బాధపడినది. అతడు జాతకమున సంతానభాగ్య మునకు ప్రబల కళత్ర సిద్ధముగయుండుట గమనించి, మరల గర్భధారణ సందర్భము వచ్చెనేని, ప్రమాదకారి కాగలదని నిర్ధరించి, బ్రహ్మచర్యమును సాధించుటకే కృతనిశ్చయుడై, ఇంద్రియనిగ్రహమునకు అనుకూలించు ఆహార విహార నియమములను అనుష్ఠించుచు, మంత్ర జపాదులను అతడు సాధించుచు రాసాగెను. తరుణియగు అతని భార్యకు ఈ దీక్ష ప్రారంభములో కొంత కష్టముగా చూపట్టినది కాని, తగిన ఉపదేశము వలన భర్త్రనుసరణ శాంతముగల ఆమె సహక్రమముగా ఆ దీక్షను అలవరచుకొనినది. కనుకనే మార్గాంతరము దొరకుటచే యీయమె భార్యకు ఆరోగ్యము చక్కబడినది. అధ్యాత్మికజ్ఞానము వికసించినది. సకాలములో కూతురునకు, కుమారులకు సహా వివాహములు జరిపినారా దంపతులు. తగినవిద్యనార్జించి కుమారులు వృత్తిలో ప్రవేశించి తమ కుటుంబములతో హాయిగా నున్నారు. అల్లుడు యోగ్యతకలవాడైనవాడ అగుటచే, కూతురు జీవితము రమ్యముగా సాగుచున్నది. సత్సంతానసౌభాగ్యము వారందరకును కలదు. అగుటచే, యీ దంపతులకు సాంసారికముగా తొందరలు లేవు. ఉన్నంతలో తృప్తులై సుఖముగా కాలము గడుపుచుండిరి.

ఇట్లుండగా 51వ సంవత్సరపు వయస్సునుండి మారకేంద్రు రవి కవి దశ, తరువాత రెండుసంవత్సరములు రవి దశలో భుక్తి, క్రమముగా తన జాతకమునకు రాగలదనియు, ఆ కాలమందే భార్య జాతకమున లగ్నమునకు కరణ సప్తమ కళత్ర దశ, రవికి అవమాధిపతియండి శుక్ర దశ, సిద్ధముగనియు, ఆశాస్త్రజ్ఞుడు ముందుముందే గమనించినాడు. అప్పుడే తన సంతానమునకు సహా ప్రమాదములు చూపెట్టినవి తన లగ్నమునకు మాత్రము చక్కని గురుదృష్టి యుండుటచే, తన ఆయుర్దాయమునకు భంగము లేదనియు, కుటుంబవియోగము తప్పదనియు, అతడు నిర్ధరించుకొన్నాడు. ఆలోచించి, ఆలోచించి ఈ దుష్టదైవఫలమునకు స్వరూపాంతరము కల్పించ సంకల్పించినాడతడు. ఏబదియొకటవ యేట తనకున్న ఉద్యోగమును చాలించుకొని, ఉపకారవేతనము సంపాదించుకొని, కూతురింట కొన్నాళ్ళు, కుమారుల ఇండ్లలో వరుసగా కొన్నాళ్ళు, విశ్రాంతిగా భార్యతో కాలము గడిపినాడు. ఎవరికి కాని, ఏమాత్రమైనా సందేహము కలుగకుండ

వలెనే నాగమ్మాళితో ప్రవర్తించుచు, తగిన దిశ నొకటి చూచుకొని యుండి, చేర్చిపెట్టుకొని యుండిన రెండు వేల రూప్యములను భద్రపరచి తీసికొని, ఇతరులకు తెలియకుండ ఆనాటి అర్ధరాత్రమున కట్టుగుడ్డంతో ఇలు వెడలి, రైలులో హుటాహుటి ప్రయాణముచేసి శీఘ్రముగా హరిద్వారము వరకు చేరుకొన్నాడు. సాధువుల సంఘముతో చేరుటకు కలసిన వేషాదులను సంతరించుకొనుచు, వారముదినము లచట విడిదియుండు కాలములో, వార్తాపత్రికలలో అతని అదృశ్యకాండకథ ఛాయాచిత్రముతో కూడ ప్రకటించబడినది. తన్ను గూర్చిన సమాచారమును తెలిపినవారికి అయిదువందల రూప్యముల బహుమతి ఇచ్చెదని తన భార్యాపుత్రులు చేసిన ప్రకటనమును, ఏ అపరాధమున్నను క్షమించి ఇంటికి తిరిగి రావలయునని అత్యంత వినయముతో వారు తనకు వ్రాసిన విన్నపమును, వార్తాపత్రికలలో చూచిన అతనికి గొప్ప పరితాపము కలిగెను. కాని, వియోగవ్యధ దుఃఖముల అనుభవించువారి గృహస్థులను గూర్చి అని మిన్నకపడినా బాధను తగని వేషమును సంతరించుకొని. చెన్నపురిలో చెరి కొన్నాళ్ళలో ఒకచోట బహిరంగముగ చేరుకొని కొంతకాల ముంగుండి అతడు బ్రహ్మచారులను కేదార క్షేత్రము గంగోత్రి, యమునోత్రి, కైలాసము, మొదలగు దివ్యక్షేత్రముల వెంట తిరుగుచు మూడుసంవత్సరములు (కొనిపేథాకాలము) హిమాలయములో గడపినాడు. తిరుగాతి హిమాలయము విడచి భారతదేశమందలి నానా పుణ్యక్షేత్రములను సందర్శించుచుండుటకై కాలముగడపినది. ఐదవ సంవత్సరమది గడువు సమీపించుచున్నది. కనుక ఆరునెలలలో దక్షిణయాత్ర ముగించుకొని, తిరుపతి, కంచి, చిదంబరము, శ్రీరంగము, మధుర, రామేశ్వరము, ధనుష్కోటి, క్షేత్రములు సేవించి, కన్యాకుమారిని పూజించి, దశకాలము (గడువుపేథ) ముగియగనే, శీఘ్రముగా స్వకీయ ఆశ్రమమునకు తిరిగివచ్చి చేరుకొ నవలెనని అతని సంకల్పము. గడచినకాలమును ఈ రూపముగా మార్పుటవలన, తనవారికి ఇతరదినములుగా క్లేశమురాకుండునటుల అతని అక్కడకొంతకాలము వియోగశోక మనుభవించినా, తుదకు సౌదాంతముగా పరిణమించునని అదందలవిశ్వాస మతనిది. ఏకొకగా తిరుగుట, స్వజనవియోగము, దారిద్ర్యభావము, ప్రయాణక్లేశము, మొదలుగా అతను పడుటను కనము లనుభవించినా ఉనికి సాక్షము. కాని యీ యాత్రలో అనేకములగు యోగులను ఆశ్రయించుటవలన, చిత్తశాంతి లభించుటే కాక, పలువిధ విద్యలు, యోగాసన ప్రక్రియలు, ఔషధప్రయోగములను అనేక మంత్రరహస్యములు మొదలగు విద్యలు కొన్ని సాధించగా అతనికి లభించినవి. ఆరోగ్యము, దేహదార్ఢ్యము, చక్కగా నున్నవి. ఆయా నగరములలో ఏ గృహస్థుని ఇంటనో విడిసి, వైద్యమును కాని, జ్యోతిషమును కాని, అడిగినవారికి ఉచితముగా ఉపకరించుచు, నగరంతరము చేరుటకు కలసినంత ద్రవ్యమును ఏ దాత నుండియో స్వీకరించి ముందు ప్రయాణము సాగించుట అతని కార్యక్రమము. ఎల్లుండి తిరుపతికి వెళ్లవలెనట!

అక్కడక్కడ కొందరు ఆ మహనీయుని అద్భుతవిద్యా ఆనందమున్నట్టి అతని సంస్కృతి, శాస్త్రజ్ఞానము, తపస్సు, వచోదార్ఢ్యము విగుడుమానములు కృతజ్ఞతతో అందుకొని ఇచ్చేసి 11 గంటలకు ఇల్లు చేరుకొంటిని.

ఇది దృష్టితో ఉపయోగించిన్నదే జాతకము మానవులకు ప్రయోజనకారి యనుభవము అప్పటి నుండి నాకు బలపడినది. ఓపికగలది, విద్యావిషయములు కొన్ని సంపాదించితిని వానిలో, ఒకటి రెండు మాత్రము పాఠకమహాశయులకు నివేదింతును.

1948 వ సంవత్సరములో ఒకనాడు ఉత్తమ కక్ష్యకు చెందిన గొప్ప రాజకీయోద్యోగి యొకడు నా ఎరిగినవానితో పరిచయపత్రము నొకటి సంపాదించుకొని నా కడకు వచ్చెను. యోగ్యతానుసారముగా, అతనిని గౌరవించి, అతిథి సత్కారము జరిపి అతని జోక్యంత విశ్రాంతిపొందినతరువాత, అతని కార్యభారమేమో, ఏ రీతిగా అతనికి నే నుపకరించ గలనో, తెలియగోర ప్రశ్నించితిని.

“ నేను గొప్ప కష్టములో నున్నానండీ! నా జాతకము చూచి తగిన సలహా ఇచ్చునను ఆశతో వచ్చితిని ”

అని చెప్పి, తన జాతకకుండలి విప్పి నాచేతను దానికి నేను సిద్ధపరచిన ఫలితపత్ర మిది:

బు 12-20 శు 7-19	ర 1 17 గ జన్మ 2-10 శ 16-51 I 22-4 కు 28-18	కేతు 19-5	చం 17-48
పూర్వ 18-48 శ 6-42	(సాయనము) — జాతక చక్రము		ల 0 50 విలాస 18-40
ర 23-0 X 16 58 భాగ్య 18-40			
శ 25-36		కు 9-47(వ) రా 16-51	

సూచన —

విద్యార్థులకు కావలసిన సామగ్రి అంతయు ఈ చక్రమునందు కలదు కనుక, జన్మతిథి, జన్మకాల, జన్మస్థానాదులను ప్రత్యేకముగా ఇచట పేర్కొనుటలేదు చదువరులు క్షమింతురు గాక

లగ్నములో నవమాధిపతి శుక్రుడు, దశమ కేంద్రములో చతుర్థాధిపతి చంద్రుడు పుణ్యస్థానములో చేరి వ్యత్యయము లాభస్థానములో దశమాధిపతి రవి, కనుక ఈ జాతకుడు గొప్ప అదృష్టశాలియై, అభివృద్ధికరమగు ఉన్నత ఉద్యోగములలో నుండగలుట వింత కాదు. దశమాధిపతితో మిత్రదృష్టి కలిగి, చంద్రుని సంయోగముండుట రాజ్యస్థానము సైతము సైన్యము బలపడియున్నది ప్రశాంతకోమల హృదయము, దయాదాక్షిణ్యశీలత, లలితశృంగారనీతి, ధారాళస్వభావము, సౌజన్యదృష్టి, జాతకునికి కలిగి సౌకర్యములు సూచించగలవు వివేచనాపరత, నిష్కల్మషహృదయము, శాస్త్రశీలత, అనువగు గురు కేంద్రయోగములవలన ఫలము శుక్ర కేతువుల వలనమున్న లగ్నమునకు చంద్రదృష్టి యుండుట అకారణసౌహృదము సామాన్యమగుటకు కారణము కాబోలు? నిరంతరహాస్య మృదుముఖము, సౌజన్యము తోలు కాదు నిగాలనేత్రములు, మృదుమధురసల్లాపభోరణి, అతని ముఖమునకు సహజమైన అలంకారము

అది యట్లుండగ జీవనమునవరలో అప్పటికి చరిత ధనము కేంద్రము తనయుని మిత్రదృష్టిలోనుండి వెలుగడి శుక్రుని స్నేహదృష్టిని అందుకొనుచున్నది. దశమాధిపతి కినిచలించి లగ్నాధిపతి యగు కుజునితో పరివర్తన త్రికోణ శుభదృష్టిలో నుండెను అటుచేత ఉద్యోగగౌరవములందేమి, ఆర్థిక సౌభాగ్యమునందేమి, శుభదశలు జరుగుచుండుటచే, ఆ విషయములలో అతని కృషి అలజడి కలుగుట అసంభవము చరితలగ్నమునకు కాని, దశమమునకు, కాని ఏ కొరతయు చూపట్టదు

మరి ఇతని కొరతయేమి కారణమేమి?

జాతకములో గొప్ప లోపమనదగిన యోగము కొట్టవచ్చినది కర్కాటకములో తృతీయభావమందున్న ఇంద్రగురునుండి వ్యయభావములో నున్న కుజునికి వింశతి కేంద్రదృష్టి కలదు ఈ గ్రహములు రెండును అపోక్లిమస్థానములో నుండుటచే ఈ యోగము యెక్కువ దుష్ఫలము కష్ట కుటుంబ సంబంధ పరిస్థితులవలన కలుగు అవ్యవస్థ, అంతఃకలహము తలంపగలుగు సోదరులనుండియో బంధువులనుండియో లేక ఇతరుల వారి వారినుండియో, ఇబ్బందులు కలుగవచ్చును. అనవసరముగా అపనిందలు రావచ్చును. జాతకుని దయాళుత్వమును, దాక్షిణ్య స్వభావమును ఇతరులు దుర్వినియోగపరచుట అసంభవము కాదు క్లేశము ఫలమగును.

చతుర్థ (సుఖ) భావాధిపతి యగు చంద్రునికి గురువునుండి అర్ధకేంద్రదృష్టి వ్యయభావమునుండి వచ్చుచున్నది ఇట్టిపరిస్థితులు అధికవ్యయమునకు కారణము కావచ్చును

కాని, ఈ యోగము లేకనే జన్మసిద్ధములు. ఇవులే వీనికి వచ్చిన ప్రత్యేకత ఏమియు చూపట్టదు

చరితచంద్రుడు దిగ్బల జాగృత భావములో సంచరించుచుండుట. జన్మ చంద్ర శుక్రుల కేంద్రము కడచి ఈ చంద్రుడు కనిపెట్టు దాపుచున్నాడు. క్లేశమేదయినా, అది ఇంటి పరిసరములకు సంబంధించియుండగలదు కొరతమీ చూపట్టదు.

"ఉద్యోగాదులలో దోషము కానరాదు పూర్వ మనఃక్లేశము కలిగించు పరిస్థితులున్నచో, అవి గృహకృత్యములకు సంబంధించియుండునని తోచుచున్నది" అంటిని

"భగవంతుని దయతో ఉద్యోగాదులలో నాకు ఏమీ అతృప్తికాని, ఇబ్బందులుకాని, ఇప్పటివరకు

లేదు నాయిల్లే నాకు ప్రత్యక్షనరకము. కాదుట ఎందుకు? నా భార్య గయ్యాళిగంప! ఆమె నోరు పడ లేక తింటిను దుర్భరముయినది. ఇదే నాగోడు" దీన ముగా అతడు ప్రతి ఇచ్చెను

"సప్తమ స్థానములో రాహుకుజులున్నారు మీ భార్య అభిమానవతి, సమర్థురాలు, కోపశీల, కాఠిన్యను."

అని, కుజయోగి, మరల, "లగ్నాధిపతి సప్తమ భావములో నున్నాడు

'సప్తమే లగ్నపే భార్యా
దుశ్శీలా పతి ర్భవేత్'

అను న్యాయము ననుసరించి, ఆమె ఇష్టాను సారము మీరు ప్రవర్తించవలసియుండును" అని పలికితిని

"ఆమె ఏమి కోరినా, ఎంత కష్టమైనా, చేయుటకు సర్వదా సిద్ధముగనే! కించిత్ అనక చేయగలను కాని, చేసినా తప్పు, చేయకపోయినా తప్పు మాటలాడితే తప్పు, ఊరకుంటే తప్పు. ఇంటిలో ఉంటే తప్పు, బైట పోతే తప్పు! భరించ లేకున్నాను

"సంతానము?" అంటిని

"ఆరుగురున్నారు పెద్దవాడికి పెండ్లి కిద్దముగ నున్నది కుమారులు చిన్నవారు వారిని చూచి ఇంత కాల మోర్చినాను కానిచో స్త్రీ హత్యాపరాధమునకై ఎప్పుడో ఉరికంబము నెక్కియుందు నేమో!

ఆ పెద్దమనుష్యుని మాటకు చకితుడనైతిని. పరిస్థితి ఎంతో ఘోరముగా, ప్రమాదకరముగా, ఉన్నదని స్పష్టమైనది కాని, అతని దశలో ప్రమాదమైనవి ఏమీ చూపట్టవు భార్య జాతకములో ప్రబలమగు దుర్దశలు ఏర్పడి, ఆమె గ్రహములలో ఇతని గ్రహములకు క్రూరవేధ ఇప్పుడు వచ్చి యుండెనేని, ఇట్టి స్థితి వచ్చుటకు అవకాశము లేదు.

"మీ భార్యగారి జాతక మున్నదా?" అని అడిగితిని.

"ఉన్నది ఇరువదియొక్క గుణములున్నవని, దోషసామ్యమున్నదని, మహాయోగజాతకమని, ఏమేమో చెప్పి నా కొంప ముంచినారు"

అని జాతక చక్రమొకటి ఇచ్చెను. దాని సాయన చక్రమిది :—

1 28-51 రా 25-24	చ 19-44 వివాహ 29-42	-	కు 15-7 శ 16-44
వ 4-49(వ)	(సాయనము) — భార్య జాతకము —		యు 0-47 కు 17-35 ఇ 26-56
గు 8-19 (వ)			బు 9-46 ర 27-55
X 29-8	పుణ్య 20-40 భర్త 28-30		శ 25-24

లగ్నదశమాధిపతి గురువు దశమ కేంద్రములో, పుణ్యసహమును భర్తృసహమముతో చేరి భాగ్యభావ ములో, పంచమాధిపతి చంద్రుడు నవస్థానములో, కల జాతకురాలు గొప్ప అదృష్టశాలిని అని చెప్పుటలో ఆశ్చర్యమేమి?

ఈమెను వివాహమైన అనంతరమే భర్తకు యోగము పట్టియుండవలెనే! అతని దశమకేంద్రములో ఈమె బృహస్పతి, అతని లగ్నకర్త శుక్రునకి ఈమె సింహ రవినుండి పూర్ణ త్రికోణ దృష్టి అతని దశమ చంద్రునితో ఈమె భర్తృసహమమునకు నికరమగు అర్ధకోణ వ్యక్తిదృష్టి! ఈ యోగములు గణ్యములు కాకరవు.

కాని, అతనికి క్లేశము కలిగించు కారణములను మన మిప్పుడు గమనించవలసియున్నది ఈమె జాతకములోనున్న ప్రబల దోషములు రెండు నాలింట కుజశనిసంయోగ మొక్కటి! చలదల ప్రారంభమున్న మాటలో దన్నీరు పోయుట వంటి యోగమిది అందులో అది యుండుట చతుర్థ కేంద్రములో (గృహము, మనస్సు), కుజములో మంటలు మింటి కెగయగలవు. జాతకురాలి మనోధర్మము నకు ఈ స్వభావమున్నది కోపము చెలరేగినప్పుడు, తత్ఫలముగా రెండైనా, ఇతరులైనా, కాయకష్టమో ప్రత్యక్షనష్టమో, కలుగకమున్నదను విషయము ఆమె మనస్సుకే స్ఫురించదు. ఇక, ఆమె రోజుల సమస్త కేంద్ర

కెండనది. కీర్తిగొప్పది కాని, అది సద్వినియోగము చేసుకొను కౌశల్యము కిరీటిహరిప్రసాదము బుద్ధికి 'మురారిమార్గము' ఇతరుల బుద్ధిని, ఉపదేశమును, అంగీకరించు సహనము, ధృఢ్యము తలపుమించిన స్వాతంత్ర్యప్రీతి, శాఠ్యము, మొరకుతనము, ఇవి సామాన్య ఫలములు విశేషమేమనగా, జాతకములో చతుర్థ, సప్తమభావముల కధికారి బుధుడు స్వక్షేత్ర నిపథములలో, ధర నిపథములో, ఈ బుధ కరణ దైవత్యము ఫలించకలదనుట! కారణితో తలగోరుకొన్నంటుండును ఈమెలోని స్వభావము ఇట్టి స్వభావముతో ఈమె భర్తను కేళిపెట్టుచేల నిరత!

కాని, ఇవన్నియు జన్మకాలీకయోగములు ఈ స్వభావము ఆమెను అజన్మసిద్ధమైనది పదునాను సంవత్సరములకు పైగా భర్తతో సంసారము చేసినది యీ కుటుంబిని సత్సంతాన సౌభాగ్యమున్నది ఇంతకాలము ఈమె స్వభావమును సహించి శిష్యగా కడపిన భర్తకు ఇపుడీ అసహన మేల?

భార్యాభర్తల జాతకములను కొంత పోల్చి చూడుడు అన్యోన్యముగా వీరి రవి చంద్రులకు స్నేహ దృష్టి లేదు. కనుక, ఈ దాంపత్యబంధములో భక్తికి ప్రాధాన్యము లేదు కాని పరస్పరముగా ప్రబలాకర్షణ ముచే వీరికి సంతరించుటకు కొన్ని యోగము లేర్పడినవి.

(I) భర్త శుక్రునిపైన భార్య వివాహసహమము,

(II) భర్త రవినుండి, భార్య శనునినుండి, పైశుక్రునికిని, వివాహసహమమునకును అనుకూల త్రికోణ దృష్టి,

(III) భార్య పంచమాధిపతి చంద్రుడు భర్త లగ్నమునకు నవ్వుట;

(IV) భర్త చతుర్థభావ బిందువుపై ఆమె శుక్రుడు,

(V) భార్య పంచమభావమందలి శుక్రునితో భర్త ప్రేమసహమమునకు శుభదృష్టి;

ఈ యోగముల ప్రాబల్యమున, భార్య స్వభావములో కార్కశ్యముండినా, కోమల స్వభావుడగు భర్త సహించుకొని, ఆమె ఇష్టానుసారముగ ప్రవర్తించుచు వచ్చినాడు. అథవా,- అనురాగమూర్త్యనుభవకాల ములో అందందు చూపట్టిన ఆమె పిచ్చిచేష్టలు, శ్రీనాథ కవిసార్వభౌమునకు సెలవిచ్చినట్లు,

"ఇక్షుసారసంభు పాకములో,
మిరియపు కారంబులో" లె"

రుచికరముగా గనపడి యుండును.

కాని, జీవనమార్గదశలో అప్పటి వయస్సునకు భార్య జాతక గ్రహములనుండి ప్రబల దుష్టదృష్టియోగములు భర్త జాతకగ్రహముల కేర్పడినవి అగుటచే, ఆ సాధుశీలుడు భరింపలేనంత కర్కశత్వము, శాఠ్యము, భార్య స్వభావములో ఇపుడు కానవచ్చినవి అనగా అనిముత్యమైనది భార్య భర్త క్లేశపడక ఏమి చేయగలడు?

"మూడు సంవత్సరములనాడు మీకు పరస్పరముగా ప్రబల దుష్టదశ లారంభమైనవి ఇంకా కొంత కాలము మీరు ఓర్పుతో సహించియుండవలెనేమో?" అంటిని.

"నేను సహించినంత, ఓర్పుకొన్నంత, ఏ యుగములో, ఏ మానవుడైనా, సహించి, ఓర్చియుండినట్టి గాథలు విన్నచో, మీరిట్లు చెప్పియుండవచ్చు. వినండి"

అతడు తన పురాణము చెప్పుచుండగా ఆశ్చర్యముతో వింటిని దాని సంగ్రహ మిది

అతనికి తమ్ములు కలరు. పెద్ద కుటుంబము తోడికోడండ్రపైన అనురాగము ప్రదర్శించుట ఇతని భార్యకు బాగా అలవాటైనది. స్వతంత్ర జీవనమునకు చాలినంత సంపాదనము తమ భర్తలకు లేకపోవుటం జేసియు, వయస్సులో చిన్నవారగుటం బట్టియు, అతనే, అనుభవించలేక, వారు పడుచున్న బాధలు చూచి, చూచి, సహించక దయాశాలియగు జాతకుడు రెండు మాసములకు పూర్వము తన భార్యతో వేరు కాపురము పెట్టి, సోదరులకు నెలనెలకు ద్రవ్యసహాయ్యము చేయుచున్నాడు. అతని భార్య ఈ దయాశాలిత్వమును సహించలేకపోయి భర్తను తీవ్ర విమర్శనకు గురిచేసినది. ఏమైనా, సోదరులను నిరాదరించలేదతడు. భార్యకు అతృప్తి హెచ్చినది పెద్దకుటుంబములో పనులన్నియు తోడికోడండ్రు నిర్వహించుకొని పోవుచుండగా, వారి సహాయమునకు మాత్రమున పాటుపడిన భార్యకు స్వంత కాపురము నిర్వహించుట కష్టమై, వేరుకాపురము కొట్టించుటకు భర్తను దూల

వాడుక వచ్చెను. వంటవాండ్రను, సేవకులను, పనివారిని ఏర్పరచినా, జీతము ఇవ్వలేదు. ఆమెగోల భరింపలేక, వంటవాడు మూడుదినములకు, పనికత్తె వారమునకు కాలము చాలించుకొని, కూలి సయితము తీసుకొనక పలాయనమైరి. క్రొత్తవారిని వెదకి తెచ్చినా, వారు సయితము ఉండక తగిన పనివారిని సంపాదించు యోగ్యత లేదని ఎత్తిపొడుపు. పనివారిని సంపాదించుట అసాధ్యముకాగా, హోటలు నుండి భోజనము తెప్పించుకొను ఏర్పాటుచేసినాడు భర్త. కాని, తిండి బాగుగాలేదని మూడు మూడుదినముల కొక హోటలు మార్చవలసి వచ్చినది. కోపమా, చెప్ప నలవి కాదు. ఆక్రోశము వర్ణనాతీతము. మంచి మాటలు చెప్పితే, మంటలో నేయిపోసినట్లే! దండించినా వ్యవహారము బజారున కెక్కునను. కోపము వచ్చినప్పుడు, (అది తరచుగానే రాగలదు) ఏ పదార్థము చేతికి దొరికినా, సర్వనాశనమే. సమీపమున పసిపిల్లలున్నచో వారిపైబడి విలవిల తన్నుకొనునట్లుగా వారిని బాదుచుండగ చూచి సహించుట అసాధ్యము. ఇరుగు పొరుగువారు సమాధానము చెప్పవచ్చినచో, వారికి ఆయువు మూడినట్లే. బంధువులు విని ఇంటికి రారు. స్నేహితులు దూరమైనారు. ఇరుగు పొరుగులవారితో రామరావణయుద్ధము. సంఘములో తలఎత్తి తిరుగుట అసమానమైనది. పుట్టినింటికి వెళ్ళుమంటే వెళ్ళదు. పిలచుకొనిపోయి విడిచివచ్చినా మరుదినమే తిరిగి వచ్చును. జీవితము దుర్భరమైనది. వారముదినములు వెను! నొకనాడు అవసరముగా కుమారుని వాతలు పడునట్లు కర్రతో బాదుచుండగా చూచి ఓర్వలేక రివాల్వరు తెచ్చి కాల్చుటకు సిద్ధమై, కాగుతోరు పసిబిడ్డలను చూచి మానుకొన్నాడట! ముండేమో!

చలితదశలో భార్యరవి భర్త కుజునిమీదికివచ్చినాడు. ఆమె బుధునికి భర్త చలితశని సమసప్తకము, చలిత దశమము ఇంద్రుని సంయోగములో నున్నది. ఆమె చలితలగ్నము వరుణుని కేంద్రమునకు పోయినది. భార్య చలితశని భర్త చలిత శుక్రునితో సంయోగము. భర్త చలిత బుధ్యాసనము భార్య జన్మ మునికి కేంద్రము. భార్య చలిత వరుణునితో భర్త చలిత శుక్రుడు పార్శ్వకేంద్రము. భర్త చలితకుజుడు భార్య చలిత వరుణునితో పార్శ్వకేంద్రము!

ఏమి యుద్ధమిది? ఇంకను కొన్నికలవు. కాని, జరుగుచున్న కథకు ఈ దశలే చాలు. వాస్తవముగా అతని అవస్థ దయనీయమైనది పాపము!

"ఇంకా అగమపక్షము తొమ్మిదియేనముల దశ లుండగలవు. ఈ కాలములో మీరు ఒకరికొకరు దూరముండుట మంచిది. లేనిచో, దగ్గరనున్నకాలము సన్నిహితముగాలేదు, ఎవరికైనా అత్యాగ్రహము కలుగవచ్చును. ఏదున్నా దారుణమయినా సాధ్యమే"

"అది నా పరిస్థితులలో సాధ్యముకాదుగదండీ?"

"ఒక యుక్తిచేయండి. హిమాలయప్రాంతమునకు మీ ఉద్యోగమును మార్పు చేయించుకొండి. స్త్రీలు పిల్లలు నివసించుటకు వీలుకాదని చెప్పుము. కుటుంబమును వదిలి వెళ్ళవచ్చును. గుప్తకాలము తీరిన తరువాత మరలిరావచ్చును" అంటిని

"ఎంతో ప్రయత్నించవచ్చును. కాని నేను లేని కాలములో భిన్నంగా ఏమౌనో అని భయము"

"భయము అవసరము లేదు. సంతానమునకు ఆపదలు కలుగవు. లేవు. నిశ్చయముగా వెళ్ళవచ్చును"

"అప్పుడు ఈ దశల ఫలమేమగును?" అతని సంశయ మిది

"మీరు లేరు అని, ఆమె కష్టపడుచు, మీపైన కోపముతో పంతము నెరవుల, చింతపెట్టుకొనుట, తలచుకొని మీరు కేవలపడుట, ఇంతటితో ఫలము చెల్లిపోగలదు"

అతనికి నచ్చచెప్పితిని. ఆ పెద్దమనుష్యుడు కొంత తృప్తిపడి స్వస్థానమునకు వెళ్ళినాడు. తరువాత రెండు నెలలలో ఏదో ప్రయాసపడి మార్పు సంపాదించుకొని వెళ్ళుచు మార్గమధ్యమున నా ఇంట ఒక పూట విడిసి పోయినట్లు చెప్పి ప్రయాణము సాగించెను. ఆ రెండు మాసములు దాటిన తరువాత మరల స్వస్థానమునకు ఉద్యోగమును మార్పించుకొనివచ్చి అతడు తన కుటుంబమును చేరుకొనగలిగెను. దుష్టదశలు గడచినవి. భార్యలో అప్పటికి ఉద్రిక్తత తగినది. స్వభావము మారలేదు కాని, సత్యముగా తరువాత కథ నడచుచున్నది. అతడును తృప్తితో కాలము వెళ్ళబుచ్చుచున్నాడు. అట్టి తొందర లేని దశలకే

జాతక శాస్త్రప్రయోజనము

ఒకప్పుడు ఒకానొక కుటుంబినికి గొప్ప శోకము వచ్చినది. భర్త జాతకమందలి పాపగ్రహములతో ఆమె జాతకమందలి క్రూరగ్రహములకు దేశమార్పిడిలో పరస్పరవేధ వచ్చియుండినకాలం మది భర్త స్వభావములోనున్న అఖండకల్యాణగుణములు కొన్ని మతి మారిపోవుచుండుట కతమున ఆ గృహిణి సహించుట అతికష్టముగుటచే ఆ విషయమున భర్తను మందలించుచు, తత్ఫలముగా విరామమువచ్చిన భర్తనుండి ఆమె జాతకప్రకారముగా శారీరక మానసిక బాధలనుభవించుట నిశ్చయముగా నుండినది. ఆ సీమంతిని ప్రార్థనచే వారి జాతకములను చూచుటకని వచ్చినది. అప్పటికి పంద్రెండు నెలలకు కాని, ఆ వేళలు తీరిపోవనియు, గడ్డుకాలము రానున్నదనియు, గమనించితిని. ఈ గడ్డుకాలమును భర్తకు దూరముగా పోయి వియోగముతో కష్టపడవలెననియు, చేతిబిడ్డను తప్ప ఇతరుల రక్షణభారమంతయు భర్తపైననే వదలి వెళ్లుటేకాక, భర్తకేమియు ప్రతికూల ప్రాయ కూడదనియు చెప్పితిని. శాస్త్రనిర్ణయము కేవలము , నాలుగుదినములలో ఆమె వెడలిపోయి దూరప్రాంతములందలి బంధువుల ఇండ్లలో సంవత్సరము గడిపినది. దశాకాలము ముగిసినగనే అంతవరకు క్రుంగిపోయియుండిన భర్త తనకు ఆమెయున్న స్థలమునకు పోయి ప్రాధేయ పడి, తనమార్గములు కొన్ని ఆమెకు హితకరముగా నుండునట్లు మార్చుకొనుదునని ప్రమాణములు పలికి, సమాధానపరచి ఆమెనింటికి పిల్చుకొని పోయినాడు. అతని స్వభావములో గొప్పమార్పువచ్చినది—అనగా, భార్యకు సహ్యముగా నుండునంతటి మార్పునట. వారి కుటుంబములో ఇప్పుడు శాంతి, తృప్తి కాని యున్నారు.

భార్యాభర్తల కష్టములలో ఇట్లు వియోగమును ఉపదేశించుట భావ్యమా! అని ఆక్షేపించువారుందురు కాబోలు! ఆవియోగము ననుభవించిన భార్యాభర్తలే ఈ ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పతగినవారు. ఒక్కమాట దాంపత్యము విషమయినపుడు, వియోగము తగినమందు ఏల కారాదు? వ్యాధిస్వభావము ననుసరించి కొన్ని సందర్భములలో విషము సంబంధము ఔషధరూపమున అమృతమగుననుట పాకమహిమయు తెలియని విషయముకాదు.

వియోగము శాశ్వతముగా క్లేశప్రదమే. గత కాలములో అనేకము కొంత సహించినచో జీవితము బాగుపడుసందర్భములలో, దానిని దోషమన నేల?

"స్వల్పస్య కృతే భూరి,
నాశయేత్ మతిమాన్ నరః,
ఏతదేవహి పాండిత్యం,
యత్ స్వల్పాద్భూరి రక్షణం ॥"

అని కదా పెద్దలు చెప్పిరి!

ఊహా కలాపం

శ్రీ యస్వీ జోగారావు

అదియొక సుఖస్వప్న సుముహూర్తము !
ముహుర్ముహు రీహాదోహల
మధురోహా మహావర్తము !
అదివివిక్త మహోరాత్ర మిహజీవిత
మహా యాత్ర కవిముక్తము !

* * *

అదిఅపూర్వశరత్పూర్ణిమా శర్వరీ సర్వ
సౌందర్య సర్వస్వధూర్వహానర్వంనహా!
అదివిశ్రాంత తమిస్ర విధూదయ మృదూస్ర
వికస్వరవలాహకశకలైక ప్రకాశమాకాశము!
అదిఆకాశ విపులా తలాంచల విశాల
వివిధాశావకాశ పేశల
రాకాసుధాకరాలోకవ్యాకుల
వలిలాఘు దీర్ఘసమానము సముద్రము !
ఆ సముద్ర తీరమ్మున
అదిగో యొక శివాలయము
అతి శిథిలము ! శివాలయము !
శిథిలాలయ సవిధమ్మున
చిత్తభవుని చితి రగిలిన
స్థాణ్వాశ్రమ స్మశానమ్మ
నా నదిగో యొక సమాధి !

* * *

ఆ చోట నావేళ అంభోధి అలలపై
గయ్యాళిగాలి వాహ్యాళికేళి-
ఆచోట నావేళ ఆకాశ వీధిలో
జాబిల్లి మొగిలు దోబూచులాట

* * *

ఆ సమాధి వేదికపై
ఆసీనుండై కవి యొక
డున్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి-
కలనైనా కనిపించని
తన ప్రేయసి సాకీ ఆ
కాశం బన్నట్లు కటా
ఉన్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి-
వెన్నెల కను సన్నలలో
వెలిమబ్బుల వెనుక నొదిగి
ఊహాల కందీ యందని
మోహనాంగి హొయలు దలచి
కావ్యాలాప కలాపము
కడుకొని చేయుచు పాపము
ఉన్నా డున్మత్తుని వలె
మిన్నువంక కన్నిగిడ్చి!
అపు డకస్మికముగ వల
చంద్రకిరణ మొకటి జారి
సంద్రములో పడి యక్కడ
నొక యల చెలరేగి విరు
ర్వించి విసరె నొక గాడుపు !

ఐశ్వర్యము!
కదలి బయల్వెడలినదో
చదలనుండి జారినదో
కాని యొకానొక లతాంగి
మేనంతా మేలిముసుగు
మేఘములో చంద్రరేఖ!
అదిగో తన కభిముఖముగ-
అడుగులు తడబడ
వడివడిగా నవ్వాడి లేకుండగ
నడచుచున్న దొంటరిగా!
అలో నొక అఖిలాకారు
డతి క్రూరుడు
ముష్కర తస్కరు డతిదుష్కర
కార్యదీక్షా ధుర్యుడు
కాంతడాసి కత్తిదూసి
నగలక్కడ పెట్టి మరీ
కదలు మనుచు బెదరించెను
ఆ ధృష్టా ధరోష్ఠ
చటుల స్ఫోట నోద్భూతోద్ధుర
వాతవిధూత మై
మే ఛాసెను మేలిముసుగు!
అహో సహజ మహోరాశి!
లోకోత్తర రూపోజ్జ్వల!
తన ఊహా దాత్యూహా
వ్యూహములో
విరిసిన విద్యుల్లత!
తన ఆశాకాశములో
వికసించిన రాకాశశి!
అచ్చముగా తన ప్రేయసి!
గతచంద్రగ్రహణవేళ-
అతికామార్తాతురులై
అభిసారము, కాదుకాదు
వ్యభిచారము లాభ మనెడు
బంధుజనుల బాధకోసి
సంద్రములో సాగోరిన
చంద్రవదన! జలదవేణి!

* * *

ఆ క్షణమ్మున అంగ మెల్లను
అక్షులుగ వీక్షించి యామెను
సొమ్ములుంచిన చొప్పు లేదని
తట్టలేదో తట్టినా యొక
ఆశ మొట్లను నాశమైనది
పొరుగు నేలను పొందరా దని
అనపడుచున్నాడు చోరుడు.
'అన్న కన్నగ! ఆభరణములు
సున్న నీవిక తప్పుకొ'మ్మని
ఆమె యన్నది.
'ఏమి వగసిది! యేమి మన్నన!
ఏకతమ ఎలనాగ లెవ్వరు
వడికిరేయి పరాయి పురుషుని
పలుకరించెడి పాడిగా' దని
వాడు గండర గండమిండడు!
'ఛావ పోనీ ఛాకుగా కీ
రాండిలోపల రొక్కమున్నద?'
అన్నదామె మహాద్భుతమ్ముగ
అపు డకస్మికముగ నల
చంద్రకిరణ మొకటి జారి
సంద్రములో పడి యక్కడ
నొక యల చెలరేగి విగు
ర్వించి వినర నొక గాడుపు!

శిథిలాలయ గర్భములో
శివు డొనర్చు సత్కారము!
సమాధిచాటున కంకల
సర్పాన దాగె నృకపాలము!
కలవరపడి కల మేల్కొన
సవధరించె కవీశ్వరుడు.
ఏవీ యా నిశాచరులు
వామకర్మ పశుంపదులు?
అదుగో ఘోర విషాణము,
సమాధి స విధమ్మున నొక
పటుకర్కశ పాషాణము!

అదిగో మరి అభిసారిక,
శిథిలాలయ శిల్పములో
శివుని వెనుక చిత్ర మనెడు
చిత్రభవుని పరిచారిక!
అవేమిటా ఊళలు?
కడతేరిన కవిస్వామి
కడతేరని ముడి యూహాలు.
అదేమిటా సమాధిపై
చిత్రముగ శిలాక్షరములు?
"భావకవి కట్టిన ఊహాకలాపములో
భామవేష మెప్పటికీ తెరవెళ్లదు"

చిన్న సంసారం

శ్రీ పంతుల కృష్ణారావు

సాయంత్రం సత్యనారాయణ ఆఫీసునుంచి వచ్చేసరికి ఇంట్లో అతని తమ్ముడి భార్య కనుపించి కవ్వించింది. ఆమెను చూడగానే సత్యనారాయణకి చాల వరకు ఆందోళన తగ్గింది. మూడురోజుల నుంచి అతను ఆమెవిషయమే భార్య నడుగుతున్నాడు. వారం రోజులై కనుపించలేదు ఆమె. రాకపోతే తమ్ముడూ భార్యా ఇంట్లో ఏం ఇబ్బందులు పడుతున్నారో అన్న భయమే మొదట కలిగింది సత్యనారాయణకి.

సత్యనారాయణ తమ్ముడు ఆ ఊళ్ళోనే ఒక కర్రల డిపోలో గుమాస్తాగా పనిచేస్తూ నెలకి నలభై రూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడు. అక్కడే ఎనిమిది రూపాయలు అద్దెకి వేరే ఒక యిల్లు తీసుకొని భార్యతో ఆయింట్లో వుంటున్నాడు. అతనికి ఆ నలభై రూపాయలే ఆధారం. మరేమీ పైరాబడికూడా లేదు. ఈ చ్చేతకాలంలో ఇంటద్దెపోగా మిగిలిన దానితో అర్ధాంగితో సహా గడపాలి! — ముప్ఫయ్ రెండురూపాయలతో ఇద్దరు మనుష్యులు నెలరోజులు గడపడం కష్టమే! — ఇందుకే సత్యనారాయణ తమ్ముడి సంసారాన్ని గూర్చి చాలా విచారిస్తూవుంటాడు.

అయితే తమ్ముణ్ణిగురించి అంత విచారించి, జాలిపడి సత్యనారాయణ అతనిబాధల్ని ఏమైనా నివారించగలుగుతున్నాడా అంటే లేదనే చెప్పాలి! అసలు తమ్ముడి సంసారపుస్థితిని రూపుమాపే శక్తి సత్యనారాయణకి లేదు. సత్యనారాయణ కూడా గుమాస్తాయే! అయితే తనెంమాత్రం నెలకి యాభైరూపాయలు కాని పదిహేనురూపాయలు ఇంటద్దె చెల్లించగా మిగిలిన ముప్పైయైదురూపాయలతో తనూ భార్యా ఏం ఇబ్బందులు పడకుండా నెలరోజులు కాలక్షేపంచేయడం అతనికి బ్రహ్మాండంగానే వుంది. అప్పటికీ సత్యనారాయణ తమ్ముడికి చేతనైన సహాయమంతా చేస్తూనేవున్నాడు. కిందటి నెల అందిన నలభైరూపాయలు ఆ భార్యాభర్తలు పదిహేనురోజులు కాలక్షేపంచేయడానికి సరిపోయాయి. మిగిలినపదిహేను రోజులు ఏకాదశీ ద్వాదశీలు వెళ్ళినట్టు గడిచిపోయాయి. అటువంటప్పుడు సత్యనారాయణ ప్రతినెలా తమ్ముడికి అయిదూ పదీ సర్దుబాటుచేసి, అతని ఇంట్లో లేని పోని అవసరాలకు ఇంటిలోనుంచియిచ్చి సహాయపడుతూనే వున్నాడు. అయినా ఒక్కొక్కరోజున ఇంట్లో భోజనాలు లేకుండా వుంటున్నారని వింటున్నాడు. అరువది! ముప్పైరూపాయలు సంపాదిస్తున్న తమ్ముడికి అంతెంతలో సంసారం నిర్వహించడం అంత సులభం కాదు. నలభైరూపాయలతో సంసారం చెయ్యడం తమ్ముడికి కొంతకష్టంగా ఉంటే కొంత సహాయం చేసే అతనికి కూడా కష్టాలు తప్పాయా?

సత్యనారాయణ లోపలికి వెళ్లాడు. ఆ యింటికి రెండే గదులు, ఒకదాని ప్రక్క ఒకటి వున్నాయి. అందులో ఒకటి వంటకి భోజనానికీ, రెండోది పడకగది. రెండు గదుల్లోనూ కిక్కిరిసి చిన్నవరండా, వరండా దాటితే చిన్న గుమ్మంలోకి, అదీ దాటితే వీధిద్వారం!

సత్యనారాయణ వచ్చేసరికి అతని భార్య, తమ్ముడిభార్య, పడకగది ద్వారందగ్గర వరండాలో కూర్చొని మాట్లాడుకుంటున్నారు. సత్యనారాయణ రావడం చూచి తమ్ముడి భార్యలేచి నిల్చొని, "వదినా వచ్చారు!" అంది. "అప్పుడే వచ్చావంటావే మరదల్లా —ఒచ్చి ఎంతసేపయింది కమలా?— ఓ ఘంటైనా కూర్చోవువుగాని!" అంది సత్యనారాయణ భార్య. "లేదక్కయ్యా!— ఇంకా వంటచేయాలి! చాలా పనులున్నాయి వెళ్ళివస్తాను!" అంది కమల. "ఏదీ? అంతమేం కొంప మునిగిపోలేదు! ఒక్కపూట వుండకూడదు!—నువ్వుండకపోతే మా సంగతులేమీ తెలియక మాకెంతో దిగులుగా వుంటుంది!" అంది సత్యనారాయణభార్య ఆమెను సాగనంపుతూ. "అలాగే అక్కయ్యా!" అంది కమల.

ఇంట్లోకివెళ్ళిన సత్యనారాయణ గదిద్వారం దగ్గరనుంచి ఇద్దరు అపరాధుల్నీ వదిలిపెట్టిపోగానే తిన్నగా గదిలోకిపోయి ఆలోచిస్తూ కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అతని కళ్ళముందు శకుంతల ఆకారం మెదులుతోంది ఆమెను తలుచుకున్నప్పుడల్లా సత్యనారాయణకి ఆమెమీద అమితమైనజాలి వేస్తూ వుంటుంది క్రిందటిసారి వచ్చినప్పటికీ ఇప్పటికీ చాలా నీరసించినట్లు కన్పిస్తోంది. శకుంతల వారం రోజుల క్రిందట వచ్చినప్పుడు ముఖం యింత వాడిపోయి లేదు ఈసారి మరీ కాంతిహీనంగా వుంది ముఖం. పాపం!—తన తమ్ముడితో ఎన్ని బాధలు పడుతోందో యేమిటో!—కట్టుకున్న చీర, తొడుగుకున్న జాకెట్టు చాలా మాసిపోయి వున్నాయి బట్టలు కూడా లేనట్లున్నాయి తమ్ముడిని పెళ్ళాడినది మొదలు ఆపిల్లకి అన్నీ కష్టాలేకాని సుఖం అన్నది లేకుండాపోయింది కాని తన తమ్ముడు మాత్రం యేం చేయగలడు?—భార్యకి చీరలు కొనలేడు, ఇంట్లోకి కావలసిన సామానులే లేవు అంటే నెలకైదురూపాయల జీతం తెచ్చుకుంటూ వాడేం చేయగలడు?—ఇంకా ఈ మాత్రం ఉద్యోగం దొరికబట్టి ఈపాటైనా నిలవగలుగుతున్నారు లేకపోతే ఆ చదివిన సెకండుఫారం చదువుకి ఈమాత్రం ఆధారమేనా దొరుకుతుందనుకున్నాడా తను?—అయినా అందుకని వాడి కర్మ వాడను భరిస్తాడంటూ తను ఊరుకోగలడా అంటే ఊరుకోలేడు చిన్నప్పుడు చదువుకోనందుకు తనిప్పుడు కనుగిరిని చూచి నిట్టూర్చాడు. పైగా అతనిలాగ తయారయ్యాడని ఎవరేనా అతనిని అన్నా తను సహించడు.

సత్యనారాయణ అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు భార్యకప్పుతో కాఫీ తెచ్చి టేబిల్ మీద వుంచింది. కాని సత్యనారాయణ అది గమనించనే లేదు.

"కాఫీ చల్లారిపోతోందండి!" అని హెచ్చరించింది భార్య సత్యనారాయణ భార్యవంక చూశాడు. ఆమె తెలుపు అరుపచ్చరంగులు గల కనకాంబరం రంగుచీర, తెల నైలాన్ జాకెట్టు ధరించింది మెళ్లో పుస్తెలతాడుకాక మూడుపేటల బంగారపు గొలుసు, చెవులకు రాళ్ళ తమ్మెట్లు, చేతులకు ఒక్కొక్క బంగారపుగాజా వున్నాయి. ముఖం సబ్బుతో కడుక్కొని పచ్చగా పసుపు రాసుకొని వుంది. కళ్ళకి కాటుకవుంది తలలో మల్లెపువ్వులు పరిమళాన్ని వెదజల్లుతున్నాయి సత్యనారాయణ భార్యవంకే చూస్తూ ఆమె అనుభవిస్తున్న జీవితానికీ, తన తమ్ముడిభార్య అనుభవిస్తున్న జీవితానికీ గల వ్యత్యాసాన్ని గురించి ఆలోచించసాగాడు తన భార్యమాటికి ఇంతటిదిగా ముస్తాబై మనసులో ఏ చీకూచింతా లేకుండావుంది అటు తన తమ్ముడిభార్య మెళ్ళో నల్లపూసలదండ తప్పించి మరో ఆభరణం లేక, కట్టుకుంటానికి మంచికట్టుబట్టలేక ఒక్కొక్క రోజున తిండానికి తిండికూడా లేక నానాబాధలూ పడుతోంది ఐశ్వర్యం అనుభవించలేకపోయినా దేవకి ఇబ్బంది లేకుండా వున్నదానితో సుఖంగానే సాగిపోతోంది తన సంసారం అటు తన తమ్ముడి సంసారం మాత్రం ఇంట్లో ఏ వస్తువూ లేక ప్రతిదానికి ఇబ్బంది పడుతూ ఏరోజుకారోజు ఎలా గడుస్తుందా అన్నట్టుగావుంది ఊరినిండా అప్పులైపోయి తీర్చలేక నానాబాధలు పడుతున్నారు వారు

సత్యనారాయణ ఇంకా అలాగే కూర్చోవడం చూచి, "కాఫీ చల్లారిపోతోందండీ!" అని మరోసారి జ్ఞాపకంచేసింది భార్య

సత్యనారాయణ కాఫీత్రాగేసి ఖాళీకప్పు టేబిల్ మీద వుంచాడు

ఇంటికొచ్చినప్పట్నుంచి భర్త తనతో మాటాడకుండా ఆలోచిస్తూ కూర్చోవడంచూసి, "ఏమిటండీ ఇంటికొచ్చిన దగ్గర్నుంచి అంతతీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నారు?" అని అడిగింది భార్య సత్యనారాయణ కొంచెం దిగాలుగావున్న కుర్చీలో కూర్చుంటూ

"అబ్బా!—ఏమీలేదు!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"ఏమీ లేకపోతే ఆఫీసునుంచి వచ్చిన మొదట్లో మాటాడకుండా ఎందుకిలా కూర్చున్నారు?" అని ప్రశ్నించింది భార్య

"ఏంలేదు. మా తమ్ముడి సంసారంగురించే!—ఇవాళ శకుంతల వచ్చిందికదా, ఇంట్లో ఎలా కాలక్షేపం చేస్తున్నారో ఎలావుంటున్నారో తెలిసిందికదని!"

"తెలియకపోతేదానికి ఏముంది రహస్యం కనకా?—పాపం కాలక్షేపం అవుతోందనే అనుకోవాలి

తెలుసునా? ఇంతకాలం ఎలాగుంటున్నారో ఇప్పుడూ అలాగేవుంటున్నారు. కాని అంతకంటే మరేమీ సుఖపడిపోలేరు. ఇవాళొచ్చి మళ్ళీ ఇంట్లో ఏ కష్టమూ లేదంటే రెండుపూట్ల బియ్యం పాడుచేసి కొందరివల్ల పాడుచేసుకున్నారు ఇద్దరూ!" అంది భార్య.

సత్యనారాయణ భారంగా ఓ నిట్టూర్పు విడిచాడు.

"అయినా ఇంత అన్యాయం యేమిటండీ?—అంటున్నారు కాని—ఈ కాలంలో ఇప్పటికి అప్పుడే రెండేసిసేర్ల బియ్యం మూడుపూట్లా ఎందరో వాళ్ళకు వార్చిచ్చాను. మా వాళ్ళు మాడుమొగాలొచ్చి పట్టుకెళ్ళింది చెప్పలూ, తిప్పలూ లెక్కలేదు" అంది భార్య.

భార్య ఇలాగ అంటూంటే సత్యనారాయణ కళ్ళలో దైన్యమయమైన కష్టాల స్వరూపం మెదిలి మూగన్న చివుక్కుమంది.

"పాపం!—ఆపిల్ల యేంచేస్తుంది రాజ్యం?—మనం కాకపోతే వాళ్ళకి ఈ స్థితిలో మరెవ్వరు సాయం చేస్తారు?—మనకే కష్టాలొస్తే ఆ అమ్మాయి ఇంకెవ్వరితో చెప్పుకుంటుంది?—నాకీతడం మనిషికి చాలడని ప్రత్యేకంగా వుండాలి కాని లేకపోతే నష్టం మనం కలిసి ఒక్క కుటుంబంగా వుండాలన్న మాట!—నల్గురూ మాసి మనమే ఎలా విసుక్కుంటే తక్కిన వాళ్ళంతా ఎంత హీనంగా చూస్తారు?" అని అన్నాడు.

తనన్నమాటలన్నీ గుర్తించి నవ్వుతూ గ్రహించి మళ్ళీ అంది రాజ్యం "ఛా!—పాపం అమ్మాయి నేనేమీ అనడంలేదండీ!—పాపం అపిల్లేంచేస్తుంది?—అంతా కర్మ!—మీ తమ్ముడిమాట చెబుతున్నాను!—ఇంట్లో కలసిన కష్టాలు లేకపోతే అసలు ఎలాగ సంసారం చేస్తుందండీ?—ఏమి తమ్ముడన్నా "నాదగ్గర డబ్బులేవు వస్తాం నీకు మనిషి?" అంటాడట!—అలాగని ఊరుకోకుండా కోపం భోజనం అమర్చకపోతే నాకొట్లా తిడతాడట!—ఈ సంగతి చెప్పుకొని 'నీవి సంసారం ఎలాగ చేసేవాళ్ళు!' అంటూ ఏడ్చింది పాపం కమల."

"అపురూపం భద్రం నాదీ నంటే నా మాత్రం ఏం చేయగలను?"

"మగవాడు చేతకాకపోతే ఇంట్లోవున్న ఆడది చేసుకోదూ!—ఏ పాడూ లేకపోతే కొన్నాళ్ళకి అప్పులకి తిరుగుతుంది పాపం ఆ పిల్ల!"

"ఇదే!—అయితే నలభై రూపాయల రాబడిలో ఎందుమాత్రం ఇంతకంటే చేయగలడో చెప్పు!"

సత్యనారాయణ ఈ మాటనడంతో "ఇప్పుడు తమా భార్యా భర్త ఇద్దరే ఇలాగ సంసారం చేస్తున్న మనిషి రేపొద్దున్న పిల్లా పాపా పుడితే ఇంకేం చేస్తాడండీ?" అని అడిగింది రాజ్యం.

తన తమ్ముడి పరిస్థితుల పర్యాలోచించకుండా భార్య ఇలాగ తేలికగా మాటాడడం సత్యనారాయణకి కొంచెం కష్టాన్ని కలిగించింది. తనకి ఇప్పుడి పరిస్థితుల కోసం బాధ్యత సత్యనారాయణకి తెలుసు. అందుచేతనే తనకి ఇప్పుడు సంసారం చేసుకోలేకపోతున్నాడంటే అతనిని సత్యనారాయణ తొంగిందుకోవడం హీనంగా చూడడం పెళ్ళి అతని కెన్నెక ముక్కా తను కాదంటాడు. భార్య అన్నమాటలకి కొంచెం కోపంతో అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"నువ్వన్నదన్నీ నిజమే రాజ్యం!—అయితే నా మాత్రం యేంచేయగలనంటావు. నాకింత కాలం ఊరికిండా అప్పులుకూడా చేసిన దన్నంతటా టు రానీకుండా చేశాను. ఇప్పుడెవ్వరూ అప్పివ్వడంలేదు, ఏ మార్గం నాకూ అయినవ్వడంలేదు. ఇంకేం ఎలా చేస్తాడు?"

భర్త ఇలాగ అనడంతో రాజ్యం ఏమీ అనలేక ఊరుకుంది. రెండునిముషాలు ఊరుకున్నాక మళ్ళీ అంది:

"పాపం, కమలను చూస్తే ఎంతో జాలివేస్తోందండీ!—ఆ కట్టుకున్న బట్టలూ ఆ మనిషీ ఎలాగుందో చూశారా?—రెండేరెండు చీరలున్నాయట. అందులో ఒకట రెండు మూడుచోట్ల చిరిగిపోయిందట కూడాను!"

"అపిల్ల అవస్థలుకూడా మాకున్నాను రాజ్యం!" భారంగా నిట్టూరుస్తూ అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"మొన్న పండగనాడు చీరకొనుక్కుమ్మని ఎనిమిదిరూపాయి లిచ్చాను?—ఆ డబ్బు ఇంటి ఖర్చుకి ఖర్చయిపోయిందట!" అంది రాజ్యం.

"శుభం పొరపాటుచేశాం. పెళ్ళిక్కబురుండగా వీళ కానిత్యాఖ్య కలిసింది!"

"అది!— అయినా నాకునాకు తరి దిగణా న్పుడు చూస్తున్నారండీ!— ఎవ్వరికి దమ్ముడియోనా నాకి తీర్పుచెందలు. వాళ్ళంతా కోలాహల్పు చెడిది అనవసమాట లనుకుంటు!"

"   "

"వాడి చదివేసి వచ్చి పడి ఎదిపేజీ జాడికి మర్రి చిన్నపని ఎక్కడైనా మొ పనా రాసుబు!"

"హుం!— పెళ్ళిందుకారం చదివినవాడికి పెళ్ళికిస్తారు రక్యం?— ఇలాగా ఆ పాపుగారు తెలిసినవాళ్లు కొట్టు పిలిపించుకున్నారు."

"అయినా ఇదిను దగ్గరలు పొందకుండా? ముక్కుల పైన లేనా అయితే విలాసమాధుర్య చలుల ఉద్యోగమైనా దొరుకునా?"

"చదువుకోకపోయినా సుకుండి అంటే సీతాలత చేపాను విను!— వీడు దగ్గరగా తిరిగినది జ్ఞానం లేని తనంచుప్పుల్లో దాంపత్య న్నమధిసున్నది ఇప్పుడు ఇప్పుడు తవిన్ని సాలం ఎపెట పిపుంటం చిన్న జ్ఞానమువుంటె అప్పనెలాగ తిరిగిన తేకడుం విమవిద్కోరి తిండితిటితను కొరిన్ని చెప్పుకొని అనుభవించదు."

పత్యగారి నూరు తమాటగాసే గత్యం అంది "మీరంన్ని ఇలాగే చెప్తారండీ!— చిన్నప్పుడు చదువుకోనుండా తిరగపెం అతివిత వ్రేగ, పెద్దవాడై చప్పుడు పెళ్ళాన్ని కొట్టుకుతినడమూ అదిది తిప్పకొగా!— మీ తమ్ముడుగారూ?— అంతేరి అతిను లేసింగ టని పయుల్తిన్నూ వుంటాండి!"

భాగ్య అన్నమాటకి నిమువంటేపు ఊరుకొని కుర్చీలో ఎరిగా వైపు కూర్చొని గంభీరంగా అన్నాడు పత్యనారాయణ :

"గత్యం, మన్నిలాగంటున్నావు చిన్నప్పుడు చదువుకోలేదని, పెద్దవాడయాక భాగ్యం కులపెట లేదని నవ్వు మా తమ్ముడిని ఇన్నమాటలంటున్నావు కాని ఆ దెటువంటి పరిస్థితులల్లా ఎటువంటి పరిసర ప్రభావంవల్ల మనిషిగా తయారయాడో ఆలోచించడంలేదు. చెబుతున్నాను విను!— మా తమ్ముడు ఇప్పుడీస్థితికి వచ్చాడంటే అందులో నా దోషం ఏమీ లేదు!"

గాఢత్యం భర్తముఖంకేసి చూస్తూ మాట్లాడకూర్చుంది. పత్యనారాయణ చెప్పసాగడు.

"శేషగిరి తెలివితక్కువవాడు కాదు. వాడికి నాకంటే మంచి తెలివితేటలున్నాయి. మంచి జ్ఞాపకశక్తి గ్రహింపుశక్తి వున్నాయి. అయితే ఎన్నుంటే ఏం లాభం?— అవన్నీ ఎందుకూ పనికిరాకుండా పోయాయి. అవన్నీ వున్నా గుణంటే యేమీ ప్రోత్సాహం లేదుకగ మా తమ్ముడికి అప్పుడు చిన్నతనం ఎంతసేపూ బడి మానేసి చెట్లూ చేమలూ ఎక్కి ఆడుకుందాం అన్న ఆలోచనే కాని, దానివల్ల ఎటువంటి నష్టాలు వస్తాయో తెలియని తనమున్ను దానితోడు చదువుకోమ్మని, బడికి వెళ్లమని ఎవరూ నిర్బంధం చాలా కాదు. మా అమ్మ నాన్న ఉన్నారంటే వాళ్లదొకరకం. మా అమ్మకి నేనన్నా, మా తమ్ముడన్నా కొంత మమత. మా అమ్మకి ఎనిమిదేళ్ళ వయస్సులో అను కోని చరిత్రగా మేమిద్దరం మిగిలాం. నేను వాలుగో వ దిని, వాడు ఆఖరివాడు. అందుచేత బడికి వెళ్ళకపోయినా, ఎంత అల్లరిచేసినా, ఎలాగ తిరిగినా ఏమీ అనేవారు కాదు. ఇంక మా నాన్నగారు ఉన్నారంటే ఆయనకి ఇంటి విషయాలేమీ అవసరం వుండేది కాదు. తన కవసరంలేని ఇతరుల పనులన్నీ నెత్తిన వేసుకొని తనుమాత్రం ఇంటిపట్టున ఉండకుండా తిరిగేవారు కాని తమయింట్లో ఏం జరుగుతున్నా, ఎవరెలా వున్నా పట్టించుకునేవారు కాదు. అసలు మాకు మొదట్లో వున్న పాతికవేల రూపాయల ఆస్తి ఆయన ఇటువంటి వాటికి వినియోగించడంచేత కొన్ని రోజులకి అయినా మిగలకుండా పోయింది. ఊరికిండా అప్పులైపోయి ఆస్తి అంతా నేను ఏడేళ్ళ వాడినై ఉన్నప్పుడే వేలం వేయబడింది. మళ్ళీ ఆయనవల్ల మహోపకారం పొందిన వాళ్ళే మా ఆస్తి వేలం వేయించారు. కాని మాటంటే ఆయన ఒప్పేవారు కాదు. వినఘుణంగాన్ని, వరదాతగారి మాటన్ని చెందినదంచేత కనే ఆయనా స్థితికి వచ్చారంటే చాలా కోపగించుకొనేవారు. ఆస్తి పోయాక మా నాన్న చాలా చిక్కుల్లో పడ్డారు. బతుకంతా వని వల్ల వచ్చే వలకై రూపాయలతో మా సంసారం వెళ్లడం

చిన్న సంసారం

చాలా కష్టపడిపోయిందేమో. వచ్చిన జీతం చాలక ఇలాగే ఊరినిండా అప్పులు చేశారనీ వచ్చేది. వాళ్ళకల వాళ్ళ బాకీలు తీర్చక అవి పెరిగి పెరిగిపోతూ వుండేవి. వాళ్ళంతా ఇంటిమీద పడి నానా మాటలూ అంటూండేవారు. అయితే అటువంటి పరిస్థితులలో కూడా మా నాన్నకి ఇంటి విషయాలలో శ్రద్ధ వుండేది కాదు. ఆస్తి పోయి అప్పులపాలై పడుతూన్నప్పటికీ ఆయన తల మీద బాధ్యతలు వేసినట్లు కూడా వుండేవారు కాదు. ఆయన కెంత అవకాశం చిక్కినా మళ్ళీ ఏదో పని ఆయన ద్వారా జరిపించుకోడానికని ప్రయత్నం చేసేవారు. ఇలాగ ఆయన ఎప్పుడూ ఇతరుల విషయాలలో నే కాని ఇంటి విషయాలలో ఏమీ శ్రద్ధ వుండేది కాదు. ఇలాగ మా తమ్ముడి చదువు విషయంలో మా అమ్మా నాన్నా కూడా శ్రద్ధ తీసుకోలేదు. అది వాడిని ఇప్పటి స్థితికి తెచ్చిపెట్టింది. వాడెప్పుడూ స్కూల్కి ఎగనామం, చదువులో దిగి ఆటపాటల్లో చూపే శ్రద్ధ చదువులో చూపేవాడు కాదు. పుస్తకం పట్టుకోవడం, బడికి వెళ్ళడమంటే గండంలాగ వుండేది వాడికి. మూడేండ్ల కాలం ఏదో విధంగా బడికి వెళ్ళేవాడు. అయితే మూడేండ్లు కాలం బడికి వెళ్ళకపోయినా, ఏనాడూ పుస్తకం పట్టుకు చదవకపోయినా ఆ వెళ్ళినప్పుడు బడిలో చెప్పగా విన్నది జ్ఞాపకం వుండుటచేత, పరీక్షలలో బాగానే రాసేవాడు, ఇరవై, ముప్పై మార్కులు వచ్చేవి. కాని ఆ మార్కులతో ఎలా పాసవుతాడు? అంచేత మొక్కుబడిగా ఒక్కొక్క క్లాసు రెండేసి సంవత్సరాలు చదవవలసి వచ్చేది. అప్పుడేనా మా అమ్మా, నాన్నా వాడిని మందలించి శ్రద్ధగా చదువుకొమ్మని, బడికి వెళ్ళమని చెప్పేవారు కాదు. వాడిని విచ్చలవిడిగా వదిలేశారు. కొంచెం శ్రద్ధవహించి చెప్పకపోతే ఆ వయస్సులో వాడికేమిటి తెలుస్తుంది? అమ్మా నాన్నా ఉన్నాళ్ళూ నా కేం లోటు? అని అనుకుంటాడే గాని వాళ్ళెల్లకాలం వుండరని, ఉన్నాళ్ళు తనని పోషించలేరని, పెద్దయ్యాక తన స్వశక్తిమీద తను బ్రతకవలసి వుంటుందని, ఇన్ని బాధలుంటాయని వాడికెప్పుడేం తెలుసు? అలాగ తెలుసుకొని వుంటే ఇప్పటి స్థితికి రాకపోను!"

సత్యనారాయణ కొంచెం ఆగాడు. కళ్ళలో బాధగా కనబడ్డాడు.

"సరే, ఎలాగైతేనేం మనసుపెట్టి ఒక్కొక్క క్లాసు రెండేసేళ్ళు చదువుతూ ఎట్లాగైతేనేం స్కూలుఫైనల్లోకి వచ్చాడు. స్కూలుఫైనల్లోకి వచ్చాక మా తమ్ముడికి కొంత గ్రహణం అంటే పూర్తిగా బుద్ధి వచ్చింది. స్కూలుకి వెళ్ళడం అంటే ఇష్టం లేకపోయింది. ఒకరోజున మా అమ్మతో తనింక చదవాలని లేదని, ఉద్యోగం చేస్తానని అన్నాడు మా తమ్ముడు. ఈ సంగతి మా అమ్మ మా నాన్నగారితో చెప్పింది. మా నాన్నగారు మా తమ్ముడిని పిలిచి, "చదువు మానేసి ఏమిటి చేస్తావురా?" అని అడిగారు. "ఏదైనా ఉద్యోగం చేస్తాను నాన్నా!" అన్నాడు మా తమ్ముడు. "నీకు ఉద్యోగం దొరుకుతుందిరా?" అన్నారు మా నాన్న. "ఏది దొరికితే అది చేస్తాను. నేను ఇంక చదవలేను!" అన్నాడు మా తమ్ముడు. అంతే! — అలాంటప్పుడు మా నాన్నగారేమని చెప్పాలి? ఆగిమీ లేకుండా ఆయన ఊరుకున్నారు. దానితో వాడు చదువుకి స్వస్తి చెప్పేశాడు. చదువు మానేశాక ఇంక ఉద్యోగం చేస్తానని బయల్దేరాడు మా తమ్ముడు. కాని రెండవ ఫారం చదివిన వాడికి ఎక్కడేం ఉద్యోగం దొరుకుతుంది? — గోల్డుగోల్డు నగలమ్మే ఏజంటుగా కొంతకాలం, ఏదో మంగళమ్మతూ కొంతకాలం తిరిగాడు. కాని వాటివల్ల వాడికి ముప్ఫయ్ రూపాయలకంటే ఎక్కువ వచ్చేది కాదు. అప్పటికి మువ్వయ్యేళ్ళు వచ్చాయి వాడి సంపాదనా అంతమాత్రమే వుంటూ వుండగా వాడికి పెళ్ళి ఒకటి తలపెట్టారు. ఎవరికో ఒకడికి కట్టబెట్టేస్తే తన బాధ్యత ఒకటి తీరుతుందని చూసుకున్న ఈ కష్టంతో అన్నగారు అప్పుడు తన చెల్లెల్ని మా తమ్ముడికిస్తానంటూ మా నాన్నతో చెప్పాడు. ఆయనతో మాట్లాడాక మా నాన్నగారు కూడా రెండవ మాట అనకుండా ఒప్పుకున్నారు. దాని ఫలితంగా పెళ్ళికి పెళ్ళి జరిగిపోయింది. వాడి పెళ్ళయిన తర్వాత ఏడాదిలోనే మా అమ్మా నాన్నా మూడు మాసాల వ్యత్యాసంలో చనిపోయారు. ఆ తర్వాత ఈ కరువు ఎక్కువై వస్తువుల ధరలన్నీ పెరిగిపోవడంచేత వాడెప్పుడు సంపాదిస్తూంటే ముప్ఫయ్ రూపాయలతోను, నేను తెచ్చేటంతోను ఇరవై రూపాయలు ఇంటద్దె చెల్లిస్తూ పలువురు మనుషులం జీవించడానికి సరిపోక పోవడంచేత వాళ్ళూ మనం వేరయిపోవడం జరిగింది. అప్పటినుంచి వాళ్ళ సంసారం ఇలాగే వుంది. ఆ ముంగలమ్మే పనికంటే ఈ డిపో కంపెనీ ఉద్యోగం అయితే మరొక పది రూపాయలు ఎక్కువ దొరుకుతాయని, స్థిరంగా ఈ ఊళ్ళో వుండవచ్చునని వాడు

తెలిసిన పాపు కొడుకుతో చెప్పి ఈ పని యిప్పించాను. అయినా వాడిస్థితి అలాగే వుంది. ఊళ్ళో మాత్రం వింతంగా అప్పులు పెరిగిపోయి వున్నాయి. ఇంట్లో చూస్తాంటే అన్నిటికీ ఇబ్బంది పడుతున్నారు. సరిగా తిండానికి తిండీ, కట్టుకోడానికి బట్టా కూడా లేక వాడూ ఆ పిల్లా పడరాని అవస్థలన్నీ పడుతున్నారు. ఇంత చిన్న వయస్సులోనే వాళ్ళిద్దరి జీవితంలో సుఖం లేకుండా పోతోంది."

సత్యనారాయణ తను చెప్పేదంతా అయిపోయిందన్నట్టుగా భారంగా ఊపిరి వదిలి కుర్చీలో చేరబడ్డాడు. రాజ్యం ఒక అయిదు నిముషాలు ఏదో ఆలోచిస్తూ అలాగే కదలకుండా కూర్చుంది. ఆ తర్వాత ఇలాగ అంది:

"అయితే ఇంతకీ మీరు అనేదేమిటి? అంటే మీ తమ్ముడికి చిన్నతనంలో ఎవ్వరూ చెప్పకుండా వదిలేయడం చేతనే అతని విప్పటి స్థితికి వచ్చాడంటారు. అయినా అతనికే ఆ విషయం వుండాలి కాని ఒకరు చెబితే తెలుస్తుందిటండీ!—చెప్పినా వింటాడా?"

సత్యనారాయణ అన్నాడు:

"రాజ్యం, నువ్విలా అంటావని నాకు తెలుసు. అయితే నేను చెప్పదలచినది ఇంకా పూర్తికాలేదు. చెప్పేదంతా పూర్తిగా విని తర్వాత సందేహాలు తీర్చుకో!—ఎవరి విషయం వారికుండాలి కాని ఒకరు చెప్పినంతమాత్రాన తెలుస్తుందా? వింటారా? అన్నావు. చిన్నతనంలో ఎన్నాళ్ళు పదిహేనేళ్ళ వాడికి, మంచి చెడ్డలు ఏ కష్టాలూ ఎరుగకుండా తల్లిదండ్రులచాటున గారాబంతో పెరిగినవాడికి తను చదువుకోవాలనీ, చదువుకోకపోతే తను పెద్దవాడయాక ఉద్యోగం దొరకదనీ, ఉద్యోగం లేకపోతే పెళ్ళాన్నీ పిల్లల్నీ పోషించడం కష్టమని ఇవన్నీ ఏం తెలుస్తాయి!—ఇంక వినడం మాటా!—మొదట్లో ఏ పిల్లలకైనా చదువు, బడి అంటే భయంగానే వుంటుంది. అయిష్టంగానే వుంటుంది. అలాగని చెప్పి ఊరుకుంటే వస్తుందా? పరిగెత్తాలా?—చిన్నతనం చేత వాళ్ళకి తెలియక బడికి వెళ్ళను చదువుకోను అన్నప్పటికీ పెద్దవాళ్ళైనవాళ్ళు వాళ్ళకి బోధపరచాలి. వాళ్ళు వినకపోతే కాస్త తీవ్రంగా కూడా ప్రవర్తించాలి. మొదట్లో కొద్దికాలం అది వాళ్ళకి బాధగా అనిపించినా తర్వాత తర్వాత వాళ్లంతట వాళ్ళే తెలుసుకొని దారిలో పడతారు. చెప్పకపోతే అనుభవించే వరకు ఇటువంటి విషయాలు తెలియవు. ఇంతెందుకు తలిదండ్రుల కింద తప్పిపోయింది కాని లేకపోతే నీ మనవడు ఈమాత్రం ఉద్యోగం అయి ఈ మాత్రం నా కైనా సంపాదించగలిగేవాడా?—నువ్వు ఈ పాటి మంచిబట్టలు కట్టుకొని ఇంత నీటుగా ముస్తాబై ఇంత దర్జాగా వుండగలిగేదానివా?—మన సంసారం కూడా మా తమ్ముడి సంసారంలాగే వుండును!"

రాజ్యం ఊపిరి బిగబట్టుకొని వింటోంది. సత్యనారాయణ చెప్పాడు.

"పన్నెండేళ్ళవరకు నేను కూడా వాడిలాగే చదువూ సంధ్యా లేకుండా తోటలమ్మట, దొడ్లమ్మట తిరిగేవాడ్ని!—అప్పుడు చిన్నతనం!—ఇప్పుడున్నంత జ్ఞానం అప్పుడెక్కడిది?—ఎంతసేపూ ఏ తోటలో చెట్లెక్కి ఆడుదామా, ఏ చెరువులో దిగి యీదుదామా అనే కాని చదువుకుందాం బడికి వెళదాం అన్న ఆలోచన ఉండేది కాదు. చిన్నతనం ఎన్ని రోజులు బడికి వెళ్ళకపోయినా మా అమ్మ ముద్దు చేసి, మా నాన్నగారు స్వంతపనులలో ఆయనకున్న ఉత్సాహం వంచేత వెళ్ళమని చెప్పేవారు కాదు. నేను మూడు గంటల కాలం బడికి వెళ్ళేవాడిని కాదు. ఇంటి దగ్గరైనా చదువుకునేవాడిని కాను. ఎప్పుడూ ఇంటి దగ్గర మాత్రం ఉండకుండా తిరుగుతూ వుండేవాడిని తోటలంటా, చెరువులంటా."

"ఇలాగ వుండగా మా అమ్మ అన్నగారు ఒకసారి మా యింటికి వచ్చారు. ఆయన కలెక్టరు కోర్టులో హెడ్ గుమాస్తాగా పనిచేస్తూ వుండేవారు. ఆయన సంతానం అయిదుగురు కొడుకులు మూడు కూతుళ్ళు. వారంతా ఇప్పుడూ ఉన్నారు. పెద్ద కొడుకు డాక్టరు, రెండవ కొడుకు వకీలు, అప్పటికి మూడో వాడు ఇంజనీరింగు, నాలుగవ వాడు ఎం. ఎస్సి., అయిదవ కొడుకు బి. కాం. చదువుతూ వుండేవారు. కూతుళ్ళలో ఇద్దరు కొడుకుల తర్వాత పుట్టిన పెద్ద కూతురు అయిదో ఫారం వరకు చదివి మా నేన పెళ్ళయి కాపురం చేస్తూ వుండేది. ఆమె భర్త కూడా వకీలుగా వుండేవాడు. తర్వాత ఇద్దరు కూతుళ్ళు మగపిల్లలందరి తర్వాత పుట్టిన చిన్న రెండవ కూతురు అయిదవ ఫారం, మూడవ కూతురు మూడవ ఫారం చదువుతూ వుండేవారు—ఆయన మా యింటికి వచ్చారు. పరిస్థి

కలన్నీ చూశాడు. ఇంటిమీదపడి అప్పులవాళ్ళు అనరాని మాట లంటున్నా, ఇంట్లో వస్తువులు లేవని మాఅమ్మ ఏడుస్తున్నా, నేను చదువు సంధ్యలు లేక పాడైపోయి తిరుగుతున్నా, తన కేమీ సంబంధం లేనట్టుగా వున్న మా నాన్నగారి ధోరణిని చూసి చాలా ఆశ్చర్యపడ్డాను కోపంకూడా వచ్చింది మా నాన్నకి శ్రద్ధలేకపోయినా తనైనా అతనికి గట్టిగా చెప్పనందుకు మా అమ్మని మందలించాడు నేనింక మరి అక్కడుంటే దమ్మిడీకికూడా ఎందుకూ రాకుండా పాడవుతానని, తన వద్దకు పంపించేస్తే మంచి క్రమ శిక్షణలోవుంచి రస్తాలోకి తీసుకొస్తానని చెప్పి నన్ను వాళ్ళ యింటికి తీసుకొనిపోయాడు."

"మా మామయ్య చాలా ఖచ్చితమైన మనిషి పద్ధతైనవాడు అతను ఏర్పరచిన పద్ధతుల ప్రకారం అందరూ నడుచుకుంటూ వుండాలి!—పిల్లలందరికీ ఆయనంటే హడల్! అంత పెద్ద డాక్టరు ఉద్యోగం చేస్తూంటే పెద్దవాడికి, వకీలుగా ప్రాక్టీసు పెట్టుకొని అంతపేరూ, రాబడీ వున్న రెండవవాడికీకూడా పెళ్ళిళ్ళయి పిల్లల తండ్రులైనప్పటికీ తండ్రి అంటే గౌరవం, భయం రెండూ వుండేవి ఆయన అన్న మాటకు వాళ్ళుకూడా ఎదురు చెప్పేవాళ్ళుకారు ఆయన పిల్లలకి కొన్ని పద్ధతులేర్పరిచాడు ఆరుగంట లయేసరికి నిద్రలేవాలి! ఇలాటివాటిలో మామూలుగానే వుండే వాడు కొంతమంది పెద్దలు కాఫీ పిల్లలకి అలవాటు చేస్తే పాడైపోతారని దగ్గర పిల్లలున్నా వారికివ్వ కుండా తాము మాత్రం తాగేస్తారు కాని మా మామయ్య యోచనలో కాఫీ నిషేధంకాదు. ఉదయం ఏడు గంటలకి కాఫీ, సాయంకాలం నాలుగు గంటలకి కాఫీ, ఏదో ఫలహారం రోజూ వుండేవి ఉదయం కాఫీ అయాక పదిగంటలవరకు ఎవరి పను లలో వాళ్ళుండేవారు పది గంటలకి భోజనంచేసి, కాలేజీలకి కొందరూ, హైస్కూలికి కొందరూ వెళ్ళి పోయేవారు. మామయ్య రెండో కొడుకు కోర్టుకు వెళ్ళిపోయేవాడు. పెద్దవాడికి అస్పత్రి ఉదయం ఏడు న్నరనుంచి పదిగంటలవరకు, మధ్యాహ్నం మూడు న్నరనుంచి అయిదున్నరవరకు ఉండేది మిగతా వేళల్లో ఆయన ఇంటిదగ్గర వుండేవాడు నేను అక్కడ అప్పటికింకా ఏ స్కూల్లోనూ చేరలేదు. ఇంటిదగ్గర నాకు బాగా ట్యూషన్ చెప్పి ఆ మీదటికి హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో చేర్పించాలని మామయ్య ఉద్దేశం. నా కప్పటికి ఇంగ్లీషు అక్షరాలు మాత్రం వచ్చాయి మాటలు, ఎక్కాలుకూడా బాగా వచ్చేవికావు

"సాయంకాలం కాలేజీలనుంచీ, హైస్కూళ్ళ నుంచీ వచ్చాక కాఫీ టిఫిను అయాక పిల్లలంతా అలాగే షికార్లకని బీచిలోకి వెళ్ళేవారు ఏడున్నర వరకు తిరిగి ఏడున్నగా అయేసరికి భోజనాలకి వచ్చే వారు. భోజనాలయాక ఎవరి గదుల్లో వాళ్ళు కూర్చొని పదిగంటలవరకు చదువుకొనేవారు పది గంటలకి అంత మంది నిద్రపోయేవారు ఇదీ వాళ్ళింట్లో పిల్లల కేర్పర చిన పద్ధతి అంతమంది ఈ పద్ధతి ప్రకారమే నడిచే వారు అయితే ఇంత పద్ధతిగావున్నా ఆయన పిల్లల కెంతవరకు స్వేచ్ఛ అవసరమో అంతవరకు ఇచ్చే వాడు వాళ్ళ సరదాలన్నీ తీర్చేవాడు చూడదలచిన సినిమాకాని, నాటకంకాని, సర్కసుకాని వచ్చిం దంటే ఆ ప్రోగ్రాములన్నీ తీసుకొని వెళ్ళేవాడు ఇంట్లో ఎవ్వరికీ రవ్వంతలోటు రానిచ్చేవాడుకాదు కాని ఎవ్వరికి మంచి మార్కులు రాకపోయినా, చదువులో అశ్రద్ధ వహించినా అగ్నిహోత్రుడైపోయే వాడు "చదవా! ఇప్పుడు చదువుకోకపోతే ఆ తర్వాత ముష్టెత్తుకోడానికి కాని మరెందుకూ పనికి రావురా!" అంటూ తిట్టేవాడు. నాకు మొదట్లో ఆ పద్ధతులన్నీ చాలా బాధగా వుండేవి వెళ్ళిన మర్నాటి నుంచీ ఆయన నన్ను చాలా కట్టుదిట్టంలో వుంచాడు. నన్నెక్కడికీ కదలనిచ్చేవాడుకాదు దగ్గరుంటేకాని ఒప్పేవాడుకాదు మా ఊళ్ళో ఉన్నప్పుడు చెరువు లంట, తోటలంట, ఇష్టం వచ్చినట్టు తిరిగే నాకు మా మామయ్య చేసిన కట్టుబాట్లు చాలా కష్టంగా వుండేవి నాకా యిల్లు అప్పట్లో జైలులాగే అనిపించేది ఆయన ఒక్కొక్క రోజున చదువుకోకపోతే గట్టిగా కసిరేవాడు నా కప్పుడు లోలోపల ఎంతో దుఃఖం వచ్చేది కాని ఇప్పుడు ఆలోచిస్తుంటే ఆ పద్ధతులెంత మంచివో తెలుస్తోంది నాకు ఆ యేడాదంతా బాగా ట్యూషన్ చెప్పి హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో చేరేలాగ చేసే బాధ్యత తన పిల్లలందరిమీద వేశాడు మా మామయ్య నాకు కొద్దిరోజుల్లోనే మాటలు, ఎక్కాలు పూర్తిగా వచ్చేశాయి. అప్పటినుంచి నాకు ఆ ఇంటందరూ ట్యూషను చెప్పడం ఆరంభించారు ఎవరికి తీరిక వున్నప్పుడు వాళ్ళు నాకు లెక్కల్లోనూ, తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిస్టరీ, జాగ్రఫీ, సైన్సు మొదలగు

వాటన్నిటిలోను పాఠాలు చెప్పేవారు ముఖ్యంగా [illegible], అయినవాడు నాకు తెలుసు కూ వుండేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడు మా మామయ్య కూతుళ్ళు కూడా చెప్పేవారు. మా మామయ్య రెండవకూతురు నాకంటె [illegible] పెద్ద. మూడవ పిల్ల [illegible] చిన్న. ఆ అమ్మాయిల్ని చూస్తుంటే నా కెంతో [illegible] నా కప్పుడే జ్ఞానోదయం అవుతోంది. ఆ ఆడపిల్లలు నాకంటె పెద్ద క్లాసులు చదవడం, నాకు ట్యూషన్ చెప్పడం చిన్నతనంగా అనిపించసాగింది. వాళ్ళంతా అలాగ పెద్ద పెద్ద క్లాసులు చదువుతూంటే నేనింకా మొదట్లోనే వుండడం [illegible] సిగ్గు అనిపించేది. రోజులు గడుస్తున్న కొద్దీ వాళ్ళందరినీ చూస్తున్న కొద్దీ నాకు కూడా చదువంటే శ్రద్ధ ఎక్కువవడం ప్రారంభించింది. [illegible] పెద్ద కొడుకు రెండవ కొడుకు కూడా కుటుంబాలతో ఆ యింట్లోనే వుండే వారు. వాళ్ళ కుటుంబాల్ని చూస్తుంటే నాకు ఎంతో ముచ్చటవేసేది. ఇంట్లో అంతా చాలా నీటుగా వుండేవారు. మా మామయ్య మనవలు కూడా మామయ్యగారంటే భయమే. ఇంట్లో ఏమీ అల్లరి చేయకుండా నెమ్మదిగా వుండేవారు. అదంతా మా మామయ్యగారి క్రమశిక్షణ. ఆడపిల్లలు కూడా అణకువ గుణంతోను చదువుతూ వుండేవారు. మామయ్యగారింట్లో ఆ క్రమశిక్షణ, చదువులో శ్రద్ధ నా కెంతైనా నచ్చేవి. ఇంట్లో అందరూ ఎప్పుడూ కులాసాగా, సరదాగా కన్పించేవారు. ఇంట్లో అంతా పదిహేనుమంది వుండేవారు. అంతమంది వున్నా ఇంట్లో ఏదీ ఇబ్బంది వుండేది కాదు. ఎవరికేది కావాలన్నా వెంటనే వచ్చేవి. అప్పుడు మగ! పెదవాడు, రెండవవాడు అమితంగా ఆర్జిస్తున్నారా! — [illegible] — అయితే ఆ సంపాదన [illegible] వారి కెలాగ వచ్చింది? — మామయ్య ఏర్పాటుచేసిన కట్టుబాట్లలో పెరిగి బుద్ధిగా చదువుకోవడం చేత, వాళ్ళని మా మామయ్య అంత పెద్ద చదువులు చదివించడం చేత."

రాజ్యం కదలకుండా కుర్చీలో కూర్చొని, రెప్పవాల్చకుండా చూస్తూ ఏదో ఆలోచిస్తోంది తిరిగి తాను మరచి. [illegible] చెప్పుకుపోతున్నాడు.

"నాకు క్రమంగా చదువులో ఉత్సాహం దీక్ష జనించసాగాయి. వాళ్ళందరిలాగా చదువుకోవాలన్న పట్టుదల ఏర్పడింది. దానితో రాత్రింబవళ్ళు చదవడం ప్రారంభించాను. [illegible] తెలియనివాటిని అడిగి తెలుసుకోడం ప్రారంభించాను. పుస్తకాలు పట్టుకొని వాళ్ళ ఎదుట తిరుగుతూ వుంటే వాళ్ళెంతో కూర్చొని ట్యూషన్ చెప్పమని [illegible] ఎవరికి పనిలేనప్పుడు వారు నాకు చెప్పే వారు. మా మామయ్యగారి [illegible] సాయంకాలంకంట నాకు ట్యూషన్ చెప్పేవారు. చాలా బాగా చెప్పేవాడు. ఏ రోజు కారోజు అప్పచెప్పించేవాడు. మామయ్య కూడా [illegible] అన్నిటిలోను పరీక్ష చేసి నా దగ్గర వుండి చూస్తుండేవాడు. ఇంటింటి [illegible] నా చదువు విషయం చాలా శ్రద్ధగా వుండేవారు. ఇలాగ మామయ్య దగ్గర వుండటంచేత [illegible], వాళ్ళందరిలాగా చదువుకోవాలన్న పట్టుదల [illegible], [illegible] చదవడం ప్రారంభించి, ఇంగ్లీషు అక్షరాలలో [illegible], [illegible], ఏకొంచెం [illegible] హైస్కూల్లో మొదటి ఫారంలో ప్రవేశించడానికి వీలుగా తయారయ్యాను. ఆ రోజే నన్ను హైస్కూల్లో చేర్పించారు. నాకు ప్రవేశపరీక్ష నుంచి మినహాయింపు లభించాయి. హైస్కూల్లో ప్రవేశించాక నాకు మరింత [illegible] అయిపోయింది. [illegible] క్లాసులో చెప్పేదన్నీ జాగ్రత్తగా విని ఇంటికి వచ్చాక చదువుకుంటూండేవాడిని. నాకు అన్నీ ఫస్టు మార్కులొచ్చేవి."

"ఇలాగ ఆరు సంవత్సరాలు దీక్షగా చదివి పండొమ్మిదేళ్ళ వయస్సులో స్కూల్ ఫైనల్ పాసయ్యాను. అన్నిటిలోను ఫస్టుగా మార్కులు వచ్చాయి. నాకు స్కూల్ ఫైనల్ పాసవగానే నన్ను కాలేజీలో చేర్పించమని మా మామయ్య మా నాన్నగారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు. కాని మా నాన్నగారు అంగీకరించలేదు. అక్కడి పరిస్థితులు ఏమీ బాగు లేవనీ, కనుక ఉద్యోగంలో చేరకపోతే జరగడం కష్టం అనీ, ఇంకా చదువుతూ కూర్చుంటే అవతల ఉద్యోగానికి కూడా మించిపోతుందనీ, అంచేత నన్ను వెంటనే పంపించేయమనీ ఉత్తరం వ్రాశారు. నాకు కాలేజీలోచేరి పెద్ద చదువు చదువుకోవాలని

కోరికగా వుండేది. మా నాన్నగారు వ్రాసిన ఉత్తరం చూశాక ఆ కోరికలన్నీ అణగారిపోయాయి. నేను కాలేజీలో చదివే ఆరేడు నెలలు కాని ఇంటికి పరామర్శకు ఇంటికి వెళ్ళిన దగ్గరనుంచి ఉద్యోగప్రయత్నాలు ప్రారంభించాను. కనబడిన ప్రతీ ఉద్యోగానికల్లా అప్లికేషన్లు పెట్టాను. ఆఫీసులన్నీ తిరిగాను. అందరినీ ప్రార్థించాను. కాని ఫలితం లేకపోయింది. నాలుగేళ్లు ఉద్యోగం లేకుండా వున్నాను. చివరికి అనుకోకుండా ఈ ఉద్యోగం అయింది."

సత్యనారాయణ చెప్పడం ముగించాడు. రాజ్యం అచేతనంగా అలాగే ఏదో ఆలోచిస్తూ కొంతసేపు వుండిపోయింది. చివరకు అంది:

"పోనీ లెండి!— మీ మామయ్యపేరు చెప్ప కాని మనం ఈవిధంగానైనా బ్రతుకుతున్నాం. లేకపోతే మీరన్నట్టు మన సంసారంకూడా మీ తమ్ముడి సంసారంలాగే తయారయేదేమో!"

"నిస్సందేహంగా!— మా మామయ్య నన్ను చిన్నప్పుడుకాని అక్కడికి తీసుకుపోయి అంతవరకూ చదివించకపోతే నాకు యీనాటికి చదువుమీద శ్రద్ధ యేర్పడేదికాదు."

"పాపం, మీ తమ్ముడికి ఎవరూ చెప్పేవారు కారు!"

"వాడినికూడా తీసుకొచ్చేస్తా నంటూ వుండేవాడు. నా చదువైపోయాక మా తమ్ముడిని తీసుకు వద్దామనుకుంటూ వుండగానే మా మామయ్య హఠాత్తుగా గుండెజబ్బుతో చనిపోవడం జరిగింది. దానితో ఆ విషయంలో శ్రద్ధతీసుకున్నవాళ్లెవరూ లేకపోయారు."

"పోనీ, యింట్లో మీరుండేవారు కదా!— మీరైనా అతనికి చెప్పవలసింది!"

"నేనెంత చెప్పేవాడిని కాని వాడు వినేవాడుకాదు, అసలు దగ్గర కూర్చుంటున్నప్పుడు నేను చెబితే వాడికేం లక్ష్యం వుంటుంది?— నేను వాడిని గట్టిగా కోపంచేసేవాడిని వాడు నా కెదురుతిరిగే వాడు. వాడి తలాకి చిన్నప్పటినుంచి ఒకటే ఎందుకూ కొరగాకుండాపోతాడని, కొంతకాలం అదుపులో వుండనివ్వని మా నాన్నతోను అమ్మతోను తిరిగేవాడు. మా నాన్నగారి వ్యంగ్యపదాలలో అతని పనులన్నీ శ్రద్ధచేసి, మా అమ్మ వాడిమీదగల ముద్దుచేత యేమీ అనేవారుకాదు. నేను ఒక్కొక్కప్పుడు వాడిని దండించడానికి పూనుకుంటే 'అంతమందిపోయారు పిడికెడా బ్రతికిన్నవాడు!' అంటూ నాతో దెబ్బలాడేది మా అమ్మ. నాకు చదువు మానేస్తానన్నప్పుడు నేను చాలా తీవ్రంగా పోట్లాడాను. కాని లాభం లేకపోయింది. మా నాన్న మాట్లాడలేదు మా అమ్మ 'వాడికా-యేమి' వాడుండే కొడుకు మళ్ళీ పోషించవల్సిందేగా వాడి చేత ఏమి అవదు!' అంది."

"హుఁ!— దానిఫలితంగా ఇప్పుడు బాధపడుతున్నా డతను!"

"అంతే!— చిన్నప్పుడు పిల్లల్ని అదుపులో వుంచి, వాళ్లవిషయంలో శ్రద్ధతీసుకోకపోతే ఆ పిల్లలు పెద్దవారయ్యాక అవస్థలకు లోనవుతారు. మా మామయ్య పిల్లల్ని చూడు!— ఇప్పుడెందరూ పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలలో వున్నారు. వాళ్ళకి వందలు వస్తున్నాయి. ఎందువల్ల?— మా మామయ్య వాళ్లని చిన్నప్పట్నుంచి మంచి శిక్షణలో వుంచి పెద్ద చదువులు చెప్పించడంచేత. మరి ఆయన ఆస్తి మా ఆస్తిలో నాలుగోవంతేనా వుండేదికాదు. ఉద్యోగంలో రాబడికూడా చెప్పుకోతగినంతలేదు. అయినా ఆయన అందులోనే జాగ్రత్తగా చేసుకొని పిల్లల్ని ప్రయోజకుల్ని చేశాడు. మా నాన్నగారు ఆ జాగ్రత్తలేక హద్దుమీరిన ఖర్చులకి పోయి, అవసరమైనవాటిని కత్తిరించుకోని, గోముఖవ్యాఘ్రాలవంటివారిని నమ్మి ఆస్తినంతటిని అప్పులవాళ్లకి అర్పించి నన్ను సంసారాన్ని ఈస్థితికి తెచ్చారు."

"పాపం మీకింతకంటె ఇంకా చెప్పడానికి సిగ్గేస్తోందికాని ఇంట్లో ఒక్కొక్కసారి ఉపవాసాలుకూడా వుంటున్నాయండి!"

"అవునట రాజ్యం!— నాకుకూడా ఈ వార్తలొస్తున్నాయి!" విచారంగా అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"మనం ఇంకేం చేయగలం చెప్పండి!— కలిగిన దానిలో మూడోవంతుల పాయ్లు ఎప్పుడెంటే అప్పుడిస్తూనే వున్నాను. ఆదివారం మీరు అయిదు పది ఎక్కడో అక్కడ తెచ్చి ప్రతి నెలా ఆయనకి పంపుతూనే వున్నారు. కట్టలు తెగ బాధపడుతోందని అప్పు

ఇప్పుడు చీర కొనుక్కోమని ఇస్తున్నాను. ఇంతకంటే సాయపడదామని మన అదృష్టం మాత్రం యెంత చెప్పండి!" అంది రాజ్యం భర్త ముఖంలోకి చూస్తూ

"నిజమే రాజ్యం!" అన్నాడు సత్యనారాయణ ఏదో ఆలోచిస్తూ కొంతసేపు ఊరుకొని మళ్లీ అన్నాడు

"ఆపిల్ల ఇక్కడుండేకంటే వాళ్ళమ్మగారింటికి వెళిపోయి కొంతకాలం అక్కడుంటే మంచిదని పిస్తున్నది!

అక్కడికి వెళితేమాత్రం యేం సుఖపడిపోవాలి ఆ ఒదినగారు నానా కాల్పులు కాల్చి చంపుతుంది!"

"అప్పులవాళ్లు ఇంటి గోడలకుండా తిరుగుతున్నారట వాళ్ళందరిని తప్పించుకుంటూ ఏకు కనబడకుండా తిరుగుతున్నాడట వాళ్లంతా ఏదక్కడ కనబడితే తంతాం అంటున్నారట"

"అయ్యబాబో! వాళ్లతో మీరైనా చెప్పాలి కారండీ!" అని అడిగింది రాజ్యం

"చెబితే మాత్రం ఎంతకాలం ఊరుకుంటారు రాజ్యం మాటాలు, సంవత్సరం అయినా దమ్మిడీ కూడా తీర్చకుండా వుంటే!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"వెధవలు అన్నంత పని చేస్తారేమిటో!" అంది రాజ్యం భయంగా

"అయినా మనం ఏం చేయగలం రాజ్యం?— అప్పటికీ నేను చెబుతూనే వున్నాను వాళ్లతో!" అన్నాడు సత్యనారాయణ విచారంగా

"ఔను" అంది రాజ్యం భారంగా.

వారంరోజులు గడిచాయి. శకుంతల ఆ వారం రోజులనుంచీ రాలేదు

ఆ వేళ సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి ఇంటికొస్తూనే, "శకుంతలొచ్చిందా?" అని అడిగాడు సత్యనారాయణ భార్యని.

"ఆ వేళనుంచి మరి రాలేదండీ!" అన్నది రాజ్యం.

"రాకపోతే మనమైనా వెళ్లి కనుక్కోవద్దూ ఏమిబ్బందులు పడుతున్నారో యేమిటో మరి!" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"వారంరోజుల క్రితం వెళ్లాము కదటండీ!" అంది రాజ్యం

"అప్పుడు వెళితే సరే!— వాళ్ల పరిస్థితులు బాగులేనప్పుడు ఎలా వుంటున్నారో కనుక్కుంటూ వుండొద్దూ మనంవుండి?" అన్నాడు సత్యనారాయణ.

"ఇంకా మరెలాగ కనుక్కోవడమండీ?" అన్నది రాజ్యం

"అదికాదు రాజ్యం, వాళ్ల పరిస్థితి మరీ ప్రమాదకరంగా వుంది ఇవాళ పొద్దున్న ఎవడో అప్పుల వాడు ఇంట్లో కూడా చొరబడి మారిమ్ముడిని తన్నబోతే శకుంతల గోలపెట్టగా ఇరుగుపొరుగులవాళ్లొచ్చి దెబ్బలాడి బయటికి పంపించేశారట వాడిని

"ఇది మీకెవరు చెప్పారు?"

"మా ఆఫీసులో పనిచేస్తున్న గుమాస్తా ఒకడు ఆవీధిలోనే వుంటున్నాడు వాడు చెప్పాడు నేను వెళ్లి కనుక్కుందామంటే ఈ ఆఫీసుపనివల్ల అవకాశం లేకుండా వుంది అదీ కాకుండా ఆపిల్లకి నా దగ్గర ఊరంత మొహమాటం!"

"బాగుంది!" అన్నది రాజ్యం

"ఒకసారి వెళ్ళి కనుక్కొని వచ్చేవాం రాకూడదూ?" అని అడిగాడు సత్యనారాయణ

"ఇప్పుడా?" అంది రాజ్యం బద్ధకంగా

ఏం?—రిక్షాలోవెళ్ళి మళ్ళీ అరగంటలో వచ్చేద్దాం!" అన్నాడు సత్యనారాయణ రాజ్యం నిముషం ఆలోచించి, "అయితే అలాగే!" అంది

"ఉండు నేను రెండు నిముషాల్లో మొహం కడుక్కొచ్చేస్తాను!" అంటూ సత్యనారాయణ ప్రెస్సు విప్పి లుంగీకట్టుకొని తువ్వాలు, సబ్బుపెట్టె పట్టుకొని బాత్ రూంలోకి వెళ్లాడు

ఇంతలో వీధి తలుపు దభీమని తోసుకొని ఒక పదిహేనేళ్ళ కుర్రవాడు గాభరాపడుతూ లోపలికొచ్చి, "ఏమండీ, శకుంతల ఒంటిమీద కిరసనాయిల్ పోసుకొని నిప్పంటించుకుంది చాలా ప్రమాదంగా వుంది. మిమ్మల్ని తొందరగా రమ్మంటున్నారండీ!" అని చెప్పాడు. ఈ మాట వినగానే రాజ్యం "ఆఁ!" అంటూ అలాగే కూప్పడి నిల్చుండిపోయింది ప్రక్కనున్న బాత్ రూంలోవున్న సత్యనారాయణ ఈ మాట వినగానే సగం సగం మొహం కడుక్కుంటూన్న

చిన్న సంసారం

నాడూ గదిలోని బయటకువచ్చి "ఏమిటే?" అని అడిగాడు

"శకుంతల ఒంటికి నిప్పంటించుకుందటండీ!" అంది రాజ్యం.

"అవునండీ, ఇప్పుడే అరగంట క్రిందట, మంటలార్పి పనుల్కి తెచ్చారు. చాల ప్రమాదంగా వుంది. మా నాన్నగారు ఇంజక్షనిస్తున్నారు." అన్నాడు వచ్చిన కుర్రాడు.

"మీ నాన్నగారెవరు"?

"డాక్టరు కామేశ్వర్రావుగారండీ!"

వెంటనే సత్యనారాయణ లాల్చీ వేసుకొని వీధిలో పోతున్న రిక్షాని పిలిచాడు అతను, భార్య వెంటనే రిక్షాలో బయల్దేరారు.

అయిదు నిముషాలలో రిక్షావెళ్లి ఆ యింటి ముందు ఆగింది సత్యనారాయణ, రాజ్యం రిక్షా దిగి లోనికి వెళ్లారు. కాని అప్పటికే శకుంతల చనిపోయింది. ఆమె మృతదేహం మంచంమీద పడివుంది వారిద్దరు వెళ్ళేసరికి ఇంట్లో ఇరుగుపొరుగులవాళ్లంతమంది జనం చుట్టివేసివున్నారు శకుంతల దేహాన్ని చూసి సత్యనారాయణ దుఃఖంతో అలాగే కూర్చుండిపోయాడు ఆమె దేహం చాలాచోట్ల కాలిపోయి ఎర్రగా కన్పిస్తూన్న మాంసంతో భయంకరంగా వుంది ముఖం పూర్తిగా కాలిపోయి వికృతంగా వుంది రాజ్యం చూడగానే కెవ్వుమని అరచి భయంతో కళ్ళుమూసుకుంది

శకుంతల మృతదేహంవున్న మంచం ప్రక్కనే చిన్న అల్మైరా వుంది ఆ అల్మైరాలో చిన్నహరికేన్ లాంతరు వుంది. ఆ లాంతరులోని కిరసనాయిలే ఒంటిమీద పోసుకుంది శకుంతల. ఆ లాంతరు క్రింద ఒక ఉత్తరం కన్పించింది సత్యనారాయణకి అతను ఉత్తరం తీసి చూశాడు అది తన తమ్ముడు భార్యకి వ్రాసిన ఉత్తరం అందులో ఇలాగ వ్రాసి వుంది

శకుంతలా!

నువ్వు ఈ ఉత్తరం చూసేసరికి నేనిల్లు వదలి చాలా దూరం పోయివుంటాను నేనిలాగ నిన్ను విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోతున్నందుకు నామీద నీకు చాలా కోపం రావచ్చు అసలు నాకుకూడా నిన్నొదిలి వెళ్లడం ఇష్టంలేదు కాని ఏంచేసేది? పరిస్థితులిలాగ వచ్చాయి నాకొచ్చిన జీతం మనిద్దరికి పదిహేను రోజులకి మాత్రమే సరిపోతోంది తక్కిన పదిహేనురోజులు నువ్వు ఎవ్వరింటికైనా అడిగితెచ్చిన నాడు తినడం లేని నాడు ఉపవాసాలుండడం జరుగుతోంది ఊళ్లో ఎవ్వరూ అప్పుకాని, అరువుకాని ఇవ్వకుండా వున్నారు నాకు ఈ పరిస్థితులలో మనం ఎంతకాలం సంసారం సాగించగలం?—ఏమిటో శకుంతలా!—రానురాను బ్రతుకంటేనే రోత పుట్టుతోంది మా అన్నయ్యలాగ చిన్నప్పుడు చదువుకొనివుంటే ఇప్పుడిన్ని బాధలు లేకపోయేవికదూ!—కాని అప్పుడేమిటో చిన్నతనంవల్ల ఇవన్నీ తెలియక చదువుకోకుండా తిరిగాను. మా అన్నయ్య నాన్న అయినా అప్పుడు శ్రద్ధ వహించి గట్టిగా చెప్పారు కాదు కాని ఇప్పుడవన్నీ తల్చుకొని విచారిస్తే యేం లాభం? అయితే ఇప్పుడు రెండు సమస్యలు నన్ను బాధిస్తున్నాయ్ మొదటిది సంసారం ఇంక ఎలాగ నడుస్తుందా అన్నది, రెండవది అప్పులవాళ్లబాధ ఇప్పుడు మొదటిదానికంటే రెండవ బాధే అధికంగావుంది ఎక్కడికి వెళ్ళినా ఈ అప్పుల వాళ్లు నా ప్రాణాలు తీస్తున్నారు చివరికి ఇంట్లో కూడా చొరబడి చేయిచేసుకోడానికి తయారవుతున్నారు ఇందువల్ల కొంతకాలం ఎక్కడైనా తిరిగితే ఈ బాధలు తప్పకాయన్న ఉద్దేశంతోను, ఇంతకంటే మంచి ఉద్యోగం దొరుకుతుందేమో అన్న ఆశతోను ఇల్లువిడిచి పోతున్నాను ఎటు పోతున్నానో మాత్రం ఇప్పుడు చెప్పలేను అసలు ఎటుపోవాలనో నాకే తెలియటంలేదు నాగురించి నువ్వు ఏమీ విచారించకు నేనుండిమాత్రం నిన్నేం సుఖపెట్టాను?—ఇంకా నలభై రూపాయల జీతం తెచ్చుకుంటూ ఇక మీదట మాత్రం యేం సుఖపెట్టగలను?—అంచేత నువ్వు మరి విచారించకుండా మా అన్నయ్య దగ్గరకు వెళ్ళిపో!—మనరోజులు బాగుండి ఏనాటికైనా ఈ దారిద్ర్యం వదిలితే తిరిగి కలుసుకుందాం!—

శేషగిరి.

నక్షత్రాలు: గ్రహాలు

శ్రీ కార్ల మణిభూషణరావు

అనాది యుగములనుండి అనంతమైన నీలాకాశమున అసంఖ్యాకమై మిణుకు మిణుకు మెరయు నక్షత్రమండలములను చూచుటవలన వీటియందు ప్రాణి జీవించుటకు ఎచ్చటనైనను ఆధారములు కలవా? లేవా? యను సమస్య వచ్చి అపరిష్కృతమైయుండెను ఈ విశాలవ్యాప్తిలో ఇట్టి అసంఖ్యాకమైన నక్షత్రములు దేనినుండి ఉద్భవించినవో యను తలంపు రాక మానదు.

యుగయుగములనుండి ఈ సమస్య అపరిష్కృతమైయుండెను. నేటి ఖగోళశాస్త్రము అత్యున్నత స్థితికి వచ్చిన తరువాత అనేక శాస్త్రజ్ఞులు ఈ విషయమై పలువిధముల చర్చలు జరిపిరి మహాశాస్త్రవేత్త, మేధావి, యగు సర్ హెరాల్డ్ స్పెన్సర్ జోన్సు తన అమూల్యకాలమునందు ఈ విషయముపూర్తి కొన్ని ముఖ్యోద్దేశములను తెల్పుచు అనేక గ్రంథములను రచించెను తన ముఖ్య పరిశీలనలబట్టి ఎల్లప్పుడు ఒకే పరిమాణము గొప్ప తేజస్సు, భయంకరమైన అగ్ని, వాయువులు మొదలగు వానితో నిండిన ఈ సూర్యమండలము చుట్టూ పది దిక్కులగా తిరుగుచున్న నవగ్రహములలో భూమియు నొక గ్రహమై యున్నదని తెలిపెను.

భూమిపై నివసించెడి ప్రాణికోటివలె ఇతర గ్రహములందుకూడ ప్రాణులుండుటకు కొన్ని అవకాశములు కలవని చెప్పుచున్నారు సూర్యునకు మిక్కిలి దగ్గరగను దూరముగను సంచారము చేయు గ్రహములందు ప్రాణులు జీవించుటకు ఆధారములు లేవు కొన్ని జీవులు మాత్రము హెచ్చు ఉష్ణముకంటె అనగా మరుగుచున్న నీటియావిరియందును, మంచు కన్న -10°C ఉష్ణము వద్దను జీవించగలవు ఆయా ప్రదేశములందుండెడి వాతావరణమునందు ప్రాణి జీవించుటకు అనుకూలమగు వాయువులు అనగా ప్రాణవాయువు నత్రజని నీటియావిరి మున్నగునవి ఉండిన అచ్చటకూడా ప్రాణులు జీవించగలవు

సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుచున్న నవగ్రహములలో బుధుడు మిగిలిన గ్రహములకన్న దగరగా నున్నాడు బుధుని ననుసరించియే శుక్రుడు అను గ్రహము తిరుగుచున్నది భూమి తరువాత పై గ్రహములను ప్రత్యేక కృతములలో అంగారకుడు బృహస్పతి, శని వరుణుడు, ఇంద్రుడు, యముడు అను గ్రహములు వరుసగా సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుచున్నవి

గ్రహములు నక్షత్రములు కావు. వీటికి నక్షత్రములకు వలె ప్రత్యేకమగు తేజస్సు లేదు గాని సూర్యుని కిరణములచే తేజోవంతముగా మన దృష్టికి గోచరించును నక్షత్రములకు, సూర్యునకు మధ్యనుండెడి దూరముతో ఈ నవగ్రహముల దూరము పరిపోల్చిన ఈ గ్రహములు సూర్యునకు చాలా సమీపముననున్నవని చెప్పుటలో సందేహము లేదు ఈ గ్రహములలో మిక్కిలి దగ్గరగానున్న బుధుడు సూర్యునకు మూడు కోట్ల అరవది లక్షల మైళ్ళ దూరములో గలడు నవగ్రహములలో చివరనుండెడి గ్రహములు ఇంద్రుడు, యముడు సూర్యునకు సుమారు 400 కోట్ల మైళ్ళ దూరములో గలవని చెప్పుదురు నవగ్రహము లన్నింటి పరిమాణము, సూర్యుని పరిమాణముతో పరిపోల్చిన సూర్యునిలో 1/170 వ వంతు కూడ లేవు. నవగ్రహములలో సూర్యమండలమునకు దగ్గరగా నున్న గ్రహములు అనగా బుధుడు, శుక్రుడు, భూమి, అంగారకుడు అను వాటికి ఇహలోకగ్రహము లందురు

బుధుడు సూర్యుని చుట్టు నొకసారి తిరుగుటకు సుమారు 88 దినములు పట్టును అందుచేత అచ్చట సంవత్సరమునకు 88 దినములని చెప్పవచ్చును బుధుడు భూమికన్న అనేక రెట్లు సూర్యునకుదగ్గరగా నుండుటచే సూర్యునకు భూమ్యాకర్షణశక్తికన్న బుధుని యందెడి ఆకర్షణశక్తి ఎక్కువ ఈ గ్రహము తనలో తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టూ భూమివలె ఒకేరీత

చుట్టూ తిరుగుచున్నది. ఇచ్చటి వాయుమండలము ధూమంకరము విషవాయువులతో (Poisnous gass) నిండియున్నదని చెప్పుదురు. అచ్చటి ఉష్ణరూపకము 850°c పైగా నుండుటచే ఎట్టిరకపు ప్రాణులకు జీవించుటకు అవకాశములు లేవు

సూర్యగ్రహమండలమునకు దగ్గరగానున్న రెండవ గ్రహము శుక్రుడు. ఈ గ్రహముయొక్క వ్యాసము సుమారు 8,008 మైళ్లు కలదు. శుక్రగ్రహము, భూమికన్న సూర్యునకు సుమారు రెండుకోట్ల యాభైలక్షల మైళ్లు తక్కువ దూరములో తిరుగుచున్నది. శుక్రుడు సూర్యునిచుట్టు ఒకసారి తిరుగుటకు 225 దినములు పట్టును. శాస్త్రజ్ఞులు, పరిశోధకులు, ఈ గ్రహము చూచి పరిశీలింపగా ఇచ్చటనుండు మేఘములు దట్టమైన కటిక చీకటితో నిండి ఎట్టిరకపు విషవాయువు లుండుటకు అవకాశములు లేవని ఊహింపబడినది. బొగ్గుపులుసు వాయువు అధికముగా నుండుటచే అచ్చటి ఉష్ణము మరిగెడి నీటికన్న హెచ్చు అనగా సుమారు 180°c ఉండునని ఊహించిరి. అచ్చటి వాతావరణముయొక్క దళసరి అధికముగా నుండుటచే అచ్చట ఋతువులు వర్షములు భూమిపైనుండెడివాటికన్న అధికముగా నుండును. ఈ గ్రహమందు ప్రాణి జీవించుటకు అనుకూలమైన వాయువు లెట్టియు లేనందున ఇచ్చట జీవరాసుల ఉనికి అసాధ్యముగా కనిపించును.

భూమి, సూర్యునినుండి 9 కోట్ల 30 లక్షల మైళ్ల దూరములో కలదు. సూర్యుని కాంతి భూమిని చేరుటకు సుమారు 8 నిముషములు పట్టుచున్నది. ఈ భూమండలము తనలో తాను తిరుగుచు, 365¼ దినములలో సూర్యునిచుట్టు ప్రత్యేక వ్యాసములో తిరుగుటకు 580,000 000, మైళ్లు ప్రయాణము చేయుచున్నది. తనలో తాను తిరుగుటకు 24 గంటలు లేక ఒకదినము పట్టుచున్నది. తనలో తాను తిరుగుచు సూర్యునిచుట్టు తిరుగుటవలన రాత్రింబవళ్ళు, ఋతువులు కల్గుచున్నవి. భూమండలముయొక్క వ్యాసము సుమారు 8,000 మైళ్ళు కలదు. భూమి సూర్యునిచుట్టూ అండాకారముగా (Elliptical way) తిరుగుటచే ఉత్తర దక్షిణ ధ్రువములందు 175 నుండి 180 దినములు తప్పనిసరిగా పగలును రాత్రియు కలుగుచుండును. భూమిపై ఉష్ణరూపకము 32° F నుండి 125° F వరకుండును. ఇదిగాక ఇచ్చటి వాయుమండలమందు ప్రాణులు జీవించుటకు అనుకూలమైన వాయువులు, ప్రాణవాయువు, నత్రజని, నీటిఆవిరి, మున్నగు వాటితో నిండియున్నది. భూమండలము చుట్టు చంద్రుడు తిరుగుచున్నాడు.

అంగారకగ్రహమునందు ప్రాణి జీవించుటకు కొన్ని అవకాశములు గలవు. ఈ గ్రహము భూమికన్న సూర్యునకు ఒకటిన్నర రెట్లు దూరములోనున్నది. అచ్చట దినమునకు 24 గంటల 37½ నిముషము లుండును. అంగారకగ్రహము భూమికన్న పదిరెట్లు తక్కువ బరువుకలిగి సుమారు, 4,230 మైళ్ల వ్యాసము కల్గియున్నది. భూమ్యాకర్షణశక్తికన్న ఇచ్చటనుండెడి ఆకర్షణశక్తి చాలా తక్కువని చెప్పుదురు. ఈ గ్రహము చుట్టు ఉదజని, హీలియం (Helium) మున్నగు వాయువులు ఆవరించుకొనియున్నవని తెల్పుచున్నారు. ప్రాణి జీవించుటకు ముఖ్యాధారము ఉష్ణము. అచ్చటి శీతోష్ణస్థితి హిమాలయ పర్వతములపైనుండెడి శీతోష్ణస్థితికన్న చల్లగనుండును. దూరదర్శినీయంత్రము (Telescope)ల సహాయమున తీసిన కొన్ని ఛాయాచిత్రములనుండి కొన్నికాలములందు అంగారక గ్రహమందు కొన్ని ప్రదేశములు ఆకుపచ్చగ నుండి, గోధుమ వర్ణముగా మారిపోవుచుండుటచే అచ్చట వృక్షసంపద (Vegetation) ఉన్నదని తెలియుచున్నది. ఈ గ్రహమందు అధికమైన కృత్రిమ కాలువలు కలవని కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు విశ్వసించుచున్నారు. ఈ విషయము మొట్టమొదట కెనడాలో ఫ్లాగ్‌స్టాఫ్‌కల్ లోవర్ అబ్జర్వేటరీ పరిశోధకనాయకుడు ఇ. సి. స్లిఫర్ కనిపెట్టెను. ఈ పరిశోధకుడే దక్షిణాఫ్రికానుండి అనేక పరిశోధనములు గావించుచున్నాడు.

బృహస్పతి అను గ్రహము భూమికన్న 1 800 రెట్లు వైశాల్యము గల్గియున్నది. ఈ గ్రహము చుట్టును ఆరు ఉపగ్రహములు (Satllites) కలవు. వీటిలో 3 ఉపగ్రహములు ఈ గ్రహముయొక్క దిశకు వ్యతిరేకముగా తిరుగుచున్నవి. ఇచ్చట మంచుకన్న అనేకరెట్లు చల్లగా నుండును.

సూర్యునినుండి ఆరవ గ్రహము శని (Saturn). ఈ గ్రహముచుట్టు మూడు వృత్తములు (Rings of Saturn) కలవు. ఇవియు చిన్న చిన్న ముక్కలుగా విడిపోవు ఉపగ్రహములని చెప్పవచ్చును. ఇవియేగాక ఈ గ్రహమునకు 9 ఉపగ్రహములు గలవు. ఈ గ్రహమందు ఉష్ణము మంచుకన్న —150°c తక్కువగా నుండును. ఈ గ్రహము చుట్టూ దట్టమైన మందు అమోనియా (Ammonia) వాయువులతో ఆవరించుకొనియుండుటచే ఇచ్చట ఎట్టిరకపు ప్రాణులు జీవిం

చుట అసంభవము. నవగ్రహము లన్నిటిలోని కవి గ్రహము తెలిసినదని చెప్పుదురు.

మిగిలిన గ్రహములు వరుణుడు (Uranus), ఇంద్రుడు (Neptune), యముడు (Pluto) భూమికి అనేక కోట్ల మైళ్ళ దూరంలో గలవు. అందుచే ఇవియు నక్షత్రములవలె మన దృష్టికి గోచరించును, కాని కాంతిహీనములు. ఇచ్చట ఉష్ణము సుమారు —225°C తక్కువగా నుండును. వరుణుడు సూర్యునిచుట్టు నొకసారి తిరుగుటకు 165 సంవత్సరములు పట్టును. అమెరికా దేశపు శాస్త్రజ్ఞుడు యముని 1930 సంవత్సరమున కనిపెటెను. భూమి కెవ్విధముగ నొక చంద్రమండలముగలదో వరుణుని చుట్టు నైదు ఉపగ్రహములు గలవు. అందులో నొకదానిని 1947 వ సంవత్సరమున కనిపెట్టిరి. ఇంద్రునకు గూడ నొక ఉపగ్రహము గలదు

సూర్యుడు, సూర్యునిచుట్టు తిరుగుచున్న గ్రహములు దేదీప్యమానమైన తేజస్సుతో తిరుగుచున్న నక్షత్రములనుండియే ఉద్భవించినవని చెప్పవచ్చును. సూర్యుడును పూర్వ మొక నక్షత్రమే. ఈ నక్షత్రములు గూడ కాంతిహీనమైన సూర్యమండలములని చెప్పవచ్చును. నక్షత్రములు మనకు అపరిమితమైన అసంఖ్యాకమైన దూరములో గలవు. సూర్యమండలము యొక్క వ్యాసము సుమారు 40 కోటమైళ్ళు గలదని చెప్పుదురు. సూర్యమండలమును మన భూమితో సరిపోల్చిన దాని ఆకారమునకు సుమారు 10 లక్షల భూమండలములు చాలవు. కాని సూర్యమండలముకన్న అనేక రెట్లు విస్తీర్ణముగల నక్షత్రములుకూడ గలవు. ఓరియాన్ (Orion) అను నక్షత్రవ్యాసము సూర్యుని వ్యాసముకన్న 800 రెట్లు పెద్దదిగానున్నదని చెప్పుదురు. అనగా 80 లక్షల సూర్యమండలముల ఆకారము గలదని చెప్పవచ్చును. హ్యూజ్ (Huge) అను నక్షత్రము 60 లక్షల కోట్లమైళ్ళ వ్యాసము గలదని చెప్పుదురు

నక్షత్రములు మనకు అపరిమితమైనట్టియు, అసంఖ్యాకమైనట్టియు దూరములో గలవని తెలిసియున్నాము. ఇట్టి సంఖ్యను మైళ్లలో ఊహించుట కష్టము. నక్షత్రములకును మనకును గల దూరమును కాంతి సంవత్సరము (Light year) అను పరిమాణముతో గుర్తింతురు. వెలుతురు (Light) ఒక లిప్త (Second)కు 186,000 మైళ్ళ దూరము ప్రయాణము చేయగలదు. దీనిని క్రమముగా గుణించిన గంటకు దినమునకు సంవత్సరమునకు ప్రయాణముచేయు దూరము వచ్చును. ఇట్టి సంవత్సరకాలము వెలుతురు ప్రయాణముచేయు దూరమునకే కాంతిసంవత్సర మందురు. ప్రోక్సిమా (Proxima) అను నక్షత్రము మనకు 4 3 కాంతి సంవత్సరముల దూరములో గలదని చెప్పుదురు. పై రెండింటి మధ్యనుండు దూరముగూర్చి ఊహించినఎడల సుమారు 25 000 000,000,000 మైళ్ళు గలవు. భూమికి 10 కాంతిసంవత్సరముల దూరములో నున్న నక్షత్రములు చాలా తక్కువ; లెక్కపెట్టవచ్చును. ఉత్తర దిశయందు మినుకుమినుకుమని మెరయు ధ్రువ నక్షత్రము (Pole Star) భూమికి 44 కాంతి సంవత్సరముల దూరములో గలదు. అనగా అద్యటినుండి వెలుతురు మనకండ్లవద్దకు వచ్చుటకు 44 సంవత్సరముల క్రిందటే బయలుదేరి యుండవలెనని చెప్పవచ్చును. ఇదిగాక దూర దూరాంతములలో గల నక్షత్రములు, శక్తివంతమైన దూరదర్శనీయంత్రసహాయముతో చూచిన కనిపించును. ఈ నక్షత్రగతిలోని కొన్నింటి కాంతి భూమిమీద పడుటకు అనేక కోట్ల సంవత్సరములు పట్టును. విశ్వముగూర్చి ఈ ఊహ విభ్రాంతిని గలుగజేయును. ఈ మహావిశ్వంలో ఈ భూగోళమెంత? ఈ భూమిపై జీవించే మానవుడెంత? కాని మానవుని ఉనికి స్వల్పమైనదైనా, మానసికంగా గొప్పది.

నేటి అణుయుగమందు, అంగారకగ్రహాన్ని, చంద్రుని చేరుటకు, విశ్వాంతరయానము సాగించుటకు విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నటు మనము పత్రికల ద్వారా వినుచున్నాము. ఉన్నట్లుండి రష్యనులు గత అక్టోబరు 5 వ తేదిని ఒక కృత్రిమ గ్రహము (Satellite)ను తయారుచేసి విశ్వాంతరంలోనికి విసరివేసిరి. ఈ కృత్రిమగ్రహం మరియొక చంద్రమండలమువలె భూమిచుట్టూ తిరుగుట విఖిలప్రపంచాన్ని ఆశ్చర్యములను చేసినది. విశ్వవిజ్ఞానానికి ఇది మానవుడు విజయవంతంగా చేసిన తొలిదండయాత్ర. ఇదిగాక రష్యను విశ్వాంతరణ పరిశోధకులు గత నవంబరు 3 వ తేది ఉదయం 11-45 నిముషములకు మరియొక కృత్రిమ గ్రహమును తయారుచేసి అందులో ఒక కుక్కను ఉంచి గగనమార్గంపైకి పంపివేసిరి. దీనివలన విశ్వాంతరయానమునకు గల అవకాశములనుగూర్చి ప్రపంచమంతా అత్యాశ్చర్యముతో వేచియున్నది. తరువాత అమెరికనులు గూడ మరియొక గ్రహాన్ని విజయవంతంగా వదలిపెటిరి. ఉభయులూ విశ్వాంతరంలోని గ్రహములను చేరుకొనుటకు తీవ్రమైన ప్రయత్నములు సాగిస్తున్నారు. ఇది ఎంతైన ఆశ్చర్యకరమయిన విషయం.

మానవుడు ఒకానొకప్పుడు ఈ గ్రహములేగాక నక్షత్రములనుగూడ జయించబోవునని చెప్పుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

కలగూరగంప

సంఖ్యారత్నకోశం: చతురంగ సార సర్వస్వం

శ్రీ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ

సంస్కృత సాహిత్యంలో సంఖ్యలకు బదులుగా వాటిని సూచించే సాంకేతికాలు వాడే పద్ధతి కావ్యయుగంలో ప్రారంభమయింది మనవాళ్లు— వ్యాకరణాలంకార ఛందస్సులతో పాటు ఈ సంఖ్యా సాంకేతికాలను కూడ గీర్వాణ సారస్వతాన్నించి దిగుమతి చేసుకున్నారు తద్వారా దీన్ని ప్రయోగించడంవల్ల — ఇదొక్క ఒక కవిసమయంగా పరిణమించింది 'సుక్షేత్రం'—'విఘ్నేశరదనం' అనేవి ఏకసంఖ్యా నిరూపణాలు 'పదిమూలం'—'రామ బాణములు'—అనేవి, ద్విసంఖ్యా నిర్దేశకాలు ఇక అన్ని సంఖ్యలకు యిలాటి భావలతో సాంకేతికాలు నిర్ణయింపబడినవి

ఈ శాస్త్రాన్ని రెండువందలేండ్ల క్రిందట మైసూరును పరిపాలిస్తూ వచ్చిన శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవుడు కూలంకషంగా నేర్చుకొని, తనకత్యంత ప్రీతిపాత్రం అయిన చదరంగపుటాటకు దాని తోడ్పాటు చాల అవసరమయిందని భావించి 77 అనుష్టుప్పులలో ఈ సాంకేతికాలను ఇమిడ్చారు పద్య నిబద్ధం కావడంవల్ల అందరికీ కంఠస్థం చేయడానికి చాలా సులువుగా కూడా వుంటుంది అంతేగాకుండా సాంకేతిక భావాల కాస్పదం అయిన పురాణగాథలు మొదలయిన వెన్నో బయటపడుతుంది.

ఈ గ్రంథం సమగ్రంగా కళాకారుడు శ్రీ కోడూరు రామమూర్తివల్ల చేకూరింది. గ్రంథంలోని శ్లోకాలు ఒకయెత్తు అయితే, యిందులోని చిత్రాలు ఒకయెత్తు నానా వర్ణాలతో చిత్రింపబడ్డ చిత్తరువులూ—చదరంగపుగళ్లూ—మొత్తంగా కలిపి కంటి [illegible] నేత్రపర్వాలుగా వున్నవి: దేశభాషలలో ఆ కాలం లోని కళాకారులు ఇలాంటి అపూర్వచిత్రాలను దిద్ది తీర్చడంలో తమ ప్రతిభను అంకితం చేసి ప్రదర్శిస్తూ— పదిదారిగిన తమచేతులమూలంగా — అంటే చిత్రకారులతో — కుంచెలకు రంగులను తగులార్చి కాగితం మీద చిత్తరువులు రూపొందించారు వాడుకలోవున్న ప్రతి ఒక చిత్రంగా తయారయ్యేది ఆయాసద్భావ శాస్త్ర కౌశలం క్రొంగ్రొత్త భావావిష్కరణం చేయడం మాత్రే కాక చిత్రకళాపోషణార్థం, తమ కవితాలను అంకితంచేసి తమ యశస్సును అజరామరం చేసుకున్నారని తోస్తుంది

'సంఖ్యారత్నకోశం'—'చతురంగ సార సర్వస్వం' ఈ రెండూ కలిపి బైండుచేయబడింది, నాదగ్గర వున్న గ్రంథం ఇందులోని గ్రంథాంతర్భాగాలలో కట్టికాగితాలున్నవి పుటలు దాదాపు తొంభదికి పైన గలవు. ఒక్కొక్క పుటలోను—చదరంగపు ఆటకు సంబంధించిన శ్లోకాలు పైభాగంలోను వాటిని వివరించే తెలుగు తాత్పర్యాలు అడుగుభాగంలోను ముద్రింపబడింది ఈ రెంటి నడుమ గళ్లుగల చదరపు చక్రాలు వున్నవి వీటివల్ల చతురంగక్రీడా చమత్కారాలు, రహస్యాలూ — మొదలయినవి సులభంగా ఆకళించుకోవచ్చును

ప్రకృతం సంఖ్యారత్నకోశంలోని సాంకేతిక సంఖ్యావిశిష్టాలను కవి ప్రయోగించిన తీరుని తెలపటానికై ఒక ఉదాహరణం—

ప్రథమసంఖ్యాభిధాయక పదాని పంచదశ --
పరబ్రహ్మ నిరాద్రూప మూలప్రకృతి భూమయః
నిరాకృతి స్సుక్షేత్రం విఘ్నేశరదనో ధ్రువః

ఈ సైవృత్తిః ప్రధానార్థ ప్రపంచశ్చంద్రమాస్తథా
తథైవ స్వస్తికృచ్చోక్తా సర్వ చైతన్య బోధకాః॥

ఈ మూ న్రవగాకే యీ భాషాంతరాలు కాగిపోతూ వుంటాయి. ఈ గ్రంథమందలి ముఖపత్రంలోని అంశాలు తెలుపుతూ — కవి, చేతి, కాలాదుల వివరాలను తెల్ప కరిస్తున్నవి ఈ క్రింది ముఖపత్రాలు:—

ఓం

—కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ వరేణ — త్రిభువన భువన ఖండిత ఖండిత ఖండిత కాండ దండ దండోన్నత విధి దోర్దండ చండిమ చాముండికా చరణ పుండరీక సేవాహేవాక ధంపకోద్ధత ప్రచండ రిపు మండల కంపకోద్దండ మండలాగ్ర ధూమండలాఖండలత్వ మార్తాండసుత పాండిత్య మండీరణ కాండ ప్రాగల్భ్య ధార్య ప్రాబంధిక కవిసుధా సుధాంధోగణ గణిత మందార మంజరీ మకరంద మాధురీ ధురీణ వాగ్వైఖరీ విశాల ప్రమాణ ప్రబంధ నిబంధన నైపుణ్య ధౌరేయ చిత్ర చిత్ర చరిత్ర పరిష్కృత శాస్త్ర సంస్కృత చామరాజ ధాత్రీపతి కంఠీరవ కుమార చంద్ర బింబ బింబ పౌండ్ర పౌత్రీణ సహాయ పూర్ణ దీక్ష — విరచితా తత్ జయా తత్కూలమంత్రిప్రవర శ్రీశైలార్య దౌహిత్రేణ

శ్రీతిరుమలాచార్య పౌత్రేణ ప్రకటితా

—సంఖ్యా సుదర్శనాఖ్యా—

(తత్త్వ నిధి మధ్య గతా)

చిన్నపట్టణ వర్తమాన తరంగిణీ ముద్రాక్షర

శాలాయాం

—ద్వితీయవారం ప్రముద్రితా—

శకాబ్దాః ౧౭౭౮

దీని ఆంధ్రానువాదం కూడా గమనించదగిందే — పై ముఖపత్రానికి ప్రక్క పొరటలో ఇది ప్రచురింప బడ్డది — అది యీ క్రిందిది —

కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ

వరులచే

శ్రీమత్సరు స్వర్ధూమండల మండనాయమాన నిఖిల దేశాతిశయ కర్ణాటజనపద సంపదధిష్ఠానధురీణ, శ్రీమ న్మహీశూర మహాసంస్థానమున్న గద్దియ్యూర కాదికల కలా నిధి కుల ప్రకాశిత రాజ క్షితిపాల ప్రముఖ నిఖిల నిజ రాజాధిరాజ మహారాజ చక్రవర్తి మండలాధురీణ, దక్షిణ సింహాసనారూఢ, శ్రీముద్రాధరాజ రాజ పరమేశ్వర, ప్రౌఢప్రతాప ప్రతిమవీర, నరపతి బిరుదు గలవారల గండలోకైకవీర, యదుకుల పయఃపారావార కళానిధి, శంఖచక్రాంకిత కుమార ధీర విరచిత కవి శ్రేష్ఠ ఖండ శ్రీ ఖండకేసరి శ్రీలశేశ్వరరాజు, పాతుకు ద్రాక్ష కంఠీరవార్య శేఖర చిదానంద శ్రీరామ రాజ మహారాజ వర్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర సంపదంటకాలంటా నర్త సుధాంబుధి రాకాసుధాకరాయమాన — శ్రీ చాముండి కాంబా వరప్రసాదోద్భవులును వారిచే—

విరచితంబై

తదాజ్ఞానుసారేణ

తత్కులమంత్రివరర శ్రీశైలార్యదౌహిత్రులైన

—శ్రీతిరుమలార్యులచే—

ప్రచురము చేయబడిన

సంఖ్యా సుదర్శనాఖ్యంబు

నాగరంగిక చతుర్ముఖ చక్రము

చతురంగ సారసర్వస్వంబను గ్రంథంబునందుఁ

బ్రతిపాదితంబులగు

౧౪౪ యిండ్లు చతురంగచక్రములలో

౬౪ యిండ్లు చతురంగచక్రములలో

నానాప్రకారములుగా నక్కతి

నడుపంబడియుండు వాని యిం

దా ప్రకారంబులెన్ని చక్రంబులు

చెన్నపట్టణపు వర్తమానతరంగిణీ

ముద్రాక్షరశాలయందు

రెండవ ఆవృత్తి

ముద్రింపబడియె

శకాబ్దాః ౧౭౭౮

ఈ కృతికర్త అయిన శ్రీకృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీ రవుడు — వందయేండ్ల నాటి వాడని గ్రంథప్రాధార కంగా తెలుస్తున్నది ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యానికి గవర్నరుగావుండే శ్రీ జయచామరాజేంద్ర ఒడయరు, ఇతనికి పూర్వం ప్రభుత్వం చేసిన శ్రీ కృష్ణరాజేంద్ర ఒడయరులు ఈ కృతి రచయిత, — తాత తండ్రివాడని ఊహించుకోవచ్చును — ఒక్కతరం ప్రభువుకు, మరొక్కతరం రాజుకు ౩౦ సంవత్సరాల అంతరం ప్రకారం చూచినట్లయితే ఈ కావ్యకర్త వంద యేండ్ల (పునర్ముద్రణ కాలము శకాబ్దాః౧౭౭౮) క్రిందటివాడని చరిత్రాపూర్వగా నిర్ణయించుకోవడంలో ప్రాకంపుంటేదు మైసూరు పలకుల యాదవకులం నాడు. చాముండికాదేవి వారి కులదైవం పాధార ణంగా వారి పేర్లు చామరాజో — కృష్ణరాజో అయి వుంటుంది. ఇట్టి అనరాయితి తక్కిన రాజకులాల్లో

మృష్టం. పైన చూపిన గ్రంథాలలో పేర్కొన్న విషయాలన్నీ గోచరిస్తాయి.

కృతికర్త అయిన శ్రీ కృష్ణరాజ తండ్రి శ్రీ చామరాజ మహారాజులు, తల్లి శ్రీ కెంపనంజమ్మాజీ. ఇతడు సంస్కృతంలోనే కాకుండా, తెలుగులోను కుంచించెడితడు, చతురంగాది క్రీడలలో నేర్పరుడు. ఇతను ఈ చతురంగాల్లోని కిటుకులన్నీ క్షుణ్ణంగా ఎరిగినవాడు కనుక అప్పటికే అనగా మూరెండ్ల క్రితమే కర్ణాటకంలో తెలుగు సాహిత్యం విరాఘాటంగా ప్రచారం చేస్తూవున్నట్లు బోధపడుతూవున్నది. పైగా, ఆంధ్రపండితులకు పుట్టిన ఆదిపంపకవి మొదలయినవారే ఆ కర్ణాటక భాషలో కూడా ప్రథమవ్వులు చరిత్రలు తెలుపుతున్నవి. వీరశైవమత గ్రంథాలు చాలావరకు తెలుగులో వ్రాయబడ్డవి. తత్ప్రతిష్ఠాపకుడయిన బసవేశ్వరుని కాలానికి విశేష ప్రచారానికి వచ్చినట్లు కన్నడములోనివి రాలేదు. అసలు బసవేశ్వరుడూ కన్నడీగే

మధ్యయుగంలో, నాటికి కర్ణాటకులయిన వారు—తమ మాతృభాష—కన్నడంలో కాక తెలుగులో రచించి గ్రంథరచన ప్రస్తావన తెచ్చేటప్పటికి తెలుగుకు వచ్చే ప్రాధాన్యమిచ్చినారు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు పుట్టుకతో కర్ణాటకుడు అయినా తెలుగుకు ఎనలేని ప్రాముఖ్యం ఇచ్చి ఆదరించాడు. అదేవిధంగా ఈ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవుడు ఆంధ్రాన్ని ఎక్కువగా అభిమానించినట్లు కనబడుతున్నది. ఇంతేముందు? విచారం కృష్ణప్ప నాయకులు కన్నడులే అయినా వారు తెలుగులోనే, ఆ కాలపు కావ్యసంగీత విద్వాంసులుగా పైకూడ మహారాజా స్థానంలో వెలసినవారు. ఆ యా సంస్థానాలను పురస్కరించుకొని చూస్తే — కన్నడానికి ఆంధ్రుల తోటినుండి ప్రాగ్రూపాలు, లిపిలో కూడా, తక్కిన నాటకాలన్నీ (తమ తెలుగుభాషయందే) మూర్తిపెట్టారు ఇది నిస్సంశయం.

గ్రంథాంతంలో ఈ క్రింది వాక్యాలు కనబడుతున్నవి —

"శ్రీమత్సకల ధరణీమండల మండలీక కర్ణాటక జనపద ముఖ్య విఖ్యాతమాన విస్తృతమైన దైవత ధరణాయమాన శ్రీ మన్మహీమాన పురవరాధీశ రాజాధిరాజ రాజరాజ ధర్మపత్ని రత్న సింహాసనారూఢ కర్త సుధాంబుధి సుధాకర రాయమాన శ్రీ కృష్ణరాజ మహారాజ కంఠీరవ నగరంచే రచితమైన ఈ సత్సంప్రదాయంబులు ౧౭౭౭ పరిమితమైన శరాబ్దీ నామ సంవత్సరపు కార్తీక శుద్ధ ౧౦ గురువారంబున లోకోపకారార్థంబుగా విరచితంబయినది

ఈ చిన్న పట్టణంలో చేరిన తిరువటేశ్వరుని పేటలో ముళ్ళగలూరు రత్నగర్భు శిల్పభాగ ముద్రాక్షరాలకు అధిపతియైన శ్రీ కృష్ణరాజాచార్య అమ్మాళేకి రంగులు తీర్చి పెట్టింది

ఈ మాటను బట్టి—ఇది వర్తమాన తరంగిణీ ముద్రాక్షరాలలో శా. శ. ౧౭౭౦ లో ముద్రితం అయినా శ్రీ కృష్ణరాజమహారాజ కంఠీరవుని చే ౧౭౭౦ లోనే విరచితమయిందని తెలుస్తున్నది. అనగా, రచనానికి ముద్రణానికి 10 యేండ్లు అంతరం ఉండేదని దృఢమవుతున్నది. పైగా, దీనికన్నా ముందే వర్తమానతరంగిణిలో ముద్రితమయితే వర్తమాన శిల్పాలయ ముద్రితం శిలారత్నగర్భ శిల్పభాగ

ముద్రాక్షరాలలో దిద్ది తీర్చబడింపని లోపదము కున్నది. ప్రతిచతురంగ చక్రంలోను అశ్వగతి క్రమాన్ని సూచిస్తూ రంగులతో చేయబడినగళ్ళు— ఆ క్రీడలోని అశ్వగతులను విస్పష్టంగా తెలిసికోవడానికి ఎక్కువగా తోడ్పడుతున్నవి. భారతీయ గృహాంతర్గోచర క్రీడలు (Indoor Games) చతురంగ మనవాళ్ళు, చిరకాలంనుండి ఎక్కువ ఉత్సాహం కలిగించే దేశీయక్రీడలను ప్రాప్తిగా మలచినారు. అన్యదేశీయానుకరణంవల్ల ఆర్థికంగాను, సాంఘికంగాను, జాతీయంగాను మనవాళ్ళ వ్యామోహరంగం కలం పెద్దదృక్కు కాంచవించే దయనంగా తీయాను కానపం కోద్యం అన్ని కళలతోబాటు ఈ క్రీడా కళనుకూడా పునరుద్ధరించడం మన కర్తవ్యం.

కాన—ఈ సంఖ్యారత్నాకర చతురంగ పాదపద్యాల-ఎవరయినా విలువలోకి తేవడానికి ప్రామాణించే—గ్రంథంలోని సుప్రసిద్ధ వినోదక్రీడా సమితిలో మకుటాయమానమయినన్నీ విరామసమయాల్లో మహారాజుల మొదలు సేవకుల వరకు—ఎల్లరకు ఆనందసంధాయకమయిన్నీ—బుద్ధివికసనానికి ఎక్కువ సహకారి అయిన్నీ, ప్రఖ్యాతిపొందిన యీ చతురంగపు ఆట ఇటీవలనయిన ఆదరింపబడి తిరిగి అపకారం కలగకుండా, సంఖ్యారత్నాకరం కూడా మనసారస్వతంలోని ఒక అపూర్వ అలంకారంగా ప్రకాశింపగలదని నా ఆశయం.

కృష్ణాతీర శిలాలయములు విష్ణుకుండినులవే

శ్రీ మాజేటి ప్రసాదరావు

ఉండవల్లి, మొగల్రాజపురం, భైరవకోన మొదలైన శిలాలయాలన్నీ కృష్ణాతీరమందున్నవి. మొదటిది గుంటూరుజిల్లాలోను చివరిరెండు కృష్ణాజిల్లాలోను యున్నవి.

క్రీ. శ. మూడవ శతాబ్దము ప్రారంభమగునప్పటికి దక్షిణ హిందూదేశమందు శాతవాహన రాజవంశీయుల పరిపాలన మంతరించినది. వారి తరువాత ఆంధ్రదేశమును చూటులు, ఆభీరులు, ఇక్ష్వాకులు, పల్లవులు మొదలగువారు భిన్నభిన్నముచేసి స్వతంత్ర పరిపాలన సాగించియున్నారు. వీరి తరువాత ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించినవారు శాలంకాయనులు. వీరి తరువాత విష్ణుకుండినులు. వీరి పరిపాలన దాదాపు క్రీ. శ. 4వ శతాబ్దము ప్రారంభమునుండి క్రీ. శ. 6వ శతాబ్దము వరకు సాగియున్నది.

శ్రీ డూబ్రియల్ (Dubriel) మహాశయుడుకూడ వీరు పైకాలమునందే యాంధ్రదేశమును పరిపాలించినారనియు, వీరు లలితకళలను ఎక్కువగా పోషించినారనియు, వైదిక మతాన్ని కూడా ఆదరించారనియు తెలియుచున్నదనియు వ్రాసియున్నారు.

ఉండవల్లి, భైరవకోన, మొగల్రాజపురం మొదలగు శిలాలయాల నిర్మాణం, అలంకరణ మొదలగు వానిని పరీక్షించినయెడల యీ క్రింది లక్షణము లగుపించును

1 ఈ దేవాలయములన్నియు పర్వతములను తొలిచి చెక్కబడినవి.

2. ఈ దేవాలయములలో ముందు మంటపములు (Halls) చతురస్రాకారపు స్తంభాలపై ఆధారపడి యుండును

3 మందిరద్వారము లన్నిటికి ఇరుప్రక్కలా ద్వారపాలకుల విగ్రహములు గూళ్ళలో చెక్కబడి యుండును

4. ఈ ద్వారపాలకుల బొమ్మలు జుట్టుముడితోను, తలమీద రెండు కొమ్ములతోను, విచిత్రాలంకరణలతో ఉంటాయి

5. స్తంభములు చెక్కబడినతీరు, వానిమీద చెక్కబడిన లతలు, పద్మములు.

అన్నిటికన్న ఎక్కువగా ఈ దేవాలయములందు కానవచ్చు ముఖ్యలక్షణములు రెండు గలవు 1 ఈ దేవాలయా లన్నిటియందు చెక్కబడియున్న 'పూలకుండీ' బొమ్మలు స్తంభాలయొక్క అడుగుభాగమందు ఒక పూలకుండీబొమ్మ, దానినుండి పుష్పములు బయటకు వచ్చుచున్నట్లు చెక్కబడియున్నవి Flowers in the vase) 2. దేవాలయ మంటపము) అడుగుభాగమున గోడలమీద పంజా పైకెత్తి, తోకలు పైకెత్తియున్న సింహపు బొమ్మలు.

ముఖ్యముగా పై రెండు విషయములు పరిశీలించినయెడల ఈ శిలాలయములు విష్ణుకుండిన నిర్మితములే అను

టలో సందేహ ముండనక్కరలేదు. కారణమేమన విష్ణుకుండినుల తామ్రశాసనములందు మనము 'శ్రీపర్వత' ముద్రను గాంచగలము. ఈ విష్ణుకుండినులు పరిపాలించిన ప్రాంతమందు దొరికిన నాణెములమీద కూడ ఒక వైపు పూలకుండీ బొమ్మ, రెండవవైపున పంజా పైకి ఎత్తి తోకను ఉవ్వెత్తుగా పైకి లేపియున్న సింహపు బొమ్మ కాంచగలము. ఈ నాణెములు బంగారు, వెండి లోహములతో చేయబడియున్నవి. ఈ నాణెములను ఎక్కువగా ఉత్తర సర్కారు జిల్లాలలో కమీషనరుగా పనిచేసిన సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ (Sir Walter Elliot) సంపాదించెను.

సర్ వాల్టర్ ఇలియట్, ప్రొఫెసర్ రాప్సన్ మొదలగువారు ఆ నాణెములు పల్లవరాజులకు చెందినవని తప్పుగా సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. వీరి సిద్ధాంతములు తప్పుగా పేర్కొనబడుటకు తగినంత ఆధారము కలదు. 1 ఈ నాణెములమీద నున్న సింహము పూలకుండీ, శంఖము మొదలగు ముద్రలన్నియు ఈ శిలాలయములకు సంబంధించినవై యున్నవి 2 విష్ణుకుండిన రాజుల దానశాసనములమీద కేసరిముద్రలు ఉన్నవి 3 వీరు ఈ సిద్ధాంతము చేసియున్న కాలమున విష్ణుకుండినులను రాజవంశము ఆంధ్రదేశమును పరిపాలించినదను విషయము చరిత్రకారులకు తెలిసియుండలేదు. 4 ఈ నాణెములు ఎక్కువగా విష్ణుకుండినులు పరిపాలించిన ఉత్తరసర్కారు జిల్లాలయందే లభించినవి

పై సూచించిన కారణములయందు ముఖ్యముగా గమనింపదగినవిషయము వారు ఈ నిర్ణయము చేసిన కాలమునాటికి ఆంధ్రదేశమును పాలించిన రాజుల వంశక్రమము నిర్ణయింపబడి యుండలేదు. మరియొక కారణ మేమనగా వీరికి లభించిన నాణెములయందు ఒక నాణెముమీద పూలకుండీ, సింహము ముద్రలేకాక, 'శ్రీపర్వత' యను నక్షరములుకూడ నున్నవి విష్ణుకుండినరాజులు "శ్రీపర్వతస్వామి"ని ఆరాధించియున్నారని తెలియుచున్నది

ఉండవల్లి గుహాలయందు ఒక గోడమీద రెండు మాటలలో 7 అక్షరముల పేరు ఒకటి చెక్కబడియున్నది. ఆ అక్షరములు "శ్రీ ఉత్పత్తి పిడుగు" ఈ పేరు ముందరి వరుసలో కానవచ్చుచున్నది ఇంకొక విచిత్ర మేమనగా ఈ పేరే విజయవాడ ఇంద్రకీలాద్రి పర్వతముపైనున్న "అక్కన్న—మాదన్న" గుహాలయ ద్వితీయ ప్రాకారమందున్న స్తంభములపైన (Supporting walls) మీదకూడనున్నది ఈ విషయము ఆర్కియాలజికల్ డిపార్టుమెంటు (Archaeological Department) వారు కూడా సూచించినట్లు కనబడుటలేదు.*

పై సూచించిన వాస్తవములను పరిశీలించిన యెడల ఈ శిలాలయములు లలితకళల కెక్కువగా ఆదరించిన విష్ణుకుండిన రాజవంశీయులచే నిర్మింపబడి యుండునని యనుటలో సందేహ మిసుమంతయును లేదని

---

* ఈ పేరు ఈ గుహాలు నిర్మించిన, నిర్మింప జేసినవారిలో ఎవరిదో తెలియదు.

గ్రంథ విమర్శనము

శ్రీ శాంతి సామ్రాట్టు అశోక చరిత్రము

శ్రీ కల్లూరి వేంకటనారాయణరావు ప్రకటులు శ్రీ కె ఆర్ కృష్ణమూర్తి రైల్వే స్టేషన్ దగ్గర అనంతపురం వెల 5 రూపాయలు

శ్రీ కల్లూరి వేంకటనారాయణరావుగారు 'ఆంధ్ర వాఙ్మయ సంగ్రహ చరిత్ర' రచించిన 'సవిత్వ వేది'గా ఆంధ్ర పాఠక లోకానికి చిరపరిచితులు వీరి ప్రసిద్ధ కావ్యం 'బోధార్ష' అనే కథనీ సామర్థ్యంతో రచించారు

ఇది సుమారు 14 వందల పద్యాలతో సప్త కాండాత్మకంగా రచించిన ఉద్గ్రంథం కథాగమనానికి అనుకూలంగా రచయిత కాండాలన్నీ తిరిగి చిన్న చిన్న 'ధార' లుగా విభజించుకొన్నారు

అశోక చక్రవర్తి కళింగానంతర శాంతి సందేశమే ఈ కావ్యం పరమలక్ష్యం అయితే 'శాంతి సామ్రాట్టు అశోక చరిత్రము' అని ఈ కావ్యానికి పేరు పెట్టినందువల్ల దీనిలో అశోక చరిత్ర, ఆ చక్రవర్తి బాల్యంనుంచీ వర్ణించడం కొంతవరకు సమంజసం కావచ్చును

కథా గమనం దృష్ట్యా ఆ చక్రవర్తి బౌద్ధ ధర్మావలంబనానికి, బౌద్ధ ధర్మస్వీకారానికి ఉపాంగంగా వర్ణించినప్పుడే ఈ కథాగమనానికి సార్థక్యం ఏర్పడ గలదు వీనిని అశోకచక్రవర్తి బాల్యకథలకు, వివాహాది కథలకు ఈ కావ్యలక్ష్యంతో అంతగా సమన్వయం గాని, అంగాంగి భావం గాని లేదు

పైగా ఈ కావ్యం అశోకచక్రవర్తి చరిత్రతో కాక, అతని జనకుడు బిందుసారుని చరిత్రతోను, దానికి పూర్వం మౌర్యచక్రవర్తుల సంగ్రహచరిత్రతోను ప్రారంభం అవుతుంది ఇంకా దీనికి పూర్వం ఈ కావ్యావతరణకు నాందిగా, కవి ఈ అశోక చరిత్ర అంతా వేదవ్యాసుడే శుకునిచేత మహాభాగవతం వాయుకు కాలాలకు వినిపించేట్లు కవి ఈ కావ్యం అంతా కాలాతీతంగా రచించారు

ఈ కావ్యంలో తృతీయ కాండంలోగాని అశోకుడు ప్రవేశించడు. 'కళింగయుద్ధము, అశోకుని వైరాగ్యము, మొదలయినవన్నీ పంచమ కాండంలో వస్తాయి.

కావ్య లక్ష్యదృష్ట్యా, కథా కథనదృష్ట్యా పరిశీలిస్తే కళింగ యుద్ధానికి పూర్వం జరిగిన అశోక చరిత్ర గాథలన్నీ ఈ కావ్యానికి సన్నిహితంగా సమన్వయించవు కేవలం అశోకచరిత్ర వర్ణనమే ఈ కావ్యానికి పరమలక్ష్యమని అనుకొన్నా, మొదటి మూడుకాండాలగాథ ఈ కావ్యానికి కేవలం ప్రాథమికంగానే కనిపిస్తున్నది

కళింగ యుద్ధానికి పూర్వరంగంతో ఈ కావ్యం ప్రారంభించినట్లైతే దీని కథారచనలో చక్కని సంక్షిప్తత, అంగాంగి భావము అమరి ఉండేవి

ఈ కావ్యరచన అంతా సుసంస్కృతమయిన సాంప్రదాయిక శైలిలో చక్కని ధారాశుద్ధితో ప్రశస్యంగా సాగిపోయింది

ఈ క్రింది పద్యాలనుబట్టి వీరి రచనా శైలి, కవితా పటిమ గుర్తించవచ్చును ఇవి ద్వితీయ కాండంలో బిందుసారుని సుభద్రాంగి ప్రథమ సమావేశ ఘట్టంలోని పద్యాలు

'అట్టెనే సమీపమున
పద్మిని విక్రమార్కు రూపమం
పశుల్లోపి బిందుమూర్తి
మానిని సొక్కె నేరపహస్తను
దృక్తతి వీచు పుంఖితర
ధారల తిర్చిరి, సుప్రయోగ దృ
గ్గతి మునుప్పె జాలి, యధికంబుగ
నప్పుడు వంది తల్లడన్'

'పరిచర కలికలయుల్ సెలి
జాల భూపాలు నూతన సుందరరమణిన్
అర నల్లి వీధ పట్టో
తెర, సంధాన కార్య తత్పరత తరుణిన్'

'వీపున నొక చనకరమున్
దూపుల గెగ్గె నును దీన దోర్బలము, ఉడుల్
కాపిన గంపెరు, సొక్కపు
మాపును నా తిపమునంటు మంగళులవనల్'

'శాస్త్రి'

సూక్తి విధి

శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథశర్మ. వెల 1-8-0 ప్రకులకు రచయిత, బ్రాడీపేట, 5 వ లైను గుంటూరు 2.

'నీతిలు' 'భావలిలు' అని ఈ పద్యకావ్యం రెండు భాగాలు మళ్ళీ నీతిలిలో రెండాశ్వాసాలు, భావలిలో రెండాశ్వాసాలు ఉన్నాయి.

నీతిలిలో ప్రథమాశ్వాసంలోని పద్యాలన్నీ ప్రాచీన సంస్కృత సూక్తులకు అనువాదాలు. రెండవ భాగంలోని పద్యాలన్నీ కవి స్వకపోల కల్పితాలు.

ఈ భావలిలో మొదటి అశ్వాసం సంస్కృత కవి మాఘాగారి రచనకు ఆంధ్రానువాదము. ఈ మాఘ రాజా ధారానగరాధీశ్వరుడు ఇతడు బాల్యంలో దృఢుడు ఇతని శ్లోకాల రచన గూఢార్థమయంగా ఉంటుంది అయితే కొంత ఆలోచిస్తే ఆ భావం సుబోధంగానే గోచరిస్తుంది వినాకి ఈ శ్లోకాలను ప్రహేళికలన్నా అనవచ్చును ఈ క్రింది అనువాదాన్ని బట్టి వీటి స్వభావము గ్రహించవచ్చును

"అలరుల విల్తుకేయుల పుష్పు
టమ్ములకు వెవది ప్రీతి తోయ్యలిం
దలచుచు శాంధ ఢోక్కడు వి
దాఘు మున వ్నడి మింట సూర్యు డు
జ్జ్వలు డయియుండ, దప్పిగొని
ఎరి డి శూన్యవగ భాంబు ఆ
ట్వేతులు మాచియుంటువులు
చనము పేరుకె మోహముండెకన్ "

ఇక్కడ మదనాతురుడయిన పాంథుడు మధ్యాహ్న వేళ దప్పిగొని నీళ్ళు లేని ఒక సరోవరం సమీపించాడు నీళ్ళు మీ కాక పోయినా అతి దానందంగానే ఉన్నాడు మొట్టమొదట ఇది చదవగానే నీళ్ళేమీ లేనిచోట దప్పి గొని అచ్చటికి వచ్చిన వ్యక్తి సంతోషంగా ఉండడానికి కారణమేమిటి మనకు సందేహం కలుగుతుంది కాని అతడు మదనాతురుడు. కమలాలు మన్మథ బాణాలు అ 'చెరువు'లో అవి కనబడక పోయేసరికి నుంచి నీళ్లు లేకపోయినా అతని కెంతో సంతోషం కలిగింది ఇదీ దీనికి భావార్థం!

నాకిం ఇది శ్లోకాల శైలి అంతా ఈ విధంగా సాగిపోతుంది. అను వాదకులు తమ మనోజ్ఞమైన శైలిలో అక్కడక్కడ మూల రచనకన్నా మెరుగులు పెట్టగా ఈ కృతి అనుకరణా ఈ కవి స్వకపోలకల్పితంగా ప్రాచీన రచనకూడా హృద్యంగా సాగింది:

"ఆటు నీటు దాడి గలగల వరిగి గడిక
నప్పులాక వగండేమ నలు వాలు
ఇందు మోయుటాల్ప మాను నిల్చుకుండ
దప్పి రక్తాని శబి యుద్ధవిడిచి రా"

ప్రాచీన నీతిసూక్తులకు ఈ కవి చేసిన అను వాదంకూడా పరిశీలించదగినది:

"తిలలిప్తు దంపతులు కాం
తిలు, తాంబూలము, చందనము, తాంబూలము ధూ
ములు దధి బంగారము కవి
కుల మర్దనమున కహింము గుణవర్ధనముణ్"

స్వకపోల కల్పితంగా ఈ కవి రచించిన నీతిలు ప్రాచీన కవుల నీతిలతో తులతూగుతున్నది:

"పేవదాకుతా తిమిరదవాయు బహుట
నిగురుబోవు గంటె నిండుకలయి
మేడలోన దాప్పుమీద బహుండిన
పరికులుడుగాడ! తమ్ము గాన్న!"

శ్రీ మిన్నికంటి గురునాథ శర్మగారి 'సూక్తివిధి' కవితాభిమానులందరు పరిశీలించవలసినది 'శాస్త్రి'

విజ్ఞాన యాత్ర
కుటీర పరిశ్రమలు

శ్రీ కె వి ఎ సత్యనారాయణ శర్మ ప్రకులకు పేరూరి సత్యవీర వెంకటేశ్వరరావు పంకల నారాయణవీధి గాంధీనగరం కాకినాడ వెల 0-1 రూపాయి

ఆంధ్రదేశంలో కుటీర పరిశ్రమలను గురించి విజ్ఞాన యాత్ర శ్రేణిలో వ్రాసిన చిన్న గ్రంథం ఇది. కనకనే గ్రంథకర్త దీనికి 'విజ్ఞానయాత్ర కుటీర పరిశ్రమలు' అని పేరు పెట్టారు దీనికి 1957 ...

జనరంజక సాహిత్య గ్రంథాల పోటీలో భారత ప్రభుత్వం బహుమతి లభించింది.

ఇదిలో గ్రంథకర్త పాలకొల్లు నరసాపురం ప్రాంతాలలో అల్లికలమగ్గించి, ఏలూరు తివ్వ కంబళ్ళ నేతను గురించి, కొండపల్లి బొమ్మలు, బందరు కలంకారీ అద్దకాలు మొదలైన ఆంధ్రదేశంలోని ప్రసిద్ధమయిన కొన్ని కుటీర పరిశ్రమలను గురించి సంగ్రహంగా వివరించారు. ఆయా కుటీరపరిశ్రమల వివరణలో చేర్చిన ఛాయాచిత్రాలు ఆయా పరిశ్రమల స్వరూప స్వభావాలు అవగాహన చేసుకోవడానికి బాగా సహకరిస్తున్నాయి.

శ్రీ సత్యనారాయణగారి గ్రంథంలో విదేశాలలోను, ఇతర రాష్ట్రాలలోను ప్రసిద్ధికెక్కిన మన ఆంధ్రదేశపు కుటీర పరిశ్రమలను గురించి మాత్రమే సంగ్రహంగా వివరించారు.

వీరి గ్రంథం ముగించగానే అంతగా ప్రసిద్ధి పొందని కుటీరపరిశ్రమ లెన్నెన్నో మన గ్రామసీమలలో క్షీణదశలో ఉన్నాయని స్ఫురిస్తుంది. కొబ్బరి పీచు మొదలైనవి చేసి తాళ్లు తయారుచెయ్యడం వంటి ఈజాతి పరిశ్రమలెందుకో వస్తుంది. ఇలాగే ఆయా గ్రామాలలో కంచుపాత్రలు పోతపోసేవారు, ఇత్తడిపాత్రలు తయారుచేసే కుటీరపారిశ్రామికులు, ఇంకా ఇతర కుటీర పారిశ్రామికులు ఎందరెందరో ఉన్నారు.

ఈ పారిశ్రామికుల ఆర్థికమయిన స్థితిగతులు వారికి కావలసిన ముడిసరుకు సరఫరా, రవాణా సౌకర్యాల ఏర్పాట్లు మొదలైనవి వ్యాపకంగా ఏర్పాటు చెయ్యగలిగిన అవసరం చాలా ఉన్నది. ఇటువంటి కుటీర పారిశ్రామికులందరూ కొద్దో గొప్పో ప్రతిపల్లెలోను నివసిస్తున్నారు. ఆయా పరిశ్రమలలో వీరికి ప్రత్యేకంగా పేరు ప్రసిద్ధి వచ్చి ఉండకపోవచ్చును. ప్రసిద్ధిపొందిన కుటీర పారిశ్రామికుల సంఖ్యకన్న వీరి సంఖ్య పెద్దది. ప్రసిద్ధిపొందినవారి పరిస్థితులే అంతంతగా ఉన్నప్పుడు వీరిమాట వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

ఈ గ్రంథంలో సమగ్రంగా అనేకాది వస్త్ర ద్రవ్యభావాలతో ఆంధ్రదేశపు కుటీరపరిశ్రమలను గురించి చర్చించి ఉంటే ఈ పుస్తకం మరింత ఉపయుక్తంగా ఉండేది. ఏది ఏమైనా మన దేశంలో బాగా ప్రసిద్ధికెక్కిన కుటీరపరిశ్రమలనుగూర్చి సంగ్రహంగా పరిజ్ఞానం సంపాదించుకోడానికి మాత్రమే ఈ చిన్న గ్రంథం ఉపయోగించగలదు. 'శాస్త్రి'

ప్రణతి

శ్రీ కవిరాజమూర్తి ప్రకటలకు ప్రజాసాహిత్య పరిషత్తు, ఖమ్మం మెట్టు. వెల ఒక రూపాయి.

ఇది ఎర్రమిల్లి రామకృష్ణమూర్తి స్వేచ్ఛా పద్య ఛందస్సులో రచించిన కావ్యం. విప్లవమైన భావాలతో సరళంగా సాగిన రచన ఈ కావ్యంలో అంతటా ప్రతిధ్వనిస్తున్నది:

"అరుణావస్థ నిశిలో
వెడుకల పన్నేదిరిచి
ధిక్కరించి హృదయంలో
ప్రేమే దహించరి
మృత్యువు ఆగమనంలో
వెదిరి కొయ్యంటి
నాలోనే ఇమిడి ఉన్న
నరరూప పు దానవుండు
నీ ఉనికిని చూపి నీకు
నీ మరణం చెపుతాడు."

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు

శ్రీ వి. రామ్మూర్తి పంతులు, టీచర్, ఎయిడెడ్ ఎలిమెంటరీ స్కూల్, మచిలీపట్నం వెల రూపాయి.

ప్రాచీన సంప్రదాయ ఫక్కీలో గద్యపద్యాత్మకంగా రచించిన రూపకం అక్కడక్కడ రచయిత ఈ రూపకంలో పాటలుకూడా చేర్చారు.

వీరాంబ

శ్రీ ఆర్ వెంకటేశ్వర్లు, పెదకళ్లేపల్లి వెల: అర్ధరూపాయి

ఉయ్యూరులో గ్రామదేవత వీరమ్మను గురించి ప్రజలలో అనుశ్రుతంగా వినవస్తున్న గాథతో రచించిన గద్యరచన. రచయిత ఈ చరిత్ర అంతా ఒక కథగా సులభశైలిలో రచించారు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor. S. Sambhu Prasad.